

De positie van de Adornes in Brugge

aan de hand van hun huwelijken en enkele
kennissen (eind 13de eeuw- ca.1512)

Sarah Kesteloot

Masterproef aangeboden binnen de opleiding
master in de Geschiedenis.

Promotor prof. dr. P. Trio

Academiejaar 2014-2015

ca. 250.000 tekens

VOORWOORD

Deze masterproef zou niet mogelijk geweest zijn zonder de hulp van heel wat mensen. Graag had ik dan ook de gelegenheid te baat genomen om hen te bedanken. In het bijzonder gaat mijn dank uit naar mijn promotor, professor Trio, voor zijn goede raad en suggesties. Al tijdens de eerstejaarsoefening liet hij me kennismaking met de Adornes. Dat ik mijn studie met de familie kan eindigen, zorgt dan ook voor een mooi eindpunt van mijn opleiding. Daarnaast verdienen ook de begeleiders en medestudenten van het masterseminarie een welgemeende dank voor hun vele tips.

Tijdens de zoektocht naar literatuur en bronnen hebben tal van mensen mij bijgestaan. De medewerkers van het stads- en rijksarchief in Brugge stonden steeds klaar om mij te helpen. Hun geduld en toewijding zal mij nog lang bijblijven. Uiteraard moeten ook medewerkers van andere instellingen vermeld worden. Ook in het stadsarchief te Gent en het Algemeen Rijksarchief te Brussel ben ik steeds warm onthaald geweest, alsook in de verschillende universiteitsbibliotheken.

Tot slot zou ik mijn familie en vrienden willen bedanken, in het bijzonder mijn ouders en grootouders. Zonder hun onvoorwaardelijke liefde en steun zou ik deze opleiding nooit hebben kunnen voltooien.

Aan iedereen, mijn welgemeende dank.

Inhoudstafel

Inhoudstafel	1
Lijst met gebruikte afkortingen	3
Inleiding	4
1. Status quaestionis, probleemstelling en methode	4
2. Bronnenmateriaal	8
3. Enkele termen toegelicht	11
Hoofdstuk 1: De eerste generaties: handel of politiek?	13
1. De Stamvader Opicius I	13
2. De eerste generatie in Brugge	16
3. Maarten: de eerste Adornes in het stadsbestuur	17
4. Enkele algemene bedenkingen	19
Hoofdstuk 2: Een commerciële familie?	21
1. De derde generatie met Pieter I	22
2. De vierde generatie	26
2.1. De mannen	26
2.2. De huwelijken en de gekende voogden van de kinderen	28
2.3. De bredere kennissenkring	31
3. De vijfde generatie	32
3.1. De mannen	32
3.2. De huwelijken	34
3.3. De Peters, meters, voogden en de bredere kennissenkring	35
4. De zesde generatie en de zevende of laatste generatie	37
4.1. De Adornes en hun huwelijken	37
4.2. De voogden en het bredere netwerk	39
5. De algemene evolutie en enkele mogelijke verklaringen	41
Hoofdstuk 3: Politiek	43
1. De Adornes in het Brugse stadsbestuur en de problemen te Brugge	43
1.1. De broers Jacob II en Pieter II en de opstand van 1436-1438	45
1.2. Anselmus en het einde van de Adornes in het Brugse bestuur in 1477	48
2. De Adornes buiten Brugge	51
2.1. Activiteit van de Adornes in de Bourgondische staat en in een meer internationale context	51
2.2. De huwelijken en de link met de staatsvorming	54

Hoofdstuk 4: Prestige	61
1.Steekspelen	61
2.De broederschap van Onze-Lieve-Vrouw van de Droge Boom	64
3.Enkele andere verenigingen	65
4.Enkele culturele verwezenlijkingen	66
Hoofdstuk 5: Heilige Grafdevotie en de religieuzen	69
1.Heilige Grafdevotie en Jeruzalembedevaarten	69
2.De religieuze instellingen	77
2.1.De religieuzen in de vierde en vijfde generatie	77
2.2.De religieuzen in de zesde generatie	79
A.De kartuizers	79
B.Andere instellingen	83
C.Jan Adornes, meer dan een kanunnik te Rijsel	85
3.Enkele algemene bedenkingen	88
Besluit	89
Bijlagen	92
Bijlage 1: Stambomen van de Adornes (in grote lijnen)	92
A.De eerste generaties en de derde generatie	92
B.De kinderen van Pieter I	93
C.De kinderen van Pieter II	94
D.De kinderen van Anselmus en de laatste generatie	95
Bijlage 2: Lijst met huwelijken en enkele kennissen van de Adornes	96
Stamvader	98
Generatie 1	98
Generatie 2	98
Generatie 3	98
Generatie 4	98
Generatie 5	100
Generatie 6	106
Generatie 7	118
Bijlage 3: Transcriptie van politieke functies in een inventaris uit 1768	121
Bijlage 4: Route bedevaart van Anselmus naar het Heilige Land	122
Bibliografie	123
1.Bronnen	123

A. Onuitgegeven Bronnen	123
B. Uitgegeven Bronnen	129
2.Werken	130
Samenvatting	156

Lijst met gebruikte afkortingen

SAB = BRUGGE, Stadsarchief

RAB = BRUGGE, Rijksarchief

INLEIDING

De Adornes zijn een van de meest gekende families uit het laatmiddeleeuwse Brugge. Tal van middelbare scholieren krijgen een eerste kennismaking met het vijftiende-eeuwse Brugge via het pakket ‘Adornes achterna’, waarbij ze via Anselmus Adornes meer over het leven in de laatmiddeleeuwse stad leren.¹ Ook vandaag de dag is de familie nog zichtbaar aanwezig in de stad. Zo wordt de Jeruzalemkerk, met zijn opvallend uiterlijk, door veel Bruggelingen warm in het hart gedragen.² Bovendien zorgt het museum bij de kerk, geopend op 23 oktober 2014, ervoor dat ook toeristen de familie kunnen ontdekken.³ De meeste aandacht gaat daarbij uit naar Anselmus, de gekendste telg van de familie. Al ruim voor hem, in de tweede helft van de dertiende eeuw, was Opicius I Adornes weggetrokken uit Genua om zich in het graafschap Vlaanderen te vestigen. Na een korte episode te Gent trok de familie vervolgens richting Brugge, waar tal van leden furore zouden maken in de stad. Niet enkel op politiek vlak, maar ook op andere gebieden behoorden de Adornes tot de hogere niveaus van de Brugse samenleving. Tijdens de zevende generatie na Opicius I stierf de familie echter uit in mannelijke lijn. Een zoon van Agnes Adornes, Jan de la Coste, zette de familie verder (zie bijlage 1 voor stambomen van de familie). In 1512 kreeg hij immers toestemming om het wapenschild, de bijbehorende privileges en de naam Adornes te dragen.⁴

1. Status quaestionis, probleemstelling en methode

Mede door de bekendheid van de familie en doordat het archief goed is overgeleverd, zijn er al vele studies naar de Adornes gedaan. Vooral Noël Geirnaert, archivaris van het stadsarchief in Brugge, heeft de familie bestudeerd. Zo werkte hij samen met Vandewalle mee aan de tentoonstellingscatalogus *Adornes en Jeruzalem: internationaal leven in het 15de en 16de eeuwse Brugge*.⁵ Daarin schreef hij een bijdrage die een goed overzicht biedt van de familie, weliswaar van de belangrijkste leden.⁶ Hij publiceerde ook een stamboom van de familie in zijn inventaris van het familiearchief.⁷ Daarnaast schreef hij ook allerlei kleinere artikels en bijdragen over bepaalde leden van de Adornes in tijdschriften als *Biekorf* en *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis gesticht onder de benaming Société d’émulation de*

¹ *Adornes Achterna*, ‘Zijn leven’.

² RYCKAERT, ‘Adornes en Jeruzalem’, 57-58.

³ *Adornes Domein since 1429*, ‘Nieuws: officiële opening Adornesdomein’.

⁴ GEIRNAERT, ‘De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge’, 11-34.

⁵ GEIRNAERT, N. en VANDEWALLE, A. red., *Adornes en Jeruzalem: internationaal leven in het 15de en 16de eeuwse Brugge: Brugge Jeruzalemkapel 9-25 sept. 1983*, Brugge, 1983.

⁶ GEIRNAERT, ‘De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge’, 11-50.

⁷ GEIRNAERT, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, I, 167.

Bruges.⁸ Hij verzorgde daarnaast de lemma's van enkele Adornes in het *Nationaal Biografisch Woordenboek*.⁹

Naast Geirnaert hebben verschillende andere auteurs zich met de familie beziggehouden. Meestal gaat het daarbij om kleinere artikels, maar af en toe zijn er ook grotere werken geschreven. Zo verscheen in 1855 een, weliswaar verouderd, werk van de la Coste met de titel *Anselme Adorne, sire de Corthuy, pèlerin de Terre-Sainte*.¹⁰ Uit die titel blijkt al een tendens in het onderzoek naar de familie. Vele studies en artikelen richten zich immers op de belangrijkste familieleden, zoals op Anselmus. Ook andere leden komen soms aan bod, zoals bijvoorbeeld Jacob II en Pieter II, maar heel veel leden van de familie worden onderbelicht. Niet van ieder lid van de familie is er immers evenveel informatie bewaard. Toch komen er in het familiearchief ook heel wat leden voor die wel wat meer aandacht verdienen. Dat de literatuur vooral belangrijke figuren belicht, heeft er ook toe geleid dat er wat minder aandacht uitging naar bredere evoluties binnen de familie en eventuele redenen voor die evoluties. Zo wordt dikwijls naar de Adornes als een geslacht van handelaars verwezen zonder echt oog te hebben voor eventuele veranderende houdingen ten aanzien van de handel over een langere periode.¹¹ Soms komt handelsactiviteit van een individu aan bod, maar dat zegt niet zoveel over de hele familie.

Tot nu toe is er ook onvoldoende aandacht geweest voor de huwelijken en kennissen van de familie. Vaak worden wel huwelijkspartners vermeld, zonder echter veel oog te hebben voor de achtergrond van die families. Als er wel achtergrond wordt gegeven, is dat bovendien vaak erg beperkt. Voor de bredere evolutie van de huwelijksstrategie bij de Adornes is er tot nu toe geen aandacht geweest. Nochtans is dat een zeer belangrijk thema, omdat het wat kan zeggen over de verschuivingen van de familiale belangen. Door het bestuderen van de huwelijken en kennissen is het ook mogelijk om de positie van de Adornes in Brugge nader toe te lichten. Als er bijvoorbeeld verschuivingen in de kennissenkring naar meer adellijke personen merkbaar zijn, kan dat samenhangen met een stijgend aanzien van de familie zelf. Daarom

⁸ Zie bibliografie voor enkele van zijn artikels in verband met de Adornes.

⁹ GEIRNAERT, N., 'Adornes (adournes, adoerne, adorne, adorni, adoorne, adoren, adorens, adurnus), Anselm', *Nationaal Biografisch Woordenboek*, XII, Brussel, 1987, 2-13. Andere lemma's zijn GEIRNAERT, 'Adornes (adourne, dadourne, adoerne, dadoerne, adorne, adoorne, adoren, adorens), Jacob', 13-15; GEIRNAERT, 'Adornes (adourne, dadourne, adoerne, dadoerne, adorne, adoorne, adoren, adorens), Pieter II', 21-25; GEIRNAERT, 'Adornes (adournes, adourne, adourne, adourne, adoren, adoorne, adorne, adurnus), Jan' 15-19; GEIRNAERT, 'Adornes (adournes, dadourne, adoerne, dadoerne, adorne, adoorne, adoren, adorens), Pieter I', 19-21.

¹⁰ DE LA COSTE, E., *Anselme Adorne, sire de Corthuy, pèlerin de Terre-Sainte : sa famille, sa vie, ses voyages et son temps, récit historique*, Brussel, 1855.

¹¹ Naar de Adornes als 'handels-en bankiersgeslacht' wordt bijvoorbeeld verwezen in BUYLAERT, *Repertorium van de Vlaamse adel*, 20.

loont het zeker de moeite om de kennissenkring wat gedetailleerder onder de loep te nemen. Uiteraard is het onmogelijk om in deze masterproef al de kennissen te behandelen. Daarom is geopteerd om vooral de kennissen die een rol speelden bij meer ‘persoonlijke’ gebeurtenissen van de familie te bestuderen. Daarbij gaat het om bijvoorbeeld peters, meters, voogden, personen die in testamenten voorkwamen of aanwezig bij uitvaarten. De bestudeerde kennissenlijst is dan ook zeer beperkt opgevat (voor meer informatie over selectie kennissen, zie bijlage 2). Niettemin vormt de studie van die kennissenlijst een waardevolle bijdrage aan het onderzoek.

De positie van een familie in een laatmiddeleeuwse stad kan op vele domeinen bestudeerd worden. Zo kunnen politieke activiteit, aanwezigheid in verenigingen, verbondenheid aan bepaalde instellingen, grondbezit... wat meer zeggen over de plaats die de Adornes te Brugge bekleedden. In het bestek van deze masterpaper is het onmogelijk om alle domeinen te bestuderen. Daarom is geopteerd voor vier thema’s, meer bepaald de commerciële activiteit, de politieke functies, het prestige van de familie en het religieuze leven van de Adornes. Die vier thema’s zijn uiteraard niet los van elkaar te zien. Zo kunnen politieke functies hebben bijgedragen tot het prestige van de familie. Zeker voor de eerste generaties, waarvoor er minder bronnen zijn overgeleverd, zijn de thema’s minder van elkaar te scheiden. Daarom komen de eerste generaties in een eerste hoofdstuk apart aan bod. Pas daarna zal het thematische onderscheid gemaakt worden.

Per thema is voor een andere invalshoek geopteerd. In het tweede hoofdstuk zal ingegaan worden op de meer ‘commerciële’ aspecten van de familie. Daarbij zal de handelsactiviteit, maar ook de aanwezigheid binnen de ambachtsbesturen aan bod komen. Bestuursleden hoefden echter niet per se dat ambacht uit te oefenen.¹² Toch is het nuttig om die aanwezigheid binnen die besturen na te gaan, omdat het al iets kan zeggen over de wat meer politieke aspiraties van de familie. Vanhaverbeke rekende de ambachtsbesturen immers tot de ‘lagere bestuursorganen binnen het politieke bestel van Brugge’.¹³ Soms kon aanwezigheid in die ambachtsbesturen zelfs een eerste opstap vormen naar het stadsbestuur. Ook personen uit de stadsmagistraat probeerden zich in de besturen van de ambachten te vestigen.¹⁴ Door te kijken of kennissen in gelijkaardige ambachtsbesturen terug te vinden waren en eventuele verschuivingen daarbij, kan dus al de eventueel veranderende positie van de Adornes aan het

¹² VAN DEN ABEELE, *Het ridderlijk gezelschap van de Witte Beer: steekspelen in Brugge tijdens de late middeleeuwen*, ‘XII: de adellijke poorters’.

¹³ VANHAVERBEKE, *Het stadsbestuur in Brugge in de periode 1375-1407*, I, 125.

¹⁴ VANHAVERBEKE, ‘De reële machtsstructuren binnen het stadsbestuur van Brugge’, 9-26.

licht komen. Aangezien er in het tweede hoofdstuk heel wat familieleden voor het eerst voorkomen, zal er ook hier en daar wat meer genealogische informatie worden meegegeven (zie bijlage 1 voor stambomen). Bovendien zullen er heel wat namen van kennissen genoemd worden. Het is dan ook aan te raden dit hoofdstuk met de bijlagen te lezen (bijlage 1 voor familiestambomen en bijlage 2 voor kennissen).

Een derde thema behandelt de meer politieke functies van de familie. Daarbij zal vooral de algemene trend nagegaan worden. De kennissen komen in dat hoofdstuk dan ook wat minder aan bod. Dat is niet omdat ze minder interessant zijn, maar in het bestek van deze masterproef was het onmogelijk ze allemaal te behandelen. Daarom zullen vooral de huwelijken bestudeerd worden, meer in het bijzonder hoe die huwelijken eventueel te koppelen zijn aan het staatsvormingsproces dat zich vooral vanaf de veertiende en vijftiende eeuw voltrok.¹⁵ Vervolgens zal een vierde hoofdstuk ingaan op enkele aspecten van prestige. Daarbij zullen vooral enkele verenigingen, zoals de Droge Boom en de Witte beer, aan bod komen. Uiteraard kunnen daarbij niet alle verenigingen behandeld worden. Verder zal dat hoofdstuk ook enkele culturele verwezenlijkingen van de Adornes toelichten. Dat zal echter slechts in beperkte mate gebeuren omdat de literatuur dat al vaak heeft bestudeerd. Heel wat zaken die bijdroegen tot het familiale prestige zullen in deze masterpaper niet behandeld worden. Zo zal het grondbezit amper aan bod komen. Nochtans is ook dat zeker een belangrijke factor bij de Adornes, maar de evoluties daarin zijn veel te uitgebreid om in deze masterproef toe te lichten.

In een laatste hoofdstuk worden de meer religieuze aspecten van de Adornes bestudeerd. Aangezien er over de Jeruzalemkerk al veel geschreven is, zal dat in het vijfde hoofdstuk minder aan bod komen. De aandacht zal vooral uitgaan naar de bedevaarten naar Jeruzalem en naar de religieuzen binnen de familie. De keuze voor bepaalde instellingen kan immers meer zeggen over de opvattingen van de Adornes. In de literatuur werd de voorliefde van de Adornes voor de kartuizerorde besproken.¹⁶ Soms ontbreken echter ietwat meer verklaringen voor de keuze voor specifieke instellingen. Daarom is het belangrijk die voorkeur voor de kartuizers nog eens onder de loep te nemen. Ook intredes in andere religieuze instellingen zullen daarbij niet uit het oog worden verloren.

Elk van de vier thema's is eigenlijk een aparte studie waard. Doordat deze masterpaper alle vier de thema's aan zal snijden, zullen vele zaken in deze masterpaper dan ook niet aan bod

¹⁵ DUMOLYN, 'Patriarchaal patrimonialisme', 23.

¹⁶ Bijvoorbeeld in GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 18-21.

komen of erg beperkt worden toegelicht. Niettemin zullen er via deze masterproef toch enkele vaststellingen kunnen gebeuren met betrekking tot de positie van de Adornes in Brugge. Daarbij zal er uiteraard kritisch met de literatuur omgegaan worden. Voor de Adornes is dat immers meer dan nodig. Zo verschijnen er regelmatig artikels die gangbare theorieën over de familie ontcrachten of in vraag stellen.¹⁷ Mede daardoor verdient de familie zeker de nodige aandacht.

Het onderzoek naar de families zal gebeuren vanaf de vestiging te Vlaanderen in de eerste helft van de dertiende eeuw. Als eindpunt wordt de zevende generatie na Opicius I genomen, omdat dan de familie in mannelijke lijn uitstierf. Weliswaar werd de familienaam in 1512 overgenomen door Jan de la Coste, de zoon van Agnes Adornes en Andreas de la Coste, maar hij zal niet meer aan bod komen in dit onderzoek. Hij had de naam immers via moederszijde verkregen.¹⁸ Deze studie zal vooral gebeuren aan de hand van het familiearchief van de Adornes. Voor de kennissen en huwelijkspartners zal bijgevolg vooral literatuur gebruikt worden.

2.Bronnenmateriaal

Aangezien dit onderzoek vooral bronnen uit het familiearchief gebruikt, is het onderzoek beperkt. De Adornes en hun kennissen zullen ongetwijfeld ook in andere archiefbronnen voorkomen, zoals in de stadsrekeningen. In het bestek van deze masterproef was het onmogelijk om al die bronnen te integreren. Toch worden soms ook bronnen buiten het familiearchief gebruikt, zoals de wetsvernieuwingen en de ledenregisters van de broederschap van de Droge Boom.¹⁹ Hier en daar komen er ook bronnen buiten het familiearchief voor die betrekking hebben op de Adornes. Zo bevat ook het stadsarchief van Gent stukken in verband met de familie of komen er in een ander familiearchief, namelijk dat van de de Baensts, ook bronnen voor over de Adornes.²⁰ Het familiearchief van de Adornes is verspreid over het stadsarchief en het rijksarchief van Brugge. Het is een rijk archief en bevat documenten in

¹⁷ Enkele voorbeelden: GEIRNAERT, N., 'De Brugse familie Adornes: bedevaarders naar Jeruzalem?', *Biekorf*, 107 (2007), 343-351; GEIRNAERT, N., 'Anselm Adornes and his Daughters: owners of Two Paintings of Saint Francis by Jan van Eyck?', S. FOISTER, S. JONES en D. COOL red., *Investigating Jan van Eyck*, Turnhout, 2000, 163-168; DEROLEZ, A. en GEIRNAERT, N., 'Was Jacob Adorne schenker of gebruiker van boeken in de bibliotheek van de Jeruzalemkerk te Brugge?', *Biekorf*, 90 (1990), 331-337.

¹⁸ PARMA, 'Genoa-Bruges the art market and cultural exchange in the fifteenth century', 91; GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 11-33; GEIRNAERT, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, I, 167.

¹⁹ SAB, *Oud Archief*, nr.114: Register van de wetsvernieuwingen, 1363-1795; SAB, *Oud Archief*, nr. 505: Ledenlijst en inschrijvingsregister van de confrérie van Onze-Lieve-Vrouw van de Droge Boom.

²⁰ Enkele voorbeelden: RAB, *Familiearchief de Baenst*, nr. 63, s.f.; GENT, Stadsarchief, *Familiepapieren*, nr. 20, s.f.; GENT, Stadsarchief, *Familiepapieren*, nr. 21, s.f.

verband met goederenbezit, testamenten, nalatenschappen en nog zo veel meer.²¹ In het bestek van deze paper bevatten sommige documenten opmerkelijk veel kennissen. Daarom verdienen die bronnen hier nog wat meer toelichting.

Het familiearchief bevat een tiental genealogieën die zeer belangrijk zijn voor deze masterpaper. Die genealogieën dateren ten vroegste van de zestiende eeuw.²² Daarom moeten ze zeer kritisch benaderd worden. Zo komen er dikwijls foutjes voor in vergelijking met meer contemporaine archivalische bronnen. In deze masterproef zal er dan ook zo vaak mogelijk op inconsequenties binnen die genealogieën worden gewezen. Toch zijn ze zeker nodig bij het onderzoek, omdat er vaak kopieën van oudere documenten in opgenomen zijn die soms niet meer in origineel bewaard zijn. Zo bevat het *Memoriaelboucxkin* van Pieter Adornes, overgeleverd in een afschrift uit de twintigste eeuw, een lijst van peters en meters van de kinderen van Anselmus Adornes. Daarnaast komen er ook lijsten in voor van enkele aanwezigen bij uitvaarten van Anselmus en Arnoud Adornes.²³ Dat maakt de bron zeker nodig in dit onderzoek, maar maakt tevens een beperking duidelijk. Zo zullen die lijsten niet voor niets gekopieerd zijn. Ook werden wellicht niet alle aanwezigen bij de uitvaart vermeld, maar enkel de belangrijkste. Daarnaast zegt aanwezigheid bij de uitvaart bijvoorbeeld niets over hoe goed de contacten tussen de Adornes en die personen waren. Niettemin zijn die personen toch in de kennissenlijst opgenomen.

De genealogieën zijn bovendien de enige bronnen waarin gegevens te vinden staan over de eerste generaties. Het familiearchief bevat immers pas origineel bronnenmateriaal vanaf Pieter I en Pieter II Adornes, dus vanaf het einde van de veertiende eeuw.²⁴ Vandaar dat er ook pas vanaf die generaties kennissen overgeleverd zijn (zie bijlage 2 voor kennissen). De genealogieën zorgen ervoor dat er toch kan ingegaan worden op de eerste generaties en hun huwelijken. Natuurlijk blijft de vraag of die huwelijken ook echt hebben plaatsgevonden. Zo zijn er bij de eerste generaties vele vragen te stellen over de correctheid van de gegevens, een problematiek die in het eerste hoofdstuk uitgebreider aan bod komt. Ook voor latere generaties komen er soms personen enkel in de genealogieën voor. Ook zij zijn in deze masterproef opgenomen. Waar mogelijk, is die informatie wel steeds gecontroleerd of aangevuld met meer contemporaine bronnen.

²¹ GEIRNAERT, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, I, 5-12.

²² GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 11; GEIRNAERT, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, I, 17.

²³ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 3, s.f.

²⁴ GEIRNAERT, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, I, 17-19.

In een onderzoek dat vooral naar de huwelijken van de Adornes wil kijken, is er natuurlijk ook gebruik gemaakt van huwelijkscontracten. Voor de onderzochte periode zijn er echter niet zo veel overgeleverd. Enkel het huwelijkscontract van Pieter II en Elizabeth Braderic is in origineel bewaard.²⁵ Verder zijn er een aantal kopieën gekend met betrekking tot onderhandelingen voor huwelijken.²⁶ De meeste huwelijkspartners zijn echter overgeleverd doordat de echtgenoot of echtgenote in andere bronnen aan bod komt. Zo komen er in verdelingen van nalatenschappen heel wat namen van huwelijkspartners voor.²⁷ Daardoor zijn er meestal geen exacte data voor de huwelijken gekend. Dat maakt het moeilijk om bijvoorbeeld na te gaan in welke mate bepaalde politieke functies of andere zaken aan dat huwelijk te danken zijn. De huwelijksstrategie van de Adornes in deze masterpaper beperkt zich daarom noodgedwongen tot meer algemene zaken. Zo zullen er wel algemene gegevens over de huwelijkspartner en zijn of haar familie worden meegegeven, maar echt gedetailleerde verbanden tussen de functies van de Adornes en hun huwelijksstrategie zullen noodgedwongen niet aan bod komen.

Naast de genealogieën en huwelijkscontracten bestaan er ook heel wat testamenten en verdelingen van nalatenschappen. Voor Pieter II, Jan en Maria zijn er testamenten gekend. Ook Anselmus had een testament, uitgegeven door de Poorter. De verblijfplaats van het originele testament is echter niet meer gekend.²⁸ Zeker ook het vermelden waard is het *Cartularium* van Jan Adornes.²⁹ Dat register is wellicht vanaf 1483 begonnen door Jan Adornes, maar ook later werd het nog gebruikt. Het bevat kopieën van oorkonden in verband met het goederenbeheer van Jan, alsook allerlei kopieën in verband met familiale aangelegenheden.³⁰ Voor deze masterpaper was het dan ook een zeer nuttige bron. Uiteraard bevat het familiearchief nog heel wat andere bronnen die voor dit onderzoek zijn aangewend (zie bibliografie en bijlage 2 voor bronnen waaruit kennissen gehaald zijn). Bovengenoemde waren slechts de belangrijkste daarvan.

²⁵ GEIRNAERT, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, I, 17-23.

²⁶ Bijvoorbeeld voor het huwelijk van Anna Adornes en Melchior de Wale, zie SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol. 123 r. Ook voor het huwelijk tussen Anthuenis en Jacquemine Pieters zijn er kopieën overgeleverd, bijvoorbeeld in SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol. 66r.

²⁷ Bijvoorbeeld in SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 54, s.f.

²⁸ Voor het testament van Marie, zie RAB, *Verzameling 'Cumulus Ecclesiasticus'*, nr. 1187: testament van Marie Adornes, weduwe van Joos de Baenst, 1507. Voor een overzicht van de andere testamenten, zie GEIRNAERT, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, I, 17-25; GEIRNAERT, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, I, 165-166. Voor de uitgave van het testament van Anselmus Adornes, zie DE POORTER, 'Testament van Anselmus Adornes: 10 febr. 1470 (n.s.)', 225-239.

²⁹ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, s.f.

³⁰ GEIRNAERT, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, II, 4-9.

3.Enkele termen toegelicht

Vooraleer in te gaan op het onderzoek dienen eerst een aantal termen verduidelijkt te worden. Er is immers geen onderzoek naar een familie mogelijk zonder toe te lichten wat de term ‘familie’ betekent. In een beperkte zin kan familie als een gezin opgevat worden. Dat zijn dan een man, zijn vrouw en kinderen en eventueel personen die bij hen inwoonden. In deze periode moet de familie echter veel breder worden opgevat. In zijn ruimste betekenis gaat het om alle bloed- en aanverwanten. De aanverwanten zijn daarbij de aangetrouwde familieleden, terwijl de bloedverwanten minstens een gemeenschappelijke voorouder hadden. Er waren met andere woorden kerngezinnen, die deel uitmaakten van een breder geslacht. Binnen een geslacht waren er echter meerdere takken mogelijk, lignages genoemd.³¹ Dat alles zorgde ervoor dat een familie een complex geheel vormde. Vandaar dat er onderscheid gemaakt werd in verwantschapsgraden. Er waren zeven niveaus. Tot het eerste niveau behoorden de vader, kinderen, moeders, broers en zussen. Een tweede niveau omvatte de grootouders, ooms, tantes, neven en nichten. De overgrootouders, achterkleinkinderen, grootooms, groottantes en hun kinderen maakten deel uit van het derde niveau, en zo gaat het verder. Vanaf het tweede niveau werd er over ‘magen’ gesproken. De term ‘vrienden en magen’ omvatte dan ook heel wat familieleden, zowel aanverwanten als bloedverwanten. De term ‘vriend’ kon slaan op zowel een bevriend persoon als een verwant. Die ‘vrienden en magen’ speelden een rol bij de belangrijkste levensgebeurtenissen. Daarnaast hadden ze vaak een adviserende rol.³²

In de veertiende en vijftiende eeuw was de bredere verwantkring echter minder een rol gaan spelen bij de minder gegoeden. Bij hen kreeg het kerngezin een belangrijkere rol. Bij de maatschappelijke elite bleef de bredere familie wel heel belangrijk bij het nastreven van hun belangen. Zij wilden immers hun rijkdom en familiale status steeds verbeteren.³³ Heel vaak had die bredere familie dan ook inspraak bij allerlei aangelegenheden, zoals bij de huwelijken. Huwelijken vormden immers de gelegenheid om contacten met een andere familie nauwer aan te halen. Bij het regelen van een huwelijk konden vele zaken meespelen. Meestal probeerden ze allianties aan te gaan met families die een gelijkaardige of hogere economische en/of sociale positie hadden. Maar ook andere elementen konden een rol spelen bij de beslissing voor een huwelijkspartner. Hoe dan ook lag de keuze bij de familie, niet bij het

³¹ MONBALLYU, *Geschiedenis van het familierecht*, 19-20; BUYLAERT, *Eeuwen van ambitie*, 69-79.

³² MONBALLYU, *Geschiedenis van het familierecht*, 19-20; DANNEEL, ‘Vrienden en magen in de bronnen van de laatmiddeleeuwse Brugse weeskamer’, 34-39; CARLIER, ‘Solidariteit of sociale controle? De rol van vrienden en magen en burens in een middeleeuwse stad’, 72-83.

³³ BUYLAERT, *Eeuwen van ambitie*, 69-79.

individu.³⁴ Een ander voorbeeld waar de familie een belangrijke functie uitoefende, was bij de aanstelling van de voogden. Voogden konden op verschillende manieren worden benoemd, namelijk via recht, via testament of via het stedelijk bestuur. Ze hoefden dus niet altijd door de familie te worden aangesteld. Toch kon de familie meestal kandidaten naar voren brengen bij bijvoorbeeld een aanduiding door het stedelijk bestuur. De voogden waren ook verantwoording schuldig aan de familie. Om de familiale belangen te vrijwaren werden er soms twee voogden benoemd. Op die manier werd zowel de vaders- als de moederszijde van de kinderen vertegenwoordigd.³⁵ Doordat de voogden verantwoording moesten afleggen aan de familieleden van de kinderen en doordat de familieleden voogden konden voorstellen, zullen ze in deze masterproef steeds bij de generatie van de ouders behandeld worden. Het kind zelf speelde immers minder een rol bij de aanstelling van de voogd.

Uit het voorgaande blijkt dus duidelijk het belang van de bredere familie. In het bestek van deze masterproef is het niet mogelijk om alle familieleden te bespreken. Daarom wordt de familie in mannelijke lijn opgevat. Natuurlijk komen huwelijken van dochters en huwelijkspartners van zonen ook aan bod, maar daar stopt het dan ook. Kinderen van dochters en de bredere familie van de huwelijkspartners behoren niet tot deze studie. Ook bastaarden komen niet aan bod, hoewel de familie er wel had.³⁶ Dat alles vormt dus een serieuze beperking en maakt dat er nog veel onderzoek naar de familie zal moeten gebeuren. Deze masterpaper is dus allesbehalve exhaustief. Toch vormt ze een bijdrage aan het historisch onderzoek naar de Adornes in Brugge. Dat kan op zijn beurt tot een beter begrip van andere families in het laatmiddeleeuwse Brugge leiden.

³⁴ BUYLAERT, *Eeuwen van ambitie*, 69-79.

³⁵ MONBALLYU, *Geschiedenis van het familierecht*, 100-101; GODDING, *Le droit privé dans les Pays-Bas méridionaux du 12e au 18e siècle*, 124-135.

³⁶ Zo had Anselmus een bastaarddochter genaamd Effemia in Schotland, zie GEIRNAERT, 'Adornes (Adournes, adoerne, adorne, adorni, adoorne, adoren, adorens, adurnus), Anselm', 3.

HOOFDSTUK 1: De eerste Generaties: handel of politiek?

Hoewel deze masterpaper vooral thematisch is opgesteld, is het voor de eerste generaties moeilijk om die thema's los te behandelen. Over de eerste generaties is immers weinig met zekerheid te zeggen. De informatie daarover is beperkt tot de genealogieën, die ten vroegste van de zestiende eeuw dateren.³⁷ Niettemin is er over die eerste generaties zeer veel gespeculeerd. Velen vermoeden dat de Adornes als handelaars of bankiers actief waren. Ze waren immers afkomstig uit Genua en vele Genuezen in Brugge waren in dat milieu actief. Heers en de Groer wezen er echter op dat de stamvader, Opicius I, wellicht niet zozeer vanwege de handel naar het graafschap Vlaanderen trok. Volgens hen was de familie in Genua immers ook minder in het handels- of bankiersmilieu actief, maar richtten ze zich vooral op politieke activiteiten en op het grondbeheer. Daarnaast beklemtoonden ze dat verschillende leden van de Brugse Adornes niet in de handel terug te vinden zijn. Het zou dus te kortzichtig zijn om hen als een familie van handelaars en bankiers te bestempelen.³⁸ Hoewel de informatie over de eerste generaties beperkt is, is het toch nodig om na te gaan in welke domeinen ze zich dan wel begaven.

1. De stamvader Opicius I

Volgens de meeste genealogieën volgde Opicius Adornes (†1307) Gwijde van Dampierre eerst naar Afrika en vervolgens naar het graafschap Vlaanderen in 1269, hoewel dat jaartal betwist kan worden. Daar zou hij kamerling van Gwijde van Dampierre geworden zijn.³⁹ Een van de genealogieën uit de achttiende eeuw beweert dat Opicius Robrecht van Bethune, de zoon van Gwijde van Dampierre, naar het graafschap volgde.⁴⁰ Niettemin wordt zijn komst dus meestal met het grafelijke milieu in verband gebracht. Ook zijn huwelijk met Agnes van Akspoele is in dat milieu te situeren. Zij was de dochter van Filips van Akspoele.⁴¹ Die Filips behoorde tot het gezelschap van graaf Gwijde van Dampierre dat in 1300 in Frankrijk gevangen werd gehouden. Tot zijn medegevangenen behoorden ook enkele leden van families waarmee de Adornes later nog banden zouden aangaan, zoals 'mer Wouter van Lovendigem'.⁴² Jacob, een achterkleinzoon van Opicius I huwde immers met een Ursula van

³⁷ GEIRNAERT, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, I, 17.

³⁸ HEERS en DE GROER, *Itinéraire d'Anselme Adorno en Terre Sainte (1470-1471)*, 7; GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 12-14; STABEL, 'De gewenste vreemdeling', 191.

³⁹ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 3, s.f.; nr. 4, fol. 1r; nr. 6, s.f.; nr. 7, s.f.

⁴⁰ RAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 8, s.f. Voor de datering van die genealogie zie GEIRNAERT, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, I, 17.

⁴¹ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 4, fol. 1r- fol. 4r.

⁴² *Kronyk van Vlaenderen van 580 tot 1467*, I, 148; VERBRUGGEN, *The battle of the Golden Spurs*, 173-175.

Lovendegem. Filips van Akspoel was later, van 1305 tot en met 1306, ridder en baljuw van Veurne.⁴³ Uit het voorgaande blijkt dat de komst van Opicius I naar het graafschap Vlaanderen dus op het eerste zicht vooral met politiek te maken had.

Hoewel de genealogieën politieke redenen beklemtonen, wil dat niet zeggen dat de economische aspecten volledig uitgesloten kunnen worden. Opicius I zou immers kamerling van Gwijde van Dampierre geweest zijn.⁴⁴ Een kamerling had lang een financiële functie. Voor de elfde eeuw beheerde de kamerling de schatkist, persoonlijke inkomsten en uitgaven van de graaf en beheerde hij de boekhouding van het hof. Sinds de elfde eeuw was de kamerling echter steeds meer van die functies kwijtgeraakt. Wel bleef hij lange tijd ook bevoegdheden hebben qua grondbeheer. Tijdens de twaalfde en dertiende eeuw evolueerde de functie steeds meer tot een ereambt. In het graafschap Vlaanderen werd de kamerheer ook een erfelijke functie, die in handen was van de heren van Grammene.⁴⁵ Of Opicius ook effectief de functie van kamerheer beoefend heeft, is dan ook verre van zeker. Wel is er tussen 1271 en 1333 minder informatie terug te vinden over de kamerheren. Voor en na deze periode waren het wellicht wel de heren van Grammene die de functie beoefenden.⁴⁶ Dat hoeft echter niet noodzakelijk te betekenen dat dat tussen 1271 en 1333 ook het geval was, maar het doet wel vragen rijzen bij de functie van Opicius. De Limburg Stirum wees er echter op dat de functie van kamerheer wel erfelijk was geworden, maar dat de erfelijke kamerheren de functie niet actief meer beoefenden. Daarom zijn er toch kamerheren terug te vinden die de functie niet erfelijk verkregen hadden. Zij zouden dan door de graaf worden gekozen om de functie effectief uit te oefenen.⁴⁷ Het is mogelijk dat Opicius zo de functie van kamerheer gekregen heeft, maar buiten de genealogieën van de familie zelf zijn daar geen sporen van terug te vinden.

Ook als Opicius geen kamerheer van Gwijde van Dampierre geweest zou zijn, blijven er financiële redenen mogelijk voor zijn komst naar het graafschap Vlaanderen. Zo beweert Penninck dat de Genuese Adornes geld geleend zouden hebben aan Gwijde van Dampierre. Opicius zou dan vervolgens met Gwijde zijn meegereisd om de terugbetaling van die lening te

⁴³ BUYLAERT, *Repertorium van de Vlaamse adel*, 31; *Kronyk van Vlaenderen van 580 tot 1467*, I, 148.

⁴⁴ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 4, fol.1r

⁴⁵ BOS-ROPS, 'Kamerheer, kanselier, tresaurier', 4-5; AMPE, 'Bevoegdheden van de kamerheer ten aanzien van de duinen', 257.

⁴⁶ DE LIMBURG STIRUM, *La cour des comtes de Flandre*, 66-67.

⁴⁷ DE LIMBURG STIRUM, *La cour des comtes de Flandre*, 24.

verzekeren.⁴⁸ Verder was het ook niet ongewoon mensen met financiële kennis in het gevolg van de graaf werden opgenomen in deze periode.⁴⁹ Of Opicius daardoor in het grafelijk gevolg werd opgenomen is echter niet meer te achterhalen. Hoewel de komst naar het graafschap Vlaanderen met Gwijde van Dampierre in verband wordt gebracht, wil dat niet perse zeggen dat de handel geen rol speelde bij de beslissing om naar het graafschap Vlaanderen te trekken. In de eerste helft van de veertiende eeuw bestonden er bijvoorbeeld handelscontacten tussen een Adurninus Adornes en het graafschap Vlaanderen.⁵⁰ Het is echter mogelijk dat die handelscontacten mede te danken waren aan de connecties van Opicius in het graafschap. Of er ook voor de komst van Opicius handelscontacten tussen de Genuese Adornes en het graafschap bestonden, is echter minder te achterhalen.

Naast de politieke en economische speculaties met betrekking tot Opicius I, zijn er ook op het religieuze domein enkele veronderstellingen te doen. De meeste genealogieën beweren dat Opicius “passa avecq le conte Guy de Dampierre en Afrycque et Sarie, et retourna avecq luy en France et en Flandres”.⁵¹ Slechts uitzonderlijk wordt vermeld dat hij naar Afrika en Syrië trok “jehghens die huydenen”.⁵² Graaf Gwijde van Dampierre nam met Lodewijk IX deel aan een kruistocht.⁵³ Lodewijk IX had die kruistocht al in 1266 aan paus Clement IV aangekondigd, maar het zou tot 1270 duren eer Lodewijk IX richting Tunis trok.⁵⁴ Gwijde van Dampierre trok van april 1270 tot mei 1271 mee met die kruistocht.⁵⁵ Opicius zou dus tussen 1270 en 1271 met Gwijde van Dampierre meegetrokken zijn. De genealogieën geven echter een andere datum. Zo wordt de komst naar Vlaanderen, die na die kruistocht plaatsgevonden zou hebben, meestal in 1269 gedateerd.⁵⁶ Wellicht is de datum die in de genealogieën voorkomt dan ook verkeerd. Anderzijds is het ook mogelijk dat Opicius nooit met de graaf mee naar Tunis getrokken is. In de genealogieën wordt er immers meestal vermeld dat Opicius ook naar Syrië trok met de graaf, maar Gwijde van Dampierre zou volgens eigentijdse bronnen enkel naar Tunis getrokken zijn en niet meer naar Syrië. Ook in het

⁴⁸ PENNINCK, *De Jeruzalemkerk te Brugge*, 9.

⁴⁹ GEIRNAERT, ‘De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge’, 13.

⁵⁰ GEIRNAERT, ‘De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge’, 13; MANDONX, *Spinola en Spinolarei*, 42-48 (Bijlage).

⁵¹ Bijvoorbeeld in SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 3, s.f.

⁵² RAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 6, s.f.

⁵³ SMITS, *Arnold van Tiegem, ridder-bisschop*, 238.

⁵⁴ LLOYD, ‘The crusades of St Louis’, 43.

⁵⁵ GEIRNAERT, ‘De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge’, 41-42.

⁵⁶ Bijvoorbeeld in SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 4, fol. 1r.

memoriaalboek van Jehan Makiel, een klerk van de graaf, die die periode behandelt, komt Opicius niet voor. Het valt dan ook te betwijfelen of hij effectief in Afrika is geweest.⁵⁷

2.De eerste generatie in Brugge

Opicius I zou drie kinderen gehad hebben, waarvan er twee jong gestorven zijn. Enkel Opicius II kon de familie verderzetten.⁵⁸ Opicius I was vooral in Gent te situeren, waar hij ook begraven was. Opicius II zou zich rond 1300 te Brugge vestigen. Daar huwde hij met Margareta van Aartrijke, de dochter van Jan van Aartrijke. Sommige genealogieën beweren dat hij daarvoor ook al getrouwd was met een Mathilde, maar een familienaam wordt niet gegeven.⁵⁹ Gailliard beweert dat die Mathilde ook van het huidige Italië afkomstig was, maar door de ontbrekende familienaam valt dat niet na te gaan.⁶⁰ Via het huwelijk met Margareta van Aartrijke zou Opicius II poorter van Brugge zijn geworden.⁶¹ De van Aartrijkes waren vooral actief in het Brugse stadsbestuur. Samen met de families van de Walle en Bonin behoorden ze tot de drie families die het meest in de veertiende-eeuwse Brugse schepenbank voorkwamen. Bovendien waren de van Aartrijkes vaak grafelijk gezind. Aangezien de komst van de Adornes naar het graafschap Vlaanderen met de graaf te maken had, is het niet zo verwonderlijk dat Opicius II met een lid van een grafelijk gezinde familie huwde.⁶² Voor 1300 waren de van Aartrijkes echter minder politiek actief. Haar leden zouden in die periode vooral hosteliers geweest zijn.⁶³

Of Opicius II met Margareta van Aartrijke wegens handelsredenen of wegens politieke redenen huwde is dus minder na te gaan. Veel hangt immers af van de datum van dat huwelijk. Die datum is echter niet gekend. Wellicht was het huwelijk meer in de periode van de politieke activiteit van de Aartrijkes te situeren. Opicius II zou immers eerst met een Mathilde gehuwd zijn. Volgens sommige genealogieën kreeg hij zijn enige zoon ook bij die Mathilde en niet bij Margareta van Aartrijke.⁶⁴ Bovendien zou hij zich pas rond 1300 in

⁵⁷ GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 41-42.

⁵⁸ SAB, Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting, nr. 4, fol.1r-fol.2r.

⁵⁹ SAB, Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting, nr. 3, s.f.; nr.6, s.f.; RAB, Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting, nr. 8, s.f.

⁶⁰ GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 13; GAILLIARD, *Bruges et le Franc ou leurs magistratures et leur noblesse*, III, 103.

⁶¹ GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 13; GODDING, *Le droit privé dans les pays-bas méridionaux du 12 au 18 siècle*, 58; LENOIR, *De politieke verhoudingen in Brugge tussen 1328 en 1361*, 52-53.

⁶² LENOIR, *De politieke verhoudingen in Brugge tussen 1328 en 1361*, 43; 72.

⁶³ MERTENS, 'De XIVde eeuwse voornaamste Brugse schepenfamilies', 236; DUMOLYN, *Staatsvorming en vorstelijke ambtenaren in het graafschap Vlaanderen*, 155.

⁶⁴ SAB, Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting, nr. 6, s.f.

Brugge gevestigd hebben. Vermoedelijk huwde hij dan ook rond of na die datum met Margareta van Aartrijke.⁶⁵ Ook Jan van Aartrijke, de vader van Margareta, lijkt eerder politiek actief geweest te zijn. Volgens sommige auteurs was hij schepen van het Brugse Vrije van 1278 tot 1281.⁶⁶ Daarnaast was er ook een Jan van Aartrijke hoofdman van de wevers in 1302.⁶⁷ Verder was er een Jan van Aartrijke actief in de Brugse schepenbank vanaf 1360. Die Jan is ook enkele keren in de wetsvernieuwingen van de ambachtsbesturen terug te vinden, vooral in die van de wevers. Wellicht was dat echter niet de vader van Margareta van Aartrijke, maar eerder een broer van haar.⁶⁸ Wat opvalt bij beide Jan van Aartrijkes is dat ze wel politiek actief waren, maar ook bij enkele ambachten betrokken waren. Hoewel het huwelijk tussen Opicius II en Margareta van Aartrijke dus op het eerste zicht wegens politieke redenen plaatsvond, zijn de commerciële overwegingen daarmee niet uitgesloten. Over de activiteiten van Opicius II zelf is weinig geweten. Wel vermelden enkele genealogieën zijn begraafplaats, namelijk het Sint-Clara klooster in Brugge.⁶⁹

3.Maarten: de eerste Adornes in het stadsbestuur

Over het enige kind van Opicius II, Maarten (†1361), is al iets meer geweten. Hij is de eerste Adornes die in de stedelijke administratie verschijnt. In een rekening van het Sint-Janszestendeel uit 1357 verschijnt hij als een van de ‘gouverneerres’. Het Sint-Janszestendeel werd bestuurd door vier gouverneurs, waar Maarten er dus een van was. Aangezien die gouverneurs voor het leven benoemd werden, kan ervan uitgegaan worden dat Maarten die functie tot 1361 beoefende. Of hij voor 1357 eventueel ook die functie bekleedde, is echter minder na te gaan. Volgens Gilliodts-van Severen werden de namen van de gouverneurs immers pas vanaf 1357 in de rekeningen genoemd.⁷⁰ In het Sint-Janszestendeel had Maarten misschien al wat grondbezit. Mogelijk was dat al op de plaats waar de familie later de Jeruzalemkapel zou stichten.⁷¹ Opvallend is dat het Sint-Janszestendeel, samen met het Carmerszestendeel, het handelscentrum van Brugge omvatte.⁷² Daarnaast was hij als gouverneur ook vooral op financieel vlak betrokken bij het bestuur van het Sint-

⁶⁵ GEIRNAERT, ‘De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge’, 13.

⁶⁶ GAILLIARD, *Bruges et le Franc ou leurs magistratures et leur noblesse*, I, 186 ; CLAEYS, *Vlaamse adel op de Azoren sinds de 15de eeuw*, 123.

⁶⁷ GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Inventaire des Chartes*, I, 84-85.

⁶⁸ SAB, *Oud Archief*, nr. 114.

⁶⁹ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 4, fol. 2r.

⁷⁰ GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Inventaire des Chartes*, II, 87-92 ; GEIRNAERT, ‘De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge’, 12.

⁷¹ GEIRNAERT, ‘De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge’, 12.

⁷² GREVE, ‘Hanseatic merchants: banking customs in 14th century Bruges’, 6.

Janszestendeel.⁷³ Hoewel hij dus zeker betrokken was bij het bestuur, betekent dat niet dat hij geen economische kennis nodig had voor het beoefenen van die functie.

Maarten was ook op privaat vlak in de economie terug te vinden. Zo was hij onder andere betrokken bij de grafelijke tol te Damme, de voorhaven van Brugge. Die tol was een van de belangrijkste tollën van het graafschap Vlaanderen en het was dan ook een belangrijke bron van inkomsten voor de graaf. Maarten was ontvanger van de tol van Damme in 1349 en in 1355. In 1355 was hij dat samen met Heinric Braderic, een financier van de graaf. Daarvoor betaalden ze 5800 ponden parisis per jaar. Later hadden de Adornes ook banden met de Braderics, meer bepaald door het huwelijk van Pieter II met Elisabeth Braderic (zie bijlage 1). Als een van de ontvangers van de tol van Damme had Maarten dan ook belang bij de handel. Hoe meer handelaars die tol moesten betalen, hoe groter de inkomsten immers waren.⁷⁴ Hij had dus zeker voordeel bij de handel, maar of dat van hem ook een handelaar maakte is een andere zaak.

Maarten huwde met Catharina, de dochter van Philippe de Saint-Cler. Die Philippe werd naast de Saint-Cler ook ‘Schincle’ of ‘Schinkelaers’ genoemd.⁷⁵ De Saint-Cler verwijst mogelijk naar een oorspronkelijk vreemde afkomst. Vooral in het huidige Frankrijk, meer bepaald in Normandië, zijn er een aantal mogelijke plaatsen van herkomst.⁷⁶ ‘Schincle’ of ‘Schinkelaers’ verwijst misschien naar het beroep die hij beoefende. Schinkel was namelijk een beroepsbijnaam van de slager.⁷⁷ Zo konden verschillende personen de naam Schinkel dragen zonder familie te zijn.⁷⁸ Gailliard vat Philippe Schinkel echter op als behorend tot de familie Schinkel. Die familie was vaak in het Brugse stadsbestuur te vinden, hoewel Philippe daar minder actief in was. Daarnaast waren er ook enkele Schinkels in de gilde van de makelaars te vinden. Zo was in 1328 een Wouter Schinkel makelaar. Zijn grootvader was wellicht de grootoom van Philip, de vader van Catharina.⁷⁹ Wat de redenen van het huwelijk met

⁷³ GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Inventaire des Chartes*, I, 91-92.

⁷⁴ CHAPPELLE, *Interstedelijke conflicten in de Bourgondisch-Habsburgse periode*, 127-128; GEIRNAERT, ‘De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge’, 12-18; SABBE, ‘Heinric Braderic: een Brugse ‘homo novus’ uit de 14de eeuw’, 171.

⁷⁵ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 4, fol.3r; RAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 8, s.f.

⁷⁶ VERVLOET, *Een familienaam is je gegeven*, ‘S: Se: Sinclair, Sinclair, ...’.

⁷⁷ *De Geïntegreerde Taalbank*, ‘skinkel’; VERVLOET, *Een familienaam is je gegeven*, ‘S: S: Schinkel (de), (de) Schinckel, (de) Schijnkel, De Schenkel, Schynkel(s), Schin(c)kels, Schenkel(s), Schaenkel, Skinkel, Squinquel’.

⁷⁸ CALLEWIER, *De papen van Brugge*, 196.

⁷⁹ Voor aanwezigheid in de besturen, zie SAB, *Oud Archief*, nr. 114. Voor andere gegevens, zie GAILLIARD, *Bruges et le Franc ou leurs magistratures et leur noblesse*, I, 307-308; CATRY en VAN DEN ABEELE,

Catharina de Saint-Cler waren is dus niet geheel duidelijk. Als hij inderdaad tot die familie behoorde, is het mogelijk dat er politieke redenen voor het huwelijk waren. Het blijft echter bij speculaties.

Maarten werd begraven bij de minderbroeders, meer bepaald in de kapel die later de naam ‘Nostre Dame de l’arbre secq’ kreeg.⁸⁰ De broederschap van de Onze-Lieve-Vrouwe van den Drogen Boom telde verschillende prominente leden in de vijftiende eeuw. Zo behoorden Bourgondische hertogen, hoge edelen, geestelijken en leden van de Brugse aristocratie tot die broederschap. Daarnaast waren er ook vele buitenlandse kooplieden terug te vinden, vooral Florentijnen en Castilianen. De Droge Boom richtte zich eerst en vooral op religie. Daarnaast was er echter ook ruime aandacht voor culturele activiteiten. Maarten zou dus in de kapel van die broederschap begraven zijn. Of hij ook lid was van de Droge Boom is verre van zeker, aangezien de broederschap pas voor het eerst vermeld wordt in 1396. Wellicht bestond de Droge Boom wel al langer, maar veel zekerheid daaromtrent bestaat niet. Enkele latere leden van de Adornes, zoals Anselmus, waren wel zeker lid van de broederschap (zie hoofdstuk 4).⁸¹

4.Enkele algemene bedenkingen

Over de eerste generaties zijn al enkele vaststellingen te doen, hoewel het vooral bij speculaties blijft. Eerst en vooral wordt de komst van de Adornes naar het graafschap Vlaanderen in de genealogieën steevast met de graaf in verband gebracht. Ook de huwelijken van Opicius I en Opicius II zouden mogelijk op een grafelijke gezindheid kunnen duiden. Niettemin moet er rekening gehouden worden met de aard van het bronnenmateriaal. De genealogieën dateren immers ten vroegste van de zestiende eeuw. Aangezien de Adornes later vaak voor de machtshebbers werkten, is het mogelijk dat ze daarom hun stamvader ook grafelijk gezind wilden voorstellen. De informatie in de genealogieën zegt dan ook vermoedelijk meer over de belangen van de familie ten tijde van het opstellen van de genealogieën dan over de beginperiode. Bovendien geven de genealogieën ook weinig andere

Makelaars en handelaars, ‘alfabetisch register leden’; VAN HOUTTE, ‘Makelaars en waarden te Brugge van de 13de tot de 16de eeuw’, 1-7

⁸⁰ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 3, s.f.

⁸¹ STROHM, ‘Muzikaal en artistiek beschermheerschap in het Brugse Ghilde vanden Droghen Boom’, 5-16; VAN DER MEULEN, ‘Onze Lieve Vrouw van de Droge Boom in Brugge: devotiebeeld en literaire traditie’, 209-229.

informatie. Zoals hierboven besproken, hoeft dat echter niet te betekenen dat ze in andere domeinen niet actief waren.⁸²

Hoewel de meeste informatie uit de genealogieën gehaald werd, valt het op dat sommige Adornes zelf soms andere ideeën hadden over de oorsprong van hun familie. Dat is bijvoorbeeld het geval in het reisverhaal van Anselmus Adornes. Dat reisverhaal werd door Jan, de zoon van Anselmus, geschreven. Het reisverhaal is in verschillende versies overgeleverd. In een versie geschreven door Jan in 1510 zijn er ook meer familiale gegevens opgenomen. Die versie is bewaard dankzij een negentiende-eeuwse kopie van Edmond de la Coste. Daaruit blijkt dat Jan dacht dat Opicius uit Genua rechtstreeks naar Brugge trok. Bovendien blijkt uit zijn omschrijving van Opicius dat hij het over Opicius II had. De episode over Opicius I en de vestiging te Gent lijkt hij dus niet gekend te hebben. Bovendien wordt de komst naar Vlaanderen in de bron ook niet in verband gebracht met de graaf.⁸³ Daaruit blijkt duidelijk dat de genealogieën heel voorzichtig benaderd dienen te worden. Bovendien komen er in de genealogieën ook vele fouten voor in vergelijking met meer contemporaine bronnen (zie bijvoorbeeld ook hoofdstuk 2). Tot slot komt er in de koopmansboeken van Colard de Marke uit 1366 tot en met 1367 een Daniel Adorne voor. Hij zou een Brugse koopman of handelaar geweest zijn. Hoe hij echter in de familie te plaatsen valt is minder te zeggen, aangezien hij niet in de genealogieën of in het familiearchief van de Adornes voorkomt.⁸⁴ Over de eerste generaties Adornes is door de aard van het bronnenmateriaal dus weinig met zekerheid te zeggen.

⁸² GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 38-41.

⁸³ JEAN ADORNO, *Itinéraire d'Anselme Adorno*, 450-451; HEERS en DE GROER, *Itinéraire d'Anselme Adorno en Terre Sainte (1470-1471)*, 19; VAN HERWAARDEN, 'Geloof en geloofsuitingen in de late middeleeuwen in de Nederlanden', 47-48.

⁸⁴ GEIRNAERT, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, I, 10.

HOOFDSTUK 2: Een commerciële familie?

Hoewel de eerste generaties van de Adornes wellicht minder bij de handel betrokken waren dan oorspronkelijk gedacht, zijn er in de volgende generaties wel leden commercieel actief geweest. Doordat de Adornes in de literatuur vaak een ‘handels-en bankiersgeslacht’ genoemd worden, is het dan ook nodig om na te gaan hoe commercieel de familie precies was. Het economisch belang van Brugge in de onderzochte periode daalde geleidelijk. Daarom is het interessant om te onderzoeken hoe de commerciële activiteit van de familie daardoor eventueel werd beïnvloed.⁸⁵ Daarbij zal ook aandacht uitgaan naar enkele kennissen van de familie (zie bijlage 2). Om het overzichtelijk te houden, zal er per generatie gewerkt worden. Tot slot zal er ook aan de algemene evolutie aandacht worden besteed, maar dat zal pas op het einde van het hoofdstuk gebeuren. Omdat dit hoofdstuk het eerste hoofdstuk is waar heel wat familieleden voorkomen, zal er hier en daar ook wat meer genealogische informatie worden gegeven (zie ook bijlage 1 voor stambomen van de familie). In verdere hoofdstukken zal daar niet meer worden op ingegaan.

Uiteraard is het niet mogelijk om bij alle commerciële activiteiten van de familie stil te staan. Daarom is vooral gekeken naar sporen van handelsactiviteit en aanwezigheid in de ambachtsbesturen.⁸⁶ Aanwezigheid in die ambachtsbesturen hoefde echter niet noodzakelijk te betekenen dat ze ook effectief dat ambacht beoefenden. Zo konden hoge ambtenaren zonder toetredingsgeld lid worden van bepaalde ambachten. Die ambtenaar kon het lidmaatschap vervolgens verpachten aan iemand die het beroep effectief beoefende.⁸⁷ Toch is het nuttig om het lidmaatschap van ambachtsbesturen na te gaan. Heel vaak waren die leden immers ook te vinden in de stadsmagistraat. Dat kon in twee richtingen werken. Zo hadden sommige families hun machtsbasis uitgebouwd in de stadsmagistraat, waarna ze zich ook probeerden te verankeren in onder ander de ambachtsbesturen. Anderzijds waren er ook families die hun naam eerst in de ambachtsbesturen vestigden en vervolgens trachtten door te stoten naar de stadsmagistraat.⁸⁸ Daarom zal in dit hoofdstuk ook regelmatig naar politieke

⁸⁵ HEERS en DE GROER, *Itinéraire d'Anselme Adorno en Terre Sainte (1470-1471)*, 7; GEIRNAERT, ‘De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge’, 12-14; STABEL, ‘De gewenste vreemdeling’, 191; DUMOLYN, *De Brugse opstand van 1436-1438*, 66; PAVIOT, *Bruges: 1300-1500*, 112.

⁸⁶ Voor aanwezigheid in de ambachtsbesturen zal in de eerste plaats SAB, *Oud Archief*, nr. 114 gebruikt worden. Als er in de literatuur lidmaatschap van ambachtsbesturen voorkwam, is dat steeds gecontroleerd via SAB, *Oud Archief*, nr. 114.

⁸⁷ VAN DEN ABEELE, *Het ridderlijk gezelschap van de Witte Beer: steekspelen in Brugge tijdens de late middeleeuwen*, ‘XII: de adellijke poorters’.

⁸⁸ VANHAVERBEKE, ‘De reële machtsstructuren binnen het stadsbestuur van Brugge’, 9-26.

activiteit worden verwezen. Vaak was vermogen en politieke macht immers niet los van elkaar te zien.⁸⁹

1.De derde generatie met Pieter I

Pas vanaf de derde generatie sinds de definitieve vestiging te Brugge onder Opicius II is er meer informatie over de Adornes bewaard, vooral over Pieter I. Over zijn broer Jacob en zijn zus Isabella is minder geweten. Jacob was wellicht gehuwd met Ursula, de dochter van Robrecht van Lovendegem. Hun enige kind Michiel stierf echter jong.⁹⁰ Of Jacob handelaar was, is verre van zeker. Volgens Murray was hij wel actief als makelaar, maar hij is een van de weinige auteurs die daarvan uitgaan. In de lijsten met makelaars van Van den Abeele komt Jacob echter niet voor.⁹¹ Pieter I (†1398) is de eerste waarvan wel een aantal zaken met betrekking tot zijn commerciële kunnen afgeleid worden. In 1390 was hij hostelier van vijf Genuese kooplieden.⁹² Vermoedelijk was hij dat in de herberg ‘Ter Baerse’, aangezien hij aan dat huis werken liet uitvoeren.⁹³ Als hostelier verschafte hij niet alleen onderdak aan die personen, maar trad hij ook bemiddelend voor hen op. Kooplieden mochten immers geen handel drijven zonder zo’n tussenpersoon. Bemiddelaars waren dan ook zeer belangrijk in het Brugse handelssysteem. Mede daardoor werd het beroep erg gerespecteerd. Bovendien werden de hosteliers meestal zeer welvarend en konden ze zo ook sociaal opklimmen.⁹⁴ De hosteliers behoorden tot het gilde van de makelaars, waarvoor strengere toelatingsvoorwaarden golden dan voor andere gildes. Zo moesten nieuwe kandidaten een jaar en een dag poorter zijn van Brugge en geboren zijn in het graafschap Vlaanderen. Daarnaast moest de kandidaat ook worden voorgedragen door een lid van het gilde en een aanzienlijk bedrag betalen. Voor zonen van gildeleden golden minder strengere toelatingsvoorwaarden, zo konden ze goedkoper lid worden.⁹⁵

⁸⁹ Zie bijvoorbeeld in DUMOLYN, *De Brugse opstand van 1436-1438*, 76. Hij wees erop dat de leden van ambachtsbesturen en hun vertegenwoordiging in de stadsmagistraat vermogend waren.

⁹⁰ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 4, fol. 3r.-fol.4r; Voor meer informatie over Pieter I, zie GEIRNAERT, ‘De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge’, 14-15.

⁹¹ MURRAY, *Bruges, cradle of capitalism*, 186; CATRY en VAN DEN ABEELE, *Makelaars en handelaars*, ‘alfabetisch register leden’; SAB, *Oud Archief*, nr. 114.

⁹² GEIRNAERT, ‘De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge’, 14-15; MARECHAL, *Bijdragen tot de geschiedenis van het Bankwezen te Brugge*, 58-68.

⁹³ Voor werken aan het huis ‘Ter Baerse’, zie SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 11, s.f. Bevestigd in GEIRNAERT, ‘De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge’, 14-15.

⁹⁴ DE CLERCQ, ‘In Brugge is er een plein’, 17; VAN HOUTTE, ‘Makelaars en waarden te Brugge van de 13de tot de 16de eeuw’, 5-22; STABEL, ‘De gewenste vreemdeling’, 198.

⁹⁵ CATRY en VAN DEN ABEELE, *Makelaars en handelaars*, ‘Hoofdstuk 1: handeldrijvend Brugge: de makelaars: wie waren zij?’.

Aangezien Pieter I tot de makelaars behoorde, is hij wellicht door een lid van het gilde voorgedragen. Volgens van den Abeele en Catry was hij al in 1370 als makelaar terug te vinden.⁹⁶ Hij zou dus voorgedragen moeten zijn door iemand die voor 1370 al tot het makelaarsgilde behoorde. Omdat er over zijn kennissenkring niet zo veel is geweten, is het echter moeilijk te achterhalen wie Pieter I voordroeg. Bovendien is van zijn kennissenkring vaak niet geweten hoelang die banden precies al bestonden. Zo was hij getrouwd met Margareta van Themseke en daarna met Elisabeth van de Walle, maar wanneer het eerste huwelijk plaatsvond is niet geweten. Als hij eventueel voor 1370 met Margareta van Themseke trouwde, is het mogelijk dat hij via haar netwerk misschien in het gilde is kunnen toetreden. Voor 1370 waren er echter geen van Themsekes bij de makelaars te bespeuren. Wel was er in 1333 een Lamsin van Rumbekke lid van het gilde. Hij was vermoedelijk verwant aan de moeder van Margareta van Themseke, maar hoe die verwantschap precies in elkaar zat is niet duidelijk.⁹⁷ Als Pieter I voor 1370 met Margareta van Themseke huwde is het mogelijk dat die Lamsin ervoor zorgde dat Pieter I tot het gilde kon toetreden. Waarschijnlijker is echter dat Pieter I een beroep deed op zijn eigen familienetwerk. Zijn moeder behoorde tot de familie Schinkel en zijn grootmoeder langs moederszijde behoorde tot de familie Priem. Beide families hadden leden in het gilde van de makelaars, zo was een Gillis Priem lid in 1340 en behoorde een Wouter Schinkel in 1328 tot het gilde.⁹⁸

In de lijsten met wetsvernieuwingen van de ambachtsbesturen komt Pieter I Adornes onder andere voor bij de vinders, een deel van het ambachtsbestuur, van de was.⁹⁹ Dat ambacht was een zogenaamde toezichts- en waarmedingscommissie. Ze moest met andere woorden instaan voor de kwaliteit van de afgewerkte producten, in dit geval de kwaliteit van de was. Was werd onder andere gebruikt bij het maken van kaarsen. In de wetsvernieuwingen kwam er echter een aparte categorie 'kaarsgieters' voor. Dat heeft wellicht te maken met de verschillende manieren om kaarsen te produceren. Het ambacht van de was hield zich dus

⁹⁶ CATRY en VAN DEN ABEELE, *Makelaars en handelaars*, 'Hoofdstuk 1: handeldrijvend Brugge: de makelaars: wie waren zij?', 'alfabetisch register leden'.

⁹⁷ CATRY en VAN DEN ABEELE, *Makelaars en handelaars*, 'alfabetisch register leden'; GAILLIARD, *Bruges et le Franc ou leurs magistratures et leur noblesse*, VI, 22; VAN DEN ABEELE, *Het ridderlijk gezelschap van de Witte Beer: steekspelen in Brugge tijdens de late middeleeuwen*, 'V: stichtingsdatum'; GEIRNAERT, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, I, 167.

⁹⁸ CATRY en VAN DEN ABEELE, *Makelaars en handelaars*, 'alfabetisch register leden'; GAILLIARD, *Bruges et le Franc ou leurs magistratures et leur noblesse*, I, 308.

⁹⁹ SAB, *Oud Archief*, nr. 114; *De Geïntegreerde Taalbank*, 'vinder'.

wellicht toch bezig met de kaarsproductie.¹⁰⁰ Het ambacht was wellicht ondergeschikt aan het gilde van de makelaars.¹⁰¹ Als vinder was Pieter I betrokken bij het ambachtsbestuur van de was in 1370 en 1374. In 1370 was een Jacob Schinkel deken of bestuurslid van dat ambacht. Ervoor waren er ook een Jan Priem en een Jan van Themseke in dat bestuur terug te vinden, respectievelijk in 1364 en 1369.¹⁰² Jan van Themseke was wellicht de grootvader of de oom van Marguerite van Themseke.¹⁰³ Als Pieter I na 1370 met Marguerite gehuwd zou zijn, kan het zijn dat de contacten voor dat huwelijk in dat ambacht gesmeed werden. Aangezien de datum van het huwelijk echter niet gekend is, is het onmogelijk om daarover zekere uitspraken te doen.

Naast vinder van het ambacht van de was, was Pieter I vanaf ongeveer 1390 ook leenhouder van de vrije wissel op de Sint-Pietersbrug. Op die brug waren vele kantoren van geldwisselaars te vinden. Wellicht was Pieter dan ook geldwisselaar.¹⁰⁴ Uit al het voorgaande blijkt duidelijk dat Pieter I zich in het commerciële leven van Brugge begaf. Dat belette hem niet om ook in het stadsbestuur actief te zijn (zie hoofdstuk 3). Wel vervulde hij in dat bestuur soms ook functies waarvoor hij financiële kennis kon gebruiken. Van 1390 tot en met 1393 was hij thesaurier. Mede daardoor werd hij op het einde van zijn leven ontvanger-generaal van Vlaanderen en Artesië, namelijk vanaf 1394 tot 1398.¹⁰⁵ De financiële kennis die hij tijdens zijn leven had opgedaan kon hij dus ook op politiek vlak inzetten. Een belangrijke opmerking bij Pieter I is dat hij tijdens zijn leven eerst en vooral commercieel actief was. Al vanaf 1370 waren daar sporen van te vinden. In het stadsbestuur werd hij pas later actief, namelijk vanaf 1383.¹⁰⁶ Dat zou er eventueel op kunnen wijzen dat hij onder meer via zijn functie in het ambachtsbestuur van de was kon opklimmen naar het stadsbestuur. Een andere mogelijkheid is dat hij via de politieke functie van zijn vader Maarten in het ambachtsbestuur terecht kon komen (zie hoofdstuk 1 voor Maarten).

¹⁰⁰ *De Geïntegreerde Taalbank*, 'was (II)', 'kaarsenmaker', 'kaarsengieter' ; VANHAVERBEKE, *Het stadsbestuur in Brugge in de periode 1375-1407*, I, 123; VANHAVERBEKE, 'De reële machtsstructuren binnen het stadsbestuur van Brugge in de periode 1375-1407', 13.

¹⁰¹ DUMOLYN, *De Brugse opstand van 1436-1438*, 106.

¹⁰² SAB, *Oud Archief*, nr. 114; *De Geïntegreerde Taalbank*, 'vinder'.

¹⁰³ GAILLIARD, *Bruges et le Franc ou leurs magistratures et leur noblesse*, VI, 21-23.

¹⁰⁴ GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 14-15; MARECHAL, *Bijdragen tot de geschiedenis van het Bankwezen te Brugge*, 120-121; DE ROOVER, *Money, Banking and Credit in Mediaeval Bruges*, 198.

¹⁰⁵ Voor zijn functie als thesaurier in het stadsbestuur zie SAB, *Oud Archief*, nr. 114. Komt ook voor in GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 14-15.

¹⁰⁶ Voor politieke activiteit SAB, *Oud Archief*, nr. 114. Komt ook voor in GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 14-15.

De handel speelde dus een belangrijke rol in het leven van Pieter I. Vermoedelijk had hij heel wat kennissen die ook in dat milieu actief waren. Zijn kennissenkring is echter niet uitgebreid overgeleverd. Wel zijn er voogden van zijn kinderen gekend. Voogden konden door recht, door testament of door de overheid worden aangesteld. Hoewel ze soms door de familie werden aangesteld, hoefde dat niet altijd zo te zijn. Wel kon de familie kandidaten voordragen. Daarnaast moesten de voogden voor bepaalde zaken ook verantwoording afleggen aan de familie. Soms werden er ook twee voogden aangesteld, die zowel de vaders- als de moederszijde representeerden. In deze masterproef worden de voogden dan ook als kennissen van de generatie van de ouders behandeld, zelfs als ze niet noodzakelijk door de ouders zelf werden aangesteld (zie inleiding). Het was immers aan die generatie van de familie dat de voogden verantwoording schuldig waren wanneer de kinderen nog minderjarig waren.¹⁰⁷

In een kopie van rond 1500 van een verdeling van de nalatenschap van Pieter I Adornes, die oorspronkelijk van 1399 dateert, werden enkele voogden vermeld (zie ook bijlage 2). Nicolaus de Zouter en Claus van Themseke waren de voogden van Joris en Anna, die Pieter I kreeg met Margareta van Themseke. Niclaus de Zouter en Jan Honin waren de voogden van Jacob II en Pieter II, die Pieter I had bij Elisabeth van de Walle.¹⁰⁸ Later kwamen er in de bronnen echter twee andere voogden van Jacob II en Pieter II voor, namelijk Jan Bortoen en Lodewijc van de Walle. Zij traden in 1407 op als hun voogden.¹⁰⁹ Misschien waren de vorige twee voogden tegen dan al overleden, hoewel de sterfdata niet gekend zijn. Jan Honin komt het laatst voor in de lijsten met wetsvernieuwingen in 1406. Wel komt er later nog een Jan Honin voor, maar dat was wellicht een naamgenoot.¹¹⁰ De tweede Jan was vermoedelijk de neef van de eerste Jan. Er zijn echter ook andere Jan Honins mogelijk, zo droeg een oom langs de moederszijde van Elisabeth van de Walle dezelfde naam.¹¹¹ Niclaus de Zouter komt na 1396 niet meer voor in de lijsten met wetsvernieuwingen.¹¹² Wel is hij nog te vinden in het familiearchief nadat Jan Bortoen en Lodewijc van de Walle als voogden optraden. In 1409 werd er immers nog een rentebrief aan hem overgedragen. Het is mogelijk dat het om een

¹⁰⁷ MONBALLYU, *Geschiedenis van het familierecht*, 100-101; GODDING, *Le droit privé dans les Pays-Bas méridionaux du 12e au 18e siècle*, 124-135.

¹⁰⁸ RAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 2, s.f; Voor datering, zie GEIRNAERT, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, I, 17.

¹⁰⁹ Bijvoorbeeld in SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol.160v.

¹¹⁰ SAB, *Oud Archief*, nr. 114.

¹¹¹ GAILLIARD, *Bruges et le Franc ou leurs magistratures et leur noblesse*, V, 304-306; III, 304.

¹¹² SAB, *Oud Archief*, nr. 114.

zoon van hem ging en dat hij toch overleden was voor 1407, maar daarvoor is er nog meer onderzoek nodig naar de familie de Zouter.¹¹³

Opvallend is dat de meeste voogden vooral in dezelfde periode als Pieter I in het Brugse stadsbestuur betrokken waren (zie hoofdstuk 3). Enkel voor de familieleden Claus van Themseke en Lodewijc van de Walle is dat niet het geval.¹¹⁴ Allemaal waren ze ook in de lijst met wetsvernieuwingen van de ambachtsbesturen terug te vinden. Hoewel de data wel gekend waren, viel hun lidmaatschap minder samen met de activiteit van Pieter I Adornes. Zo kwamen Claus van Themseke, Jan Honin en Jan Bortoen voor in het gilde van de makelaars, maar alle drie pas na de dood van Pieter I. Lodewijc van de Walle was in 1405, dus na de dood van Pieter I, vinder van het ambacht van de was. Nicolaus de Zoutere was minder actief in dezelfde ambachten als Pieter I, maar hij was wel ook in andere ambachtsbesturen te vinden. Zo kwam hij in 1364, 1368 en 1370 voor als vinder van de lakenhalle. Ook de naam Jan Bortoen kwam meerdere malen voor in de lijst met wetsvernieuwingen. In 1425 en 1429 was hij vinder van de meuderaars of straatvegers. In 1366, 1368 en 1370 kwam er ook een Jan Bortoen voor als vinder van de oude grauwwerkers. Of het echter telkens om dezelfde Jan Bortoen ging, is niet helemaal duidelijk.¹¹⁵ Ondanks het feit dat de vijf voogden minder duidelijk in dezelfde jaren als Pieter I in de ambachtsbesturen actief waren, valt het wel op dat drie van de vijf voogden ook tot het gilde van de makelaars behoorden. Alle vijf behoorden ze, net als Pieter I, tot ambachtsbesturen. Ze zullen dus niet onvermogen geweest zijn.¹¹⁶

2.De vierde generatie

A.De mannen

Drie van de vier mannelijke kinderen van Pieter I zijn ook commercieel actief geweest, namelijk Joris, Pieter II en Jacob II. Van de vierde, Jan (†1410), zijn te weinig bronnen bewaard om daarover vaststellingen te kunnen doen. Joris (†1421) was een zoon uit het eerste huwelijk van Pieter I. Op het einde van zijn leven was hij vermoedelijk kartuizer te Gent. Daarvoor, zeker tot 1420, was hij vooral commercieel actief. Zo inde hij verschillende

¹¹³ GEIRNAERT, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, II, 20.

¹¹⁴ SAB, *Oud Archief*, nr. 114.

¹¹⁵ Gegevens in de eerste plaats gehaald uit SAB, *Oud Archief*, nr. 114. Aangevuld met CATRY en VAN DEN ABEELE, *Makelaars en handelaars*, 'alfabetisch register leden'; GEIRNAERT, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, I, 167; *De Geïntegreerde Taalbank*, 'modderare'.

¹¹⁶ DUMOLYN, *De Brugse opstand van 1436-1438*, 76

accijnzen.¹¹⁷ Daarnaast was hij net zoals zijn vader leenhouder van de vrije wissel op de Sint-Pietersbrug vanaf het begin van de vijftiende eeuw.¹¹⁸ Ook was hij lid van het gilde van de makelaars. In 1419 zetelde hij in het ambachtsbestuur van het gilde. Van den Abeele wees er echter op dat dat niet noodzakelijk betekent dat hij ook effectief als makelaar of hostelier actief was. Soms verkregen zonen dat lidmaatschap via de vader zonder dat beroep effectief te beoefenen. Wanneer het financieel minder goed ging, konden ze daar dan op terugvallen.¹¹⁹ De meeste informatie die over Joris bewaard is, heeft te maken met zijn commerciële leven. In het stadsbestuur was hij niet terug te vinden.¹²⁰ Het is dan ook weinig waarschijnlijk dat hij het beroep van makelaar niet beoefend heeft.

Ook Pieter II (†1464), uit het tweede huwelijk van Pieter I, was lid van het gilde van de makelaars. In 1420, in 1423 en in 1434 behoorde hij tot het ambachtsbestuur van de makelaars. Daarvoor was hij bestuurslid van het ambacht van de was, meer bepaald in 1419. Wel was Pieter II ook al terug te vinden in het stadsbestuur in ongeveer dezelfde periode als zijn lidmaatschap van het gilde van de makelaars (zie hoofdstuk 3). Zo was hij in 1422 raadslid. Ook inde hij meerdere keren accijnzen. Verder waren er echter minder economische gegevens terug te vinden over Pieter II. Of hij dan ook effectief het beroep van makelaar of hostelier heeft beoefend, valt dus minder te zeggen. Zeker is alvast dat hij niet enkel commercieel actief was, maar dat hij ook in het stadsbestuur zetelde.¹²¹ Zijn oudere broer Jacob II (†1465) was niet in het gilde van de makelaars te bespeuren, maar dat kan eventueel liggen aan onvolledige ledenlijsten van het gilde. Wel was hij in 1434 lid van de warandatie van de mede, een alcoholische drank gemaakt uit honing. De warandatie van de mede was verantwoordelijk voor de keuring van die drank.¹²² Verder was Jacob II in 1447 actief in de aluinhandel.¹²³ Aluin werd gebruikt in de lakenproductie, leerlooierij en glasindustrie. Vooral

¹¹⁷ Genealogische informatie gehaald uit SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 4, fol. 5 r. Aangevuld met GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 18, 43.

¹¹⁸ MARECHAL, *Bijdragen tot de geschiedenis van het Bankwezen te Brugge*, 120-121.

¹¹⁹ SAB, *Oud Archief*, nr. 114; CATRY en VAN DEN ABEELE, *Makelaars en handelaars*, 'alfabetisch register leden'; VAN DEN ABEELE, *Het ridderlijk gezelschap van de Witte Beer: steekspelen in Brugge tijdens de late middeleeuwen*, 'XII: de adellijke poorters'.

¹²⁰ SAB, *Oud Archief*, nr. 114.

¹²¹ Voor genealogische informatie, zie SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 4, fol. 6r. Voor functies is in de eerste plaats gekeken naar SAB, *Oud Archief*, nr. 114. Aangevuld met GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 16-19.

¹²² *De Geïntegreerde Taalbank*, 'warandatie'; DEHAECK, *Voedselconsumptie te Brugge in de middeleeuwen*, V: drank'; GEIRNAERT, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, I, 167.

¹²³ GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Cartulaire de l'ancienne estaple de Bruges*, I, 683.

Genuezen en Florentijnen waren in die handel actief.¹²⁴ Jacob II was dus zeker actief in de handel. Dat belette hem echter niet om ook een politieke carrière uit te bouwen (zie hoofdstuk 3).

B.De huwelijken en de gekende voogden van de kinderen

Aangezien de Adornes in de vierde generatie zeker commercieel actief waren, is het nuttig om na te gaan in welke mate ze met families trouwden die dat ook waren (zie bijlage 1 voor huwelijken). Voor de vierde generatie zijn er van vijf leden huwelijken bekend. Hoewel er in de genealogieën meestal zes leden trouwden in de vierde generatie, zal een daarvan toch in de vijfde generatie behandeld worden. Anna, die huwde met Roeland van Steelant, komt in de genealogieën meestal als een dochter van Pieter I voor.¹²⁵ In meer contemporaine documenten of kopieën daarvan wordt diezelfde Anna echter als een dochter van Jan Adornes aangeduid.¹²⁶ Daarom zal dat huwelijk in deze masterproef onder de vijfde generatie behandeld worden.

Anna was dus vermoedelijk de dochter van Jan Adornes en Cecilia Brantins. In de lijsten van de wetsvernieuwingen kwam enkele malen een Jan Brantins voor, maar het was niet altijd duidelijk of het om de vader van Cecilia ging. Een Jan Brantins was actief in het bestuur van de metselaars in 1400 en 1403. Verder was in 1400 een Pieter Brantins bestuurslid van de wijnmeters, maar om de precieze verwantschap met Cecilia te achterhalen moet nog verder onderzoek gebeuren naar de Brantins.¹²⁷ In de lijsten met wetsvernieuwingen kwam echter ook nog de familienaam Brant voor. Die leden behoorden wellicht ook tot dezelfde familie als Jan Brantins.¹²⁸ In de jaren 1430 kwam een Jan Brant voor in het ambachtsbestuur van de pleisteraars. In 1417 was er ook een Jan Brant betrokken bij de corduaniers-schoenmakers.¹²⁹ Of het telkens om dezelfde Jan en om de vader van Cecilia ging is echter minder duidelijk. Wat wel opvalt is dat de Brantins minder in dezelfde ambachten als Pieter I en zijn andere zonen terug te vinden waren.

¹²⁴ GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 17; MARECHAL, *Bijdragen tot de geschiedenis van het Bankwezen te Brugge*, 57.

¹²⁵ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 4, fol. 5r.

¹²⁶ Bijvoorbeeld: "Domicella Tanna... filia quondam Johannis Adorne" (SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 723(1), s.f.

¹²⁷ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 4, fol. 5r; SAB, *Oud Archief*, nr. 114.

¹²⁸ SAB, *Oud Archief*, nr. 114; GEIRNAERT, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, I, 167; *De Geïntegreerde Taalbank*, 'brantin'.

¹²⁹ SAB, *Oud Archief*, nr. 114.

Jacob II Adornes huwde met Anna, een dochter van Jan Masins.¹³⁰ Jan Masins was actief in het ambacht van de kaarsgieters in 1416, 1419 en 1421. Ook ruim daarvoor en daarna behoorden er leden van de familie Masins tot het ambacht van de kaarsgieters. Jan Masins was in 1433 ook vinder van de was. Ook bij de riemmakers was er een Jan Masins terug te vinden, onder andere in 1418. Een ander lid van die familie, Joos, was betrokken bij de warandatie van de zeep in de jaren 1397, 1401, 1405 en 1407 en bij de vogelmarkt in 1404.¹³¹ Verder was er slechts een lid van de Masins actief in het stadsbestuur voor de onderzochte periode.¹³² Wel was de familie dus goed vertegenwoordigd in de ambachtsbesturen, vooral bij de kaarsgieters. Zoals hierboven al besproken, waren zowel Pieter I als Pieter II Adornes via hun rol als vindere van de was ook bij de kaarsproductie betrokken.

Pieter II huwde met Elisabeth, een dochter van Heinric Braderic. Hoewel er wel een Heinric Braderic hostelier is geweest, gaat het niet om de vader van Elisabeth. Haar vader was wellicht ook niet de Heinric Braderic die tussen 1350 en 1360 financier van graaf Lodewijk van Male was. Enkele Braderics werden voor het huwelijk van Pieter II en Elisabeth Braderic al als adellijk beschouwd. Ze waren ook goed vertegenwoordigd in het Brugse stadsbestuur. Niettemin waren er ook leden van de familie terug te vinden in de wetsvernieuwingen van de ambachtsbesturen. Zo was een Heinric Braderic, wellicht de vader van Elisabeth, in 1404 vinder van de was. Ook andere leden van de familie waren in het ambacht van de was actief in 1372 en 1423. Verder waren verschillende Braderics bestuurslid van de vogelmarkt, de korenmarkt, de kruidhalle en de lijnwaadhalle, allen in de periode tussen 1397 en 1406. Na 1406 waren de Braderics minder in de ambachtsbesturen aanwezig, enkel in 1423 en 1441 kwamen ze nog voor. Daarbij ging het respectievelijk om de ambachtsbesturen van de was en van de vogelmarkt.¹³³

Twee dochters van Pieter I trouwden, namelijk Catharina en Margareta. Catharina huwde vermoedelijk twee maal, eerst met Jacob Ruebs en vervolgens met Zegher van de Walle. Het tweede huwelijk kwam echter zelden in de bronnen voor.¹³⁴ Hoewel sommige leden van de familie van de Walle wel in de ambachtsbesturen te vinden waren, was de familie vooral in

¹³⁰ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 712, fol. 7r.

¹³¹ SAB, *Oud Archief*, nr. 114.

¹³² SAB, *Oud Archief*, nr. 114.

¹³³ Voor het huwelijkscontract, zie SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 13, s.f. Voor de leden in het stadsbestuur en in de ambachtsbesturen, zie SAB, *Oud Archief*, nr. 114. Andere gegevens gehaald uit SABBE, 'Heinric Braderic: een Brugse 'homo novus' uit de 14de eeuw', 169-175; BUYLAERT, *Repertorium van de Vlaamse adel*, 121-123.

¹³⁴ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 3; RAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 2, s.f.

het stadsbestuur actief. In de ambachtsbesturen was er wel een Zegher van de Walle terug te vinden, onder andere bij de makelaars in 1418, maar misschien was dat niet de echtgenoot van Catharina. Een Kathelijne kwam immers op 5 maart 1414 als weduwe van Zegher van de Walle voor.¹³⁵ Verschillende leden van de van de Walles waren ook lid van het gilde van de makelaars. Ook meerdere leden van de familie Ruebs behoorden tot het gilde in de eerste helft van de vijftiende eeuw. Zo was er een Jacob Ruebs lid in 1422.¹³⁶ Die Jacob kwam ook verschillende keren in ambachtsbesturen voor, maar daarbij ging het niet telkens om dezelfde persoon. Zo was er een Jacob de zoon van Heinrix, terwijl een andere Jacob als zoon van Joris werd aangeduid. Welke Jacob de echtgenoot was van Catharina is niet geweten. Een was actief in het gilde van de makelaars en in het bestuur van de vismarkt, terwijl de andere actief was in het ambacht van de zuivelmarkt. Verschillende leden van de familie Ruebs waren ook in andere ambachtsbesturen te bespeuren. Opvallend is dat er een Jan Ruebs in het bestuur van de was voorkwam in ongeveer dezelfde periode als Pieter I, namelijk in 1371, in 1372 en in 1374.¹³⁷ De tweede dochter die huwde, Margareta, kwam meestal minder in de bronnen voor. Ook niet in alle genealogieën werd ze opgenomen. Haar echtgenoot was wellicht Arthur de Ram.¹³⁸ Hij was echter minder terug te vinden, zowel in het Brugse bestuur als in de ambachtsbesturen. Wel valt op dat de familie de Ram veel vaker in de ambachtsbesturen te bespeuren was dan in het stadsbestuur.¹³⁹

Net als de huwelijken zijn ook de voogden van belang voor de familie. Voor de vierde generatie kunnen die voogden kort behandeld worden, aangezien er maar een van hen geen Adornes was. Het gaat om Wouter Utenhove. De familie Utenhove was vooral actief te Gent en zou later via een huwelijk ook banden aangaan met de Adornes (zie zesde generatie). Hoewel de familie vooral in Gent te situeren was, waren er ook enkele leden in Brugge actief. Zo kwamen er verschillende Utenhoves in de Brugse ambachtsbesturen voor. Wouter Utenhove was het meest in de lijst met wetsvernieuwingen terug te vinden. Hij zetelde in het Brugse stadsbestuur tussen 1439 en 1476. Daarnaast was hij ook lid van het bestuur van de wijnmeters in 1420 en was hij betrokken bij de warandatie van de mede in 1438 en 1440.

¹³⁵ Voor ambachtsbesturen, zie SAB, *Oud Archief*, nr. 114. In SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol. 35 r. komt Katheline als weduwe voor. Andere gegevens gehaald uit MERTENS, 'De XIVde eeuwse voornaamste Brugse schepenfamilies'; GEIRNAERT, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, II, 20.

¹³⁶ CATRY en VAN DEN ABEELE, *Makelaars en handelaars*, 'alfabetisch register leden'.

¹³⁷ SAB, *Oud Archief*, nr. 114.

¹³⁸ RAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 2, s.f.

¹³⁹ SAB, *Oud Archief*, nr. 114.

Jacob II Adornes was slechts enkele jaren daarvoor ook actief geweest in de warandatie van de mede.¹⁴⁰

Wat opvalt bij de huwelijken en de voogd van de vierde generatie is dat een aantal van hen ook in het stadsbestuur terug te vinden waren, maar lang niet allemaal. Twee mannen van de vierde generatie, Jan en Jacob, huwden zelfs met leden van families die opmerkelijk minder in het stadsbestuur aanwezig waren. De zeven hierboven besproken families waren wel allemaal in de ambachtsbesturen te bespeuren. Hoewel de meesten in verschillende ambachtsbesturen terug te vinden waren, valt het wel op dat enkelen in dezelfde ambachtsbesturen konden gesitueerd worden, weliswaar niet noodzakelijk in dezelfde periode. Zo waren het gilde van de makelaars en de ondergeschikte ambachten, vooral dan die voor het maken van kaarsen, populair. Daarnaast waren ook verschillende personen betrokken bij de zogenaamde toezichts- en waarmerkingscommissies. Naast de warandatie van de mede was bijvoorbeeld ook het ambachtsbestuur van de vogelmarkt betrokken bij het controleren van maten en gewichten.¹⁴¹ De voorkeur van de Adornes in de vierde generatie blijkt dus uitgegaan te zijn naar families die vooral in de ambachtsbesturen betrokken waren en iets minder naar leden van families in het stadsbestuur.

C.De bredere kennissenkring

Voor de vierde generatie zijn vooral kennissen gekend van Pieter II Adornes en zijn vrouw. De meeste van hun kennissen waren verwanten.¹⁴² Van de families Honin, van de Walle, de Vos, Braderic, van Aertrijke, van der Buerse en Hoste komen er meerdere leden voor. Al die families waren ook goed in het stadsbestuur vertegenwoordigd. Verder valt op dat veel van de kennissen die tot die families behoorden, lid waren van het gilde van de makelaars. Enkel de familie de Vos was in deze periode minder aanwezig in het gilde. Hoewel die familie wel commercieel actief was in de veertiende eeuw, waren ze dat vanaf de jaren 1380 veel minder. Vanaf dan werden ze van langs om meer als adellijk beschouwd. Van de drie leden van de familie de Vos die tot de kennissen van Pieter II behoren, was er slechts een terug te vinden in de ambachtsbesturen. Het ging om Jacob, die behoorde tot de besturen van de kruidhalle, van

¹⁴⁰ Voor ambachtsbesturen, zie SAB, *Oud Archief*, nr. 114. Wouter Utenhove als voogd komt voor in RAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 17, s.f. Andere gegevens gehaald uit BOONE, DANNEEL en GEIRNAERT, 'Pieter IV Adornes', 130.

¹⁴¹ Voor activiteit in stadsbestuur en ambachtsbesturen is gebruik gemaakt van SAB, *Oud Archief*, nr. 114. Andere gegevens gehaald uit DUMOLYN, *De Brugse opstand van 1436-1438*, 106; VANHAVERBEKE, 'De reële machtsstructuren binnen het stadsbestuur van Brugge', 9.

¹⁴² De kennissen zijn gehaald uit: SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 13, s.f.; nr. 16, s.f.; RAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 17, s.f.

de pottenbakkers, van de schrijnwerkers en van de timmerlieden. Daarnaast was hij lid van het bestuur van de was en van de warandatie van de mede. Ook bij de andere kennissen die tot de zeven bovengenoemde families behoorden, leek er een lichte voorkeur te bestaan voor bepaalde ambachtsbesturen. Naast het makelaarsgilde waren ook het bestuur van de was en dat van de vogelmarkt populair, wellicht niet toevallig toezichts- en waarmerkingscommissies. Dat wil niet zeggen dat ze ontbraken in andere besturen, maar verhoudingsgewijs kwamen die besturen het meest voor.¹⁴³

Enkele van de overige kennissen van Pieter II Adornes behoorden ook tot de bredere familie. Roeland van Steelant en Daniël Sersanders zullen verder aan bod komen. Van de overige kennissen behoorden er vier tot het gilde van de makelaars. Twee komen niet voor in de ambachtsbesturen. Bij de overige kennissen was er veel minder een voorkeur voor bepaalde ambachtsbesturen te achterhalen. Wel kwamen er ook kennissen voor die in de warandaties of in het ambachtsbestuur van de was actief waren, maar het gaat telkens slechts om een of twee personen. Bovendien waren de meeste van die personen vaak actief voor lange tijd in dezelfde ambachtsbesturen. Zo behoorden vele van Themsekes tot de ambachtsbesturen van de beenhouwers. Van de overige kennissen waren er vier minder terug te vinden in het stadsbestuur. Anderen zetelden wel meer in de stadsmagistraat.¹⁴⁴

3.De vijfde generatie

A.De mannen

In de vijfde generatie lijkt er geleidelijk een verschuiving plaats te hebben gevonden met betrekking tot commerciële activiteit van de Adornes. Zo waren ze minder actief in de ambachtsbesturen. Hoewel er zeker nog leden handel beoefenden, was dat nog meer dan in de vorige generaties slechts een van de vele domeinen waarop de Adornes actief waren. Voor de vijfde generatie zijn vier mannelijke leden bekend: Anselmus, Jeroen, Jacob III en Pieter III Adornes. De laatste kwam echter minder in de genealogieën voor, maar wel in de meer contemporaine bronnen.¹⁴⁵ Van die vier Adornes was er slechts een met zekerheid in de

¹⁴³ Activiteit in stadsbestuur en ambachtsbesturen, zie SAB, *Oud Archief*, nr. 114. Andere gegevens komen uit D'HOOGHE en BALTHAU, 'Een bijdrage tot de studie van het stadspatriciaat in de late middeleeuwen', 4-9; CATRY en VAN DEN ABEELE, *Makelaars en handelaars*, 'alfabetisch register leden'; BUYLAERT, *Repertorium van de Vlaamse adel*, 770.

¹⁴⁴ Voor aanwezigheid in ambachtsbesturen, zie SAB, *Oud Archief*, nr. 114. Aangevuld met CATRY en VAN DEN ABEELE, *Makelaars en handelaars*, 'alfabetisch register leden'.

¹⁴⁵ Voor ambachtsbesturen, zie SAB, *Oud Archief*, nr. 114. Voor genealogische informatie, zie SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 4, fol. 7r; RAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 17, s.f. Andere gegevens komen uit GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 21-23.

handel actief, namelijk Anselmus. Van de overige werd er een, Jacob III, kartuizer. De andere twee, Jeroen en Pieter III kwamen wel voor in het familiearchief, maar daarbij was er weinig over hun activiteiten af te leiden.¹⁴⁶

Anselmus was ongetwijfeld de gekendste telg van de vijfde generatie. Zeker op politiek vlak speelde hij een belangrijke rol, ook buiten Brugge (zie hoofdstuk 3). Hij was echter ook actief in de handel. Zo bemiddelde hij vooral voor Genuese kooplieden.¹⁴⁷ Soms onderhandelde hij ook voor andere kooplieden, zoals voor Alonse en Alvere Pardo uit het huidige Spanje.¹⁴⁸ Hoewel hij wel bemiddelde voor kooplieden was hij niet in het gilde van de makelaars te bespeuren, maar dat heeft wellicht te maken met de onvolledige ledenlijsten van het gilde. Daarnaast was Anselmus ook betrokken bij de lakenhandel en net als Jacob II was hij actief in de aluinhandel.¹⁴⁹ Ook ontving hij, zoals zijn vader Pieter II en zijn oom Joris, inkomsten uit de stedelijke accijnzen. Bovendien kreeg Anselmus ook als diplomaat te maken met handel. Zo onderhandelde hij in 1468 in Schotland om de Schotse handelaars na een handelsboycot terug naar Brugge te doen keren. Mede daardoor kreeg hij andere politieke verantwoordelijkheden in Schotland. Hoewel Anselmus wel commerciële sporen heeft nagelaten, was zijn faam toch vooral op politiek vlak te situeren.¹⁵⁰ De vijfde generatie was dus wel nog betrokken bij de handel, maar het was slechts een van de domeinen waarin ze actief waren. Bovendien werd de familie, en dan vooral Anselmus, steeds meer als adellijk beschouwd. Edelen dienden zich niet met de handel bezig te houden, hoewel dat in praktijk toch gebeurde.¹⁵¹ Daarnaast had de familie al vele andere inkomsten verworven, bijvoorbeeld

¹⁴⁶ Wat meer genealogische informatie komt uit SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 4, fol. 7 r; RAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 17, s.f. Voor andere gegevens, zie GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 21-23.

¹⁴⁷ Voor een voorbeeld van een bemiddeling voor Genuese kooplieden, zie SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 20, s.f. Andere gegevens gehaald uit GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 21-23;

¹⁴⁸ Voor die bemiddeling, zie SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol. 108v. Aangevuld met GEIRNAERT, 'Putten uit honderd jaar biekerf: II: Het testament van Anselm Adornes (1470)', 102.

¹⁴⁹ Voor enkele sporen van handelsactiviteit, zie SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol. 133 r. Bevestigd in GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 17-23, 45; GEIRNAERT, 'De Brugse familie Adornes: bedevaarders naar Jeruzalem?', 346; CATRY en VAN DEN ABEELE, *Makelaars en handelaars*, 'Hoofdstuk 1: handeldrijvend Brugge: de makelaars: wie waren zij?'

¹⁵⁰ GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 21-23, 45; GEIRNAERT, 'Putten uit honderd jaar biekerf: II: Het testament van Anselm Adornes (1470)', 102.

¹⁵¹ BUYLAERT, *Repertorium van de Vlaamse adel*, 21; BUYLAERT, *Eeuwen van ambitie*, 36-38.

uit grondbezit.¹⁵² Daardoor konden de Adornes zich dan ook steeds meer op andere gebieden toeleggen en werd hun commerciële leven steeds meer een bijkomende activiteit.

B.De huwelijken

Voor de vijfde generatie zijn vier huwelijken bekend. Anna, de dochter van Jan Adornes, huwde met Roeland van Steenlant. De van Steenlants hadden connecties die zich over heel het graafschap Vlaanderen uitstrekten. Verschillende van Steenlants werden ook als adellijk beschouwd. Roeland van Steenlant was een schildknaap. Dat kan wijzen op een streven naar de adellijke status, maar het hoeft niet per se te betekenen dat hij effectief tot de adel gerekend werd.¹⁵³ Aangezien de familie wijd verspreid was, waren de leden minder terug te vinden in het Brugse stadsbestuur. In de ambachtsbesturen kwamen wel enkele leden van de familie voor, maar geen Roeland van Steenlant. Wel was de zoon van Anna en Roeland, Olivier, lid van het gilde van de makelaars in 1465, in 1469 en in 1475.¹⁵⁴ Voor die data zijn de ledenlijsten van de gilden echter onvolledig overgeleverd. Misschien was Roeland dus wel lid van het gilde, maar is zijn naam niet meer bewaard. Daarnaast is het ook mogelijk dat hij zich door de adellijke status en andere bedrijvigheden van zijn familie minder op het commercieel leven richtte.¹⁵⁵

Voor de kinderen van Pieter II zijn drie huwelijken gekend. Anselmus huwde met Margareta, de dochter van Olivier vander Banck. Een Olivier vander Banck was lid van het bestuur van de kruidhalle in 1428, 1433 en 1435. Daarnaast was er een Olivier lid van de warandatie van de mede in 1468. Dat was echter wellicht niet dezelfde persoon. Volgens de wetsvernieuwingen van de stadsmagistraat stierf er een Olivier vander Banck in 1438.¹⁵⁶ Olivier vander Banck stond wel hoog in aanzien te Brugge, maar hij werd niet als adellijk

¹⁵² Over de toename van het grondbezit van de Adornes is nog geen uitgebreide studie verschenen. Geirnaert wees erop dat Anselmus gronden bezat in Koekelare, Oostkamp en Zomergem (GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 23). Ook in latere generaties werden er gronden verworven. Zo erfde Jan Adornes van Guy Rooze de heerlijkheid Viven (SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol. 50v.). Voor het grondbezit en andere inkomsten van de familie is het *Cartularium* van Jan Adornes (SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39) een erg waardevolle bron. Er kan dus zeker nog verder onderzoek naar het grondbezit gebeuren.

¹⁵³ Voor meer genealogische informatie, zie SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 4, fol. 5r. Overige informatie gehaald uit BUYLAERT, *Repertorium van de Vlaamse adel*, 655-661; BUYLAERT, *Repertorium van de Vlaamse adel*, 14.

¹⁵⁴ Voor activiteit in het stadsbestuur en ambachtsbesturen, zie SAB, *Oud Archief*, nr. 114. Wat meer genealogische gegevens te vinden in SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 723(1), s.f. Voor leden makelaars, zie CATRY en VAN DEN ABEELE, *Makelaars en handelaars*, 'alfabetisch register leden'.

¹⁵⁵ CATRY en VAN DEN ABEELE, *Makelaars en handelaars*, 'Hoofdstuk 1: handeldrijvend Brugge: de makelaars: wie waren zij?'; BUYLAERT, *Eeuwen van ambitie*, 36-38.

¹⁵⁶ SAB, *Oud Archief*, nr. 114; SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 4, fol. 7r.

gezien.¹⁵⁷ De twee vrouwen van de vijfde generatie die huwden, deden dat minder met families die in het Brugse milieu actief waren. Zo huwde Margareta met Daniël Sersanders uit Gent. Hij behoorde tot een Gentse patriciërsfamilie die tegen dan al als adellijk werd beschouwd.¹⁵⁸ Elisabeth huwde met Joris Centurion uit Damme, de voorhaven van Brugge. Hoewel Damme wel slechts een vijftal kilometer van Brugge gelegen is, valt dat huwelijk wel op omdat Joris Centurion oorspronkelijk uit Genua kwam.¹⁵⁹ Wel werd er al in 1419 een andere Centurion uit Genua poorter van Brugge. Joris Centurion had dus hoogstwaarschijnlijk al langer connecties in Brugge. Daarnaast was er ook een Joris Centurion lid van het ambachtsbestuur van de makelaars in 1480 en 1483.¹⁶⁰ De focus voor de huwelijken van de vrouwelijke Adornes lijkt in de vijfde generatie dus verschoven te zijn buiten Brugge. Niet alleen naar andere steden, maar ook naar mannen met een Genuese oorsprong. Mogelijke redenen daarvoor zullen verder in dit hoofdstuk en in het derde hoofdstuk nog aan bod komen.

C.De Peters, meters, voogden en de bredere kennissenkring

Van alle zestien kinderen van Anselmus zijn de peters en meters overgeleverd via een kopie in het *Memoriaelboucxkin* van Pieter Adornes (zie ook bijlage 2). Daarbij valt op dat de meerderheid van de zestien kinderen peters hadden met een Genuese oorsprong. Leden van de familie Dorie, Spinola en Justiniaen keren regelmatig terug. Verder waren ook Carolus Bomelin [sic], Anthoine Boucin en Jheronimus Vent uit Genua afkomstig. Niet alle peters van vreemde oorsprong waren echter Genuezen. Zo werden ook de consul van de Venetianen en de Florentijn Thomas Portinari peters.¹⁶¹ Die laatste was naast koopman ook actief als bankier.¹⁶² Dat er vele personen van buiten Brugge afkomstig waren, doet vermoeden dat de contacten met Anselmus Adornes vooral in de handel gelegd werden. Toch moet daarbij worden opgemerkt dat de meeste van die peters ook in het Brugse culturele leven

¹⁵⁷ BUYLAERT, *Eeuwen van ambitie*, 125-126.

¹⁵⁸ Voor genealogische gegevens, zie SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 4, fol. 7r. Andere gegevens komen uit BUYLAERT, *Eeuwen van ambitie*, 164; BUYLAERT, *Repertorium van de Vlaamse adel*, 632-634.

¹⁵⁹ Genealogische gegevens gehaald uit SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 4, fol. 7r; RAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 6, s.f. Andere gegevens uit DE SMET, *De geschiedenis van het Zwin*, 13.

¹⁶⁰ Voor ambachtsbesturen en stadsbestuur, zie SAB, *Oud Archief*, nr. 114. Aangevuld met MARECHAL, *Bijdragen tot de geschiedenis van het Bankwezen te Brugge*, 140-143; *Cultuurbibliotheek*, 'E-publicaties: Onderzoek die excellente chronieke: prosopografie de doppere: Centurion'.

¹⁶¹ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 3, s.f.

¹⁶² D'HAENE, *De Portinaribank te Brugge*, 7.

alomtegenwoordig waren.¹⁶³ Vermoedelijk werden de contacten dan ook eerder in dat milieu gelegd, maar veel uitsluitel daaromtrent valt niet te geven.

Hoewel er wel Genuezen terug te vinden waren als peters van de kinderen van Anselmus, waren de meeste peters en meters afkomstig uit Brugge. Daarvan was het merendeel familiaal verwant aan de Adornes of behoorden ze al eerder tot de kennissenkring. Sommige van die peters waren wel in de ambachtsbesturen te bespeuren, maar de meerderheid genoot faam op andere gebieden.¹⁶⁴ Zo behoorde bijvoorbeeld een Jan de Baenst tot het gilde van de makelaars en tot het bestuur van de boogmakers. Hij was echter ook aanwezig in het Brugse stadsbestuur en was diplomaat. Ook op cultureel vlak was hij een gekende naam in Brugge en net zoals Anselmus reisde hij naar Jeruzalem.¹⁶⁵ Jan de Baenst werd, zoals Anselmus, als adellijk beschouwd. Handel was dus niet zijn voornaamste bezigheid.¹⁶⁶ Hoewel er dus bij de peters en meters wel af en toe leden terug te vinden waren in de ambachtsbesturen, waren de meeste peters toch vooral in andere domeinen actief.

Van de voogden van Pieter, Anthuenis, Maria en Elisabeth Adornes behoorden er twee niet tot de Adornes zelf, namelijk Jan van Waes en Jan Dhondt.¹⁶⁷ Jan van Waes was actief in de ambachtsbesturen van de lijnwaadhalle en van de warandatie van de mede. Ook Jan Dhondt was verschillende malen terug te vinden in verschillende ambachtsbesturen, maar daarbij ging het niet telkens om dezelfde persoon. Er was onder andere een Jan Dhondt betrokken bij het bestuur van de kruidhalle in 1470 en 1472. Ook in de besturen van de lakenhalle en van de lijnwaadhalle was er een Jan Dhondt terug te vinden. In andere ambachtsbesturen kwam de naam ook voor, maar dat was meestal ruim voor de periode waarin Jan Dhondt voogd was van enkele kinderen van Anselmus.¹⁶⁸ Beide voogden waren ook in het stadsbestuur actief, hoewel Jan van Waes daar iets minder in voorkwam dan de andere voogd.¹⁶⁹

Van Anselmus Adornes zijn redelijk wat kennissen gekend (zie bijlage 2). Naast de peters en meters van zijn kinderen, is er immers ook een lijst van aanwezigen bij zijn uitvaart

¹⁶³ GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 23.

¹⁶⁴ Peters en meters te vinden in SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 3, s.f. Bijkomende informatie gehaald uit GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 23.

¹⁶⁵ Voor activiteit in Brugse stadsbestuur en ambachtsbesturen, zie SAB, *Oud Archief*, nr. 114. Bijkomende informatie gehaald uit VAN DEN ABEELE, *Het ridderlijk gezelschap van de Witte Beer*, 'XVI: Enkele opmerkelijke gezellen'.

¹⁶⁶ BUYLAERT, *Repertorium van de Vlaamse adel*, 20-22, 35-39; BUYLAERT, *Eeuwen van ambitie*, 36-38.

¹⁶⁷ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 56, s.f.

¹⁶⁸ SAB, *Oud Archief*, nr. 114.

¹⁶⁹ SAB, *Oud Archief*, nr. 114.

bewaard.¹⁷⁰ Daarvan waren de meerderheid familieleden, hetzij Adornes zelf of aangetrouwde familie. Voor de families Loschaert, de Witte, Reyphin en van Wulfsberghe waren er twee of meer leden present. De van Wulfsberghes werden vertegenwoordigd door Jan en Joos, beiden als adellijk beschouwd. Beiden waren ook terug te vinden in de ambachtsbesturen, maar elk slechts een maal. In het stadsbestuur kwamen ze vaker voor.¹⁷¹ Twee van de aanwezigen van de familie Reyphin, Pieter en Jacob, waren niet in het stadsbestuur actief. Wel behoorden ze vaak tot de ambachtsbesturen. Pieter Reyphin was tussen 1468 en 1488 lid van het bestuur van de pleisteraars. Daarnaast was hij in 1475 betrokken bij de warandatie van de mede. Jacob Reyphin was in 1429, 1433 en 1441 in het bestuur van de lijnwaadhalle terug te vinden. Ook de twee Losschaerts, Jan en Anthuenis, kwamen meerdere keren in de ambachtsbesturen voor. Beiden waren ze meerdere malen bij het bestuur van de kruidhalle betrokken. Een Anthuenis Losschaert behoorde ook tot het ambachtsbestuur van de was. In tegenstelling tot de twee hiervoor genoemde Reyphins, waren zij wel in het stadsbestuur te vinden. Een van de de Wittes, namelijk Jacob, was betrokken bij het bestuur van de zuivelmarkt en in het stadsbestuur.¹⁷² Naast de hierboven besproken families, die elk meerdere vertegenwoordigers hadden op de uitvaart van Anselmus, waren er ook heel wat individuen op de uitvaart aanwezig, waarvan sommigen als adellijk werden gezien. Dat was bijvoorbeeld het geval voor Jacob de Voocht.¹⁷³ Heel wat namen van kennissen uit de vijfde generatie hadden dus aanzien.

4.De zesde generatie en de zevende of laatste generatie

A.De Adornes en hun huwelijken

De Adornes van de zesde generatie waren wellicht minder commercieel actief, hoewel ook niet over alle zestien kinderen van Anselmus evenveel informatie is bewaard. Veeleer richtten ze zich op andere domeinen, zoals op het religieuze leven (zie hoofdstuk 5). Jan, de oudste zoon, was kanunnik en beheerde vooral het grondbezit van de familie.¹⁷⁴ Toch kan ook voor hem soms wat commerciële activiteit afgeleid worden. Zo zijn een aantal betalingen gekend aan lakensnijders, wat eventueel op betrokkenheid in de lakenhandel kan wijzen.¹⁷⁵ Meestal

¹⁷⁰ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 3, s.f.

¹⁷¹ Voor aanwezigheid in stadsbestuur en ambachtsbesturen, zie SAB, *Oud Archief*, nr. 114. Voor enkele kennissen van Anselmus, zie SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 3, s.f. Andere gegevens komen uit BUYLAERT, *Repertorium van de Vlaamse adel*, 807-809.

¹⁷² SAB, *Oud Archief*, nr. 114; SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 3, s.f.

¹⁷³ Voor aanwezigen uitvaart, zie SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 3, s.f. Andere gegevens komen uit BUYLAERT, *Repertorium van de Vlaamse adel*, 761, 801.

¹⁷⁴ GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 30-33.

¹⁷⁵ RAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 42, fol. 31 r.

gaat het echter om zeer korte vermeldingen in het bronnenmateriaal. Arnoud en Pieter waren vermoedelijk ook bij de handel betrokken. Zo nam Arnoud bij de dood van zijn vader de boekhouding van de handelstransacties van Anselmus over. Net als zijn vader bemiddelde hij vooral voor Genuezen. Na de dood van zijn vrouw richtte hij zich wel meer op het religieuze leven (zie hoofdstuk 5). Pieter IV was wellicht ook commercieel actief. Zo hield hij een boek bij met betrekking tot de ‘coopmanscepe’. Dat was zeker niet zijn enige bron van inkomsten, zo had hij voor zijn huwelijk al grondbezit rond onder andere Hertsberghe. Na zijn huwelijk trok hij naar Gent.¹⁷⁶

In de zesde generatie huwden drie zonen. Arnoud trouwde met Agnes, de dochter van Nicolas van Nieuwenhove.¹⁷⁷ Die familie was rijk geworden door de langeafstandshandel. Er waren ook verschillende leden in de ambachtsbesturen terug te vinden, hoewel de vader van Agnes daarin ontbrak. Vooral in het bestuur van de warandatie van de zeep was de familie goed vertegenwoordigd. Vanaf 1479 werd een Jan van Nieuwenhove als adellijk beschouwd, maar dat hoeft niet te betekenen dat heel de familie van Nieuwenhove als adellijk werd gezien. Bovendien was Arnoud al voor 1479 met Agnes gehuwd.¹⁷⁸ Pieter IV huwde met Catharina, de dochter van Jan van Utenhove.¹⁷⁹ Die familie was vooral actief in Gent en werd ook als adellijk gezien.¹⁸⁰ Ook van een derde zoon, Anthuenis, is een echtgenote bekend. Vermoedelijk werd hij eerst geacht met Catharina Utenhove te huwen. Hij trouwde echter met Jacquemine, de dochter van Jan Pieters.¹⁸¹ Een Jan Pieters kwam regelmatig voor in de wetsvernieuwingen van de ambachtsbesturen. Naast in een aantal andere ambachtsbesturen, was hij het meest terug te vinden in het bestuur van de riemmakers en van de merseniërs.¹⁸² Het is echter minder duidelijk of dat ook de schoonvader van Anthuenis was of eerder een naamgenoot.

¹⁷⁶ Voor genealogische informatie, zie SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 3, s.f. Voor enkele sporen van handelsactiviteit, zie SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol. 132v. Aangevuld met GEIRNAERT, ‘De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge’, 30-33; GEIRNAERT, ‘47. Anselm Adornes’ nalatenschap’, 130; BOONE, DANNEEL en GEIRNAERT, ‘Pieter IV Adornes’, 126-131.

¹⁷⁷ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 4, fol. 8v-fol. 9r; nr. 46, s.f.

¹⁷⁸ Voor activiteit in ambachtsbesturen en het stadsbestuur, zie SAB, *Oud Archief*, nr. 114. Andere gegevens gehaald uit BUYLAERT, *Eeuwen van ambitie*, 63, 277; BUYLAERT, *Repertorium van de Vlaamse adel*, 21, 522-523.

¹⁷⁹ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 4, fol. 8v.

¹⁸⁰ BOONE, DANNEEL en GEIRNAERT, ‘Pieter IV Adornes’, 126; BUYLAERT, *Repertorium van de Vlaamse adel*, 687-690.

¹⁸¹ Voor het huwelijk met Jacquemine Pieters, zie RAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 46, s.f.; SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol. 66r, fol. 206v. Voor onderhandelingen voor het huwelijk met Catharina Utenhove, zie BOONE, DANNEEL en GEIRNAERT, ‘Pieter IV Adornes’, 128-129.

¹⁸² SAB, *Oud Archief*, nr. 114.

Voor de vrouwen van de zesde generatie zijn twee huwelijken bekend. Maria trouwde met Joos de Baenst, terwijl Elizabeth de echtgenote werd van Wulfaert van Lichtervelde. Joos de Baenst was ridder en is minder terug te vinden in de Brugse ambachtsbesturen. Hij was onder andere raadsheer van de hertog van Bourgondië (zie hoofdstuk 3 bij de staatsvorming).¹⁸³ Hoewel een aantal van Lichterveldes in Brugge actief waren, was ridder Wulfaert wellicht eerder in Ieper te plaatsen.¹⁸⁴ Voor de zes huwelijken die in de zesde generatie gekend zijn, valt op dat de meeste families minder in de handel actief waren en meestal op andere gebieden aanzien genoten.

De laatste generatie bestond uit vier leden, waarvan drie vrouwen. Pieter IV had twee dochters, Anna en Antonine. De laatste huwde met Jan van Coudenhove uit Gent, terwijl Anna te Ieper huwde. Arnoud had een zoon die echter op jonge leeftijd overleed. Zijn dochter Agnes huwde achtereenvolgens met Cornelis van Halewijn en met Andreas de la Coste. Cornelis van Halewijn was in het Brugse stadsbestuur actief. De familie van Halewijn was echter niet enkel in Brugge aanwezig, maar had ook leden in Gent en Ieper. Andreas de la Coste, die uit een edele Genuese familie kwam, werd in 1484 poorter van Brugge.¹⁸⁵ De focus voor het sluiten van huwelijken leek dus ook meer buiten Brugge te liggen in de laatste generatie, een tendens die al in vorige generaties begonnen was. De redenen daarvoor zullen verder nog aan bod komen.

B.De voogden en het bredere netwerk

Roeland de Baenst was de voogd van Anna en Antonine, de twee kinderen van Pieter IV. Die Roeland de Baenst was, net zoals Pieter IV, echter vooral in Gent te situeren. Net als Pieter IV, had ook Roeland een Utenhove als echtgenote. Daarnaast was hij onder andere raadsheer van Filips de Goede. Hij richtte zich dus wellicht meer op zijn politieke carrière dan op commerciële activiteit.¹⁸⁶ Roeland is de enige gekende voogd voor de kinderen van de Adornes van de zesde generatie. Wel is er nog een voogd gekend van Anna van Lichtervelde,

¹⁸³ Genealogische informatie gehaald uit SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 4, fol. 9r. Andere informatie komt uit BUYLAERT, *Repertorium van de Vlaamse adel*, 35-39; HEERS, 'Anselm Adornes en de bedevaart naar het Heilig Land', 85.

¹⁸⁴ SAB, *Oud Archief*, nr. 114; SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 4, fol. 9r.

¹⁸⁵ Voor genealogische info, zie SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 4, fol. 8v-10r. Andere informatie uit GEIRNAERT, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, I, 167; GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 33-34; BUYLAERT, *Repertorium van de Vlaamse adel*, 325-326; PARMA, 'Genoa-Bruges', 91.

¹⁸⁶ Voor Roeland als voogd, zie bijvoorbeeld SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol. 206v. Andere informatie gehaald uit BOONE, DANNEEL en GEIRNAERT, 'Pieter IV Adornes', 134; *Cultuurbibliotheek*, 'E-publicaties: Onderzoek die excellente chronieke: prosopografie de doppere: Baenst, Roeland de'; DONCHE, *Geschiedenis en genealogie van de familie de Baenst*, 48.

de dochter van Elisabeth Adornes en Wulfaert van Lichtervelde. Het gaat om Joris de Vos, waarvan de familie al aan bod gekomen is onder de vierde generatie.¹⁸⁷

Van de zesde generatie zijn vooral van Jan en Arnoud veel kennissen bewaard. Voor Jan zijn de meeste kennissen overgeleverd in testamenten en in een testamentuitvoering (zie bijlage 2 voor kennissen). Daarin kwamen vooral familieleden voor of leden van aangetrouwde families. Daarnaast behoorden er ook heel wat religieuzen of personen verbonden aan de Jeruzalemstichting tot zijn kennissenkring. In de testamentuitvoering werden ook veel weduwen vermeld. Wellicht waren die weduwen vooral te kaderen in het nastreven van zijn zielenheil. Uit de omschrijving van sommige weduwen bleek immers dat hij ze niet allemaal persoonlijk kende. Wat opviel bij de kennissenkring van Jan Adornes, is dat er in vergelijking met de vorige generatie wat minder families in voorkomen die hoog in aanzien stonden. Dat kan echter te maken hebben met het feit dat er ook een testamentuitvoering bewaard is gebleven. Daarin komen immers vele personen voor die minder tot aanzienlijke families behoorden, zoals bepaalde timmermannen of andere arbeiders.¹⁸⁸

De relatiekring van Arnoud is via een lijst van enkele aanwezigen bij zijn uitvaart overgeleverd.¹⁸⁹ In vergelijking met de aanwezigen bij de uitvaart van zijn vader Anselmus kwamen er bij Arnoud meer religieuzen voor. Dat hoeft ook niet te verwonderen, aangezien hij zich na de dood van zijn vrouw op het religieuze leven richtte. Net als bij zijn vader waren er meerdere leden van de familie de Witte aanwezig. Daarnaast was ook de familie de Boodt goed vertegenwoordigd. Verschillende van haar leden waren lid van het gilde van de makelaars in die periode. Enkele andere aanwezige families waren onder andere Viserick, Laureins, Bollengier, Vlaminckpoorte en vander Lende. De meesten daarvan waren zowel in het stadsbestuur als in de ambachtsbesturen te vinden. De leden van de Visericks en van de Vlaminckpoortes behoorden tot het gilde van de makelaars. Dat kan mogelijk te maken hebben met de rol in de internationale handel van Arnoud. Verder was er op zijn uitvaart ook een vertegenwoordiging van de Genuese en Florentijnse naties present. In vergelijking met de aanwezigen op de uitvaart van Anselmus waren er iets minder vooraanstaande namen terug te

¹⁸⁷ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr.54, s.f.

¹⁸⁸ Voor testamentuitvoering, zie SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr.1155(1), s.f. Een voorbeeld van een ander testament is te vinden in RAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr.51, s.f. Andere gegevens gehaald uit VANBOSSELE, *De geschiedenis van het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal in Kortrijk*, 39; *Medieval Memoria Online (MeMo)*, 'Inleidende teksten: de dodengedachtenis in de middeleeuwen'.

¹⁸⁹ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 3, s.f.

vinden en iets meer namen van handelscontacten of religieuzen.¹⁹⁰ Enkele mogelijke redenen daarvoor zullen in het derde hoofdstuk toegelicht worden.

5.De algemene evolutie en enkele mogelijke verklaringen

Bepaalde Adornes zijn zeker commercieel actief geweest, maar steeds was dat slechts een van de vele domeinen waarop ze zich begaven. De familie aanduiden als een ‘handels- en bankiersgeslacht’ is dan ook te kort door de bocht. Hoewel van de derde tot en met de zesde generatie steeds bepaalde leden van de Adornes commercieel actief waren, is er toch een geleidelijke evolutie merkbaar. Zo waren de kennissen van de derde en vierde generaties vaak in de ambachtsbesturen actief. Vanaf de vijfde generatie komen er ook steeds meer personen voor die minder commercieel en meer politiek actief waren. Dat had onder andere te maken met het stijgende aanzien van de Adornes. Na het politiek in ongenade vallen van Anselmus in Brugge in 1477 leek er opnieuw een verandering plaats te vinden (zie ook hoofdstuk 3 voor 1477). Zo waren er in de zesde generatie opnieuw iets minder kennissen die hoog in aanzien stonden. Wellicht was het in ongenade vallen van Anselmus ook een van de redenen waarom Arnoud zich opnieuw op de handel richtte.¹⁹¹

Ook qua huwelijken was er een evolutie merkbaar. Zo werden er geleidelijk meer en meer huwelijken afgesloten met families die vooral buiten Brugge te situeren zijn. Dat wil niet zeggen dat de Adornes na die huwelijken wegtrokken uit Brugge. Voor sommige Adornes, vooral vanaf de vijfde generatie, was dat wel het geval. De meesten daarvan waren vrouwelijke Adornes, maar ook Pieter IV verliet Brugge. Daarvoor zijn vele mogelijke verklaringen te geven. Zo trok Pieter IV weg nadat Anselmus vernederd was in 1477. Ook voor 1477 huwden enkele vrouwelijke Adornes buiten Brugge. Om dat in verband te brengen met de economische neergang van Brugge is misschien wat te verre gaand. Een van de andere mogelijkheden is dat de familie in aanzien was gestegen en daardoor de blik meer en meer buiten Brugge richtte. Meestal probeerde een familie immers te huwen met andere families die een gelijkaardige of betere positie hadden. Misschien vonden ze die families steeds minder in Brugge, waardoor ze de focus verlegden. Daarnaast moet de trend om buiten Brugge te huwen ook zeker in verband gebracht worden met het staatsvormingsproces, wat in een volgend hoofdstuk uitgebreider aan bod zal komen. Wat de redenen ook waren, door de

¹⁹⁰ Voor activiteit in besturen, zie SAB, *Oud Archief*, nr. 114. Andere gegevens gehaald uit GEIRNAERT, ‘De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge’, 31-33.

¹⁹¹ GEIRNAERT, ‘De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge’, 12-13, 31-38; BUYLAERT, *Repertorium van de Vlaamse adel*, 21-22; BUYLAERT, *Eeuwen van ambitie*, 214.

huwelijken buiten Brugge kreeg de familie meer en meer contacten binnen andere steden in het graafschap Vlaanderen.¹⁹²

¹⁹² BUYLAERT, *Eeuwen van ambitie*, 72; GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 38; DUMOLYN, *De Brugse opstand van 1436-1438*, 66.

HOOFDSTUK 3: Politiek

Verschillende Adornes zijn politiek actief geweest. Naast activiteit in het Brugse stadsbestuur hebben ze ook op andere niveaus politieke of diplomatieke functies beoefend. Zo associeerden ze zich vaak met de Bourgondische hertogen.¹⁹³ Hoewel de politieke functies van de familie al vaak bestudeerd zijn, is het toch nodig om die zaken samen te brengen. Vaak zijn die functies immers vanuit een bepaalde persoon bestudeerd. Zo is de politieke loopbaan van de bekendste telg, Anselmus, al uitgebreid bestudeerd. Soms ontbreken er echter wat meer algemene besluiten voor de hele familie. Daarom zal dit hoofdstuk de wat algemenere evolutie trachten bloot te leggen. Voor de politieke functies van de familie zal daarbij vooral literatuur aan bod komen. Om de algemene evolutie te schetsen wordt achtereenvolgens ingegaan op de politieke activiteit van de Adornes binnen en buiten Brugge. Daarbij zal ook kort stilgestaan worden bij de gevolgen voor de familie van enkele opstanden te Brugge. Tot slot wordt er ingegaan op de meer algemene tendens in de huwelijksstrategie van de Adornes. Dat zal vooral bestudeerd worden vanuit het oogpunt van de Bourgondische staatsvorming. In dit hoofdstuk zullen dus vooral de huwelijken aan bod komen. De kennissenkring zal daarbij minder bestudeerd worden. Door de grote activiteit in het Brugse stadsbestuur van die kennissen (zie bijlage 2), was het immers minder mogelijk om daar uitgebreid bij stil te staan.

1.De Adornes in het Brugse stadsbestuur en de problemen te Brugge

Het Brugse stadsbestuur bestond uit twaalf schepenen en twaalf raadsleden, elk met een eigen burgemeester. Verder waren er nog twee thesauriers en had elk zestendeel een hoofdman.¹⁹⁴ Daarnaast waren er natuurlijk nog tal van andere functies die dat stadsbestuur ondersteunden. Zo is in het eerste hoofdstuk al kort aan bod gekomen dat het Sint-Janszestendeel naast een hoofdman ook door gouverneurs bestuurd werd. Die functie had Maarten Adornes al beoefend.¹⁹⁵ In de lijsten met wetsvernieuwingen van het Brugse stadsbestuur komen die wat meer ondersteunende functies echter niet voor.¹⁹⁶ Die lijst is dan ook beperkt. Naast de lijst met wetsvernieuwingen, bevat ook het familiearchief heel wat functies van Adornes in het Brugse bestuur. Zo werd er in een archiefinventaris uit 1768 een lijst opgenomen getiteld “Die vande familie van Adourne hebben inde weth geweest binnen Brugghe”(zie bijlage 3).¹⁹⁷ Die

¹⁹³ GEIRNAERT, ‘De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge’, 26.

¹⁹⁴ DUMOLYN, *De Brugse opstand van 1436-1438*, 105.

¹⁹⁵ GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Inventaire des Chartes*, II, 87-92; GEIRNAERT, ‘De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge’, 12.

¹⁹⁶ SAB, *Oud Archief*, nr. 114.

¹⁹⁷ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 1, s.f; Voor datering van de inventaris, zie GEIRNAERT, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, I, 17.

lijst, die loopt tot 1606, zegt iets over het belang dat de opstellers in die tijd aan de functies van hun voorgangers in Brugge hechtten. Hoewel die lijst niet altijd volledig of correct is, valt voor de onderzocht periode meteen iets op. Zo zijn er twee langere periodes waarin er blijkbaar minder activiteit in het stadsbestuur zou geweest zijn, namelijk tussen 1393 en 1422 en tussen 1476 en 1521.¹⁹⁸ Vooraleer echter op eventuele verklaringen daarvoor in te gaan, moet eerst wat gezegd worden over de Adornes die een functie bekleedden in het Brugse stadsbestuur.

Zowel in de lijst in de inventaris uit 1768 als in de wetsvernieuwingen van het Brugse stadsbestuur zijn er vijf Adornes terug te vinden. Het gaat om Pieter I, Pieter II, Jacob II, Anselmus en Arnoud.¹⁹⁹ Pieter I beoefende de volgende functies: in 1383 was hij hoofdman van het Carmerszestendeel, in 1385-1386 schepen, in 1386-1387 raadslid, in 1387-1388 burgemeester van de raad, in 1388-1389 burgemeester schepenen, in 1389-1390 burgemeester van de raad en van 1390 tot en met 1394 was hij thesaurier.²⁰⁰ Wellicht was het geen toeval dat Pieter I zijn politieke loopbaan begon als hoofdman van het Carmerszestendeel, aangezien dat zestendeel samen met het Sint-Janszestendeel het handelscentrum van Brugge omvatte.²⁰¹ Bovendien had hij tijdens zijn politieke loopbaan ook dikwijls financiële kennis nodig. Zo kon hij als thesaurier de stedelijke financiën saneren. Na zijn carrière in het Brugse bestuur werd Pieter I ontvanger-generaal van Vlaanderen en Artesië tot in 1398.²⁰²

Na Pieter I zou het duren tot 1422 vooraleer er opnieuw een Adornes actief was in het Brugse bestuur. De voornaamste reden daarvoor is dat zijn kinderen uit het tweede huwelijk, Pieter II en Jacob II, in 1418 nog minderjarig waren. Toch valt het op dat zijn zonen uit zijn eerste huwelijk, Jan en Joris, niet in de wetsvernieuwingen van dat Brugse stadsbestuur terug te vinden waren.²⁰³ Over de redenen daarvoor valt echter niet veel met zekerheid te zeggen, aangezien er weinig bekend is over die kinderen. Zo is het mogelijk dat de kinderen nog te jong waren om in die periode in de magistraat van Brugge te zetelen. Daarnaast kende het Brugse stadsbestuur tussen 1398 en 1422 wat politieke moeilijkheden. Zo werd in 1398 de verstandhouding tussen het stadsbestuur en de Bourgondische hertog op de proef gesteld, wat

¹⁹⁸ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 1, s.f.

¹⁹⁹ SAB, *Oud Archief*, nr. 114.

²⁰⁰ SAB, *Oud Archief*, nr. 114; Bevestigd in GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 14-15.

²⁰¹ GREVE, 'Hanseatic merchants: banking customs in 14th century Bruges', 6; STABEL, 'De gewenste vreemdeling', 213.

²⁰² GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 14-15.

²⁰³ SAB, *Oud Archief*, nr. 114.

in 1399 terug zou verbeteren.²⁰⁴ Ook na de dood van Filips de Stoute in 1404 waren er wat problemen. Zo ondervonden heel wat kennissen uit de vierde generatie in 1407 moeilijkheden (zie bijlage 2 voor de kennissenlijst). In dat jaar wilde een groot deel van het Brugse stadsbestuur het vonnis van Jan zonder Vrees in een draperieconflict niet aanvaarden. Op 25 april van dat jaar werd mede daardoor een groot deel van het stadsbestuur vervangen. Namen als Jan Honin, Jan vander Beurse, Jan Hoste en Zegher van de Walle werden uit het stadsbestuur gezet.²⁰⁵ Bovengenoemde politieke moeilijkheden zijn echter geen voldoende verklaring voor het ontbreken van de Adornes in het stadsbestuur tot 1422. Over Jan en Joris is er echter te weinig informatie bewaard om mogelijke andere verklaringen te geven. Wel is het opvallend dat in 1399, na het verkrijgen van privileges in 1395, de Genuese loge te Brugge werd opgericht. Hoewel er geen bronnen gekend zijn die gewag maken van relaties van Adornes met de Genuese loge, is het misschien mogelijk dat ze zich eerder op die contacten toelieden dan op functies in het bestuur.²⁰⁶ Dat is echter vooral speculatie, maar aangezien de Adornes vaak makelaarsfuncties beoefenden, is het zeker niet onmogelijk (zie ook hoofdstuk 2).²⁰⁷

1.1.De broers Jacob II en Pieter II en de opstand van 1436-1438

Van 1422 tot en met 1456 vervulden de broers Jacob II en Pieter II verschillende functies in het stadsbestuur. Pieter II was raadslid in 1422-1423, in 1425-1426 en in 1428-1429. In 1441-1442 was hij burgemeester van de raad. Daarnaast was hij schepen in 1432-1433, in 1439-1440, in 1444-1445 en in 1447-1448.²⁰⁸ Ook zijn broer vervulde een aantal functies. Zo was hij vijf keer hoofdman van het Carmerszestendeel, meer bepaald in 1424-1425, in 1426-1427, in 1436-1437, in 1442-1443 en in 1453-1454. Daarnaast was hij raadslid in 1430-1431, in 1433-1434, in 1445-1446 en burgemeester van de raad in 1438-1439. Schepen was hij in 1443-1444, in 1452-1453, in 1454-1455 en in 1456-1457. Tenslotte had hij ook een financiële rol, meer bepaald als een van de vier gecommiteerden die in plaats van de twee thesauriers waren aangesteld. Dat was hij in 1450-1451 en in 1451-1452.²⁰⁹ Pieter II was dus in de

²⁰⁴ VANHAVERBEKE, *Het stadsbestuur in Brugge in de periode 1375-1407*, I, 60-74.

²⁰⁵ VANHAVERBEKE, *Het stadsbestuur in Brugge in de periode 1375-1407*, I, 60-74.

²⁰⁶ GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 12; FINOT, *Etude historique sur les relations commerciales entre la Flandre et la République Gênes au Moyen Age*, 273-275.

²⁰⁷ CATRY en VAN DEN ABEELE, *Makelaars en handelaars*, 'alfabetisch register leden'.

²⁰⁸ SAB, *Oud Archief*, nr. 114; Grotendeels bevestigd in GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 18. Geirnaert doet de politieke loopbaan van Pieter II wel in 1425 beginnen, terwijl Pieter II in de wetsvernieuwingen vanaf 1422 voorkomt (SAB, *Oud Archief*, nr. 114)

²⁰⁹ SAB, *Oud Archief*, nr. 114; Grotendeels bevestigd in GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 17. Geirnaert vermeldt Jacob II wel in 1443-1444

periode tussen 1422 en 1448 actief, terwijl Jacob II van 1424 tot en met 1457 in het Brugse stadsbestuur te vinden was. Jacob II zou, aldus Geirnaert, iets meer in het stadsbestuur actief geweest zijn.²¹⁰ In ieder geval was hij daar in vergelijking met zijn broer zeven jaar langer actief te vinden.

Jacob II en Pieter II kenden moeilijkheden als leden van het Brugse stadsbestuur tijdens de opstand van 1436 tot en met 1438. Die opstand is uitgebreid bestudeerd door Dumolyn, inclusief de aanleidingen daarvoor.²¹¹ In dit hoofdstuk zullen de aanleidingen minder behandeld worden. Belangrijker zijn de lotgevallen van de Adornes tijdens de opstand zelf. Beide broers zouden de stad verlaten in het verloop van de opstand. Ze kozen dus de kant van de hertog Filips de Goede.²¹² Jacob II probeerde aanvankelijk nog een verzoeningsrol te spelen, maar dat had weinig effect.²¹³ In april 1437 was er immers een nieuwe radicalisering binnen de opstand. De radicalen waren niet opgezet met een verzoeningsgezinde stellingname. Dat Jacob II zo duidelijk trachtte te bemiddelen, viel bij sommigen dan ook niet in goede aard. Op twee april zou Jacob II bijna vermoord worden door een kleermaker tijdens een bijeenkomst van het stadsbestuur.²¹⁴ Later in diezelfde maand werden Jacob en Morisse van Varsenare vermoord. Daarbij zou Jacob II Adornes de moordenaars van Jacob van Varsenare nog te lijf gegaan zijn, maar dat mislukte.²¹⁵

In de loop van 1437 vluchtten Jacob II en Pieter II, toen de opstand te hevig werd, uit Brugge weg. Zij waren zeker niet de enigen die uit de stad wegtrokken, zo zouden er zeker vijftien leden van het stadsbestuur ook gevlucht zijn.²¹⁶ Daarnaast vluchtten ook heel wat leden van de hoge burgerij.²¹⁷ Daarbij moet worden opgemerkt dat er wellicht ook economische redenen voor die vlucht meespeelden. In 1437 sloot de hertog immers de verbinding tussen Brugge en het Zwin, waardoor de handel moeilijkheden ondervond. Vele buitenlandse kooplieden

als burgemeester van de schepenen. In de lijst met wetsvernieuwingen was hij dan echter schepen. (SAB, *Oud Archief*, nr. 114). Daarnaast vermeldt Geirnaert niet dat hij ook schepen was in 1452-1453.

²¹⁰ GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 17.

²¹¹ DUMOLYN, J., *De Brugse opstand van 1436-1438* (Standen en landen; 101), Heule, 1997.

²¹² GEIRNAERT, 'Anselm Adornes (1424-1483): koopman, aristocraat, bedevaarder en avonturier', 8; BOONE, DANNEEL en GEIRNAERT, 'Pieter IV Adornes', 123.

²¹³ DUMOLYN, *De Brugse opstand van 1436-1438*, 155, 177.

²¹⁴ DUMOLYN, *De Brugse opstand van 1436-1438*, 155,215; GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 17.

²¹⁵ DUMOLYN, *De Brugse opstand van 1436-1438*, 175, 218.

²¹⁶ DUMOLYN, *De Brugse opstand van 1436-1438*, 180; GEIRNAERT, 'Anselm Adornes (1424-1483): koopman, aristocraat, bedevaarder en avonturier', 8; GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 17.

²¹⁷ DUMOLYN, *De Brugse opstand van 1436-1438*, 231.

ontvluchtten dan ook de stad.²¹⁸ Aangezien zowel Pieter II als makelaar en Jacob II wellicht betrokken waren bij de internationale handel, zullen ze dus ook op economisch vlak nadeel van die blokkade ondervonden hebben (zie hoofdstuk 2 voor economische activiteit van de Adornes). Dat velen Brugge ontvluchtten in 1437 werd hen overigens niet in dank afgenomen door de hertog. Toch had dat na de opstand niet zo veel gevolgen voor de politieke carrière van de Jacob II en Pieter II. Dumolyn wees er immers op dat de meesten na de opstand in functie konden blijven. Daarnaast mocht iedereen die tijdens de opstand trouw was gebleven aan de vorst, ook zij die gevlucht waren, naar hun bezittingen terugkeren.²¹⁹ De trouw van de twee broers aan de hertog zou uiteindelijk dus in hun voordeel uitdraaien. Boone, Danneel en Geirnaert wezen erop dat het immers mede door die keuze voor de hertog was dat ze konden opklimmen tot de hoogste functies in het stadsbestuur.²²⁰ Zo werd Jacob II in 1438-1439 burgemeester.²²¹ Dat de Adornes voor de kant van de hertog kozen hoeft trouwens niet te verwonderen. Zoals in het eerste hoofdstuk al besproken, zouden de Adornes zich al van de eerste generaties geassocieerd hebben met de machthebbers (zie Hoofdstuk 1). Bovendien behoorden de meeste aanhangers van de hertog tijdens de opstand vaak tot de hogere klassen van de Brugse samenleving, waartoe ook de Adornes behoorden.²²²

In de studie van Dumolyn over de Brugse opstand komen ook heel wat namen voor van kennissen uit de vierde generatie (zie bijlage 2 voor de kennissenlijst). Namen als van Aatrijke, Ruebs, van Mesheem, Hoste, van Wulfsberghe, Honin, de Vos, Utenhove, van Varsenare en van de Walle komen ook voor als hertogelijk gezind tijdens de opstand. Na de opstand werden er wel twee van de Walles bestraft door de hertog. Een van die twee kwam ook voor in de kennissenlijst, namelijk Lodewijk van de Walle, maar hij werd op het laatste moment toch gespaard.²²³ Wat verder opvalt bij de kennissenlijst, is dat ook een aantal kennissen van latere generaties een rol gespeeld hadden in de opstand van 1436-1438, waarvan hier slechts enkele vermeld worden. Zo waren Pieter Reyphin en Joris vander Vlaminpoorte, ook twee personen die tegen de opstand gekant waren, kennissen uit de vijfde generatie. Verder komen ook twee personen voor die op het einde van de opstand rondreisden tussen Gent, Doornik, Brussel en Rijsel om vrede tot stand te brengen. Het gaat om Pieter de

²¹⁸ WESTSTRATE, *In het kielzog van moderne markten*, 135-136.

²¹⁹ DUMOLYN, *De Brugse opstand van 1436-1438*, 272, 288.

²²⁰ BOONE, DANNEEL en GEIRNAERT, 'Pieter IV Adornes', 123.

²²¹ GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 17.

²²² DUMOLYN, *De Brugse opstand van 1436-1438*, 238; BUYLAERT, *Repertorium van de Vlaamse adel*, 20-21.

²²³ DUMOLYN, *De Brugse opstand van 1436-1438*, 155-179, 234-237, 273.

Leestmakere en Jan Losschaert, beiden peters voor kinderen van Anselmus (zie bijlage 2).²²⁴ Dat vele kennissen van de Adornes ook hertogelijk gezind waren tijdens de opstand is geen toeval. De meeste aanhangers van de hertog behoorden immers tot de hogere klassen van de Brugse maatschappij.²²⁵ Die kennissen zeggen dus evenveel over de maatschappelijke positie van de Adornes in Brugge als over hun politieke gezindheid.

1.2. Anselmus en het einde van de Adornes in het Brugse bestuur in 1477

Anselmus is ook in het stadsbestuur van Brugge actief geweest, meer bepaald tussen 1444 en 1476. In 1444-1445 was hij raadslid, een functie die hij nog eens beoefende in 1452-1453. Hij was hoofdman van het Sint-Niklaaszestendeel in 1447-1448, 1450-1451 en hoofdman van het Sint-Janszestendeel in 1456-1457, 1458-1459 1460-1461, 1462-1463, 1465-1466 en 1473-1474. In 1475-1476 werd hij burgemeester van de raad. Daarvoor had hij ook al financiële functies in het stadsbestuur vervuld. In 1459-1460 was hij thesaurier en in 1463-1468 was hij een van de gecommiteerden aangesteld in plaats van de thesauriers.²²⁶ In 1463-1465 was hij dat met Zeger de Baenst, Jan de Plaet en Jacob Breydel. In de periode 1465-1468 waren er slechts drie gecommiteerden. In die jaren beoefende Anselmus samen met Zeger de Baenst en Jan de Plaet die functie.²²⁷ Jan de Plaet was een van de peters van een kind van Anselmus, terwijl de twee andere familienamen ook vaak in de kennissenlijst voorkwamen (zie bijlage 2). Vanaf 1476 tot en met 1477 was ook Arnoud, een zoon van Anselmus, actief in het Brugse bestuur. In 1476-1477 was hij hoofdman van het Sint-Janszestendeel. Het jaar daarop was hij burgemeester van de raad. Daarna komt de naam Adornes uit de lijsten met wetsvernieuwingen van het stadsbestuur niet meer voor tot 1521, een breuk die ook duidelijk te zien was in de hierboven vermelde inventaris uit 1768 (zie bijlage 3).²²⁸

Dat de naam Adornes niet meer voorkomt, heeft alles te maken met de crisis van 1477.²²⁹ Tijdens die crisis verkregen de ambachten in Brugge opnieuw een plaats in het stadsbestuur. Belangrijk daarbij voor de Adornes is dat die ambachten de voormalige leden van het stadsbestuur verantwoording lieten afleggen voor hun beleid.²³⁰ Op 26 maart werden enkele

²²⁴ DUMOLYN, *De Brugse opstand van 1436-1438*, 234-244.

²²⁵ DUMOLYN, *De Brugse opstand van 1436-1438*, 238.

²²⁶ SAB, *Oud Archief*, nr. 114; Grotendeels bevestigd in GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 22. Een datum die niet voorkwam bij Geirnaert was 1465-1466. (SAB, *Oud Archief*, nr. 114)

²²⁷ SAB, *Oud Archief*, nr. 114.

²²⁸ SAB, *Oud Archief*, nr. 114.

²²⁹ GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 31.

²³⁰ BULAERT, 'Sociale mobiliteit bij stedelijke elites in laatmiddeleeuws Vlaanderen: een gevalstudie over de Vlaamse familie de Baenst', 219.

schepenen gevangengenomen. Ze werden beschuldigd geld dat toekwam aan de stad ontvreemd te hebben.²³¹ Ook Anselmus behoorde tot die gevangenen. Tot zijn medegevangenen behoorden Jan de Baenst, Pauwels van Overvelt, Jan Barbesaen, Maarten Lem, Pieter Metteneye, Jacob de Voocht, Lodewijck Greffinc, Jacob de Witte, Cornelis Breydel, Jan Dhondt, zijn zoon Jan Dhondt, Jan Ghyems, Jeroen van Viven, Jan van Riebeke en Jan van Nieuwenhove.²³² Van die vijftien medegevangenen keren er zes terug in de kennissenlijst van Anselmus (bijlage 2). Een ervan, Maarten Lem, komt niet voor bij de kennissen van Anselmus, maar wel bij Arnoud in de zesde generatie. Anselmus werd echter niet zo lang gevangen gehouden. Op 27 maart werden de gevangenen vrijgelaten, mogelijk via omkoping. Die vrijlating moest echter verantwoord worden. Een van de redenen die werden aangehaald, had betrekking op de expertise van Anselmus Adornes met betrekking tot Schotse onderhandelingen (zie verder). Op dat moment was er immers een delegatie van de Schotse koning in Brugge aanwezig om handelonderhandelingen te voeren.²³³

De crisis was echter nog niet afgewend voor Anselmus Adornes. Op 16 mei 1477 verzamelden de Brugse militieleden op de Grote markt om te strijden tegen de Fransen. Ze wilden echter niet vertrekken vooraleer de ex-burgemeesters en thesauriers die in maart gevangen waren genomen effectief berecht zouden worden. Tussen 16 mei en 20 mei vonden vervolgens een aantal gebeurtenissen plaats waarvan ook Anselmus nadeel ondervond.²³⁴ Jan Barbezaen werd op 17 mei gefolterd en onthoofd op de Grote Markt. Op 18 mei zouden Pauwels van Overtvelt, Jan de Baenst en Anselmus Adornes ook gefolterd worden. Alle drie bekenden ze. In vergelijking met de twee anderen werd Anselmus iets lichter bestraft. Hij moest in zijn ondergoed iedere deken om vergiffenis vragen. Het viervoud van het bedrag dat hij ontvreemd had diende hij als boete te betalen.²³⁵ Daarnaast moest hij beloven om “emmermeer meer in wette te mueghen zijne”.²³⁶ Dat verklaart mogelijk waarom hij na 1477 niet meer in het Brugse stadsbestuur actief was. Hoewel hij wel functies op andere gebieden in Brugge bleef beoefenen, zou hij na 1477 meer en meer op Schotland richten (zie verder).²³⁷

²³¹ JANSSENS, ‘Macht en onmacht van de Brugse schepenbank in de periode 1477-1490’, 10.

²³² DESPARS, *Cronijcke van den lande ende graefschape van Vlaenderen*, IV, 126-127; GEIRNAERT, ‘De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge’, 26-27.

²³³ HAEMERS, *For the Common good: State Power and Urban Revolts in the Reign of Mary of Burgundy*, 166.

²³⁴ JANSSENS, ‘Macht en onmacht van de Brugse schepenbank in de periode 1477-1490’, 10.

²³⁵ JANSSENS, ‘Macht en onmacht van de Brugse schepenbank in de periode 1477-1490’, 33-34; HAEMERS, *For the Common good: State Power and Urban Revolts in the Reign of Mary of Burgundy*, 182-184.

²³⁶ DESPARS, *Cronijcke van den lande ende graefschape van Vlaenderen*, IV, 140; HAEMERS, *For the Common good: State Power and Urban Revolts in the Reign of Mary of Burgundy*, 183.

²³⁷ GEIRNAERT, ‘De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge’, 27.

De gebeurtenissen van 1477 verklaren de breuk die zo duidelijk zichtbaar was in de bovengenoemde inventaris uit 1768, maar het verklaart niet waarom de naam pas in 1521 terug in het stadsbestuur opduikt. Andere familienamen, zoals die van de Baenst, hernamen sneller hun activiteit in het stadsbestuur.²³⁸ De vernedering van Anselmus in 1477 had ook een impact op zijn zonen. Arnoud, die in 1476 en 1477 actief was in het stadsbestuur, was er niet meer terug te vinden na 1477. Hij was getrouwd met een zus van Jan van Nieuwenhove. Twee andere zussen van die Jan van Nieuwenhove waren gehuwd met Maarten Lem en met Cornelis Breydel, ook twee medegevangenen van Anselmus.²³⁹ De vrouw van Arnoud stierf in 1479. Arnoud verkoos daarna priester te worden in plaats van een tweede huwelijk aan te gaan.²⁴⁰ Het is heel goed mogelijk dat de vernedering van zijn vader meespeelde in de beslissing om een religieus bestaan te leiden (zie ook hoofdstuk 5). Jan van Nieuwenhove kwam bovendien ook na 1477 in politieke moeilijkheden. Die begonnen in 1481, wanneer onder andere Jan van Nieuwenhove en Jan van Riebeke beschuldigd werden samen te spannen tegen Maximiliaan. Jan van Nieuwenhove kreeg daarbij huisarrest. In 1488 werd hij ter dood veroordeeld.²⁴¹ Het zou te verleidelijk zijn om het ontbreken van Arnoud Adornes in het stadsbestuur ook aan die gebeurtenissen te linken. Arnoud had immers al duidelijk voor die gebeurtenissen voor het religieuze leven geopteerd (zie hoofdstuk 5). Anders zou de associatie met de familie van zijn vrouw hem ook zuur hebben kunnen opbreken.

Wellicht waren de moeilijkheden van Anselmus in 1477 een van de redenen waarom Pieter IV, als eerste mannelijke lid van de Adornes, wegtrok uit Brugge. Hij huwde in Gent met Catharina Uutenhove, waarop verder ingegaan zal worden.²⁴² De gebeurtenissen van 1477 kunnen dus zeker meegespeeld hebben bij het ontbreken van de familie in het bestuur tot 1521. Misschien was het ook een van de redenen waarom de zesde generatie zoveel religieuzen telde (zie hoofdstuk 5). Het belang van 1477 mag echter niet overschat worden. Zo had het wegtrekken van Pieter IV richting Gent wellicht meer te maken met de Bourgondische staatsvorming dan met de vernedering van zijn vader (zie verder). De voornaamste reden voor het ontbreken van de familie tot 1521 is te vinden in de familiale samenstelling van de Adornes. In de zevende generatie waren er immers geen mannelijke

²³⁸ SAB, *Oud Archief*, nr. 114.

²³⁹ HAEMERS, *For the Common good: State Power and Urban Revolts in the Reign of Mary of Burgundy*, 139; GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 31-33.

²⁴⁰ GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 31-33.

²⁴¹ JANSSENS, 'Macht en onmacht van de Brugse schepenbank in de periode 1477-1490', 35, 40-41; HAEMERS, *For the Common good: State Power and Urban Revolts in the Reign of Mary of Burgundy*, 137.

²⁴² BOONE, DANNEEL en GEIRNAERT, 'Pieter IV Adornes', 131.

Adornes meer. Jan de la Coste nam de familienaam over in 1512. Hij was echter pas geboren in 1494. Het is dus niet zo verwonderlijk dat de naam pas in 1521 opnieuw in het stadsbestuur verscheen.²⁴³

2.De Adornes buiten Brugge

In een vorig hoofdstuk is al kort ingegaan op de huwelijken van de Adornes. Daarbij is echter vooral stilgestaan bij de economische verschuivingen in die evolutie. De Adornes huwden steeds meer met families buiten Brugge (zie hoofdstuk 2). Naast mogelijke economische redenen, heeft dat zeker ook te maken met de Bourgondische staatsvorming. Vandaar dat de huwelijken nog eens vanuit die visie zullen benaderd worden. Om die huwelijksstrategie ten volle te begrijpen, moet eerst echter kort worden stilgestaan bij enkele Adornes die diplomatiek en politiek buiten Brugge actief waren. Aangezien die thematiek al uitgebreid bestudeerd is, zal daar slechts kort op ingegaan worden.

2.1.Activiteit van de Adornes in de Bourgondische staat en in een meer internationale context

Pieter I was van 1 februari 1394 tot 2 februari 1398 ontvanger-generaal van Vlaanderen en Artesië, wat erop wijst dat hij een aanhanger van de Bourgondische hertog was. Dat kon hij worden door de hierboven al vermelde sanering van de stadsfinanciën.²⁴⁴ Dat is echter niet de enige reden. De vorstelijke administratie verwierf immers bij voorkeur algemeen-ontvangers uit de financiële elites van de Vlaamse samenleving.²⁴⁵ De functie van Pieter I als ontvanger-generaal van Vlaanderen en Arthesië is een mogelijke verklaring voor de verandering in de huwelijkstendens van de familie (zie verder onder staatsvorming). Daarnaast hadden enkele kinderen van Pieter I dienst gelopen bij machthebbers. Zo trad Joris kort in dienst bij de graaf Lodewijk van Male.²⁴⁶ Ook Jacob II, uit het tweede huwelijk van Pieter I, zou in dienst getreden zijn bij enkele machthebbers. In sommige genealogieën staat immers dat “Jacques le premier filz fut en son josne eage au service du Roy Henry d’Espagne [sic] en estat d’escuier, apres fut avecq Monseigneur le duc Philippe à Bruges a la journée de Lilladam ou il fut navre dont il morut.”²⁴⁷ Hij had dus zowel bij de koning van Spanje als bij Philips de Goede

²⁴³ GEIRNAERT, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, I, 167; GEIRNAERT, ‘De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge’, 34.

²⁴⁴ GEIRNAERT, ‘De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge’, 14-15; GEIRNAERT, ‘Adornes (adornes, dadourne, adoerne, dadoerne, adorne, adoerne, adoren, adorens), Pieter I’, 21.

²⁴⁵ BUYLAERT, *Eeuwen van ambitie*, 214.

²⁴⁶ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 4, fol. 5r.

²⁴⁷ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 3 s.f.

gediend.²⁴⁸ Een vrouwelijk lid uit de zesde generatie, Catharina, zou eredame van een aanzienlijke weduwe in Engeland worden.²⁴⁹

Dat enkele Adornes buiten Brugge actief waren, staat dus vast. De bekendste telg van de familie, Anselmus, zou echter een hele loopbaan buiten Brugge uitbouwen. Niet alleen verleende hij diensten aan de Bourgondische machthebbers, maar ook voor de Schotse koning James III vervulde hij heel wat functies. Op het einde van de jaren zeventig van de vijftiende eeuw was hij in Schotland actief. Wellicht had hij wel al langer contacten met Schotse handelaars te Brugge. Hij woonde immers in de Verversdijk, in een stadsdeel dat veel Schotse handelaars huisvestte. Wellicht zorgden die contacten ervoor dat hij de ideale man was om de handelscontacten tussen Schotse handelaars en Brugge terug op orde te brengen. In 1467 had het parlement van Schotland immers een handelsboycot tegen Brugge uitgevaardigd. Anselmus zou in 1468 op diplomatieke reis naar Schotland reizen om de handelsbetrekkingen te herstellen.²⁵⁰ Ook Johannes Metteneye, een familienaam die bij de kennissen van latere generaties voorkwam, speelde bij die onderhandelingen een rol (zie bijlage 2 voor de kennissen).²⁵¹ Dat Anselmus die diplomatieke missie mocht ondernemen lag vermoedelijk niet alleen aan zijn woonplaats en contacten met Schotse handelaren in Brugge. Wellicht had de familie dan al connecties binnen het hertogelijk milieu waaraan Anselmus die diplomatieke missie te danken had. Zo hadden de Adornes al vanaf de vierde generatie contacten met een de Baenst (zie bijlage 2). Die de Baensts hadden al verschillende keren baljuwsfuncties vervuld. Een Jan de Baenst was tussen 1468 en 1472 hoveling van Karel de Stoute. Misschien had Anselmus de diplomatieke missie mee te danken aan die contacten tussen de Adornes en de de Baensts. Hoe dan ook is het heel goed mogelijk dat Anselmus via het netwerk van familie en kennissen meer kans maakte om te onderhandelen in naam van Brugge, de Vier Leden en hertog Karel de Stoute.²⁵²

Mede door de onderhandelingen van Anselmus keerden de Schotse handelaars in het voorjaar van 1470 terug naar Brugge. Door die onderhandelingen zou hij in Schotland naam maken bij de koning James III. Eind 1468 of begin 1469 zou hij tot ridder in de orde van de Eenhoorn

²⁴⁸ FINOT, *Etude historique sur les relations commerciales entre la Flandre et la République Gênes au Moyen Age*, 294.

²⁴⁹ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 4, fol. 9r.; *De Geïntegreerde Taalbank*, 'douagiere', 'douairière'.

²⁵⁰ GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 21-29.

²⁵¹ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 23, s.f.

²⁵² GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 21-23; DONCHE, *Geschiedenis en genealogie van de familie de Baenst*, 60-66, 89-92, 97-103.

benoemd zijn. In 2004 wees Stevenson er echter op dat het verre van zeker is of die orde al in die periode bestond.²⁵³ Niettemin verkreeg Anselmus allerlei andere voordelen in Schotland. Zo werd hij op 15 januari 1469 tot raadgever van James III benoemd. Op 10 juni 1472 werd hij conservator van de Schotse privileges. In 1476 zei hij die laatste functie op, maar bij zijn dood in 1483 was hij vermoedelijk opnieuw conservator van de Schotse privileges. Daarvoor, van 1469 tot 1471, had hij de zus van James III te Brugge gastvrijheid verleend. Naast politieke functies had Anselmus ook inkomsten in Schotland verkregen. Door de Schotse koning was hij tot heer van Cortachy benoemd en in 1472 kreeg hij inkomsten uit goederen in Forfar en Perthshire.²⁵⁴ Naast Anselmus, hadden ook zijn kinderen voordeel in Schotland. Zo zouden een Antonius Adornes en Jan Adornes even een prebende gehad hebben in Aberdeen. Nadat Anselmus in Schotland was gestorven in 1483, zou die prebende al snel worden opgegeven (zie ook hoofdstuk 5).²⁵⁵

Hoewel een groot deel van de diplomatieke carrière van Anselmus in Schotland plaatsvond, vervulde hij zeker ook diensten voor Karel de Stoute. Na zijn Jeruzalembedevoort zou hij richting het huidige Polen reizen. Lang werd aangenomen dat dat te kaderen was in de kruisvaartplannen van Karel de Stoute en dat Anselmus van plan was door te reizen naar Perzië. Recent wees Mozejko erop dat het eerder een missie zou geweest zijn om een gekaapt schip te vrijwaren waarbij ook Karel de Stoute belang had. Bovendien zouden talrijke opdrachten voor de Hanze in dat gebied ook eerder op handelsbelangen wijzen (zie ook hoofdstuk 5).²⁵⁶ Hoewel enkele genealogieën dus beschrijven dat “Messire Ancelme fut par Monseigneur le duc Charles susdict envoie en ambassade devers le Prince de Perse”, moet dat dus zeker niet voor absoluut waar worden aangenomen.²⁵⁷ Toch was Anselmus zeker actief als raadsheer en diplomaat voor Karel de Stoute. Ook Maria van Bourgondië was hij trouw. Na 1477 zou hij zich wel meer op Schotland toegelegd hebben.²⁵⁸ Naast de Schotse functies en de functies onder Karel de Stoute was Anselmus ook nog raadsheer voor Pieter van

²⁵³ GEIRNAERT, ‘De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge’, 22-24; STEVENSON, ‘The unicorn, St Andrew and the Thistle’, 3-11.

²⁵⁴ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 24, s.f.; GEIRNAERT, ‘De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge’, 21-29.

²⁵⁵ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol. 153r, fol. 214r- 215v; GEIRNAERT, ‘De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge’, 27.

²⁵⁶ GEIRNAERT, ‘De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge’, 25-29; MOZEJKO, ‘Die Gesandtschaft des Anselm Adornes im Jahr 1474 nach Polen’, 45-47.

²⁵⁷ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 3, s.f.

²⁵⁸ GEIRNAERT, ‘De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge’, 21-29.

Luxemburg in 1477.²⁵⁹ Die Pieter van Luxemburg was niet de minste, hij had zelfs een status die bijna met die van de vorsten vergelijkbaar was.²⁶⁰

Anselmus bouwde dus via zijn functies contacten uit in Schotland en daarbuiten. Ook zijn kinderen konden even, via bijvoorbeeld de prebende in Aberdeen, uit die Schotse contacten voordeel halen (zie hoofdstuk 5). Pieter I en Anselmus waren diegenen die de belangrijkste functies zouden vervullen op een meer ‘centraal’ bestuursniveau. Dat wil niet zeggen dat andere Adornes niet buiten Vlaanderen actief waren. Zo vervulde Jan, die in het vijfde hoofdstuk uitgebreider aan bod zal komen, ook functies in het huidige Italië. Hoewel hij wel voornamelijk een religieuze carrière nastreefde, voerde hij voor Philibertus Hugoneti ook meer wereldlijke opdrachten uit (zie hoofdstuk 5).²⁶¹ Vooral dankzij Pieter I en Anselmus zou de familie naam maken. Mogelijk werden zelfs dankzij hun functies huwelijken met meer aanzienlijke families gesloten. Dat paste in de staatsvorming die in deze periode volop bezig was.²⁶² Vandaar dat die huwelijken hieronder nog wat meer aandacht verdienen.

2.2.De huwelijken en de link met de staatsvorming

In het tweede hoofdstuk is al kort de tendens van de Adornes om steeds meer buiten Brugge te huwen aan bod gekomen. Aangezien vanaf het einde van de veertiende eeuw en in de vijftiende eeuw de Bourgondische staatsvorming volop bezig was, is het nodig om na te gaan hoe de huwelijksstrategie van de Adornes in dat plaatje paste. Daarvoor zal vooral gekeken worden naar de algemene evolutie en of families waarmee gehuwd werd ook functies beoefenden in de Bourgondische staat. De huwelijkspolitiek van een andere familie die onder andere ook in Brugge actief was, namelijk de familie de Baenst, is vanuit die visie al bestudeerd door Buylaert. Het is dan ook interessant om te vergelijken of de Adornes een gelijkaardig traject aflegden.²⁶³ Daarvoor moet echter eerst de huwelijksstrategie van de Adornes zelf uit te doeken gedaan worden.

Voor 1400 hadden de Adornes al huwelijken met families in het Brugse bestuur gesloten (zie hoofdstuk 1 en hoofdstuk 2). Zowel de van Aatrijkes en Schinkels waren namen die al in het

²⁵⁹ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 33, s.f.

²⁶⁰ COOLS, *Mannen met macht*, 166-167.

²⁶¹ GLORIEUX, 'Un chanoine de Saint-Pierre de Lille', 321.

²⁶² BUYLAERT; 'Sociale mobiliteit bij stedelijke elites in laatmiddeleeuws Vlaanderen', 201-203; DUMOLYN, 'Investeren in sociaal kapitaal', 426; DUMOLYN, 'Patriarchaal patrimonialisme', 23.

²⁶³ BUYLAERT; 'Sociale mobiliteit bij stedelijke elites in laatmiddeleeuws Vlaanderen', 201-203; DUMOLYN, 'Patriarchaal patrimonialisme', 23.

Brugse bestuur van de veertiende eeuw actief waren geweest.²⁶⁴ Ook enkele van Themsekes waren op het einde van de veertiende eeuw al actief in het Brugse stadsbestuur, maar wel minder dan de vorige twee families.²⁶⁵ Het tweede huwelijk van Pieter I kan mogelijk wel met zijn functie van ontvanger-generaal van Vlaanderen en Arthesië in verband gebracht worden. In het begin van 1394 werd hij ontvanger-generaal. In hetzelfde jaar huwde hij met Elizabeth van de Walle.²⁶⁶ Die familie was opmerkelijk aanzienlijker dan de vorige families waarmee huwelijken waren afgesloten. Hoewel de vorige families waarmee gehuwd werd wel al tot het Brugse stadsbestuur behoord hadden, was dat de eerste familie die al enkele leden in de veertiende eeuw telde die als adellijk beschouwd werden.²⁶⁷ De datum van het huwelijk doet vermoeden dat de functie van Pieter I als ontvanger-generaal van Vlaanderen en Artesië mee dat huwelijk heeft mogelijk gemaakt.

Ook in de vierde generatie huwden sommige Adornes met families die in de periode of kort erna als adellijk bestempeld worden in Buylaerts *Repertorium van de Vlaamse adel*. Het gaat om bepaalde leden van de familie de Ram, van de Walle en Braderic.²⁶⁸ Het is echter moeilijk te zeggen of ze ook al als adellijk werden beschouwd toen de huwelijken werden afgesloten, omdat er van de meeste huwelijken geen datum gekend is. Hoewel sommige families waarmee getrouwd werd al aanzien hadden, valt in de vierde generatie op dat veel namen ook nog geen furore in het Brugse stadsbestuur gemaakt hadden. Jan Masins was immers vooral in Veurne-ambacht actief.²⁶⁹ Jan Brantins zou meer in het Brugse Vrije actief geweest zijn.²⁷⁰ Jacob Ruebs was wel actief in het Brugse stadsbestuur, maar de familie had geen lange traditie in dat stadsbestuur.²⁷¹ Ook de familie de Ram was minder actief in het Brugse bestuur.²⁷² De huwelijken die wel met personen van aanzien plaatsvonden, lijken vooral van latere datum te dateren. Zo zou Margareta pas in tweede instantie met Zeger van de Walle huwen, een naam die wel meer in het stadsbestuur voorkwam.²⁷³ Ook Pieter II, uit het tweede huwelijk van Pieter I, zou pas in 1421 met Elisabeth Braderic huwen. De Braderics kwamen in het stadsbestuur voor. In de jaren 1350 had een lid van de familie al opgetreden als

²⁶⁴ LENOIR, *De politieke verhoudingen in Brugge tussen 1328 en 1361*, 50.

²⁶⁵ SAB, *Oud Archief*, nr. 114.

²⁶⁶ VANHAVERBEKE, *Het stadsbestuur in Brugge in de periode 1375-1407*, II (bijlage 2), 2.

²⁶⁷ BUYLAERT, *Repertorium van de Vlaamse adel*, 22, 784.

²⁶⁸ BUYLAERT, *Repertorium van de Vlaamse adel*, 121, 580, 784.

²⁶⁹ 'De Watering van het Veurne-ambacht 1411-1412', 20-23.

²⁷⁰ DE BEAUCOURT DE NOORTVELDE, *Jaer-boeken van den Lande van den Vryen*, 258.

²⁷¹ SAB, *Oud Archief*, nr. 114.

²⁷² SAB, *Oud Archief*, nr. 114.

²⁷³ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 3; RAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting te Brugge*, nr. 2, s.f; SAB, *Oud Archief*, nr. 114.

financier van de graaf.²⁷⁴ Er zijn echter weinig uitspraken te doen of die huwelijken met meer aanzienlijke families eventueel te danken zijn aan de functie van Pieter I als ontvanger-generaal van Vlaanderen en Artesië.²⁷⁵ Wellicht waren de connecties al langer gesmeed. Maarten Adornes had immers al contacten met Heindric Braderic (zie hoofdstuk 1). Het is dus weinig waarschijnlijk dat die huwelijken enkel te danken waren aan de functie van Pieter I als ontvanger-generaal van Vlaanderen en Artesië. Anderzijds is het ook mogelijk dat de al bestaande contacten zonder de functie van Pieter I niet tot een huwelijk geleid zouden hebben. Er zijn dus te weinig gegevens om daarover uitspraken te doen. Niettemin valt op dat vanaf Pieter I en zijn kinderen de Adornes geleidelijk meer en meer met aanzienlijke families huwen.

In de vijfde generatie zou die evolutie in de huwelijksstrategie van de Adornes verdergezet worden, vooral bij de vrouwen. Anselmus zou huwen met Margareta vander Banck, een familienaam die al vaak in het stadsbestuur was voorgekomen. De vander Bancks stonden wel hoog in aanzien in Brugge, maar ze behoorden niet tot de adel.²⁷⁶ Voor Anselmus zou de focus van zijn huwelijk dus vooral op Brugge gericht blijven. Voor de vrouwen is er echter wel meer een tendens richting Bourgondische staatsvorming merkbaar. Anna huwde met Roelant van Steenland. Zijn familie beschikte over een netwerk dat zich over het graafschap Vlaanderen uitstrekte.²⁷⁷ Margareta trouwde met Daniël Sersanders, lid van een Gentse patriciërsfamilie die in de periode van het huwelijk tot de adel gerekend werd.²⁷⁸ Hij was actief in de Gentse schepenbank in de jaren veertig van de vijftiende eeuw. Daniël Sersanders stond echter niet altijd op goede voet met de hertog. Op 8 juni 1451 werd hij zelfs door de hertog verbannen en zeker tot 1455 stond hij niet in een ideale situatie. Toch zou Daniël Sersanders later een gunstige positie innemen. Zo was hij baljuw van het Land van Waas van 1475 tot 1477.²⁷⁹ Uit het familiearchief van de Adornes blijkt dat Daniël Sersanders al voor 1 februari 1454 met Margareta Adornes gehuwd was.²⁸⁰ Wellicht kan uit de situatie van Daniël Sersanders afgeleid worden dat Margareta voor 8 juni 1451 al met Daniël Sersanders huwde. Het zou immers vreemd zijn dat de Adornes, die tijdens de opstand van 1436-1438 zo duidelijk voor de hertog hadden geopteerd, nu een lid zouden uithuwen aan iemand die niet in

²⁷⁴ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 13, s.f; SAB, *Oud Archief*, nr. 114; SABBE, 'Heinric Braderic: een Brugse 'homo novus' uit de 14de eeuw', 169-175.

²⁷⁵ GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 15.

²⁷⁶ SAB, *Oud Archief*, nr. 114; BUYLAERT, *Eeuwen van ambitie*, 125-126.

²⁷⁷ BUYLAERT, *Repertorium van de Vlaamse adel*, 655.

²⁷⁸ BUYLAERT, *Repertorium van de Vlaamse adel*, 632-634.

²⁷⁹ DONCHE, *Edelen en leenmannen van Vlaanderen 1437*, 236.

²⁸⁰ RAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 17, s.f

goede schoenen stond bij de hertog en zelfs verbannen was. Wellicht wilden de Adornes aanvankelijk vooral met het huwelijk met Daniël Sersanders directe familiale contacten in het Gentse stadsbestuur verkrijgen. Daarnaast mogen de economische overwegingen voor dat huwelijk echter niet volledig uit het oog verloren worden. Daniël Sersanders was immers groothandelaar in graan. Hoogstwaarschijnlijk was hij ook makelaar.²⁸¹ Hoewel er dus zeker ook politieke redenen achter het huwelijk met Daniël Sersanders gezocht kunnen worden, zullen de Adornes via dat huwelijk ook hun commercieel netwerk met Gent hebben kunnen uitbreiden. Ook het huwelijk van Elizabeth Adornes met Joris Centurion kan eventueel uit handelsoverwegingen hebben plaatsgevonden (zie hoofdstuk 2).

In de zesde generatie zou enkel Arnoud nog met een familie te Brugge huwen. Hij trouwde met Agnes van Nieuwenhove. Op het moment van het huwelijk was de familie van Nieuwenhove nog niet van adel, maar hadden ze wel al tal van functies in het Brugse stadsbestuur vervuld.²⁸² De vader van Agnes van Nieuwenhove, Nicolas, had via de huwelijken van zijn kinderen ook een uitgebreid netwerk uitgebouwd.²⁸³ Bovendien zouden de van Nieuwenhoves het verkrijgen van een adellijk statuut vanaf 1479 ook aan de opkomst van de staat te danken kunnen hebben.²⁸⁴ Of het huwelijk van Arnoud en Agnes mede daaraan te danken was, is niet met zekerheid te zeggen aangezien de datum van het huwelijk niet gekend is. Wel is het opvallend dat een Jan van Nieuwenhove vanaf 1469 al schout van Brugge zou geweest zijn. In 1476 was hij zelfs een van de hertogelijke commissarissen die de wetsvernieuwing te Brugge moest verzorgen.²⁸⁵ De kans is dus groot dat die functies de familie van Nieuwenhove tot een goede huwelijkskandidaat maakten.

De andere Adornes van de zesde generatie zouden buiten Brugge huwen of met families die vooral buiten Brugge actief waren. Hiervoor is al kort vermelding gemaakt van het huwelijk van Pieter IV met Catharina Utenhove, dat voor 19 februari 1484 zou hebben plaatsgevonden. Dat Pieter IV wegtrok uit Brugge kan te maken gehad hebben met de gebeurtenissen van 1477. Het huwelijk is echter vooral te kaderen in de staatsvorming. Boone, Danneel en Geirnaert wezen er immers al op dat dat huwelijk paste in de trend om lokale machthebbers

²⁸¹ ROGGHE, 'De samenstelling van de Gentse schepenbanken in de 2^e helft der 14^e eeuw', 22-26; DONCHE, *Edelen en leenmannen van Vlaanderen 1437*, 236.

²⁸² Voor functies in besturen, zie SAB, *Oud Archief*, nr. 114. Voor andere gegevens, zie BUYLAERT, *Eeuwen van ambitie*, 63, 277; BUYLAERT, *Repertorium van de Vlaamse adel*, 21, 522-523.

²⁸³ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 4, fol. 8v; HAEMERS, *For the Common good: State Power and Urban Revolts in the Reign of Mary of Burgundy*, 139.

²⁸⁴ MATTHEUS, *Prosopografie van het Brugse stadsbestuur 1467-1477*, II, 221-230; BUYLAERT, *Eeuwen van ambitie*, 244; BUYLAERT, *Repertorium van de Vlaamse adel*, 522.

²⁸⁵ MATTHEUS, *Prosopografie van het Brugse stadsbestuur 1467-1477*, II, 221-230.

en Bourgondische ambtenaren via huwelijken te verbinden. Via het huwelijk van Pieter IV en Catharina Utenhove werden twee ‘clans’ met talrijke contacten bij de vorstelijke ambtenaren verenigd in een periode waarin het niet altijd gemakkelijk was om met die staat geassocieerd te worden (zie ook vroeger).²⁸⁶ Anthuenis huwde met Jacquemine Pieters, dochter van Jan Pieters.²⁸⁷ Een Jan Pieters was president van de Grote Raad van 1504-1521.²⁸⁸ Het huwelijk van Arnoud met Jacquemine vond zeker daarvoor al plaats.²⁸⁹ Zowel de Utenhoves als Jan Pieters hadden contacten met de familie de Baenst. Volgens Boone, Danneel en Geirnaert was het huwelijk van Pieter IV en Catharina Utenhove zelfs te danken aan de familie de Baenst.²⁹⁰ In de zesde generatie zouden die contacten tussen de de Baensts en de Adornes ook resulteren in een rechtstreeks huwelijk tussen de beide families. Maria Adornes huwde immers met Joos de Baenst.²⁹¹ Dat huwelijk vond in 1483 plaats, dus voor het huwelijk van Pieter IV met Catharina Utenhove.²⁹² Uit dat alles blijkt dat de Adornes in de zesde generatie bij voorkeur huwelijken afsloten met vorstelijk gezinde families, die vaak contacten hadden in de centrale administratie.²⁹³ Daarnaast breidden de Adornes hun contacten in de zesde generatie ook uit in Ieper. Elizabeth huwde immers met de ridder Wulfaert van Lichtervelde. Dat geslacht werd al lang als adellijk gezien.²⁹⁴ Zo kregen de Adornes ook contacten te Ieper.

In de zevende generatie bleef gehuwd worden met leden van andere steden of met families waarvan het netwerk zich niet tot een stad beperkte. Pieter IV had twee vrouwelijke kinderen. Anna huwde met Melchior de Wale.²⁹⁵ In 1501 werd het huwelijksfeest te Ieper gehouden.²⁹⁶ Vermoedelijk bleef Anna daar, want Melchior werd er begraven.²⁹⁷ Hoewel Melchior dus vooral in Ieper te situeren was, had de familie al connecties in meerdere steden, waaronder ook in Gent. Ook zij hadden hun adellijke status, net zoals de van Nieuwenhoves, wellicht aan hun functies in het staatsapparaat te danken.²⁹⁸ Antonine Adornes huwde met Jan van

²⁸⁶ BOONE, DANNEEL en GEIRNAERT, ‘Pieter IV Adornes’, 131-136.

²⁸⁷ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol. 66r.

²⁸⁸ VAN STEENSEL, *Edelen in Zeeland*, 196.

²⁸⁹ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol. 206v.

²⁹⁰ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr.54, s.f; BOONE, DANNEEL en GEIRNAERT, ‘Pieter IV Adornes’, 135-136.

²⁹¹ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 4, fol. 9r.

²⁹² BUYLAERT; ‘Sociale mobiliteit bij stedelijke elites in laatmiddeleeuws Vlaanderen’, 226.

²⁹³ BUYLAERT; ‘Sociale mobiliteit bij stedelijke elites in laatmiddeleeuws Vlaanderen’, 221-226.

²⁹⁴ Voor huwelijk, zie SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 4, fol. 9r. Andere gegevens komen uit BUYLAERT, *Repertorium van de Vlaamse adel*, 426-431.

²⁹⁵ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 4, fol. 8v-fol.10r.

²⁹⁶ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol. 123v.

²⁹⁷ BOSSUYT, “*Rijke Stinkerds*”: *editie en analyse van middeleeuwse grafinscripties te Ieper (1118-1566)*, II, 201.

²⁹⁸ BUYLAERT, *Eeuwen van ambitie*, 243-244; BUYLAERT, *Repertorium van de Vlaamse adel*, 781-782.

Coudenhove, een ridder te Gent.²⁹⁹ Hij stierf op 13 mei 1521.³⁰⁰ De dochter van Arnoud Adornes, Agnes, huwde een eerste keer met Cornelis van Halewijn. Hij was actief in het Brugse stadsbestuur.³⁰¹ De van Halewijns waren van hoge adel en hadden ook contacten met Henegouwen. De familie beschikte daarnaast over connecties in Gent en Ieper.³⁰² Na de dood van Cornelis van Halewijn huwde Agnes Adornes met Andreas de la Coste. Hij was afkomstig van Genua. Toch was ook hij niet onbelangrijk. Zo vermelden sommige genealogieën dat hij “noble genois” was.³⁰³ Daarnaast wordt hij soms ook als volgt omschreven: “Andries de la Coste natyf de la cite de Jennes, bourgeois de Bruges, a present conseiller du roy nostre sire et son recepveur général du droict des aluns”.³⁰⁴ Hoewel de naam Andreas de la Coste dus op het eerste zicht handelsperspectieven doet vermoeden, was ook zijn functie als raadgever wellicht van belang om hem tot een waardige huwelijkspartner te maken.

Uit de hierboven besproken evolutie blijkt duidelijk dat de Adornes geleidelijk via huwelijken hun contacten over een steeds ruimer geografisch gebied uitbreidden. In het begin huwden ze vooral met families die te Brugge actief waren. Mogelijk dankzij de functie van Pieter I Adornes als ontvanger-generaal van Vlaanderen en Artesië konden ze ook met steeds aanzienlijker families binnen Brugge huwen. Geleidelijk verkregen ze ook een basis in Gent en Ieper via huwelijken. Bovendien verkozen ze steeds meer te huwen met families die ook contacten over meerdere steden hadden of die zich uitdrukkelijk met het staatsvormingsproces identificeerden. Daardoor hoopten de Adornes wellicht om zelf ook meer kans te hebben op posities in het centraal bestuur. Families die contacten hadden over meerdere steden, waren immers nuttig voor de hertog bij het controleren van de Vlaamse steden.³⁰⁵ Natuurlijk zullen ook andere overwegingen bij die huwelijken meegespeeld hebben, zoals bijvoorbeeld economische (zie hoofdstuk 2). De huwelijksstrategie van de Adornes kan echter niet los gezien worden van het staatsvormingsproces. Daarbij moet worden opgemerkt dat dat in twee richtingen kan gewerkt hebben. Enerzijds kunnen de Adornes huwelijken hebben afgesloten met het oog op dat staatsvormingsproces, bijvoorbeeld om posities in het centraal bestuur te verkrijgen. Anderzijds moet echter niet worden vergeten dat dat staatsvormingsproces mee

²⁹⁹ SAB, Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting, nr. 4, fol. 8v-fol.10r.

³⁰⁰ DESPODT, “Dat du best, was ic ende wat ic bem, dat sal tu werden...”, III, 1.6./059.

³⁰¹ SAB, Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting, nr. 4, fol.10r; SAB, *Oud Archief*, nr. 114.

³⁰² BUYLAERT, *Eeuwen van ambitie*, 171; BUYLAERT, *Repertorium van de Vlaamse adel*, 307-330.

³⁰³ SAB, Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting, nr. 4, fol.10r; RAB, Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting, nr. 8, s.f.

³⁰⁴ SAB, Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting, nr. 3, s.f.

³⁰⁵ BUYLAERT; ‘Sociale mobiliteit bij stedelijke elites in laatmiddeleeuws Vlaanderen’, 239-243.

werd gedragen door vriendschaps- en familienetwerken. Het familiale netwerk van de Adornes kan hen dus juist van belang hebben gemaakt voor die staatsvorming.³⁰⁶ Ze volgden dus niet alleen de tendens, ze droegen er ook aan bij.

De huwelijksstrategie van de Adornes was vanuit het oogpunt van de staatsvorming zeker niet uniek. Ook bij andere families, zoals bij de door Buylaert bestudeerde familie de Baenst, waren gelijkaardige tendensen merkbaar. Toch waren er kleine verschillen tussen de Adornes en de familie de Baenst, waarvan hier slechts enkele aan bod komen. Zo traden de de Baensts iets later in hertogelijke dienst dan de Adornes. Toch hadden ze beide al rond 1400 sterke familiebanden binnen het patriciërsmilieu van Brugge. De de Baensts lijken vlugger met functionarissen van de Bourgondische staat gehuwd te zijn. Mede daardoor hadden ze wellicht sneller dan de Adornes contacten in Gent.³⁰⁷ De evolutie die zich bij de Adornes voordeed, leek dus iets vlugger plaatsgevonden te hebben bij de de Baensts. Niettemin hadden de Adornes ook voordeel bij de snellere evolutie van de familie de Baenst. Het zou immers via contacten tussen de Adornes en de de Baensts zijn dat een groot deel van de huwelijken in de zesde generatie kon plaatsvinden (zie vroeger).³⁰⁸ Beide families bleven na 1477 contacten uitbouwen in Gent, Brugge en in de Vlaamse adel.³⁰⁹ Hoewel beide families mede door de staatsvorming hun status konden verhogen, gebeurde dat dus niet noodzakelijk in een gelijk tempo.³¹⁰ Vermoedelijk lag dat aan de familiale samenstelling. Enkel door met andere families te vergelijken die hun succes ook mogelijk aan die staatsvorming te danken hadden, zullen er meer definitieve uitspraken over de evolutie van de huwelijken van de Adornes gedaan kunnen worden. Dat kan dan, samen met de gegevens van de andere families, op zijn beurt weer bijdragen tot een beter begrip van het staatsvormingsproces in het algemeen.³¹¹

³⁰⁶ BUYLAERT; 'Sociale mobiliteit bij stedelijke elites in laatmiddeleeuws Vlaanderen', 201-203, 239-243.

³⁰⁷ BUYLAERT; 'Sociale mobiliteit bij stedelijke elites in laatmiddeleeuws Vlaanderen', 204-213.

³⁰⁸ BOONE, DANNEEL en GEIRNAERT, 'Pieter IV Adornes', 135-136.

³⁰⁹ BUYLAERT; 'Sociale mobiliteit bij stedelijke elites in laatmiddeleeuws Vlaanderen', 226.

³¹⁰ BUYLAERT; 'Sociale mobiliteit bij stedelijke elites in laatmiddeleeuws Vlaanderen', 238-242.

³¹¹ BUYLAERT; 'Sociale mobiliteit bij stedelijke elites in laatmiddeleeuws Vlaanderen', 201-203.

HOOFDSTUK 4: Prestige

Enkele Adornes werden, aldus Buylaert, rond 1435 als adellijk beschouwd.³¹² Daarmee ging onder andere een adellijke levensstijl gepaard. Ook de sociale perceptie speelde echter een belangrijke rol bij het tot ‘de adel’ behoren.³¹³ Die sociale perceptie kon door vele zaken vorm krijgen. Zo droeg grondbezit daaraan bij, iets dat in deze masterproef echter minder aan bod zal komen.³¹⁴ Ook het behoren tot bepaalde prestigieuze verenigingen kon de perceptie beïnvloeden. Verenigingen en andere activiteiten, zoals toernooien en feesten, waren belangrijke ontmoetingsplaatsen.³¹⁵ Het is dan ook nuttig om na te gaan welke leden van de kennissenkring in gelijkaardige verenigingen actief waren als de Adornes. In het bestek van deze paper is het onmogelijk om al de verenigingen, hetzij gilden of broederschappen, waartoe de Adornes behoorden te bespreken. Vandaar dat geopteerd is om er enkele belangrijke uit te lichten, namelijk het gezelschap van de Witte Beer en de broederschap van Onze-Lieve-Vrouw van de Droge Boom. Voor die twee zal er vooral gekeken worden naar de kennissenkring (zie bijlage 2). Ook het gilde van Sint-Joris zal vanuit die optiek toegelicht worden. Vervolgens zullen nog kort enkele andere verenigingen vermeld worden, maar daarbij komen de kennissen minder aan bod. Een hoofdstuk over prestige moet uiteraard ook ingaan op enkele culturele aspecten van de familie. Dat zal echter kort gebeuren, omdat andere studies dat al hebben bestudeerd.

1. Steekspelen

De Witte Beer was ongetwijfeld het bekendste gezelschap om toernooien te organiseren in Brugge. Doordat het lidmaatschap voorbehouden was aan leden van de hogere stand, ging er ook een zeker prestige van uit.³¹⁶ Het gezelschap bestond vanaf ongeveer 1380 tot 1489, hoewel er voor 1380 al zeker steekspelen werden georganiseerd in Brugge.³¹⁷ Tot de deelnemers behoorden ook vijf Adornes: Pieter II, Jacob II, Anselmus, Jeroen en Pieter III.³¹⁸ Alle vijf behoorden ze tot de vierde of vijfde generatie. Pieter II participeerde in 1418, 1419 en 1424. In 1418 werd hij zelfs hoofdman, ook ‘forestier’ genoemd, van het gezelschap. Ook

³¹² BUYLAERT, *Repertorium van de Vlaamse adel*, 22.

³¹³ BUYLAERT, *Eeuwen van ambitie*, 38-45.

³¹⁴ BUYLAERT, *Eeuwen van ambitie*, 51.

³¹⁵ BUYLAERT, *Eeuwen van ambitie*, 286-288.

³¹⁶ VAN DEN ABEELE, *Het ridderlijk gezelschap van de Witte Beer: steekspelen in Brugge tijdens de late middeleeuwen*, ‘XII: de adellijke poorters’, ‘XXVIII: een uitsluitend Brugse en sportieve gilde’; VANHAVERBEKE, ‘De reële machtsstructuren binnen het stadsbestuur van Brugge in de periode 1375-1407’, 37-39.

³¹⁷ VAN DEN ABEELE, *Het ridderlijk gezelschap van de Witte Beer: steekspelen in Brugge tijdens de late middeleeuwen*, ‘V: stichtingsdatum: 1380 de meest waarschijnlijke’, ‘XXVII: Einde van de Witte Beer’.

³¹⁸ VAN DEN ABEELE, *Het ridderlijk gezelschap van de Witte Beer: steekspelen in Brugge tijdens de late middeleeuwen*, ‘Bijlage III: de gekende leden van de Witte Beer’.

Jacob II was ‘forestier’, meer bepaald in 1423. Daarnaast nam hij deel aan de toernooien in 1424, 1425, 1441, 1442 en 1447. Anselmus was de eerste van de vijfde generatie die participeerde aan de toernooien, meer bepaald in 1442, 1444, 1447, 1448 en 1449. In 1444 en 1449 won hij de tweede prijs. In het laatste jaar, 1449, was hij ‘forestier’. Ook twee broers van Anselmus waarover weinig andere informatie bewaard is, zouden tot het gezelschap behoord hebben. Pieter III deed mee aan toernooien in 1448, 1455 en 1457, terwijl Jeroen in 1467 en 1468 participeerde.³¹⁹ Hoewel er van Pieter III en Jeroen geen geboortedatum gekend is, valt bij de drie anderen op dat ze redelijk jong waren op het moment van deelname aan de steekspelen. Dat was niet uitzonderlijk, de meeste leden van het gezelschap waren twintigers bij hun lidmaatschap van de Witte Beer.³²⁰ Voor de Adornes nam enkel Jacob II op latere leeftijd nog deel.

In de kennissenlijst zijn ook enkele personen terug te vinden die participeerden aan de toernooien van de Witte Beer (zie bijlage 2). Zo namen de families Metteneye, van Themseke, van den Vagheviere, Bonin, Honin, Adornes en van Aartrijke het meest deel aan de steekspelen tussen 1418 en 1489.³²¹ Enkel de familie Bonin is wat minder vertegenwoordigd in de kennissenlijst van de Adornes (zie bijlage 2). Voor de individuele kennissen die deelnamen aan de Witte Beer, valt op dat ze vooral in de vierde en vijfde generatie te situeren zijn (zie bijlage 2). Dat hoeft ook niet te verwonderen, aangezien ook de Adornes in die generaties aan de toernooien participeerden. Toch is het opvallend dat de kennissen van de familie en de Adornes zelf zich tijdens de laatste twee generaties veel minder probeerden te bewijzen in toernooien van de Witte Beer. Dat het gezelschap in 1489 ophield met te bestaan, kan een mogelijke verklaring vormen voor het ontbreken van deelname aan de toernooien in de laatste generatie. In de zesde generatie waren sommige Adornes echter al twintigers voor 1489.³²² Van den Abeele wees erop dat de toernooien van de Witte Beer geleidelijk minder belangstelling opwekten. Vooral in de periode tussen 1449 en 1480 zou die belangstelling

³¹⁹ VAN DEN ABEELE, *Het ridderlijk gezelschap van de Witte Beer: steekspelen in Brugge tijdens de late middeleeuwen*, ‘Bijlage III: de gekende leden van de Witte Beer’, ‘II: weinig gekende documenten’, ‘XX: de prijzen’.

³²⁰ VAN DEN ABEELE, *Het ridderlijk gezelschap van de Witte Beer: steekspelen in Brugge tijdens de late middeleeuwen*, ‘XV: de leden’.

³²¹ VAN DEN ABEELE, *Het ridderlijk gezelschap van de Witte Beer: steekspelen in Brugge tijdens de late middeleeuwen*, ‘XXII: steekspelen over de periode 1418-1489’.

³²² Geboortedata van Adornes in de zesde generatie zijn overgeleverd in SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 3, s.f.

verminderd zijn.³²³ Dat verklaart mogelijk waarom ook de zesde generatie niet meer deelnam aan de toernooien.

Niet alleen de Witte Beer organiseerde toernooien in Brugge. Af en toe werden er voor meer speciale gelegenheden ook steekspelen ingericht. Dat was bijvoorbeeld het geval in 1468, toen er een toernooi plaatsvond ter gelegenheid van het huwelijk en de Blijde Intrede van Karel de Stoute in juli. Dat steekspel werd georganiseerd door Anselmus Adornes.³²⁴ De datum 1468 is daarbij van belang, omdat dat eventueel in verband kan gebracht worden met de politieke carrière van Anselmus. In het derde hoofdstuk is er immers al op gewezen dat hij in dat jaar een diplomatieke missie naar Schotland mocht ondernemen. Dat zou het echte begin van zijn loopbaan buiten Brugge vormen (zie hoofdstuk 3).³²⁵ Van die diplomatieke missie zijn er in het familiearchief pas vanaf augustus en september 1468 sporen te vinden.³²⁶ Aangezien het toernooi daarvoor plaatsvond, is het misschien mogelijk dat Anselmus die missie mede te danken had aan zijn hulp bij het inrichten van het toernooi. Natuurlijk zullen ook andere zaken meegespeeld hebben. Zo zal ook zijn kennissenkring aangesproken geweest zijn, waarop in het derde hoofdstuk al is ingegaan. Toch is het opvallend dat Anselmus zo kort na het inrichten van dat steekspel op diplomatieke missie kon vertrekken.

Ook buiten Brugge werden er steekspelen georganiseerd waaraan ook Bruggelingen deelnamen. Zo konden de steekspelen in Gent, Rijsel, Brussel, Doornik en Mechelen op de nodige interesse rekenen. De Rijselse ‘Epinette’ of ‘Kleine Doorn’ was daarbij het populairste toernooi bij Bruggelingen.³²⁷ Ook enkele Adornes namen daaraan deel. Zo waren ze vertegenwoordigd in de steekspelen te Rijsel in 1437, 1438, 1442 en 1447. Tijdens die data participeerden er in totaal tachtig personen uit Brugge. Brown wees erop dat sommige families meer aan de toernooien te Rijsel deelnamen dan andere. De familie van Aatrijke, Bonin en de Adornes waren opmerkelijk veel vertegenwoordigd bij die tachtig personen. Voor de familie Adornes zouden er zeven namen in die periode hebben deelgenomen. De namen van de Adornes worden echter niet meegegeven.³²⁸ Wel nam Anselmus zeker deel aan

³²³ VAN DEN ABEELE, *Het ridderlijk gezelschap van de Witte Beer: steekspelen in Brugge tijdens de late middeleeuwen*, ‘XI: organisatie, leden en deelnemers’.

³²⁴ GEIRNAERT, ‘Adornes (Adournes, adoerne, adorne, adorni, adoorne, adoren, adorens, adurnus), Anselm’, 3; VAN STEENSEL, *Edelen in Zeeland*, 382.

³²⁵ GEIRNAERT, ‘De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge’, 22-23.

³²⁶ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemsstichting*, nr. 23, s.f.

³²⁷ VAN DEN ABEELE, *Het ridderlijk gezelschap van de Witte Beer: steekspelen in Brugge tijdens de late middeleeuwen*, ‘XXI: andere activiteiten’.

³²⁸ BROWN, ‘Urban jousts in the later Middle Ages’, 318.

enkele toernooien te Rijsel. In 1447 en 1449 won hij zelfs. Verder nam hij ook deel aan een steekspel te Brussel in 1448.³²⁹ Dat enkele Adornes participeerden aan steekspelen staat dus vast. Ongetwijfeld droeg dat bij tot hun prestige.

2.De broederschap van Onze-Lieve-Vrouw van de Droge Boom

De broederschap van Onze-Lieve-Vrouw van de Droge Boom was een andere vereniging waar heel wat kennissen te vinden waren (zie bijlage 2). Naast onder andere schilders en musici behoorden ook Bourgondische hertogen, hoge edelen, buitenlandse kooplieden, belangrijke geestelijken, Brugse aristocraten en leden van het stedelijk patriciaat tot de broederschap.³³⁰ Door het bij momenten erg grote ledenaantal is het betwifelbaar of alle leden elkaar persoonlijk kenden.³³¹ Toch werden er ongetwijfeld contacten gelegd onder de meestal kapitaalkrachtige leden. Die contacten konden eventueel in andere domeinen ingezet worden, zoals bijvoorbeeld op het politieke vlak. Er ging bijgevolg veel prestige van de broederschap uit.³³² Hoewel er in de kennissenlijst wel vele leden van de Droge Boom voorkomen, komen de Adornes niet vaak in de ledenregisters voor. Enkel Jacob II werd uitdrukkelijk vermeld.³³³ Toch waren andere Adornes bij de broederschap betrokken. Zo blijkt uit het testament van Pieter II dat hij de Droge Boom een warm hart toedroeg.³³⁴ Dat zijn naam niet voorkomt in de ledenregisters van de broederschap is echter niet zo vreemd. De vroegste ledenregisters van de Droge Boom dateren immers pas vanaf ongeveer 1465.³³⁵ Het is dan ook zeer goed mogelijk dat hij toch lid was van de broederschap. Ook Anselmus zou bij de Droge Boom betrokken zijn geweest, onder andere in 1469.³³⁶ In de ledenregisters komt hij echter niet voor, alsook in zijn testament wordt de broederschap niet vermeld.³³⁷ Mogelijk was hij dan ook minder actief als lid, wat niet wil zeggen dat hij niet sporadisch bij de broederschap betrokken kon zijn.

Dat er tal van kennissen in de broederschap te vinden waren, hoeft niet te verwonderen (zie bijlage 2). De meeste leden van de Droge Boom lijken zich op het eerste zicht vooral in de

³²⁹ GEIRNAERT, 'Adornes (Adornes, adoerne, adorne, adorni, adoorne, adoren, adorens, adurnus), Anselm', 3.

³³⁰ DUMOLYN, 'Investeren in sociaal kapitaal', 429; VAN DER MEULEN, 'Onze Lieve Vrouw van de Droge Boom in Brugge: devotiebeeld en literaire traditie', 209; [VIAENE], 'O.-L.-Vrouw van den Droghen Boom', 373.

³³¹ STROHM, 'Muzikaal en artistiek beschermheerschap in het Brugse Gilde vanden Droghen Boom', 9.

³³² DUMOLYN, 'Investeren in sociaal kapitaal', 429; VAN DER MEULEN, 'Onze Lieve Vrouw van de Droge Boom in Brugge: devotiebeeld en literaire traditie', 209; [VIAENE], 'O.-L.-Vrouw van den Droghen Boom', 373.

³³³ SAB, *Oud Archief*, nr. 505.

³³⁴ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 16 s.f.

³³⁵ STROHM, 'Muzikaal en artistiek beschermheerschap in het Brugse Gilde vanden Droghen Boom', 10.

³³⁶ STROHM, 'Muzikaal en artistiek beschermheerschap in het Brugse Gilde vanden Droghen Boom', 12.

³³⁷ SAB, *Oud Archief*, nr. 505; DE POORTER, 'Testament van Anselms Adornes: 10 febr. 1470 (n.s.)', 225-239.

latere generaties te situeren, maar door de late overlevering van de ledenregisters is dat niet zo opvallend. Toch waren er ook in de vierde generatie al leden terug te vinden. Aangezien Pieter II en Jacob II wellicht ook tot de Onze-Lieve-Vrouw van de Droge Boom behoorden, is dat niet zo vreemd. Ook in de vijfde, zesde en zevende generatie behoorden er kennissen tot de broederschap. Hoewel op het eerste zicht de meeste leden van de broederschap zich in de laatste generaties situeerden, moet daarbij worden opgemerkt dat dat wellicht eerder aan de kennissenselectie ligt. Voor de laatste generaties zijn immers de meeste kennissen gekend. Als er verhoudingsgewijs gekeken wordt naar de kennissen, is die trend veel minder zichtbaar. Vanaf de vierde tot de laatste generatie behoorden er dus steeds kennissen tot de broederschap, zonder dat er verhoudingsgewijs een generatie opvallend meer leden telde. Wat verder opvalt, is dat in de kennissenlijst de broederschap van Onze-Lieve-Vrouw van de Droge Boom opmerkelijk meer voorkwam dan het Sint-Jorisgilde (zie bijlage 2).

3. Enkele andere verenigingen

Het Sint-Jorisgilde was een iets minder prestigieuze vereniging dan de broederschap van Onze-Lieve-Vrouw van de Droge Boom. Toch was dat schuttersgilde verre van voor iedereen toegankelijk.³³⁸ Pieter I en Anselmus Adornes zouden beiden hoofdman van het gilde geweest zijn. Daarnaast schonken Adornes ook aan het gilde. Zo had Pieter Adornes samen met Anthonis de Vivande een zijden krijgsmunitie voor een beeld van Sint-Joris gegeven.³³⁹ De kennissenkring van de Adornes telde ook een aantal leden van het Sint-Jorisgilde (zie bijlage 2). Daarbij waren de kennissen uit de derde, de vierde en de vijfde generatie iets vaker in het gilde te vinden. Aangezien Pieter en Anselmus tot de derde en vijfde generatie behoorden, is dat echter niet zo vreemd. Toch blijven er ook in latere generaties kennissen voorkomen die aan het Sint-Jorisgilde deelnamen.

Naast het Sint-Jorisgilde waren er vele andere verenigingen waarin Adornes of kennissen van de familie actief waren. In het bestek van deze masterproef was het echter niet mogelijk om evenveel aandacht te besteden aan al die verenigingen. Toch is het nog vermeldenswaardig dat Jacob II lid was van het Sint-Sebastiaansgilde. Ook Pieter II schonk aan dat gilde, maar hij was er geen lid van. Ook bij andere instellingen, zoals het Sint-Juliaansgasthuis, waren enkele Adornes betrokken.³⁴⁰ Hoewel die instellingen minder aan bod zijn gekomen in deze

³³⁸ DUMOLYN, *De Brugse opstand van 1436-1438*, 117.

³³⁹ VANHOUTRYVE, *De Brugse kruisboogilde van Sint-Joris*, 42, 83, 203.

³⁴⁰ Zie bijvoorbeeld in GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 17-22.

masterproef, zal de familie ongetwijfeld ook daar contacten gelegd hebben. Bovendien zullen bepaalde functies of lidmaatschappen in verenigingen tot hun prestige hebben bijgedragen.

4. Enkele culturele verwezenlijkingen

In een hoofdstuk over prestige moet er uiteraard ook worden stilgestaan bij enkele culturele aspecten van de familie. Dat kan echter kort gebeuren, omdat de meeste aspecten al bestudeerd zijn. Zo verschenen er al artikels over enkele schilderijen van Van Eyck die aan Anselmus Adornes zouden hebben toebehoord.³⁴¹ Daarbij zou het gaan om twee schilderijtjes die de Heilige Fransiscus voorstellen, vandaag bewaard in Turijn en Philadelphia. Hoewel het verre van zeker is of van Eyck zelf die schilderijen maakte, zouden de Adornes ze toch gehad hebben. Devliegheer beweert dat Pieter II en Jacob II die schilderijen al bezaten. Na hun dood zouden de schilderijtjes dan toegekomen zijn aan Anselmus, die ze in zijn testament aan zijn dochters Anna en Margareta schonk.³⁴² Strohm wees erop dat er een mogelijk verband bestaat tussen de broederschap van de Droge Boom en de twee schilderijtjes. Daarbij stelt hij dat de schilderijtjes oorspronkelijk gemaakt werden voor Isabella van Portugal, die lid was van de Droge Boom. Anselmus zou er dan een kopie van hebben laten maken.³⁴³ Strohm brengt de schilderijtjes dus in verband met de Droge Boom. Zoals hierboven al besproken, was Anselmus echter minder terug te vinden in de ledenregisters van die broederschap.³⁴⁴ Hoewel hij mogelijk wel sporadisch bij de Droge betrokken was, valt het dus wel te betwijfelen dat dat de hoofdreden voor zijn bezit van die twee schilderijtjes was. Dat Jacob II en Pieter II wel lid waren van de broederschap, pleit dan ook meer in het voordeel van Devliegheer. Dat wil echter niet noodzakelijk zeggen dat de theorie rond Isabella van Portugal minder waar was, maar wellicht moet dat meer vanuit Pieter II en Jacob II benaderd worden.

Hoewel de twee schilderijtjes over Fransiscus de bekendste zijn die met de Adornes verband houden, zijn er nog schilderijen het vermelden waard. Zo zouden twee panelen van Hugo van der Goes, waarop onder andere de Schotse koning James III en zijn vrouw worden afgebeeld, met Anselmus te maken kunnen hebben. Vermoedelijk verzorgde Anselmus de bestelling van

³⁴¹ Enkele voorbeelden: DEVLIEGER, L., 'Jan van Eyck en Adornes', *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis*, 138 (2001), 173-176; GEIRNAERT, N., 'Anselm Adornes and his Daughters: owners of Two Paintings of Saint Francis by Jan van Eyck?', S. FOISTER, S. JONES en D. COOL red., *Investigating Jan van Eyck*, Turnhout, 2000, 163-168.

³⁴² DE POORTER, 'Testament van Anselms Adornes: 10 febr. 1470 (n.s.)', 234; DEVLIEGER, 'Jan van Eyck en Adornes', 173-176; GEIRNAERT 'Anselm Adornes and his Daughters: owners of Two Paintings of Saint Francis by Jan van Eyck?', 163-168.

³⁴³ STROHM, 'Muzikaal en artistiek beschermheerschap in het Brugse Ghilde vanden Droghen Boom', 12-14.

³⁴⁴ SAB, *Oud Archief*, nr. 505; DE POORTER, 'Testament van Anselms Adornes: 10 febr. 1470 (n.s.)', 225-239.

die schilderijen.³⁴⁵ Ook Andreas de la Coste, die huwde met Agnes Adornes, is het vermelden waard. Hij liet immers in 1499 onder andere de dood van Sint Andreas schilderen. Dat drieluik was bedoeld voor de kerk in zijn geboortedorp, niet ver van Genua. Het werk, waarop ook Andreas de la Coste te zien was, had vooral de bedoeling om zijn succes in Brugge aan de mensen van zijn geboortedorp mee te delen. Hoewel hij niet altijd even succesvol was, blijkt daaruit nog maar eens het belang dat de familie hechtte aan prestige.³⁴⁶

Naast schilderijen, waren er natuurlijk ook andere culturele zaken waarmee de Adornes zich inlieten. Zo had een aantal leden een voorliefde voor boeken. Al in 1452 zou Pieter II de bedoeling gehad hebben om zijn boeken in de Jeruzalemkerk voor iedereen toegankelijk te maken. Dat gebeurde echter niet. Wel gingen sommige van zijn boeken wellicht naar de kartuizers van het Genadedal (voor kartuizers zie hoofdstuk 5).³⁴⁷ Naast Pieter II hadden er echter ook andere Adornes interesse in boeken of in schrijven. Zo kopieerde Anselmus zelf een *Somnium Scipionis*, terwijl Jan het reisverhaal van 1470-1471 schreef (zie hoofdstuk 5 voor het reisverhaal).³⁴⁸ Anselmus zou vooral met Latijnse teksten bezig zijn geweest, maar toch lijkt hij ook het Middelnederlands als schrijftaal gebruikt te hebben.³⁴⁹ Ook zijn zoon Jan had een duidelijke belangstelling voor boeken. Uit zijn boekenbezit blijkt dat hij een interesse voor geschiedenis, geografie, Latijnse auteurs en humanistische werken had. De interesse voor het humanisme kan verklaard worden door de Italiaanse oorsprong van de familie en de reis die Jan naar het Heilige Land ondernam.³⁵⁰ Hoewel de oorspronkelijke bedoeling van Pieter II om in de Jeruzalemkapel een soort bibliotheek in te richten mislukte, behoorden er toch boeken toe aan de Jeruzalemstichting. Zo zou de stichting op een gegeven moment zelfs 22 boeken gehad hebben.³⁵¹ In het familiearchief zijn er boekenlijstjes overgeleverd. Daarin gaat de aandacht vaak naar de vorm van de boeken, zoals hoe ze ingebonden waren.³⁵²

³⁴⁵ GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 28.

³⁴⁶ GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 33.

³⁴⁷ DEROLEZ, 'Vroeg humanisme en middeleeuwse bibliotheken', 163-164.

³⁴⁸ DEROLEZ, 'Vroeg humanisme en middeleeuwse bibliotheken', 165-166.

³⁴⁹ DEROLEZ en GEIRNAERT, 'Was Jacob Adorne schenker of gebruiker van de boeken in de bibliotheek van de Jeruzalemkerk te Brugge?', 333-337.

³⁵⁰ DEROLEZ, 'Vroeg humanisme en middeleeuwse bibliotheken', 167-170; GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 21-30.

³⁵¹ DEROLEZ en GEIRNAERT, 'Was Jacob Adorne schenker of gebruiker van de boeken in de bibliotheek van de Jeruzalemkerk te Brugge?', 333.

³⁵² Een voorbeeld van een lijst met boeken: SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol. 221r-221v.

Naast boeken en schilderijen, had de familie ook muzikale interesse. Hiervoor is al stilgestaan bij de broederschap van de Droge Boom. Die broederschap produceerde onder andere boeken en richtte toneelvoorstellingen in. De meeste roem genoot de Droge Boom echter vanwege haar muzikale verwezenlijkingen. Ook de Adornes wisten muziek te appreciëren, in het bijzonder de polyfonie.³⁵³ Daarnaast kreeg Anselmus Adornes van de Schotse koning James III de opdracht om een muzikale opleiding voor Jan Brovne te verzorgen. Die Jan Brovne moest te Brugge luit leren spelen.³⁵⁴

Uit het voorgaande blijkt dat de familie zich dus met diverse aspecten van het culturele leven inliet. Naast lidmaatschap van bepaalde verenigingen, hielden ze zich zeker ook bezig met boekenbezit en kunst. Dat zal ongetwijfeld hebben bijgedragen tot het prestige van de familie. Daarbij moet echter worden opgemerkt dat die culturele aspecten ook eventueel activiteit in andere domeinen kon beïnvloeden. Hiervoor is al gewezen op de eventuele link tussen het organiseren van het toernooi voor Karel de Stoute door Anselmus in 1468 en de diplomatieke missie naar Schotland. Hoewel er ook andere zaken tot die diplomatieke missie geleid zullen hebben (zie hoofdstuk 3), werden er vermoedelijk al belangrijke contacten gelegd op dat steekspel. Dat gold overigens niet alleen voor dat toernooi. Op allerlei samenkomsten werden contacten tot stand gebracht en onderhouden. Dit hoofdstuk kan dan ook niet los gezien worden van de andere hoofdstukken.³⁵⁵

³⁵³ GEIRNAERT, 'Adornes (Adournes, adoerne, adorne, adorni, adoorne, adoren, adorens, adurnus), Anselm', 10; STROHM, 'Muzikaal en artistiek beschermheerschap in het Brugse Gilde vanden Droghen Boom', 9-15.

³⁵⁴ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 27, s.f. Bevestigd in GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 28.

³⁵⁵ DUMOLYN, 'Investeren in sociaal kapitaal', 424-429.

HOOFDSTUK 5: Heilige Grafdevotie en de religieuzen

Ook op het vlak van religie lieten de Adornes zich niet onbetuigd. Verschillende leden van de familie traden immers in een klooster in. Om meer duidelijkheid te scheppen over de banden van de Adornes met religieuze instellingen is het dan ook nodig om na te gaan welke leden geloften aflegden. Daarnaast kan de keuze voor bepaalde ordes ook de religieuze beleving van de Adornes zelf aan het licht brengen. Vooraleer daar echter op in te gaan zal eerst naar de Heilige Grafdevotie van de familie gekeken worden. Verschillende leden van de familie ondernamen een bedevaart naar het Heilige Land. Die bedevaart was een van de belangrijkste bedevaarten omdat er een volle aflat aan verbonden was. Dat verschillende leden een bedevaart aflegden, droeg dan ook bij tot het prestige van de familie. De Heilige Grafdevotie van de Adornes is vandaag ook nog te zien in het stadsbeeld van Brugge, meer bepaald in de Jeruzalemkapel.³⁵⁶ Aangezien die Jeruzalemkapel al uitgebreid in de literatuur aan bod is gekomen, zal deze masterpaper daar minder op ingaan.

1.Heilige Grafdevotie en Jeruzalembedevaarten

De bekendste bedevaart van de Adornes naar het Heilige Land is die van Anselmus. Hij was wellicht de eerste van de familie die effectief in het Heilige Land is geweest. Toch is lang aangenomen dat enkele van zijn voorouders ook de bedevaart ondernomen hadden. In het eerste hoofdstuk van deze studie is de veronderstelde reis van Opicius I naar ‘Affricque et Surie’ al aan bod gekomen.³⁵⁷ Zoals vermeld, zijn daar echter veel vragen bij te stellen. Ook Jacob II en Pieter II zouden volgens sommigen naar het Heilige Land zijn gereisd. Zij hadden immers, hoewel niet iedereen het daarover eens is, de Jeruzalemkapel gesticht. Soms wordt beweerd dat ze de inspiratie daarvoor haalden uit een pelgrimstocht naar het Heilige Land in het begin van de vijftiende eeuw. Daarbij menen sommige auteurs dat de twee broers tekenars meenamen op hun reis om de plannen voor de kerk op te maken. Af en toe wordt zelfs beweerd dat de broers tweemaal naar het Heilige Land trokken.³⁵⁸ Geirnaert stelde echter dat Jacob II en Pieter II de bedevaart niet hebben ondernomen. De bronnen in verband met de Jeruzalemstichting vermelden die bedevaart immers niet. Wel zou Jacob II plannen

³⁵⁶ RYCKAERT, ‘Adornes en Jeruzalem’, 57-58; GEIRNAERT, ‘De Brugse familie Adornes: bedevaarders naar Jeruzalem?’, 343-348; DE SMET, ‘De reis van Anselmus Adornes naar het H. Land in 1470’, 146.

³⁵⁷ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 4, fol. 1 r; GEIRNAERT, ‘De Brugse familie Adornes: bedevaarders naar Jeruzalem?’, 343-349.

³⁵⁸ PENNINCK, *De Jeruzalemkerk te Brugge*, 5; DIRIX, ‘...similitudinem sepulchri Dominici’: over het nachleben van de Heilig Grafkerk van Jeruzalem te Brugge’, 76.

gehad hebben om in 1450, een jubeljaar, naar Rome te reizen. Voor een Jeruzalembedevaart zijn er echter geen zo'n plannen aangetroffen.³⁵⁹

Toch hadden Jacob II en Pieter II een speciale band met de Heilige Grafkapel te Jeruzalem, zoals blijkt uit de Jeruzalemkapel. Penninck wees er echter op dat de vele oosterse elementen in de kerk wellicht eerder aan de Vlaamse laat-gotiek te danken zijn en minder aan het echt willen nabootsen van de Heilige Grafkapel in Jeruzalem.³⁶⁰ Toch zijn er tal van symbolen terug te vinden die naar de Heilige Grafkapel van Jeruzalem verwijzen.³⁶¹ Aangezien ze zelf wellicht niet naar Jeruzalem reisden, kan de vraag rijzen waarom ze dan hun kapel aan het Heilige Graf spiegelde. Geirnaert wees er op dat de verering voor de Heilige plaatsen in Jeruzalem in Brugge niet vreemd was. Wel benadrukte hij daarbij dat de Adornes een lange traditie van die verering hadden. Wellicht was dat te danken aan hun Genuese oorsprong. Genua onderhield immers al lang contacten met het Nabije Oosten.³⁶² Wel moet worden opgemerkt dat de Adornes zeker niet de enigen waren die de Heilige Grafkapel als inspiratie voor een eigen kapel gebruikt hebben. Ook buiten Brugge kwamen zo'n imitaties tot stand.³⁶³ Jacob II en Pieter II hadden dus geen zo'n unieke band met de Heilige Grafkerk. Hoewel de Jeruzalemkapel wel elementen meekreeg van de Heilige Grafkerk, is hun oorspronkelijk doel om bij de kapel ook een klooster van de Orde van het Heilige Graf op te richten niet doorgegaan.³⁶⁴ Wel vestigde er zich rond 1520 een Jeruzalembroederschap in de Jeruzalemkapel.³⁶⁵ Daarop zal in deze masterproef echter niet ingegaan worden, omdat dat minder tot de onderzochte periode behoort.

Anselmus zou de eerste geweest zijn die effectief naar het Heilige Land reisde (voor route zie bijlage).³⁶⁶ Die bedevaart vond tussen 1470 en 1471 plaats. Zijn zoon Jan vergezelde hem vanaf Padua.³⁶⁷ Lambert van de Walle, Pieter Reyphin en Jan Gausin vertrokken samen met

³⁵⁹ GEIRNAERT, 'De Brugse familie Adornes: bedevaarders naar Jeruzalem?', 343-345.

³⁶⁰ PENNINCK, *De Jeruzalemkerk te Brugge*, 5.

³⁶¹ DIRIX, '...similitudinem sepulchri Dominici': over het nachleben van de Heilige Grafkerk van Jeruzalem te Brugge', 87.

³⁶² GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 19.

³⁶³ KROESEN, *The Sepulchrum Domini through the ages*, 12.

³⁶⁴ GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 20.

³⁶⁵ GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 35.

³⁶⁶ GEIRNAERT, 'De Brugse familie Adornes: bedevaarders naar Jeruzalem?', 349.

³⁶⁷ HEERS, 'Anselm Adornes en de bedevaart naar het Heilige Land', 83-86.

Anselmus uit Brugge.³⁶⁸ De eerste twee komen ook voor bij de aanwezigheid van de uitvaart van Anselmus.³⁶⁹ Lambert van de Walle behoorde tot de familie van Anselmus (zie hoofdstuk 2 en bijlage 1). Tussen de Reyphins en de van de Walles bestonden er ook familiale banden. Jan Gausin was vermoedelijk een kamerheer van Anselmus.³⁷⁰ Vanuit Brugge trokken ook Antoine de Francqueville, een kapelaan van de Bourgondische hertog en Omer, een monnik van Sint-Niklaas te Veurne mee op bedevaart.³⁷¹ Volgens de la Coste behoorde ook een Daniël Colebrant tot het gezelschap.³⁷² Antoine de Francqueville, Omer en Daniel Colebrant zouden Anselmus echter niet de hele reis volgen. In Rome splitste het gezelschap op. De drie mannen wilden via Venetië naar Jeruzalem reizen.³⁷³ Op een galleischip zouden ze echter alle drie aan een ziekte bezwijken.³⁷⁴ Het gezelschap van Anselmus zou via Genua naar het Heilige Land reizen. Wellicht was die keuze vooral ingegeven doordat de familie oorspronkelijk van Genua afkomstig was, de gebruikelijke reisweg verliep immers via Venetië.³⁷⁵

Over de redenen van de bedevaart van Anselmus is heel wat gespeculeerd. Zo vermeldde de la Coste dat de reis naar het Heilige Land mogelijk een verkenning was voor een nieuwe kruistocht.³⁷⁶ Ook na de bedevaart van 1470 en 1471 zou Anselmus volgens sommige auteurs een rol gespeeld hebben bij kruistochtplannen van Karel de Stoute.³⁷⁷ Zo kreeg hij in 1474 een ‘sauf-conduit’ of vrijgeleide voor een bedevaart naar het Heilige Land.³⁷⁸ Volgens Penninck viel dat te kaderen in een akkoord tussen Karel de Stoute, de paus en de sultan van Perzië om samen de Turken te bestrijden en het Heilige Land te bevrijden.³⁷⁹ Anselmus trok samen met de patriarch van Antiochië, Ludowicus, naar Polen om dat akkoord te onderhandelen. In Polen keerde Anselmus echter terug naar Brugge zonder naar Perzië door te reizen.³⁸⁰ Recent wees Mozejko echter op een andere mogelijke reden voor de reis naar

³⁶⁸ JEAN ADORNO, *Itinéraire d'Anselme Adorno en Terre Sainte (1470-1471)*, 433; ROMBOUT DE DOPPERE, *Reisgids voor de Rome-en Jeruzalembedevearder*, fol. 1r.

³⁶⁹ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 3, s.f.

³⁷⁰ HEERS EN DE GROER, *Itinéraire d'Anselme Adorno en Terre Sainte (1470-1471)*, 433 (noot 17), 433 (noot 18).

³⁷¹ JEAN ADORNO, *Itinéraire d'Anselme Adorno en Terre Sainte (1470-1471)*, 433, 461.

³⁷² DE LA COSTE, *Anselme Adorne, sire de Corthuy, pèlerin de Terre-Sainte*, 77.

³⁷³ JEAN ADORNO, *Itinéraire d'Anselme Adorno en Terre Sainte (1470-1471)*, 461.

³⁷⁴ DE LA COSTE, *Anselme Adorne, sire de Corthuy, pèlerin de Terre-Sainte*, 77.

³⁷⁵ VIAENE, ‘Vlaamse Jeruzalemvaarders in de Bourgondische eeuw’, 9.

³⁷⁶ DE LA COSTE, *Anselme Adorne, sire de Corthuy, pèlerin de Terre-Sainte*, 76; GEIRNAERT, ‘De Brugse familie Adornes: bedevaarders naar Jeruzalem?’, 347.

³⁷⁷ PENNINGCK, *De Jeruzalemkerk te Brugge*, 13.

³⁷⁸ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 28, s.f.

³⁷⁹ PENNINGCK, *De Jeruzalemkerk te Brugge*, 13.

³⁸⁰ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 29, s.f.; GEIRNAERT, ‘De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge’, 26.

Polen. Hij meende dat de tocht niet zozeer vanwege kruistochtplannen plaatsvond, maar eerder met handelsbelangen te maken had. Daarbij zou het hoofddoel van de reis geweest zijn de lading van een gekaapt schip dat onder Bourgondische vlag voerde terug te krijgen. Dat er een pauselijk gezant meereisde is te verklaren doordat een deel van de lading aan paus Sixtus IV toebehoorde. In de verschillende aangedane steden in Polen verrichtten ze ook opdrachten voor de Hanze, wat ook veeleer op een handelsreis wijst. Die reden is dan ook aannemelijker dan een eventuele voorbereiding voor een kruistocht. Het verklaart ook waarom Anselmus niet verder trok richting Perzië, maar terug naar Brugge keerde. Het doel van de reis mislukte echter in die zin dat het schip niet bevrijd kon worden. Opmerkelijk is dat een Johan Colebrandt later ook een mislukte missie ondernam om het schip vrij te krijgen. Die Johan Colebrandt was wellicht familie van Daniël Colebrandt, een bovengenoemde reisgezel van Anselmus vanuit Brugge in 1470.³⁸¹ De redenen voor de bedevaart van 1470 en 1471 lijken dus niet zozeer een voorbereiding van een kruistocht geweest te zijn. Wellicht was de reis dan ook vooral voor de persoonlijke devotie van Anselmus zelf bedoeld.³⁸²

De bedevaart van Anselmus en Jan Adornes had een diepe impact op hun leven. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de wapenspreuk van Anselmus 'Para tutum'. Volgens Lavaert verwijst die wapenspreuk naar 'Ave Maris Stella', een hymne voor Maria. 'Para tutum' zou 'Bereid (ons) een veilige weg' betekenen, wat een duidelijke verwijzing naar zijn bedevaart en de pelgrimszegen was.³⁸³ Het belang gehecht aan de Jeruzalemreis blijkt ook uit de volgende inscriptie in de Sint-Pieterskapel in Rijsel: "Cy gist vénérable et noble personne maistre Jean Adourne, licencié es-loix, seigneur de Rousele et de Vive, en sont vivant chanoine de ceste église, lequel avecq son pere messire Anselme, chevalier, fit le voyage de Hierusalem, visita le saint sepulchre de Jesu Christ nostre seigneur et de la visiterent madame Sainte Catherine au mont de Sinay. Il trepassa le 10e jour de may ann mil cinq cent et onze, prié pour lui."³⁸⁴ Dat in die inscriptie zo duidelijk wordt verwezen naar zijn bedevaart is een indicatie van de weerklink die de tocht had op het leven van Jan. Bovendien herwerkte Jan het reisverhaal op het einde van zijn leven, ongeveer veertig jaar na de feiten.³⁸⁵ Daaruit blijkt het belang dat Jan zelf aan de bedevaart hechte. Ook uit zijn testamenten kan dat afgeleid worden. In een testament uit 1486 kwamen Lambertus van de Walle en Pieter Reyphin voor als twee

³⁸¹ MOZEJKO, 'Die Gesandtschaft des Anselm Adornes im Jahr 1474 nach Polen', 46-47; GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 26.

³⁸² DE LA COSTE, *Anselme Adorne, sire de Corthuy, pèlerin de Terre-Sainte*, 76; GEIRNAERT, 'De Brugse familie Adornes: bedevaarders naar Jeruzalem?', 347.

³⁸³ LAVAERT, 'Para Tutum: de wapenspreuk van Anselm Adornes', 15-16.

³⁸⁴ GLORIEUX, 'Un chanoine de Saint-Pierre de Lille', 296.

³⁸⁵ HEERS EN DE GROER, *Itinéraire d'Anselme Adorno en Terre Sainte (1470-1471)*, 19.

executeurs, naast nog twee leden verbonden aan de Sint-Pieterskerk te Rijsel. Bij de omschrijving van Lambert en Pieter werd bovendien uitdrukkelijk verwezen naar hun bedevaart.³⁸⁶ In een later testament, uit 1492, kwam Pieter Reyphin nog voor als een van de executeurs. Van Lambertus van de Walle was echter geen sprake meer, misschien was hij dan al overleden.³⁸⁷ Er is nog een testament van latere datum van Jan Adornes, uit 1502, maar daarin kwamen beiden niet meer voor.³⁸⁸ Dat de bedevaart dus een diepe indruk maakte op Jan Adornes is duidelijk, maar ook buiten de familie had de bedevaart een impact. Zo herwerkte Rombout de Doppere het reisverhaal twintig jaar na datum. Zelfs dan kon de bedevaart nog op interesse rekenen.³⁸⁹

Hoewel Anselmus, en met hem zijn zoon Jan, de bekendste Jeruzalembedevaarders van de Adornes zijn, zijn ze zeker niet de enigen die de tocht aflegden. Een broer van Jan, Anselmus II, zou ook richting het Heilige Land getrokken zijn.³⁹⁰ In 1481 werd Anselmus II opgenomen “int religioen ende broederschap vander ordene van Rodes”.³⁹¹ Ook elders komt hij als “ruddre, heer van Rodes” voor.³⁹² Hij behoorde met andere woorden tot de ridders van Rhodos, onder andere ook als ridders van Sint-Jan van Jeruzalem gekend. Die orde van Sint-Jan verbleef van 1309 tot 1522 te Rhodos. Ze waren vooral gekend voor hun militaire strijd tegen niet-christenen, maar ze hadden ook ruime aandacht voor bijvoorbeeld de verzorging van zieken.³⁹³ Dat hoeft ook niet te verwonderen, aangezien de meeste bedevaarders naar het Heilige Land via Rhodos reisden. Anselmus II zal dus wellicht in contact gekomen zijn met Jeruzalembedevaarders. Bovendien was de orde van Rhodos zich zeer bewust van haar band met Jeruzalem. Zo werden vele van haar leden op bedevaart naar de Heilige stad gezonden.³⁹⁴ De kans is dus groot dat ook Anselmus II de bedevaart aflegde. Hoewel de keuze voor de orde van Rhodos ook religieus was, mag het militaire karakter daarbij zeker niet uit het oog verloren worden.³⁹⁵ Dat blijkt bijvoorbeeld ook uit overeenkomst tussen zijn familieleden met betrekking tot zijn intrede: “...te wetene de voors. Ancelmus hoe dat hij devotie heeft ende gheneghen ende ghedelibereirt es hem te stellene ende te voughene ter eere van Gode ende ter deffentie ende onderhoudene vande. kerstenen gheloove ende ter zalicheyt van zijne

³⁸⁶ RAB, Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting, nr. 51, fol. 6v-7v.

³⁸⁷ RAB, Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting, nr. 52, fol. 7v-8r.

³⁸⁸ RAB, Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting, nr. 53, fol. 1r-8r.

³⁸⁹ GEIRNAERT, ‘De Brugse familie Adornes: bedevaarders naar Jeruzalem?’, 348.

³⁹⁰ GEIRNAERT, ‘De Brugse familie Adornes: bedevaarders naar Jeruzalem?’, 349-350.

³⁹¹ SAB, Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting, nr. 56, s.f.

³⁹² SAB, Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting, nr. 36, s.f.

³⁹³ PETIET, *Au temps de chevaliers de Rhodes*, 7.

³⁹⁴ O’MALLEY, ‘British and Irish visitors and residents in Rhodes, 1409-1522’, 174.

³⁹⁵ PETIET, *Au temps de chevaliers de Rhodes*, 7.

ziele...”.³⁹⁶ Naast de devotionele redenen blijkt de aandacht dus ook uit te gaan naar de ‘deffentie’ of verdediging van het geloof.³⁹⁷ De keuze voor de militaire karaktertrekken van de orde kan een mogelijke verklaring in de tijdscontext vinden. Kort voor de intrede van Anselmus II was Rhodos belegerd. In de winter van 1479 plunderden Ottomaanse verkenningsstroepen het eiland. In 1480 werd Rhodos effectief belegerd. Hoewel de belegering in de zomer van 1480 al was afgelopen, wilde de Ottomaanse sultan opnieuw richting Rhodos trekken. Hij stierf echter in mei 1481, waardoor het gevaar voorlopig was afgewend.³⁹⁸ Toen Anselmus II naar Rhodos reisde was de bedreiging dus zeer reëel. De Ottomanen bleven een gevaar vormen voor Rhodos, in 1522 slaagden ze erin het eiland te veroveren.³⁹⁹ Of Anselmus II die perikelen heeft meegemaakt is echter niet meer te zeggen. Na zijn intrede te Rhodos is er immers niets bekend over zijn verdere levensloop.⁴⁰⁰

Naast Anselmus I, Jan en Anselmus II is er nog een zoon van Anselmus I naar het Heilige Land getrokken. Het gaat om Pieter IV.⁴⁰¹ In 1493 wordt hij onder andere aangeduid als “militi sacrosancte peregrinationis Jherosolomitane”.⁴⁰² Volgens Geirnaert zou hij die Jeruzalembedevoort rond 1490 hebben afgelegd.⁴⁰³ In diezelfde tekst worden ook Joos de Baenst en Wulfaert van Lichtervelde als Jeruzalembedevaarders aangeduid, respectievelijk als “militi supradicte [sic] sacrosancte peregrinationis in Jherusalem et in Monte Syna” en als “militi peregrinationis Terre Sanctae”.⁴⁰⁴ Twee schoonzonen van Anselmus I Adornes hebben dus ook de bedevaart afgelegd, al dan niet geïnspireerd door de bedevaart van hun schoonvader. Dat bepaalde leden van de Adornes naar het Heilige Land getrokken zijn, valt dus niet te betwijfelen. Toch zouden de Adornes niet actief anderen aangezet hebben om een bedevaart naar het Heilige Land te ondernemen. In de zestiende eeuw zouden ze bovendien zelf hun interesse in de Jeruzalembedevoort verliezen.⁴⁰⁵

Het hoeft geen betoog dat een bedevaart naar het Heilige Land niet voor iedereen was weggelegd. Bovendien zijn ook niet alle namen van Jeruzalembedevaarders bewaard. Het hoeft dus niet te verwonderen dat er slechts enkele kennissen van de Adornes ook als

³⁹⁶ SAB, Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting, nr. 56, s.f.

³⁹⁷ De Geïntegreerde Taalbank, 'deffensie'.

³⁹⁸ KAUFMANN en KAUFMANN, *The Medieval fortress*, 171-174; LACY, 'The Siege of Rhodes, 1480', 344-350.

³⁹⁹ KAUFMANN en KAUFMANN, *The Medieval fortress*, 174; LACY, 'The Siege of Rhodes, 1480', 344.

⁴⁰⁰ GEIRNAERT, 'De Brugse familie Adornes: bedevaarders naar Jeruzalem?', 349.

⁴⁰¹ GEIRNAERT, 'De Brugse familie Adornes: bedevaarders naar Jeruzalem?', 349-350.

⁴⁰² SAB, Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting, nr. 39, fol. 187r.

⁴⁰³ GEIRNAERT, 'De Brugse familie Adornes: bedevaarders naar Jeruzalem?', 350.

⁴⁰⁴ SAB, Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting, nr. 39, fol. 187r.

⁴⁰⁵ GEIRNAERT, 'De Brugse familie Adornes: bedevaarders naar Jeruzalem?', 350-351.

Jeruzalembedevaarders gekend zijn. Toch zijn er terug te vinden in lijsten met Jeruzalembedevaarders. Een van die lijsten werd tussen 1548 en 1550 opgesteld door Cornelis Gailliard en bevat 104 namen.⁴⁰⁶ Daarbij focuste Gailliard zich vooral op personen uit de regio Brugge die de reis ondernamen. Hoewel de lijst van Gailliard verre van volledig is, komt er toch een aantal kennissen van de Adornes in voor (zie ook bijlage 2 voor die kennissen).⁴⁰⁷ Toch is het moeilijk daarover definitieve uitspraken te doen, omdat Gailliard niet altijd jaartallen bij de bedevaart schreef. Daarnaast staan de jaartallen die in de lijst voorkomen soms voor het afleggen van de bedevaart, maar soms ook voor het overlijden van de persoon.⁴⁰⁸ Er is dus niet altijd te controleren of het effectief een kennis van de Adornes is of om een naamgenoot gaat. Niettemin zijn er toch enige vaststellingen te doen. Namen van nog niet aan bod gekomen bedevaarders die ook in de kennissenlijst voorkomen zijn de volgende: Jan Breydel, Jan de Hond, Jan de Baenst (komt tweemaal voor), Jan van Wulfsberghe, Lodewijk (Louis) de Baenst, Anthonis de Baenst en Joos de Brune. Ook een Jan van Heede behoort tot Gailliards lijst, maar dat was niet dezelfde die op de uitvaart van Arnoud Adornes aanwezig was, aangezien hij volgens Gailliard al in 1452 stierf. Verder telt de lijst van Gailliard familienamen van personen in de kennissenlijst. Zo worden er nog leden van de families Breydel, van Moerkerke, Schinkel, de Donckere, Laureins, van Steenland, van Halewijn vermeld in de lijst van Gailliard. Ook een lid van de familie Despars ondernam de bedevaart. Die familienamen komen af en toe ook voor in de lijst met kennissen (bijlage 2).⁴⁰⁹ Wel moet opgemerkt worden dat Gailliards lijst ook verder loopt dan de onderzochte periode.⁴¹⁰ Sommige namen kunnen dus wel tot de kennissenkring van de Adornes behoord hebben, maar slechts in bronnen van latere generaties voorkomen waardoor ze niet in de bijlage zijn opgenomen.

Wat opvalt bij de kennissenkring van de Adornes die de bedevaart ondernamen, is dat die kennissen vooral in de vijfde en zesde generaties te situeren zijn (zie bijlage 2 met kennissen). Een persoon die ook al bij kennissen van de vierde generatie voorkomt is Jan de Baenst. Aangezien er meerdere personen in de familie de Baenst die naam dragen is het moeilijk te zeggen of het ook die Jan is die de bedevaart aflegde.⁴¹¹ Niettemin valt op dat vele leden van

⁴⁰⁶ DONCHE, '104 Jeruzalemvaarders (1404-1560) verzameld door Cornelis Gailliard a° 1548-1560', 329.

⁴⁰⁷ DONCHE, '104 Jeruzalemvaarders (1404-1560) verzameld door Cornelis Gailliard a° 1548-1560', 340-341.

⁴⁰⁸ DONCHE, '104 Jeruzalemvaarders (1404-1560) verzameld door Cornelis Gailliard a° 1548-1560', 342-343.

⁴⁰⁹ DONCHE, '104 Jeruzalemvaarders (1404-1560) verzameld door Cornelis Gailliard a° 1548-1560', 334-341.

⁴¹⁰ DONCHE, '104 Jeruzalemvaarders (1404-1560) verzameld door Cornelis Gailliard a° 1548-1560', 329.

⁴¹¹ Dat er velen de naam Jan de Baenst droegen, blijkt bijvoorbeeld uit: GAILLIARD, *Bruges et le Franc ou leurs magistratures et leur noblesse*, I, 22-40.

de familie de Baenst naar Jeruzalem getrokken zijn.⁴¹² De personen die letterlijk in zowel de lijst van Gailliard als in de lijst met kennissen voorkomen zijn verder niet voor de vijfde generatie te situeren. Wel hadden een aantal families van die Jeruzalembedevaarders al langer banden met de Adornes. Namen als Schinkel, van Steenland en van Wulfsberghe komen ook al voor de vijfde generatie voor (zie bijlage 2 voor de kennissenlijst van de Adornes). Dat de meeste Jeruzalembedevaarders in de kennissenlijst voorkomen in de vijfde en zesde generaties is wellicht geen toeval. Het is immers juist in die generaties dat vier Adornes de bedevaart ondernamen.

Hoewel de bedevaart naar Jeruzalem de belangrijkste pelgrimstocht voor de Adornes was, moet er nog worden opgemerkt dat ook andere bedevaarten door familieleden werden afgelegd. In het bestek van deze studie is het echter minder goed mogelijk om al de afgelegde bedevaarten te achterhalen. Toch kunnen twee ervan nog ietwat verder toegelicht worden. Zo bleek ook de bedevaart naar Rome een zekere populariteit bij de Adornes te genieten. Jan Adornes verbleef bijvoorbeeld ‘multis annis’, hoeveel precies werd echter niet gezegd, te Rome in het gevolg van Philibertus Hugoneti. Die was bisschop van Mâcon en broer van een kanselier van de graaf van Bourgondië.⁴¹³ Dat Rome ook geapprecieerd werd als bedevaartsoord door de Adornes blijkt bijvoorbeeld ook uit het testament van Anselmus I. Daarin vraagt hij dat indien “... ic storve aestelic, zonder biechten ware ter zee, te lande of hoe dat wesen mochte, zo verzoucke ic eeneghe van mynen zonen dat zij of hij trecke bij onzen heleghe vader den paeus...”. Dat moest gebeuren om boete te doen in de naam van Anselmus.⁴¹⁴ Of die bedevaart ook echt plaatsvond is echter niet geweten.⁴¹⁵ Naast de bedevaart van Rome en Jeruzalem zullen wellicht ook kleinere pelgrimstochten ondernomen geweest zijn door de Adornes. Zo werd Anselmus Adornes vermoord op een bedevaart in Schotland naar Whitekirk, niet ver van North Berwick.⁴¹⁶ Het is wellicht niet de enige kleinere pelgrimstocht die de Adornes hebben afgelegd. In het familiearchief zijn daar echter minder sporen van terug te vinden.

⁴¹² DONCHE, ‘104 Jeruzalemvaarders (1404-1560) verzameld door Cornelis Gailliard a° 1548-1560’, 334-341.

⁴¹³ JEAN ADORNO, *Itinéraire d’Anselme Adorno en Terre Sainte (1470-1471)*, 490-493.

⁴¹⁴ DE POORTER, ‘Testament van Anselms Adornes: 10 febr. 1470 (n.s.)’, 237-238.

⁴¹⁵ VIAENE, ‘Bedevaarten bij testament’, 293.

⁴¹⁶ GEIRNAERT, ‘De Brugse familie Adornes: bedevaarders naar Jeruzalem?’, 349.

2.De religieuze instellingen

In een hoofdstuk over religieuze aspecten van de Adornes moet natuurlijk ook stilgestaan worden bij diegenen die in religieuze instellingen intraden. Daarbij zal minder vergeleken worden met de kennissen van de Adornes, zoals in de vorige hoofdstukken meestal het geval was, maar zal vanuit de Adornes zelf uitgegaan worden. Tal van Adornes werden religieus. Vooral de zesde generatie lijkt er veel geteld te hebben. Soms traden leden ook in nadat hun echtgenoot of echtgenote overleden was. Als bepaalde Adornes in dit hoofdstuk als religieuzen bestempeld worden, hoeft dat dus niet noodzakelijk te betekenen dat ze geen kinderen hadden. Daarnaast bleven sommige Adornes als religieus betrokken in het wereldlijke bestaan. Dat blijkt bijvoorbeeld uit Jan Adornes, in de zesde generatie, die nog zeer actief was in het beheren van het familiaal bezit.⁴¹⁷

2.1.De religieuzen in de vierde en vijfde generatie

Hoewel de meeste religieuzen in de zesde generatie thuishoren, komen er ook in vroegere generaties al religieuzen voor. In de genealogieën zijn meestal de begraafplaatsen weergegeven, ook al van de eerste generaties (zie hoofdstuk 1). Gegevens over Adornes die in een religieuze instelling intraden, zijn pas vanaf de vierde generatie te vinden. Daarbij zijn er twee mannelijke en een vrouwelijke Adornes bij de religieuzen te vermelden. Joris Adornes, een kind van Pieter I en zijn eerste vrouw Margareta van Themseke, zou volgens de genealogieën eerst bij Lodewijk van Male gediend hebben en vervolgens kartuizer te Gent geworden zijn. In de *Prosopographia Cartusiana Belgica renovata* komt hij echter niet voor.⁴¹⁸ Zoals in het tweede hoofdstuk besproken, trad hij wellicht pas op het einde van zijn leven in, aangezien hij ervoor nog tal van economische functies beoefende.⁴¹⁹ Pieter II, uit het tweede huwelijk van Pieter I, zou zich na de dood van zijn vrouw ook meer op het religieuze leven toeleggen. Elisabeth Braderic zou gestorven zijn in 1452. Vanaf 1454 was Pieter II te vinden in het kartuizerklooster Genadedal bij Brugge. Als klerk-reddiet beoefende hij er een mildere versie van het monnikenleven. Hij stierf er op 30 juli 1464.⁴²⁰

⁴¹⁷ Dat blijkt bijvoorbeeld uit het cartularium van Jan Adornes (SAB, Het archief *van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39.), waarin zeer veel aandacht aan het grondbezit wordt besteed. De beherende rol die Jan speelde blijkt bijvoorbeeld uit 'ontfanghe ende uutghaven' die hij deed voor zijn broers en zussen (Bijvoorbeeld in: SAB, *Archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol. 129r.).

⁴¹⁸ SAB, Het archief *van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 4, fol. 5r.

⁴¹⁹ GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 43; DE GRAUWE, en TIMMERMANS, *Prosopographia Cartusiana Belgica renovata (1314-1796)*, II, 5-92.

⁴²⁰ GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 18, 44; DE GRAUWE en TIMMERMANS, *Prosopographia Cartusiana Belgica renovata*, I, 182 ; I, 131.

Gertrude, uit het eerste huwelijk van Pieter I, zou religieuze in Mesen geworden zijn.⁴²¹ De Benedictinessenabdij te Mesen was niet voor iedereen toegankelijk. Opgericht in de tweede helft van de elfde eeuw door Adela, de dochter van de Franse koning, was de abdij lang vooral voor vrouwelijke adel toegankelijk.⁴²² Toen Gertrude religieuze te Mesen werd, waren de Adornes wellicht nog niet adellijk. Buylaert vermeldt vanaf 1435 de Adornes als adellijk, en dan vooral met Pieter II en Jacob II.⁴²³ Gertrude was echter al voor 1435 in Mesen actief. Volgens Terrier was ze al terug te vinden onder de abdis Guillelmine de Louvigne. Zij was abdis van 1396 tot 1417. In die tijd zou de abdij negentien religieuze vrouwen geteld hebben, waar Gertrude er dus een van was.⁴²⁴ Terrier beweert dat Gertrude vanaf 1392 in Mesen terug te vinden was.⁴²⁵ Hoewel Buylaert de Adornes pas vanaf 1435 als adellijk vermeldt kan dus al verondersteld worden dat ze daarvoor al genoeg prestige verworven hadden om een vrouwelijk lid religieuze te Mesen te laten worden. Over Gertrude is verder nog geweten dat ze in 1423 schatbewaarster van de abdij was en in 1447 stierf.⁴²⁶ Enkele familieleden van kennissen uit de vierde generatie of vroeger waren in dezelfde periode als Gertrude ook terug te vinden in Mesen (zie bijlage 2 voor kennissen). De belangrijkste daarbij is Isabelle van Steenland. Zij werd zelfs abdis van 1417 tot en met 1440.⁴²⁷ Verder komt ook een Elizabeth van de Walle in die periode in Mesen voor, meer bepaald vanaf 1440.⁴²⁸

Voor de vijfde generatie zijn er ook religieuzen te vinden. Gertrude Adornes werd net als haar tante religieuze te Mesen, waar ze bij haar tante begraven zou zijn.⁴²⁹ Ze trad er in in 1446, was er prioeres in 1476 en stierf op 27 september 1495.⁴³⁰ Daarnaast was in de vijfde generatie volgens de meeste genealogieën Jacob III kartuizer te Genua.⁴³¹ In het cartularium van Jan Adornes wordt vermeld dat “hij ghetrocken es in een besloten cloestre vande. chaertruesen in Lombaerdiere [sic] ende profes der in [sic] ghedaen”.⁴³² Hij had er dus ook geloften

⁴²¹ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 4, fol. 5r.

⁴²² NUYTTENS, *Repertorium van kloosters en abdijen in West-Vlaanderen*, 102; HUYGHEBAERT, ‘Adela van Frankrijk, gravin van Vlaanderen, stichteres van de abdij van Mesen’, 68; ODIS, ‘Kapittel van Sint-Sidroen, Mesen (1062-1798)’.

⁴²³ BUYLAERT, *Repertorium van Vlaamse adel*, 21; TERRIER, *Histoire de l’ancienne abbaye de Messines*, 63-68.

⁴²⁴ TERRIER, *Histoire de l’ancienne abbaye de Messines*, 62-63.

⁴²⁵ TERRIER, *Histoire de l’ancienne abbaye de Messines*, 215.

⁴²⁶ TERRIER, *Histoire de l’ancienne abbaye de Messines*, 215.

⁴²⁷ TERRIER, *Histoire de l’ancienne abbaye de Messines*, 63-71.

⁴²⁸ TERRIER, *Histoire de l’ancienne abbaye de Messines*, 71, 216.

⁴²⁹ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 4, fol. 7r; nr. 16, s.f; nr. 723(1), s.f.

⁴³⁰ TERRIER, *Histoire de l’ancienne abbaye de Messines*, 78, 216.

⁴³¹ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 3, s.f.

⁴³² SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol. 23 v.

afgelegd.⁴³³ Die omschrijving dateert van 1454, wat wil zeggen dat Jacob in dat jaar of ervoor al uit Brugge weggetrokken was.⁴³⁴ Daarbij moet worden opgemerkt dat het minder waarschijnlijk is dat hij in Genua kartuizer werd, aangezien die bron de stad niet uitdrukkelijk vermeldt. Vermoedelijk hebben de latere genealogieën Jacob III in Genua geplaatst, omdat de oorsprong van de familie daar lag. Hij zou dus wel in Noord-Italië actief geweest zijn, maar niet noodzakelijk in Genua.⁴³⁵ Uit het reisverhaal geschreven door Jan Adornes, meer bepaald in de herwerking uit 1510, kan de precieze locatie van het kartuizerklooster gehaald worden. Volgens hem heette het kartuizerklooster ‘Montello’ of ‘lo Boscho’ bij Montebelluna en zou Jacob III er ongeveer twee jaar monnik geweest zijn. Heers en de Groer wezen er echter op dat dat een benedictijnerklooster was.⁴³⁶ Waar Jacob II precies religieus was, valt dus niet meer te zeggen. Over twee andere leden van de vijfde generatie is wat minder informatie bewaard. Jeroen werd wellicht procurator van de kartuizers van Genadedal bij Brugge in 1486.⁴³⁷ Over Pieter III was er minder informatie te vinden met betrekking tot een eventuele religieuze carrière.

2.2.De religieuzen in de zesde generatie

De zesde generatie telde veel religieuzen. Dat hoeft ook niet te verwonderen, aangezien Anselmus vele kinderen had. Aangezien Jan wellicht de bekendste religieus uit die generatie is, verdient hij dan ook wat meer aandacht. Vooraleer echter dieper op hem in te gaan, zullen eerst zijn broers en zussen aan bod komen.

A.De kartuizers

De Adornes blijken een grote voorkeur gehad te hebben voor de kartuizers. Zoals hierboven al besproken, waren enkele Adornes van vorige generaties al kartuizer geworden. Als ervan uitgegaan wordt dat Jacob III inderdaad kartuizer was en geen benedictijn, zoals hierboven besproken, dan zou dat betekenen dat alle gekende religieuze mannelijke Adornes van vorige generaties zich tot de kartuizerorde aangetrokken voelden. Hoewel dat in de zesde generatie zou veranderen, bleven de kartuizers populair. Geirnaert wees er echter op dat de Adornes niet per se een uitzonderlijke voorkeur voor de kartuizers hadden. Zo deden tal van anderen,

⁴³³ *De Geïntegreerde Taalbank*, 'profes'.

⁴³⁴ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol. 23 v.

⁴³⁵ *De Geïntegreerde Taalbank*, 'Lombardie', 'Lombardije'.

⁴³⁶ JEAN ADORNO, *Itinéraire d'Anselme Adorno en Terre Sainte (1470-1471)*, 433; HEERS EN DE GROER, *Itinéraire d'Anselme Adorno en Terre Sainte (1470-1471)*, 19, 485 (noot 5).

⁴³⁷ DEMAREST, 'Vlamingen in de frontlijn voor Catharina Adornes', 45-46.

ook de Bourgondische hertogen, schenkingen aan de orde.⁴³⁸ De kartuizerorde kende zelfs een grote bloei in de vijftiende eeuw. Het is dus niet zo vreemd dat de religieuze Adornes vaak bij de kartuizers intraden. Bovendien hechtten de kartuizers al vanaf hun ontstaan belang aan het bewaren en kopiëren van boeken. Zoals in het vorige hoofdstuk kort aan bod is gekomen, hadden bepaalde Adornes ook aandacht voor boeken. Het is dan ook niet zo vreemd dat ze die orde boven andere verkozen.⁴³⁹

De bekendste kartuizer in de zesde generatie is zonder twijfel Maarten Adornes, die prior werd in het “ghemeene convent vanden chartreusen buuten Brugghe gheheeten het dal van gracien”.⁴⁴⁰ Dat ‘dal van gracien’ of Genadedal was in 1318 gesticht. Sinds haar stichting had ze onder meer door schenkingen van de familie vander Buerse en Egidius van Aartrijke haar bezit kunnen uitbreiden.⁴⁴¹ Dat is opvallend, aangezien die twee familienamen ook in de kennissenlijst voorkomen (zie bijlage 2). De vander Buerses komen voor bij de vierde generatie, terwijl de van Aartrijkes tot de zesde generaties blijven terugkeren. Bovendien hadden de Adornes al sinds de eerste generatie te Brugge huwelijksbanden met de van Aartrijkes (zie bijlage 1). Egidius van Aartrijke zou, volgens de familierelaties bij Gailliard, misschien zelfs de broer kunnen zijn van de vrouw van Opicius II.⁴⁴² Het is dus zeer goed mogelijk dat de Adornes zich ook voor de vierde generatie al verbonden voelden met de kartuizerorde. Daarbij moet wel worden opgemerkt dat in de vierde generatie er nog vaak werd gekozen voor andere locaties dan Brugge. In de vierde generatie was immers enkel Pieter II in het Genadedal bij Brugge te vinden, en dan nog als klerk-reddiet.⁴⁴³ Niettemin hadden de Adornes dus al een band met de kartuizerorde.

In de zesde generatie is Maarten Adornes de enige die echt in het Genadedal bij Brugge intrad. Vanaf 1483 tot en met 1490 was hij er monnik. Daarna, vanaf 1491, was hij er prior tot hij op 10 november 1507 overleed.⁴⁴⁴ Hoewel hij de enige Adornes uit de zesde generatie was die er echt intrad, had een aantal van zijn broers en zussen een speciale band met het Genadedal. Zo werden Jan, Arnoud, Anselmus II, Petrus IV, Anthonius, Catharina, Margareta, Ludovica, Maria en Elisabeth als volgt omschreven: “qui omnes singuli supradicte

⁴³⁸ GEIRNAERT, ‘De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge’, 21, 39.

⁴³⁹ DE GRAUWE en GAENS, *De kracht van de stilte*, x, 17, 96-97.

⁴⁴⁰ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 4, fol. 8v; nr. 9, fol. 1v.

⁴⁴¹ DE GRAUWE en GAENS, *De kracht van de stilte*, 96-97.

⁴⁴² GAILLIARD, *Bruges et le Franc ou leurs magistratures et leur noblesse*, I, 186; III, 103.

⁴⁴³ GEIRNAERT, ‘De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge’, 18.

⁴⁴⁴ DE GRAUWE en TIMMERMANS, *Prosopographia Cartusiana Belgica renovata*, I, 185-189.

domui nostre et ordini carthusiensium non mediocriter afficiuntus et nobis ut patres sunt et patroni”.⁴⁴⁵ Ze traden dus op als een soort weldoeners van het Genadedal. Dat is bijvoorbeeld te merken bij Jan Adornes, die verder uitgebreider aan bod zal komen. Hij deed allerlei schenkingen aan het Genadedal.⁴⁴⁶ Bovendien kregen de kartuizers van het Genededal ook een speciale rol toebedeeld in de Jeruzalemstichting, meer bepaald vanaf 1454. Vanaf dan konden de prior en de procurator van het Genadedal de rekeningen van de stichting controleren. Wel bleven de Adornes de voornaamste rol spelen in het bestuur van de Jeruzalemstichting. Daarnaast mochten de kartuizers van het Genadedal de Jeruzalemkapel en het herenhuis van de Adornes als vluchtoord gebruiken in oorlogstijd.⁴⁴⁷

Rond Brugge was de kartuizerorde niet alleen te vinden in het Genadedal. Er was ook een kartuizerinnenklooster, Sint-Anna-Ter-Woestijne, gelegen te Sint-Andries.⁴⁴⁸ Voor de zesde generatie waren twee Adornes bij dat kartuizerinnenklooster betrokken, namelijk Margareta en Arnoud. Dat blijkt uit de volgende passage: “... et dominus Arnoldus Adurnus, sacerdos secularis vivens de suo patrimonio, qui ante sacerdotium fuit conjugalis habens proles legitimas et nunc se castrabit propter Deum et donavit se prebendarium in domo monialium Sancte Anne ordinis nostri Cartusiensis extra Brugas, in qua domo ipsi Adurnenses habent unam sororem monialem dominam Margaretam Adurnam, qui dominus arnoldus etiam fundavit unam cellam in claustre nostro”.⁴⁴⁹ Arnoud zou dus na zijn huwelijk voor het religieuze leven gekozen hebben in het zelfde klooster waar zijn zus Margareta al als moniale actief was. Bovendien zou hij daar volgens de bron een cel gesticht hebben. De studie van d’Ydewalle vermeldt Arnoud in 1482 als prebendarius van Sint-Anna-Ter-Woestijne. Daar zou hij tot zijn dood in 1517 gebleven zijn.⁴⁵⁰ Voor 1482 had hij al allerlei wijdingen ontvangen. Dat blijkt uit het *Memoriaelboucxkin* van Pieter Adornes.⁴⁵¹ Daaruit wordt duidelijk dat de vrouw van Arnoud op 16 augustus 1479 overleden was. Vervolgens zou hij in april 1480 zijn ‘minste ordene’ of laagste wijding ontvangen hebben. In september van dat jaar zou hij in Doornik tot diaken gewijd zijn. Priester werd hij wellicht op 22 maart 1481,

⁴⁴⁵ SAB, Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting, nr. 9, fol. 7r.-7v.

⁴⁴⁶ Voor enkele schenkingen zie bijvoorbeeld SAB, Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting, nr. 39, fol.188r- 188v.

⁴⁴⁷ GEIRNAERT, ‘De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge’, 18.

⁴⁴⁸ D’YDEWALLE, *De kartuize Sint-Anna-Ter-Woestijne te Sint-Andries en te Brugge 1350-1792*, 29.

⁴⁴⁹ SAB, Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting, nr. 9, fol. 7v.

⁴⁵⁰ D’YDEWALLE, *De kartuize Sint-Anna-Ter-Woestijne te Sint-Andries en te Brugge 1350-1792*, 119-121.

⁴⁵¹ GEIRNAERT, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, I, 17.

waarna hij op 2 april 1482 in Sint-Anne-Ter-Woestijne ging wonen.⁴⁵² Arnould zou op dat moment eenendertig jaar geweest zijn.⁴⁵³ Margareta Adornes stierf er in 1499.⁴⁵⁴ Sint-Anna-Ter-Woestijne zou via haar, zoals kort besproken in het vorig hoofdstuk, in het bezit zijn gekomen van een schilderij van Jan van Eyck.⁴⁵⁵

De kartuizers in Brugge zijn zeker niet de enigen waartoe de Adornes zich aangetrokken voelden. Ook kartuizerinstellingen in andere steden kregen voordelen vanwege de Adornes, zelfs als ze er niet intraden. Dat de Adornes toch kartuizerordes in andere steden steunden, blijkt bijvoorbeeld uit het testament van Anselmus uit de vijfde generatie. Hij bevoordeelde onder andere kartuizers in Perth te Schotland.⁴⁵⁶ Ook in allerlei andere testamenten kwam de kartuizerorde voor. Zo werd het Genadedal bij Brugge vaak genoemd in de testamenten van Jan Adornes.⁴⁵⁷ Uiteraard moet nog worden opgemerkt dat de Adornes zeker niet de enige zijn geweest die zich tot de kartuizerorde aangetrokken voelden, zoals in het begin van dit deel al aan bod is gekomen. Ook in de kennissenlijst zijn tal van namen of familieleden van kennissen tot de orde toegetreden (zie bijlage 2 voor kennissen). Zo telden de kartuizers te Gent in 1454 een Jacob Ruebs en een Philippus vander Buerse als leden.⁴⁵⁸ Ook te Brugge kwamen vele namen uit de kennissenlijst voor bij de kartuizers. Voor Sint-Anne-Ter-Woestijne valt bijvoorbeeld op dat een Elisabeth Braderic de eerste priorin was, van 1350 tot en met 1362. Verder kwamen de families de Vos en van Themseke vaak voor. Ook tal van andere families uit de kennissenlijst waren echter aan Sint-Anna-Ter-Woestijne verbonden, zoals de families Metteneye, Ruebs, van Nieuwenhove, van Lichtervelde, de Vooght, de Baenst, Gruuthuse...⁴⁵⁹ Aangezien dit hoofdstuk zich eerder op de Adornes zelf richtte, zijn die families hier minder aan bod gekomen. Bovendien is nog veel meer onderzoek nodig naar hoe de band van die families met de kartuizerkloosters, zoals dat van Sint-Anna-Ter-Woestijne, precies in elkaar zat. Alleen dan zal er duidelijker kunnen worden of de Adornes tot een meer algemenere trend behoorden of eerder toch een uitzondering vormden.

⁴⁵² SAB, Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting, nr. 3, s.f; *De Geïntegreerde Taalbank*, 'minste', 'orde'. De data worden bevestigd in GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 32. Geirnaert vermeldt echter dat hij op 2 april 1482 in het herenhuis van de Adornes naast de Jeruzalemkapel ging wonen. Zowel de bron als de studie van d'Ydewalle beweren echter dat hij te Sint-Anna-Ter-Woestijne ging wonen. (Zie ook D'YDEWALLE, *De kartuize Sint-Anna-Ter-Woestijne te Sint-Andries en te Brugge 1350-1792*, 119-121.)

⁴⁵³ D'YDEWALLE, *De kartuize Sint-Anna-Ter-Woestijne te Sint-Andries en te Brugge 1350-1792*, 119.

⁴⁵⁴ D'YDEWALLE, *De kartuize Sint-Anna-Ter-Woestijne te Sint-Andries en te Brugge 1350-1792*, 123.

⁴⁵⁵ D'YDEWALLE, *De kartuize Sint-Anna-Ter-Woestijne te Sint-Andries en te Brugge 1350-1792*, 120-121.

⁴⁵⁶ DE POORTER, 'Testament van Anselms Adornes: 10 febr. 1470 (n.s.)', 232.

⁴⁵⁷ Bijvoorbeeld in RAB, Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting, nr. 53, fol.2r.

⁴⁵⁸ SAB, Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting, nr. 723(1), s.f.

⁴⁵⁹ D'YDEWALLE, *De kartuize Sint-Anna-Ter-Woestijne te Sint-Andries en te Brugge*, 113, 351-355.

B.Andere instellingen

Niet alle Adornes in de zesde generatie trokken naar een kartuizerinstelling. Zoals al bij de bedevaarten besproken, trok Anselmus II richting Rhodos. Voor drie andere leden is religieuze activiteit in het graafschap Vlaanderen te bespeuren. Pieter IV werd "...religioso [sic] ordinis Beati Francisci d'observancia...".⁴⁶⁰ Hij zou op 27 maart 1491 ingetreden zijn bij de minderbroeders-observanten en zou er een jaar later kloostergeloften hebben afgelegd. Het is echter nog onduidelijk of hij in Gent of in Brugge bij die orde verbleef. Doordat hij in Gent begraven is, opteren Boone, Danneel en Geirnaert in hun artikel voor die stad.⁴⁶¹ Daarbij moet worden opgemerkt dat de beweging van de minderbroeders-observanten in die periode een recente beweging was.⁴⁶² Opvallend is dat Thomas Portinari, die voorkomt in de kennissenlijst, het Brugse klooster van die orde had bevoordeeld bij zijn stichting (zie bijlage 2). Daarnaast begunstigde ook Isabella van Portugal, weduwe van Filips de Goede, dat klooster.⁴⁶³ Zoals in het derde hoofdstuk al besproken is, hadden de Adornes een traditie van trouw aan de machthebbers.⁴⁶⁴ Wellicht is het dan ook geen toeval dat Pieter IV in die periode opteerde voor een klooster dat onder andere gesteund werd door machthebbers (zie hoofdstuk 3).

Naast eventuele politieke motieven mogen de religieuze redenen voor de keuze voor de minderbroeder-observanten niet uit het oog verloren worden. Zo valt op dat ook de minderbroeders een speciale devotie hadden met het Heilige Kruis en die devotie ook probeerden te versterken.⁴⁶⁵ De minderbroeders-observanten hadden hun oorsprong binnen de Franciscanen.⁴⁶⁶ Sinds 1335 hadden de Franciscanen van Sion een rol gespeeld in het beheren van het Heilige Graf en andere heilige plaatsen in het Heilige Land.⁴⁶⁷ Wellicht is het dan ook geen toeval dat Pieter IV voor een orde opteerde die zo duidelijk verbonden was met het Heilige Land. Uiteraard zal dat niet de enige reden geweest zijn voor de keuze voor die orde en verbonden nog tal van andere ordes zich met het Heilige Land. Niettemin is het toch opvallend dat de Heilige Grafdevotie van de Adornes ook bij de keuze van Pieter IV voor de minderbroeders-observanten eventueel een rol gespeeld kan hebben. Daarbij kan nog worden opgemerkt dat twee andere leden van de zesde generatie, namelijk Jan en Arnoud, collateurs

⁴⁶⁰ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol. 187r.

⁴⁶¹ BOONE, DANNEEL en GEIRNAERT, 'Pieter IV Adornes', 132-135.

⁴⁶² BOONE, DANNEEL en GEIRNAERT, 'Pieter IV Adornes', 134-135.

⁴⁶³ BOONE, DANNEEL en GEIRNAERT, 'Pieter IV Adornes', 134-135.

⁴⁶⁴ GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 38.

⁴⁶⁵ DE KOK, *Acht eeuwen minderbroeders in Nederland*, 55.

⁴⁶⁶ BOONE, DANNEEL en GEIRNAERT, 'Pieter IV Adornes', 134.

⁴⁶⁷ VAN HERWAARDEN, 'Geloof en geloofsuitingen in de late middeleeuwen in de Nederlanden', 65-66.

van de kapelanie van het Heilige Kruisaltaar in de Sint-Walburgakerk zouden zijn geweest.⁴⁶⁸ Ze zouden als collateurs onder andere het recht van voordracht gehad hebben als er een pastoor of vicaris aangeduid moest worden.⁴⁶⁹ Mogelijk is ook dat te kaderen in de Heilige Grafdevotie van de familie.

Ludovica, een van de vrouwelijke Adornes in de zesde generatie, was “religieuze tsint Truden buten Brugge”.⁴⁷⁰ Dat klooster van reguliere kanunnikessen lag in Oostkamp, niet zo ver van Brugge.⁴⁷¹ In het midden van de vijftiende eeuw zou de Moderne Devotie daar haar intrede vinden. Vooral onder Pieternelle van Aartrijke, een familienaam die ook vaak in de kennissenlijst terug te vinden is (bijlage 2), zou de Moderne Devotie in de Sint-Trudoabdij intrede vinden. In 1459 had de abdij de strenge clausuurbepalingen van Windesheim opgenomen.⁴⁷² Aangezien Ludovica op 25 oktober 1457 het levenslicht zag, was dat dus al van toepassing toen ze intrad.⁴⁷³ Rekening houdend met de voorliefde van de Adornes voor de kartuizerorde, is het interessant om te weten dat de beweging van Windesheim en de kartuizers elkaar sterk beïnvloed hebben.⁴⁷⁴ Dat wetende vormt Ludovica dus niet noodzakelijk een uitzondering in de familie. Over het verdere leven van Ludovica is er weinig af te leiden uit het familiearchief.

Een andere vrouw uit de zesde generatie, Catharina, werd “monialis de observancia regule sancte Clare quae dicitur Collete in Gandavo”.⁴⁷⁵ Hoewel Catharina naar Gent getrokken zou zijn, hadden die zusters van de Clarissen-Coletienen ook een afdeling in Brugge.⁴⁷⁶ Vermoedelijk bestond die afdeling echter nog niet toen Catharina naar Gent trok, hoewel de precieze datum van de intrede van Catharina niet gekend is. Volgens het *Memoriaelbouckin* van Pieter Adornes werd Catharina in 1456 geboren.⁴⁷⁷ De afdeling te Brugge zou pas gesticht zijn in 1479.⁴⁷⁸ Daarbij zou Lodewijk van Gruuthuse een belangrijke rol gespeeld hebben (zie kennissenlijst bijlage 2). Pieter Adornes zou daarvoor al een poging gedaan hebben om een

⁴⁶⁸ RAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 50, s.f.; GEIRNAERT, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting te Brugge*, II, 148-149.

⁴⁶⁹ *De Geïntegreerde Taalbank*, 'collateur'.

⁴⁷⁰ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 36, s.f.

⁴⁷¹ HUYGHEBAERT, 'Een kroniek van de Sint-Trudo abdij te Brugge', 402.

⁴⁷² GEIRNAERT, 'Sporen van Windesheimse invloed in en rond het laatmiddeleeuwse Brugge', 119-120.

⁴⁷³ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 3, s.f.

⁴⁷⁴ DE GRAUWE en GAENS, *De kracht van de stilte*, 17.

⁴⁷⁵ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol. 187r.

⁴⁷⁶ VANDEN ABEELE, 'De « geestelijke vaders en moeders » van het klooster der Arme Klaren Coletienen in Brugge', 362-365.

⁴⁷⁷ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 3, s.f.

⁴⁷⁸ VANDEN ABEELE, 'De « geestelijke vaders en moeders » van het klooster der Arme Klaren Coletienen in Brugge', 362-365.

gelijkaardige stichting te doen, die echter zou mislukken.⁴⁷⁹ Die Brugse stichting zou veel invloed kennen vanuit de Gentse tak van de Clarissen-Coletienen.⁴⁸⁰ Wel zou Catharina daarbij wellicht minder een rol gespeeld hebben. In documenten uit 1493 komt ze immers nog voor als religieuze te Gent.⁴⁸¹ Wel valt op dat in Vanden Abeeles lijst met zusters er enkele namen staan die ook in de kennissenlijst voorkomen (zie bijlage 2 voor kennissen). Daarbij valt op dat een Cornelia van de Walle en een Clara van Halewijn rond 1479 vanuit Gent naar Brugge kwamen.⁴⁸² Die familienamen zijn ook terug te vinden in de kennissenlijst van de zesde generatie. Met de van Halewijns zou er in de zevende generatie zelfs gehuwd worden (zie bijlage 2).

Een laatste Adornes die in dit deel vermeld kan worden, is Anthonis. In 1482 verkreeg Jan Adornes, die verder wat uitgebreider aan bod zal komen, een prebende in Aberdeen in Schotland. Dat is hier vermeldenswaardig, omdat hij die mogelijk van Antonius Adornes verkreeg.⁴⁸³ Op dat moment zou Antonius ongeveer negentien jaar geweest zijn.⁴⁸⁴ Later zou Antonius wel trouwen (zie bijlage 1). In 1491 werden immers allerlei regelingen getroffen voor dat huwelijk.⁴⁸⁵

C. Jan Adornes, meer dan een kanunnik te Rijsel

In een hoofdstuk over religieuze leden van de Adornes verdient Jan Adornes wat uitgebreidere aandacht, aangezien hij wellicht de bekendste religieus is van de familie in de onderzochte periode. Hij was de oudste zoon van Anselmus Adornes en was geboren op 8 augustus 1444. Op 31 mei 1454 kreeg hij de kruinschering toegediend.⁴⁸⁶ In 1464 trok hij richting Parijs om er te studeren. Vanaf 1465 studeerde hij echter te Pavia. Daar zou hij vijf jaar burgerlijk recht studeren voor hij met Anselmus mee op bedevaart trok.⁴⁸⁷ In zijn herwerking van het reisverhaal uit 1510 scheef hij dan ook erg lovend over de universiteit van

⁴⁷⁹ GEIRNAERT, 'Kunst- en geestesleven te Brugge in de schaduw van de Bourgondische hertogen', 138.

⁴⁸⁰ VAN DEN ABEELE, *Lijst van de zusters Arme Klaren Coletienen in het klooster van de Berg Sinai in Brugge, '1479-2001'*.

⁴⁸¹ Bijvoorbeeld in SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol. 187r.

⁴⁸² VAN DEN ABEELE, *Lijst van de zusters Arme Klaren Coletienen in het klooster van de Berg Sinai in Brugge, '1479-2001'*.

⁴⁸³ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol. 214 v; GEIRNAERT, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting te Brugge*, II, 94.

⁴⁸⁴ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol. 76r.

⁴⁸⁵ Zie bijvoorbeeld SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol. 63r-64v.

⁴⁸⁶ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol. 209r; nr. 3, s.f.

⁴⁸⁷ GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 30.

Pavia en enkele van haar professoren.⁴⁸⁸ Toen hij de bedevaart aflegde was hij echter nog niet afgestudeerd. In 1476 legde hij het examen af te Rome, waarvoor hij slaagde.⁴⁸⁹ Hij had dus zijn studies onderbroken om de bedevaart af te leggen.⁴⁹⁰

Voor hij afstudeerde was hij echter ook actief. Zo trok hij na de bedevaart naar Brugge, waar hij gedurende meer dan zes maanden het reisverhaal afwerkte. Daarna zou hij vanaf 4 oktober 1471 zijn ouders, die naar Schotland reisden met de zus van de Schotse koning, vergezeld hebben tot aan Calais. Volgens zijn reisverhaal trok hij daarna opnieuw naar Brugge om kort daarna naar Rome te reizen.⁴⁹¹ Hij reisde echter niet alleen naar Rome, maar trok mee met het gevolg van de overste van het Schotse Sint-Andrew.⁴⁹² Jan ondernam de tocht naar Rome met mooie vooruitzichten, want hij had de kans gekregen om deel uit te maken van het gevolg van een familielid van de paus, Paulus II.⁴⁹³ Volgens het reisverslag was die persoon echter weg als legaat toen Jan en het gezelschap van Sint-Andrew in Rome aankwamen.⁴⁹⁴ Daarop trok Jan kort naar Genua, om vervolgens terug te keren naar Rome. Daar trad hij in dienst van de bisschop van Sint-Andrew, Patrick Graham.⁴⁹⁵ Volgens Glorieux vormde dat echt het begin van zijn carrière.⁴⁹⁶ Hij zou echter niet zo lang in dienst geweest zijn bij Patrick Graham. Langer diende hij Philibertus Hugoneti, die in 1473 kardinaal was geworden. Die Philibertus Hugoneti was een vertegenwoordiger van de graaf van Bourgondië bij de paus. Bovendien was zijn broer kanselier van Karel de Stoute.⁴⁹⁷ Dat Jan bij zo'n grafelijk gezinde kardinaal in dienst trad is wellicht geen toeval, gezien de traditie van machtsgetrouwheid bij de Adornes (zie hoofdstuk 3). Bovendien had Jan kennis van de Italiaanse, Franse en Vlaamse taal en beheerste hij het burgerlijk recht. Dat waren zaken die hem zeker nuttig gemaakt zullen hebben voor de kardinaal. Jan zou dan ook zo'n acht jaar in het gezelschap van die kardinaal

⁴⁸⁸ JEAN ADORNO, *Itinéraire d'Anselme Adorno en Terre Sainte (1470-1471)*, 442-447; HEERS en DE GROER, *Itinéraire d'Anselme Adorno en Terre Sainte (1470-1471)*, 19.

⁴⁸⁹ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol. 213v-214r.

⁴⁹⁰ GLORIEUX, 'Un chanoine de Saint-Pierre de Lille', 295.

⁴⁹¹ JEAN ADORNO, *Itinéraire d'Anselme Adorno*, 489-491.

⁴⁹² JEAN ADORNO, *Itinéraire d'Anselme Adorno*, 489-491; Bevestigd in GLORIEUX, 'Un chanoine de Saint-Pierre de Lille', 320.

⁴⁹³ GLORIEUX, 'Un chanoine de Saint-Pierre de Lille', 320.

⁴⁹⁴ JEAN ADORNO, *Itinéraire d'Anselme Adorno*, 480-491.

⁴⁹⁵ JEAN ADORNO, *Itinéraire d'Anselme Adorno*, 480-491; HEERS en DE GROER, *Itinéraire d'Anselme Adorno*, 491 (noot 4).

⁴⁹⁶ GLORIEUX, 'Un chanoine de Saint-Pierre de Lille', 320.

⁴⁹⁷ GLORIEUX, 'Un chanoine de Saint-Pierre de Lille', 320.

verblijven.⁴⁹⁸ Voor Philibertus Hugoneti vervulde Jan verschillende opdrachten. Vermeldenswaardig is dat hij in 1475 naar de koning van Naples, Ferdinand I, reisde.⁴⁹⁹

Jan zou, terwijl hij nog in dienst te Rome was, een prebende in het Sint-Pieterskapittel te Rijsel verkrijgen. Volgens Glorieux moet het verkrijgen van die prebende in de context van de troebelen van 1477 gezien worden (zie ook hoofdstuk 3).⁵⁰⁰ De prebende had hij eigenlijk te danken aan de machthebbers. Maximiliaan van Oostenrijk en Maria van Bourgondië hadden immers prebenden afgenomen van de bisschop van Terwaan. Op het einde van 1479 had een zekere Etienne de Messay afstand gedaan van zo'n prebende. Die prebende zou Jan Adornes dan gekregen hebben. Glorieux vermeldt daarbij dat dat onder andere te maken had met de trouw van Jan en zijn vader aan de machthebbers. Op 16 maart 1480 zou Jan uit Rome weggetrokken zijn richting Brugge.⁵⁰¹ Daar verbleef hij enkele maanden bij zijn broer Arnoud en vervolgens tot 1488 in het ouderlijk huis.⁵⁰² Het was tijdens zijn verblijf te Brugge dat hij een aantal schenkingen deed aan de kartuizers van het Genadedal. Zo gaf hij in 1485 80 pond groten aan het kartuizerklooster en in 1488 nog eens 20 pond groten.⁵⁰³ In die periode ontving hij ook allerlei wijdingen. Op 11 december 1480 kreeg hij onder andere een wijding tot acoliet, op 21 april 1481 werd hij tot subdiaken gewijd, op 21 december 1482 kreeg hij de wijding van diaken en op 24 mei 1483 werd hij priester.⁵⁰⁴ In die periode verkreeg Jan ook de prebende in Aberdeen, op 14 maart 1482.⁵⁰⁵ In juni 1483 zou hij echter al afstand doen van die prebende.⁵⁰⁶ Dat was ook niet zo verwonderlijk, aangezien zijn vader in januari van dat jaar vermoord was in Schotland.⁵⁰⁷

Jan zou tot in 1488 in Brugge blijven.⁵⁰⁸ Volgens zijn reisverhaal trok hij op 24 maart van dat jaar naar Gent om er onlusten op te lossen.⁵⁰⁹ Volgens Heers en de Groer verwees hij daarmee naar de vlucht van enkele koopmansgemeenschappen uit Brugge.⁵¹⁰ In juli 1488 trok hij naar

⁴⁹⁸ GLORIEUX, 'Un chanoine de Saint-Pierre de Lille', 320-321.

⁴⁹⁹ GLORIEUX, 'Un chanoine de Saint-Pierre de Lille', 321.

⁵⁰⁰ GLORIEUX, 'Un chanoine de Saint-Pierre de Lille', 322.

⁵⁰¹ GLORIEUX, 'Un chanoine de Saint-Pierre de Lille', 322.

⁵⁰² JEAN ADORNO, *Itinéraire d'Anselme Adorno*, 492-493.

⁵⁰³ SAB, Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting, nr. 39, fol. 188v.

⁵⁰⁴ SAB, Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting, nr. 39, fol. 209r-209v.

⁵⁰⁵ SAB, Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting, nr. 39, fol. 214r-215v.

⁵⁰⁶ SAB, Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting, nr. 39, fol. 153r.

⁵⁰⁷ GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 27.

⁵⁰⁸ JEAN ADORNO, *Itinéraire d'Anselme Adorno*, 492-493.

⁵⁰⁹ JEAN ADORNO, *Itinéraire d'Anselme Adorno*, 492-493.

⁵¹⁰ HEERS en DE GROER, *Itinéraire d'Anselme Adorno*, 493 (noot 7).

Rijsel om er zijn prebende echt uit te oefenen.⁵¹¹ Daar bleef hij wel een rol spelen in familiale aangelegenheden, zoals in de regeling van het huwelijk van Arnoud Adornes.⁵¹² In Rijsel had hij ook aandacht voor culturele aspecten, zoals het uitbouwen van een nieuwe bibliotheek rond 1507.⁵¹³ Daarnaast herwerkte hij er ook het reisverhaal op het einde van zijn leven.⁵¹⁴ Hij stierf er op 10 mei 1511.⁵¹⁵

3.Enkele algemene bedenkingen

In vergelijking met de andere religieuze Adornes lijkt Jan een ietwat afzonderlijk parcours te hebben afgelegd. Hij lijkt, onder meer in zijn traject te Rome, actief een religieuze loopbaan te hebben geambieerd. Daarbij moet worden opgemerkt dat hij daarbij ook ‘politiek’ beoefende. Niet alleen reisde hij naar de koning van Napels, daarnaast had hij ook zijn prebende te Rijsel aan de machthebbers te danken. Die connectie met de machthebbers was minder terug te vinden bij de andere religieuzen van de familie. Wel viel bij hen een grote voorkeur voor de kartuizerorde op, hoewel dat niet altijd in dezelfde instelling was. Voor diegenen die niet voor de kartuizerorde opteerden, was er vaak indirect een link te vinden tussen de keuze voor een orde en de Heilige Grafdevotie van de Adornes. Die Heilige Grafdevotie zou onder andere mede te danken zijn aan de Genuese oorsprong van de familie.⁵¹⁶

Bij dat alles moet echter worden opgemerkt dat er weinig concluderende uitspraken gedaan kunnen worden op basis van die gegevens. In dit hoofdstuk is immers vooral uitgegaan van de Adornes zelf. Er is nog veel meer onderzoek nodig naar hoe andere families zich verhielden met religieuze instellingen in die periode. Alleen dan kunnen er wat meer algemene conclusies gedaan worden. Nu is het bijvoorbeeld nog niet duidelijk hoe de keuze om buiten Brugge religieus te worden te vergelijken valt met andere Brugse families. Bovendien was dit hoofdstuk over religie zeer beperkt opgevat. Zo is de Jeruzalemstichting minder behandeld. Ook heel wat andere zaken zijn in dit hoofdstuk minder aan bod gekomen. Zo komen er in het familiearchief, zoals in testamenten, heel wat broederschappen voor. Daarvan is er slechts één aan bod gekomen in het hoofdstuk getiteld ‘prestige’. Toch is er daar nog heel wat onderzoek naar mogelijk. Ook komen er in sommige testamenten heel wat namen van heiligen voor.

⁵¹¹ GLORIEUX, 'Un chanoine de Saint-Pierre de Lille', 323.

⁵¹² Zie bijvoorbeeld SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol. 185r-186r.

⁵¹³ GLORIEUX, 'Un chanoine de Saint-Pierre de Lille', 324.

⁵¹⁴ HEERS en DE GROER, *Itinéraire d'Anselme Adorno*, 19.

⁵¹⁵ GLORIEUX, 'Un chanoine de Saint-Pierre de Lille', 296.

⁵¹⁶ GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 19.

Daardoor is er nog onderzoek mogelijk naar de precieze devotie van de Adornes voor specifieke heiligen, hoewel de meeste heiligen wel overeenkomen met namen van kinderen.⁵¹⁷

Daarnaast vermelden heel wat genealogieën begraafplaatsen van familieleden. Ook daarop kan nog dieper worden ingegaan. Dit hoofdstuk heeft dus slechts in zeer beperkte mate enkele religieuze aspecten van de familie behandeld.

BESLUIT

Deze masterproef trachtte om via de huwelijken en kennissen meer te weten te komen over de positie van de Adornes in Brugge, in het bijzonder hoe die positie veranderde. Dat er een evolutie plaatsvond, werd uit de huwelijken meer dan duidelijk. Zo trouwden de Adornes steeds meer buiten Brugge. Daarnaast werd er van langs om meer met aanzienlijkere families gehuwd, wat erop wijst dat de familiale belangen in deze periode langzaam veranderden. Bovendien stegen de Adornes zelf ook geleidelijk in aanzien. Die evolutie verliep echter niet rechtlijnig. Zo leidde de hertogelijke gezindheid van enkele familieleden soms tot problemen. Volgens de genealogieën hadden de Adornes sinds hun komst uit Genua connecties met de machthebbers. Opicius I zou immers in het voetspoor van Gwijde van Dampierre naar het graafschap Vlaanderen getrokken zijn. Ook de eerste huwelijken van de familie lijken eerder op grafelijke connecties te wijzen. Toch dienen door de aard van het bronnenmateriaal daar heel veel vragen bij gesteld te worden. De theorie van de Adornes als handelaars en/of bankiers is voor die eerste generaties niet helemaal uitgesloten.

Van zodra er wat meer bronnenmateriaal bewaard is, was er steeds commerciële activiteit bij de familie merkbaar. Vooral in de derde en vierde generaties traden er leden van de Adornes op als makelaars. Daarnaast waren ze echter ook al vertegenwoordigd in de ambachtsbesturen. Ook hun kennissenkring was in die besturen te bespeuren, weliswaar niet noodzakelijk in dezelfde ambachten. Geleidelijk vond er een verschuiving plaats. Zo waren er meer en meer kennissen die ook in het stadsbestuur zetelden. Ook de Adornes beoefenden niet enkel commerciële bedrijvigheid. In het stadsbestuur waren ze ook actief. Zeker in de vijfde generatie behoorde de commerciële activiteit steeds meer tot een van de vele domeinen waaraan de familie deelnam. Af en toe richtten enkele leden, zoals Arnoud, zich opnieuw iets meer op het commerciële leven na moeilijkheden op andere gebieden. Zelfs dan was dat echter niet de enige bezigheid. De Adornes als handelaars aanduiden is dan ook te kort door de bocht.

⁵¹⁷ Bijvoorbeeld in DE POORTER, 'Testament van Anselms Adornes: 10 febr. 1470 (n.s.)', 227.

Bij de huwelijken van de familie is de tendens om steeds meer buiten Brugge te trouwen in verband gebracht met het staatsvormingsproces. Op die manier werden de contacten van de familie uitgebreid tot Gent en Ieper. Ook andere families in de kennissenkring, zoals de De Baensts, doorliepen een gelijkaardige evolutie. Verder verloren de Adornes echter nooit de band met Genua volledig uit het oog. Zo hadden enkele echtgenoten een Genueze oorsprong. Daarnaast waren heel wat Genuezen peters van de kinderen van Anselmus Adornes. Hoewel die contacten met Genuezen op het eerste zicht handelsbelangen doen veronderstellen, was dat echter niet noodzakelijk het geval. Vele Genuezen en andere kooplieden maakten immers ook op cultureel gebied naam in Brugge. Het is dan ook mogelijk dat de contacten in het verenigingsleven of op cultureel vlak werden gelegd eerder dan in de handel. Daarover is echter geen uitsluitel te geven.

De Adornes behoorden tot verschillende verenigingen in Brugge, wat soms kon bijdragen tot hun prestige. In deze masterproef zijn er slechts enkele van toegelicht. Aan de steekspelen van de Witte Beer nam de familie deel in de vierde en vijfde generatie. In de volgende generaties bleven ze afzijdig, mogelijk door een algemene verminderde interesse in die steekspelen. Dat de meeste kennissen die aan de Witte Beer deelnamen in diezelfde vierde en vijfde generatie voorkwamen, is dan ook niet zo vreemd. De kennissen die lid waren van de prestigieuze broederschap van Onze-Lieve-Vrouw van de Droge Boom leken zich vooral in de laatste generaties te situeren, maar verhoudingsgewijs viel dat echter minder op. Wel opvallend was dat de Adornes zelf minder in de ledenregisters verschenen, maar dat kan aan die bron liggen. Voor het Sint-Jorisgilde is er een ietwat andere tendens merkbaar. Daar situeerden de kennissen zich eerder in de derde, vierde en vijfde generatie. Niet toevallig was dat ook de periode waarin de Adornes aan het gilde verbonden waren. Ook in latere generaties behoorden er nog verschillende kennissen tot het Sint-Jorisgilde. Naast lidmaatschap van verenigingen droegen natuurlijk andere culturele verwezenlijkingen bij tot het familiale prestige. In deze masterpaper is daar slechts zeer kort op ingegaan.

De familie was zeker ook op religieus vlak actief. Naast bedevaarten naar Jeruzalem in de vijfde en zesde generatie, traden verschillende Adornes in een religieuze instelling in. Daarbij ging de voorkeur uit naar de kartuizerorde, niet noodzakelijk steeds te Brugge. Vooral in de zesde generatie, die veel religieuzen telde, genoot die orde populariteit. De keuze voor andere ordes hield soms ook verband met de kartuizers of met de Heilige Grafdevotie van de familie. Bepaalde instellingen konden bovendien de positie van de Adornes verduidelijken. Zo was Gertrude lid van de prestigieuze Benedictinessenabdij in Mesen. Op het einde van de

veertiende eeuw, voor Buylaert de familie als adellijk beschouwt, hadden de Adornes dus al voldoende aanzien om in die abdij een religieuze te hebben.⁵¹⁸

Uit de vier thema's van deze masterproef bleek dat de Adornes hoog in aanzien stonden in de Brugse samenleving en dat er ook een evolutie merkbaar was. Uiteraard zijn die thema's niet los van elkaar te zien. Zo kreeg Jan Adornes zijn prebende te Rijsel mede dankzij de trouw van de familie aan de vorstelijke machthebbers. Bovendien zijn elk van de vier thema's eigenlijk een apart onderzoek waard. Heel wat zaken bleven in deze studie onbestudeerd, zoals het familiaal patrimonium. Het familiearchief bevat zeker nog voldoende materiaal om verder onderzoek naar de familie te verrichten. Ook ander bronnenmateriaal, zoals stadsrekeningen of archieven van ambachten en verenigingen kunnen zeker nog meer informatie omtrent de familie en hun kennissenkring aan het licht brengen. Daarnaast moet er ook nog veel onderzoek naar andere families in Brugge gebeuren. Aangezien deze masterproef zich voor de huwelijken en kennissen vooral op de literatuur heeft toegelegd, kan dat immers tot een beter begrip van de Adornes leiden. Dat kan op zijn beurt bijdragen tot een grotere kennis over het laatmiddeleeuws Brugge.

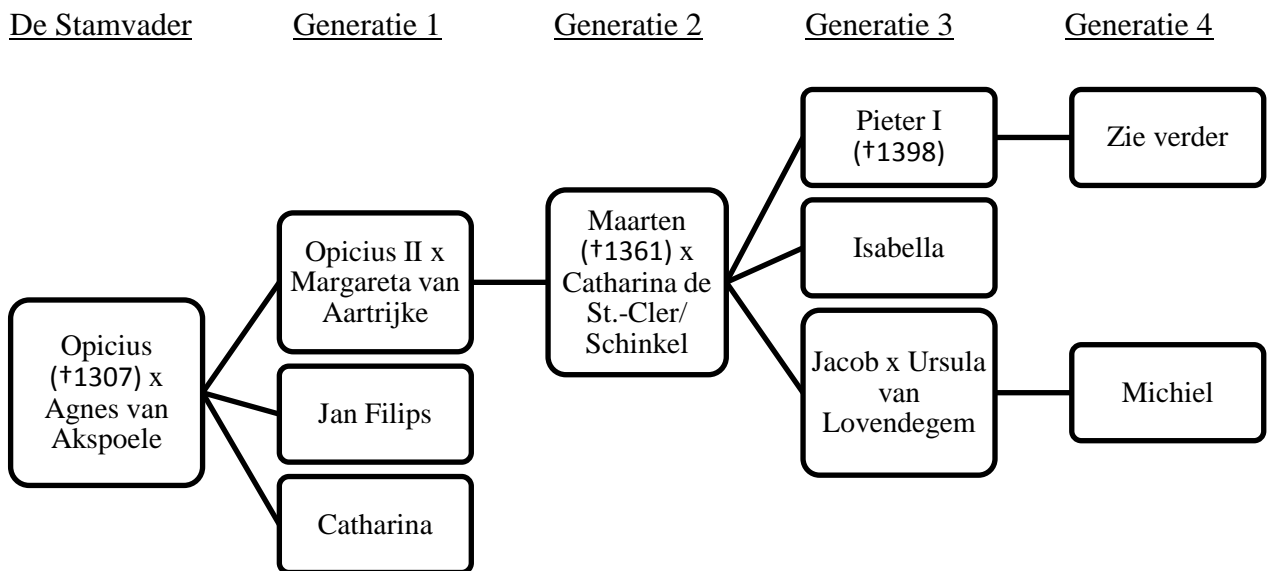
⁵¹⁸ TERRIER, *Histoire de l'ancienne abbaye de Messines*, 62-68, 215; BUYLAERT, *Repertorium van de Vlaamse adel*, 20-22.

BIJLAGEN

Bijlage 1: Stambomen van de Adornes (in grote lijnen)

De informatie is grotendeels gebaseerd op de stamboom van GEIRNAERT in de inventaris van *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting te Brugge*.⁵¹⁹ Toch zijn er ook een aantal kleine aanpassingen of toevoegingen gebeurd. Deze staan in cursief. Zo is er bij de kinderen van Pieter I een Anna weggelaten, omdat zij vermoedelijk dezelfde was als de dochter van Jan Adornes en Cecilia Brantins.⁵²⁰ Een voorbeeld van een toevoeging is het huwelijk van Antheunis met Jacquemine Pieters.⁵²¹ Niet van iedereen wordt de sterfdatum gegeven, omdat die niet voor iedereen gekend is.

A.De eerste generaties en de derde generatie

⁵¹⁹ GEIRNAERT, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, I, 167.

⁵²⁰ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 723(1), s.f.

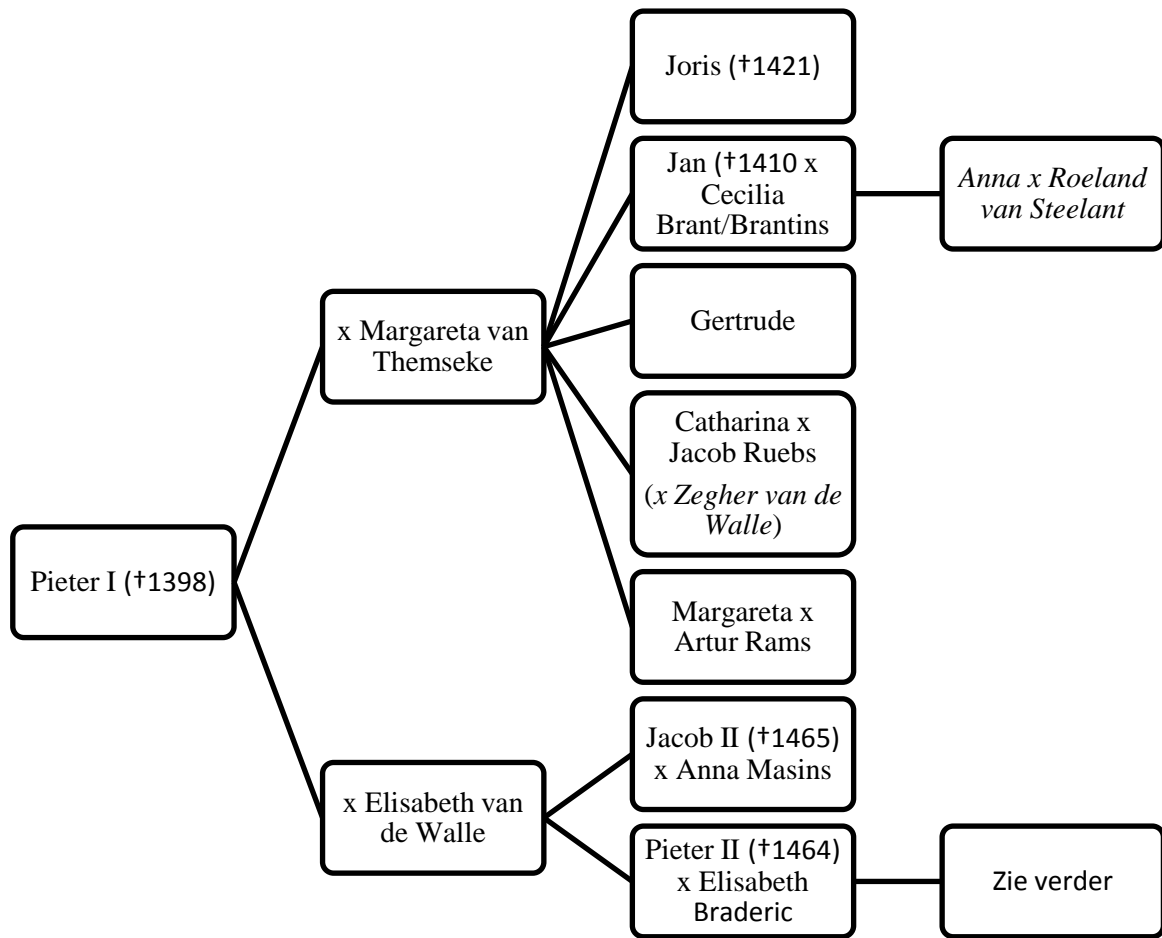
⁵²¹ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol. 66r.

B.De kinderen van Pieter I

Generatie 3

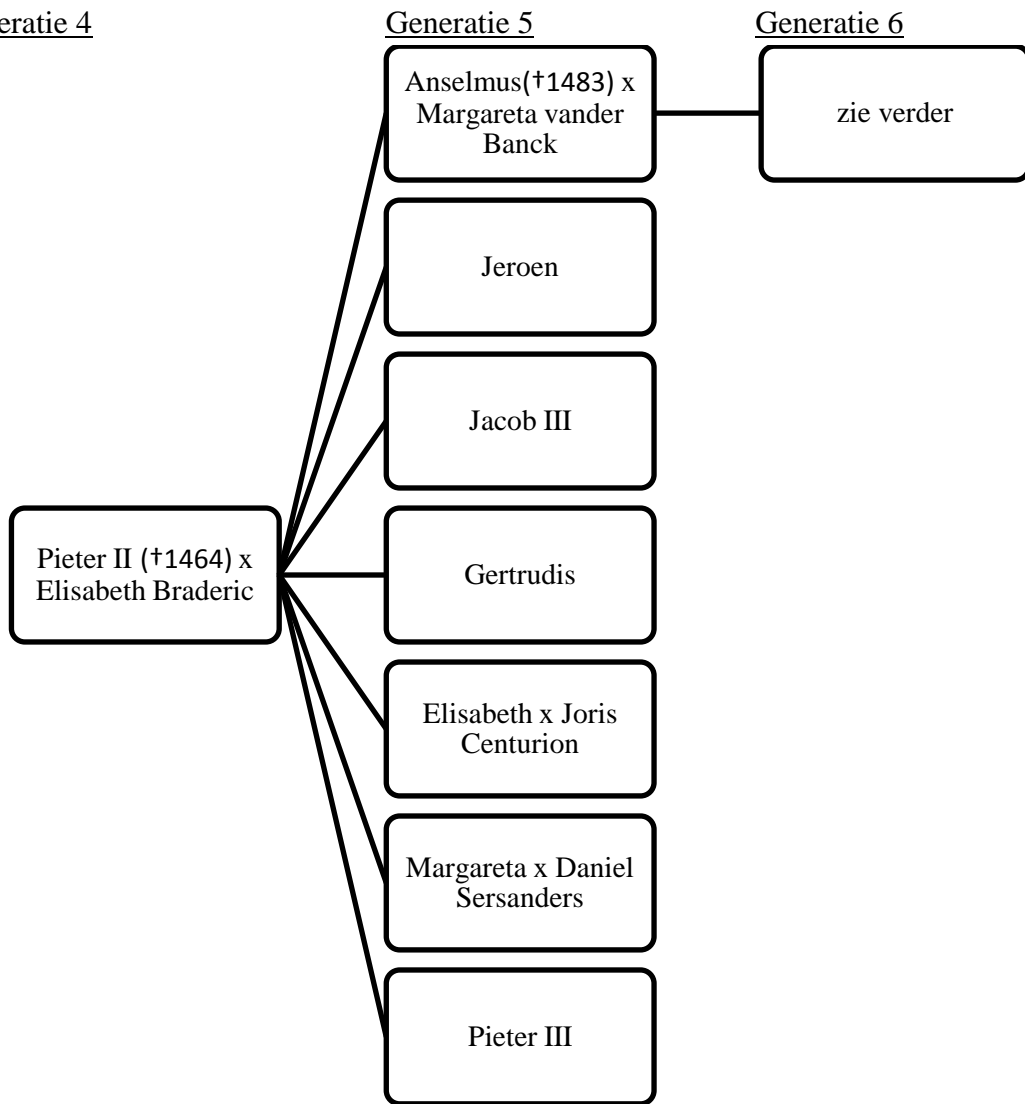
Generatie 4

Generatie 5

C.De kinderen van Pieter II

Generatie 4

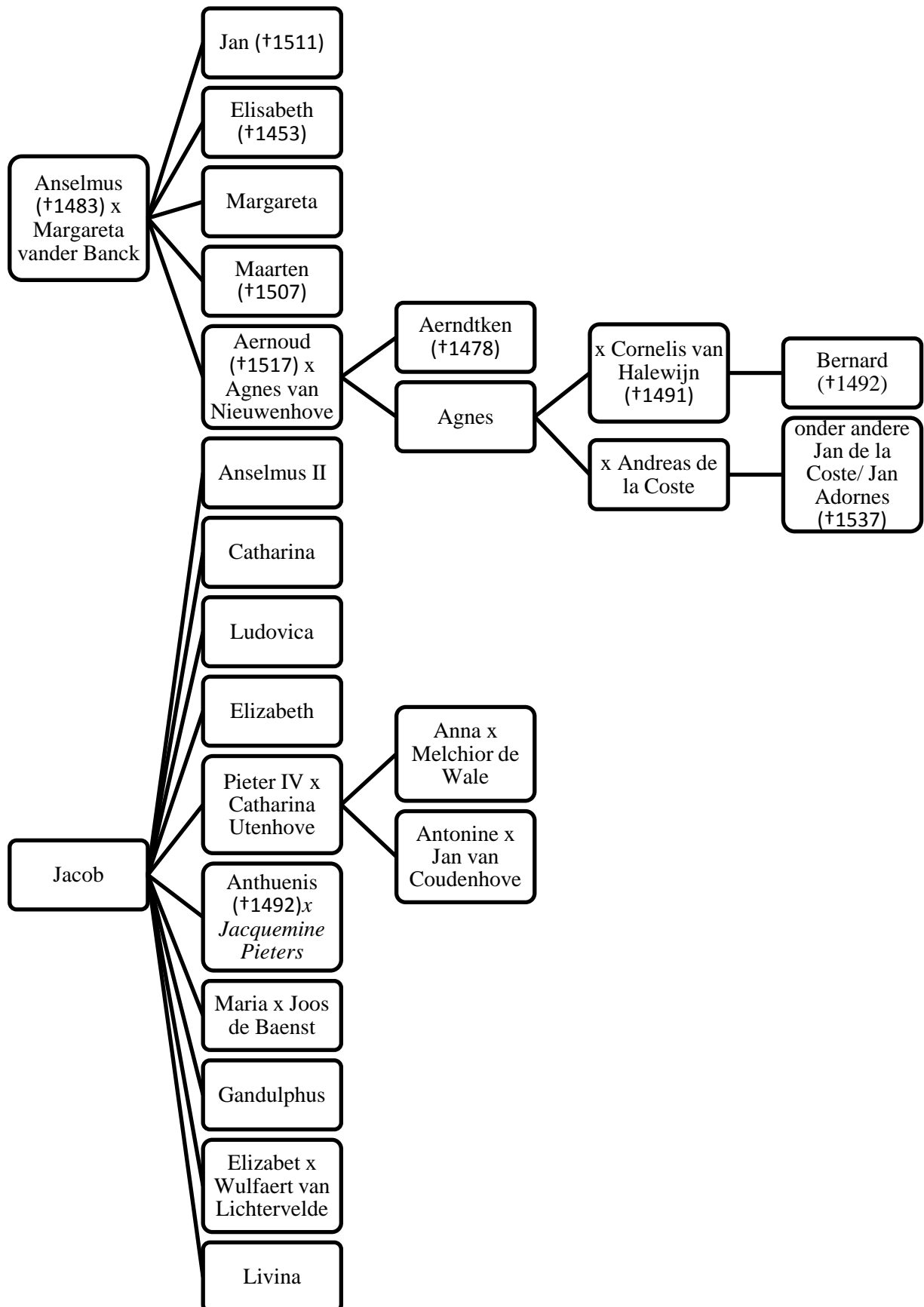

D.De kinderen van Anselmus en de laatste generatie

Generatie 5

Generatie 6

Generatie 7 (=laatste generatie)

Bijlage 2: Lijst met huwelijken en enkele kennissen van de Adornes

Onderstaande lijst is een selectie van enkele kennissen van de Adornes. Die zijn per generatie gesorteerd. Dat wil uiteraard niet zeggen dat leden van andere generaties die personen niet ontmoet hebben. In onderstaande selectie zijn de kennissen bij één persoon opgenomen. Vermoedelijk behoorden die personen echter ook tot de connecties van andere Adornes in die generatie. Er is echter geopteerd om de kennissen te sorteren bij het individu waarbij ze in de bronnen voorkomen. Als de namen bijvoorbeeld uit een verdeling van de nalatenschap van Anselmus Adornes gehaald zijn, zijn ze bij Anselmus Adornes opgenomen. Omdat bepaalde bronnen zeer veel kennissen bevatten zijn er soms tussentitels ingevoegd, zodat de lezer weet uit welke bron de namen komen. Bijkomende informatie over een persoon is meestal tussen haakjes geplaatst, tenzij de bron letterlijk wordt overgenomen. Soms komen dezelfde kennissen in meerdere bronnen voor. In dat geval is geopteerd om ze niet steeds opnieuw op te nemen. Zo ontbreken onder de tussentitels ‘Testament’, ‘Verdeling nalatenschap’ en ‘Uit andere bronnen’ van Anselmus Adornes (Generatie 5) namen die al bij de ‘Uitvaart’ of ‘Peters en meters kinderen’ opdoken. Ook bij Jan Adornes (Generatie 6) zijn tal van personen die meerdere keren voorkwamen weggelaten, vooral onder de ‘Testamenten en verdelingen’ en onder ‘Andere bronnen’. Ook de ‘Testamentuitvoering’ van diezelfde Jan Adornes maakt geen vermelding meer van namen die al genoemd werden.

Een zeer belangrijke opmerking is dat onderstaande lijst verre van volledig is. In het familiearchief zijn er heel wat andere namen terug te vinden. De onderstaande lijst bevat vooral namen die in de bronnen een rol spelen bij meer ‘persoonlijke’ gebeurtenissen van de familie. Dat zijn namen die bijvoorbeeld opduiken in huwelijkscontracten, in testamenten, als aanwezigen bij uitvaarten... Onderstaande lijst is dan ook een zeer persoonlijke en beperkte selectie. Niet opgenomen namen hebben bijvoorbeeld te maken met het grondbezit van de Adornes, met de politieke functies die ze beoefenden (bijvoorbeeld namen van medeschepenen), met de gildes waaraan ze deelnamen (bijvoorbeeld medeleden van die gildes) enzoverder. Ook namen te maken met de Jeruzalemstichting komen niet voor, tenzij ze betrokken waren bij de meer ‘persoonlijke’ gebeurtenissen van de Adornes. Soms zijn namen met betrekking tot bijvoorbeeld politieke missies wel opgenomen. Dat is bijvoorbeeld het geval als die naam in latere generaties wel bij de kennissen terug te vinden is. De functie van

die persoon staat dan tussen haakjes vermeld.⁵²² Hoewel onderstaande lijst verre van volledig is, kan het de lezer toch een indicatie geven van de kennissenkring van de Adornes.

De schrijfwijze van de namen is steeds zo letterlijk mogelijk uit de bron opgenomen. In de paper zelf zijn de namen wel gestandaardiseerd. Afkortingen van voornamen zijn meestal opgelost in de transcripties, tenzij er onduidelijkheid over bestond. Soms komen er blanco rijen in de tabel voor. Dat is om het onderscheid te maken tussen Adornes van verschillende ouders (zie ook de bijlage 1 met de stambomen van de familie). Voogden zijn in cursief getypt en onderlijnd. Zoals in de inleiding vermeld, zijn voogden vooral opgenomen bij de ouders van de kinderen waarvan ze voogd waren. Voetnoten zijn geplaatst na de laatste persoon die uit die bron gehaald is. Al de personen voor die voetnoot werden dus ook in die bron gevonden. De namen van de huwelijken zijn niet geannoteerd, omdat die in een vorige bijlage al aan bod kwamen en daaruit zijn overgenomen. In onderstaande tabel zijn ze nog eens opgenomen voor de lezer. Op die manier kan snel nagegaan worden welke familienamen uit de kennissenkring ook rechtstreekse huwelijksbanden met de Adornes hadden.

Verklaring symbolen⁵²³

Symbolen met betrekking tot het Brugse stadsbestuur⁵²⁴

- * = actief in het stadsbestuur.
- ** = De individuele Adornes waarbij hij vermeld wordt, behoorde gelijktijdig met die kennis tot het stadsbestuur. Beiden zetelden met andere woorden minstens een maal in hetzelfde jaar in het stadsbestuur.
- *(*) = actief in het stadsbestuur. Die kennis behoorde gelijktijdig met een Adornes tot het stadsbestuur, maar niet met het individu waarbij hij vermeld wordt.

Symbolen met betrekking tot het verenigingsleven

- = nam deel aan het gezelschap van de Witte Beer⁵²⁵
- = behoorde tot de broederschap van Onze-Lieve-Vrouw van de Droge Boom⁵²⁶
- Δ = lid van kruisbooggilde van Sint-Joris⁵²⁷

Opmerking: Bij het zoeken is zoveel mogelijk rekening gehouden met andere schrijfwijzen van de naam. Toch moet daarbij worden opgemerkt dat het zeer goed mogelijk is dat bepaalde

⁵²² Een voorbeeld is ‘Johannes Metteneye’ bij Anselmus Adornes (Generatie 5).

⁵²³ Voor de symbolen is gezocht op de persoon zelf, niet op mensen met een zelfde familienaam. De symbolen zeggen dus niets over activiteit van eventuele familieleden. Soms staat er een vraagteken bij de symbolen. Dat wijst op onduidelijkheid of het echt om die persoon ging of om een eventuele naamgenoot.

⁵²⁴ Gegevens gehaald uit SAB, *Oud Archief*, nr. 114.

⁵²⁵ Gegevens gehaald uit VAN DEN ABEELE, *Het ridderlijk gezelschap van de Witte Beer: steekspelen in Brugge tijdens de late middeleeuwen*, ‘Bijlage III: de gekende leden van de Witte Beer’.

⁵²⁶ Gegevens gehaald uit SAB, *Oud Archief*, nr. 505.

⁵²⁷ Gegevens gehaald uit VANHOUTRYVE, *De Brugse kruisbooggilde van Sint-Joris*, 203-266.

schrijfwijzen uit het oog verloren zijn. Niettemin bieden de symbolen toch een goed overzicht van welke kennissen in het stadsbestuur of in bepaalde verenigingen te vinden waren.

Leden Adornes	Huwelijken	Kennissen
Stamvader		
Opicius I	Agnes van Akspoele	
Generatie 1		
Opicius II	Margareta van Aartrijke	
Jan Filips		
Catharina		
Generatie 2		
Maarten	Catharina de St.- Cler/ Schinkel	
Generatie 3		
Pieter ^{*Δ}		-Jacoppe vanden Rine (gevolmachtigde) ⁵²⁸
	Margareta van Themseke	<u>Voogden van kinderen Jooris en Anna</u> - Niclaus de Zouter [sic] ^{**} - Claus van Themseke [sic] ^{529**}
	Elisabeth van de Walle	<u>Voogden van Pieter II en Jacob</u> - Jan Hoonin [sic] ^{**Δ} - Niclaus de Zouter [sic] ^{530**} - Jan Bortoen ^{**Δ} - Lodewijc vanden Walle ^{531 *οΔ}
Isabella		
Jacob	Ursula van Lovendegem	
Generatie 4		
Joris		
Jan	Cecilia Brant/ Brantins	
Gertrudis		

⁵²⁸ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol 101 v.

⁵²⁹ RAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 2, s.f.

⁵³⁰ RAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 2, s.f.

⁵³¹ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol.160v.

Catharina	Jacob Ruebs ^{*(*)} Zegher vande Walle ⁵³² ^{*(*)}	
Margareta ⁵³³	Arthur Rams	
Jacob II ^{*(*)} ◦▪	Anna Masins	
Pieter II ^{*(*)} ◦		<ul style="list-style-type: none"> - Jan Bortoen ^{**Δ} - Jan Honin ^{**Δ} - Lodewijc van den Walle ^{**◦Δ} - Jan van Mesheem ^{**◦?} - Gillis Honin ^{**} - Zegher van den Walle ^{*(*)} - Jan Scijnkel⁵³⁴ - Jan Beert (kapelaan van de Jeruzalemkapelanie) - Trudekin (vermoedelijk Gertrude Adornes) - Pieter de Ram - Roelant van steelant - Olivier van steelant^{*Δ} (filius Roelant van Steelant) - mer nichten Christiaens [sic] Backers[?] weduwe⁵³⁵ - Danneel Sersanders - Wouter [sic] Hutten Hove ^{**}▪ (<i>voogd</i> van 3 kinderen Pieter II: van Pieter III, Elisabeth en Jeroen) - Joos van Versenare [sic] ^{*(*)}◦ - Jan vanden Walle ^{**◦Δ?} - Maertin Hoonin ^{**◦Δ} - Joos Hoonin ^{*(*)}◦

⁵³² Het huwelijk met Zegher van de Walle komt slechts zelden in de bronnen voor. In SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 3, s.f. komt het huwelijk voor.

⁵³³ Margriet komt meestal niet voor in de genealogieën. Wel is ze te vinden in RAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 2, s.f.

⁵³⁴ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 13, s.f.

⁵³⁵ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 16, s.f.

		<ul style="list-style-type: none"> - Jan van Aertrike^{**o▪?Δ} - Jacob de Vos^{**▪?Δ?} (filius Jans)⁵³⁶
	Elisabeth Braderic	<ul style="list-style-type: none"> - Jan van Aerterike^{**oΔ} (filius Philips) (<i>voogd</i> van Elisabeth Braderic) - Lodewijc de Vos^{*o?Δ?} (<i>voogd</i> van Elisabeth Braderic) - Boudin de Vos^{*(*)} - Jan van der Buerse^{**▪?} - Jacop Braderic^{**oΔ} (filius Heinrix) - Jacop Braderic^{**Δ} (filius Joris) - Joris Hoste^{*(*)o} - Jacop van Theimseke^{**} - Jacop Bave^{**o▪?Δ} - Jan Hoste^{537**oΔ} - Jan de Baenst^{**o▪?Δ} - Pieter van Wulfberghe - Philips van Aertrike^{*(*)o?▪?Δ} - Jacob vander Buerse^{**▪?Δ} - Jacob vanden Vagheviere^{**oΔ} (filius Hantonis [sic])⁵³⁸ - Katelijne Ruebs (filia Gherard)⁵³⁹
Generatie 5		
Anna ⁵⁴⁰	Roeland van Steelant	
Anselmus ^{*(*)oΔ}	Margareta vander Banck	<p><u><i>Uitvaart</i></u>⁵⁴¹</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mijnheere de suffragaen en zijn capellaen - Cornelis De Wyse▪, caermer zijn

⁵³⁶ RAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 17, s.f.

⁵³⁷ RAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 13, s.f.

⁵³⁸ RAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 17, s.f.

⁵³⁹ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol. 1 r.

⁵⁴⁰ In genealogieën wordt Anna meestal bij de vierde generatie vermeld. In vroegere documenten is ze echter een dochter van Jan Adornes. Ze behoorde dus wellicht eerder tot de vijfde generatie (zie Hoofdstuk 2).

⁵⁴¹ De aanwezigen bij de uitvaart zijn letterlijk overgenomen uit SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 3, s.f. Als een naam twee maal voorkomt is dat omdat dat ook in de bron het geval is.

		<p>capellaen</p> <ul style="list-style-type: none"> - De prior van de Jacopinen en zijn capellaen - De prochiepape van S. Donaes en de capellaen aldaer - Heer jan W.: capellaen van Jherusalem - Mijn heere de president - Mr. Paul de Baenst - Mer Lodewijck zijn broere ^{*(*)}° - Mijn heere van Maldeghem - Mer Jan de Baenst ^{**}°▪^Δ - Jan zijn zoene ^{**}° - Mijnheere van Lembeke [sic] - Mijn [sic] den Baylleu - Mijnheere de schoutete - Mer Jan de Witte [*]▪ burchmeester - Mer Jacob de Voocht ^{**}▪^Δ - Me. Jan Adournes - Heer Aernout Adournes [*] - Pieter Adournes [°]? - Anthonis[sic] Adournes - Jeronimus Adournes [°] - Frans Sesanders - Jan Hoste ^{*(*)}°^Δ - Gillis van de Vlaminpoorte ^{**}▪ - Mateus[sic] De Brea - Symon van der Banc [*]▪ - Jan van Wulsberghe ^{**} - Joos van Wulsberghe [*] - Jan van Waes ^{**}▪ - Jan van Waes ^{**}▪ - Jan van de Walle ^{**}°^Δ?
--	--	--

		<p>- Lambrecht van de Walle</p> <p>- Zegher van de Walle</p> <p>- Cornelis Reyphin</p> <p>- Pieter Reyphin **</p> <p>- Jacob Reyphin ^{*(*)?} ■</p> <p>- Jacob de Witte ^{**Δ}</p> <p>- Me. N. [sic] de Witte</p> <p>- Jooris Bave [sic] ^{**o}</p> <p>- Michiel van Themsekin ^{*(*)o} ■</p> <p>- Jooseph van de Walle ^{o?}</p> <p>- Jan Losschaert **</p> <p>- Anthonis[sic] Losschaert **</p> <p>- Jooris Centurion *</p> <p>- Jan de Hond ^{542 **o ■Δ}</p> <p><u>Peters en meters kinderen</u></p> <p>- (<i>voor Jan</i>) Pieter Adournes ^{**o} mynen vadere, Anthonis [sic] Broucx[sic] **, Pauwels Dorie Jenevois, joncvrauwe Olivier vander Banck ^{*(*)o} weduwe, Joncvrauwe Adournes Jacops ^{**o} wijf</p> <p>- (<i>voor Elizabeth</i>) Margriete Adournes mijn zuster Jans wijf van Messem ^{*(*)o}, Jooris wijf vander Vlamyncpoorte ^{**Δ}, Jacop Adournes ^{**o}, Jacop Braric filius Hendricx ^{**o}</p> <p>- (<i>voor Margriet</i>) Pieter Leestmakere ^{*(*)}, Daneel Sersanders ende Gillis C [sic] wijf, Anthonis [sic] Losschaerts * wijf,</p>
--	--	--

⁵⁴² SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 3, s.f.

		<p>Karel Scynkels^Δ wijf</p> <p>- (<i>voor Maarten</i>) myn heere vander capelle mer Maertin Aeron Dorie Jenevois, Jan Loscart **, Anthonis[sic] Broucx [sic]** wyf ende Jan de Hands^{**?ο?Δ} wijf</p> <p>- (<i>voor Arnoud</i>) Jan de Baenst^{**?ο■Δ} bailluy van Brugghe, Jacques Dorie Jenevois, Jan van Messem de jonghe^{**ο}, joncvrauwe van Massenede, Jooris Braricx * wijf, ende de weduwe Symoens vander Banck *[?]</p> <p>- (<i>voor Jacob</i>) Antheunis Van der Banc ** mijns wijf broedere, George Spinula, Sena Dorie Jenevoisen, Joncvrauwe Lysbette Adournes myn zustere, ende joncvrauwe jacobs wijf van den Vagheviere^{*(?)οΔ} myn moye</p> <p>- (<i>voor Ancelmus</i>) Pieter Baptiste Justiniaen, Joos Honin^{*?ο}, bailluy van den watre, Gillis Lauwereins *, Zegher vande Walle weduwe, Jan de Brouwkers^{**?ο?} wijf.</p> <p>- (<i>voor Catharina</i>) Paulus Justiniaen Jennevois, Joos vander Vlaminpoorte^{Δ?}, Anthuenis vander Banc ** wijf, Pieter van Campen **[■] wijf, joncvrauwe Cateline Maertin Homuer [sic] eendigher dochtere</p> <p>- (<i>voor Ludovica</i>) mynheere</p>
--	--	--

		<p>Lodewijc van den Gruuthuuse^o▪^Δ, Michiel Zuierin [sic], consul vande Venecianen, de weduwe Lodeivic [sic] de Baenst^{**?}o▪[?], Philippus van Aertrycke^{**o?}▪^{?Δ} wijf, Pieter Reyphins^{**} wijf.</p> <p>- (<i>voor Elizabeth</i>) Carolus Bomelin [sic], Genevois, Thomas Portienarij [sic] Florentin▪, Jan de baenst^{**o}▪^Δ wijf, Jacob de Bode wijf, Jans vander Banck wijf</p> <p>- (<i>voor Pieter</i>) Pieter Adournes^o, mijn broeder, Franciscus Justiniaen ende Mainfroot[sic] Spingele Jenevoisen, Joncvrauwe de weduwe van Jooris van Varsenare^{*?}o▪, Wouters Uutenhove^{**} ▪ wijf</p> <p>- (<i>voor Antonius</i>) Messire Anthoine Boucin [sic] Jenevois, Colart Dault▪, Antheunis vander Banck^{**}, Zegher de Baenst^{**} ▪[?] wijf, ende Oliviers vander Banc^{*(*)}o wijf</p> <p>- (<i>voor Maria</i>) Mr Jan Vincent, proost van Cassele, Ambrosius Spinghele, mervrouw van Syman uxor [sic], Mer Jan van Croy, myn joncvrauwe van Maldeghem, mer Rycquarts Uutenhove wijf</p> <p>- (<i>voor Gandulphus</i>) mijnheere de abt vande Dunen, Nicolas Dorie Genevois, Jan de Plaet^{**}, myn nichte Jan Losschaerts^{**} wijf ende</p>
--	--	--

		<p>mijn nichte Donaes de Moere^{**} wijf - (<i>voor Elizabeth</i>) Alfonso Rodegi querde Sisuene [sic] Borgaley, t, Jheronimus Vent Jenevois, joncvrauwe Margriete Lodewijc de Baenst ^{**o}▪ dochtere, Philippus van Aertricke ^{*o?}▪^{?Δ} wijf ende Jan Solle^{Δ?} wijf - (<i>voor Livina</i>) Mer Jan de Robremette▪, heere van Thybamulle [sic], Oliviers van Steelant ^{*Δ} wijf, ende Lievin sheer Symoens wijf⁵⁴³</p> <p><u>Testament</u></p> <p>- Kateline vander Banc - Heindric de vos (zijn ontvanger)^Δ - Olivier van Steelandt^{*Δ} - de Prate^{*?} - Phelips van Aertrycke ^{**o?}▪^{?Δ} - Baenst^{544***o?}</p> <p><u>Verdeling nalatenschap</u></p> <p>- Jan van Waes^{**} ▪ (<i>voogd</i> Maria en Elizabeth Adornes) - Jhanc [sic] vanden Hole [sic] wijlen wedewe van Christiaen [sic] Plattering [sic]⁵⁴⁵</p> <p><u>Uit andere bronnen</u></p> <p>- Jacop de Vos (fs. Joos)^{546 ***}▪^{Δ?} - Johannes Metteneye (filius</p>
--	--	---

⁵⁴³ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 3, s.f

⁵⁴⁴ DE POORTER, 'Testament van Anselms Adornes: 10 febr. 1470 (n.s.)', 234-239.

⁵⁴⁵ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 36, s.f.

⁵⁴⁶ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 18, s.f.

		<p>Jacobi) (mede- onderhandelaar Schotland)^{547 **?Δ?} - Gheeraerd Ruebs ** - Roelandt vande Vlaminckpoorte [sic] - Jan Reiphin - Jan Hoste (filius Jan)^{*(*)?οΔ?} - Christiaen Plaet - Guy de Brune^{548*(*)} - Janne van Leyackere^{*(*)Δ} - Agnes van Leyackere (filia Jan)⁵⁴⁹ - Percevale de Creytsse^{550.■?} - Adriaen Voetwatere (ontvanger Anselmus)⁵⁵¹ - Mathijs de Grootheere (gevolmachtigde)⁵⁵² -Joos van Steenland⁵⁵³</p>
Jeroen ^ο		
Jacob		
Gertrudis		
Elisabeth	Joris Centurion [*]	
Margareta	Daniel Sersanders	-Joos van Varsenaere ^{554*ο.■}
Pieter ^ο		
Generatie 6		
Jan		<p><u>Testamentuitvoering</u> - Arnoud Adournes^{*(*)}</p>

⁵⁴⁷ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 23, s.f.

⁵⁴⁸ RAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 37, fol. 76 r- 77 r.

⁵⁴⁹ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol. 11v- 12v.

⁵⁵⁰ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol. 78 r.

⁵⁵¹ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol. 133 v.

⁵⁵² SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol. 154 v.

⁵⁵³ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol. 184 r.

⁵⁵⁴ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 38, s.f.

		<ul style="list-style-type: none"> - Jan vande. capelle ontfangher vande. zelve[r] [sic] capelle - dheer Jacop vander [sic] Doest prioer vander charter[r] [sic] - Jan Weyts [sic]▪^{Δ?} - Frater Jacobus vander Delft prior - Resnaerdt - Joseph de Baenst ^{*?▪Δ?} - Jan van Coudenhove - Melchior de Wale - Jan Hoste ^{*?◦Δ?} - item Boudins zone ende weezekin vor vader [sic] ende moeder de welke was Betkin Adournis filia Pieters - Magdalene de dochte van Gillis [sic] Dop ^{*(*?)◦?Δ} die hij hadde bij Jooris [sic] Centurions [sic] * dochter[sic] - Pauwels [sic] vande [sic] Lende [sic] - weduwe van Jan de Raet▪ - Neelkin f. Cornelis Wilems [sic] - Margriete de dochter van nichte Dersemoterss [sic] weduwe van Jan de Clerc ^{*▪?} - Ioseph Willems zone van ons nichte Centurions ende Adriaen Willems - ons [sic] nichte van Aertrike weduwe van Lovis [sic] van Straten - Baerbele [sic] der dochter van
--	--	--

		<p>Phelip vanden Rot</p> <ul style="list-style-type: none"> - Betkin Inghels [sic] - nichte vande. Lieve Waut - der weduwe van Robert de Gagner [sic]▪[?] - de dochter van Alaert Dolch[sic] timmerman - Hamelkin woonende te Temsele [sic] - Cornelis Morre [sic] ende zijne wijfne[sic] - Jannekin [sic] f. Gillis Blanckel[sic] - Thenkin [sic] Sparkt [sic] - meester Andries schoolmeester - Antheunis Pawels - joncvraw Barbele f. Michiels Visericx [sic] * weduwe [sic] Jacop van Ryebeke [sic] * ▪ - Adriaen Willemsch [sic] ▪[?] - meester Jan de Lanc - der dochter van Peter van Hesche - der dochter van Bernaerd van Brehaven [sic] - meester Roeland van Moerkerke * - weduwe van Bonecourse [sic] Balbain [sic] ▪[?] - heer Jaques Biecht - Colart den barbier - der weduwe van Jan Gevarts[sic] - broeder Jan Mesdach - der weduwe [sic] Stalpaerts [sic] - daer [sic] weduwe [sic] van Pieter
--	--	---

		<p>van Dronghen goudsmit</p> <p>- Jan Hoste onse neve ^{*?oΔ?}</p> <p>- Joos van Stichele ^{*(*)Δ}</p> <p>- Charles Mesdach^Δ</p> <p>- der weduwe van Neel [sic] den aerbeyder[sic]</p> <p>- Cornelis vande. Weerde *</p> <p>- der dochter van Neelkin Paes</p> <p>- der weduwe van Rijcquart Folbert [sic] goudsmit</p> <p>- Pieter den Woeste</p> <p>- der weduwe van Pieter van Woesdonc</p> <p>- der weduwe van Cornelis de Cape[sic]</p> <p>- der weduwe van Andries Clerentrous[sic]</p> <p>- mijn heer Jan Bollart [sic] prochipape Sint Wouburghe</p> <p>- der weduwe van Jan de Rat [sic] ▪</p> <p>- Nele Willems^{*?} onsen neve wiens moeder was Margriete Centurion</p> <p>- Lipkin van Rye f. Philips* ▪ [sic] ooc onse neve ghecommen van een dochter van Jan van Mesch[sic] ^{*(*)?o?}</p> <p>- Onze nichte vande. leene ghecommen van die van Aertrike</p> <p>- Alaert [sic] Dolch [sic] temmermans</p> <p>- Tannekin Meynsaers [sic] diestbode[sic] ten huuse van Andries dela Coste▪</p>
--	--	--

		<p>- Ghysbrecht Scuetele timmerman</p> <p>- joncvrouw Perrots [sic]</p> <p>- der weduwe van Jacop van Ryebeke[sic] * ▪ onse nichte</p> <p>- Zepherikin [sic] van Steeland f. Oliviers onse neve</p> <p>- Betkin Moordake [sic]</p> <p>- Adournes A. *?</p> <p>- iuffr Barbele de dochter van Philips van Rye * ▪</p> <p>- frater Cornelis [sic] Cleriti [sic]</p> <p>- Reynaerdt [sic]</p> <p>- mer Jan de Larn[sic]⁵⁵⁵</p> <p><u>Testamenten en verdelingen</u></p> <p>- Johannes Symonis</p> <p>- Joannes Govaerds</p> <p>- Anthonis Guydons [sic]</p> <p>- Lambertus[sic] vande Walle</p> <p>- Petrum Reyphin^{*(*)}</p> <p>- Ludovicum Dommessent [sic]</p> <p>- Symonem de Hond⁵⁵⁶</p> <p>- Jacobo Heremen [sic]^{o? ▪ ?Δ?}</p> <p>- Cornelis [sic] Paes [sic]^{▪?}</p> <p>- Arnaldo Coppin [sic]</p> <p>- Ludovico Lermite [sic]⁵⁵⁷</p> <p>- Johannis Eeget [sic]</p> <p>- Johannis Aguthe [sic]</p> <p>- Mathei [sic] le Temert[sic]⁵⁵⁸</p> <p>- Guydo de Baenst * ▪^Δ</p> <p>- Jan de Baenst (filius Joos)^{*?o? ▪ Δ}</p>
--	--	--

⁵⁵⁵ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr.1155(1), s.f.

⁵⁵⁶ RAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr.51, fol. 3r-8r.

⁵⁵⁷ RAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr.52, fol. 4v-7r.

⁵⁵⁸ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr.53, fol. 8 r.

		<p>- Jan Pieters (<i>voogd</i> van Guydo^Δ en Jan de Baenst^{o?}▪)</p> <p>- Joseph de Baenst^{*?}▪^Δ (<i>voogd</i> van Guydo^Δ en Jan de Baenst^{o?}▪)⁵⁵⁹</p> <p><u>Andere bronnen</u></p> <p>- Roberti Nuce [sic] (Edinburg)</p> <p>- Johanni Skellat (curator van Linlitqw [sic])</p> <p>- Anselmus Sersanders (Linlithqun [sic])[?]▪</p> <p>- Andreas Lepeltac [sic]⁵⁶⁰</p> <p>- Chaerles van Syinixel [sic]</p> <p>- Joseph de Baes [sic]^{*?}</p> <p>- Andreus de la Costa⁵⁶¹▪</p> <p>- Ledenaert Urbaens (ontvanger van Jan Adornes)⁵⁶²</p> <p>- Pieter Rooze</p> <p>- Guido Rooze⁵⁶³</p> <p>- Joos Beids</p> <p>- Joos Drabbe⁵⁶⁴</p> <p>- Jan Dhond (filius Pieters)^{*(*)}o▪ (samen met Jan van Waes^{*(*)}▪ <i>voogd</i> van Pieter, Anthuenis Maykin en Betkin)⁵⁶⁵</p> <p>- Lievin van Waes</p> <p>- Jan Sersanders (filius Daneels)</p> <p>- Renault van Willebeke</p>
--	--	--

⁵⁵⁹ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr.54, s.f.

⁵⁶⁰ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 34, s.f.

⁵⁶¹ RAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 37, fol. 77 r.

⁵⁶² SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol. 47 v.

⁵⁶³ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol 50 v- 51 r.

⁵⁶⁴ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol 64 r.

⁵⁶⁵ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol. 116r- 117v.

		<ul style="list-style-type: none"> - Joos Beis - Willem Scoutharinc⁵⁶⁶ - Theobaldus Violet (gezelschap van Philibertus) - Philibertus (kardinaal)⁵⁶⁷ - Valentinus de Bersees (kanunnik Rijsel)⁵⁶⁸ - Adriaen Voetwatere (ontvanger)⁵⁶⁹ - Jacob Urbaens (ontvanger Jan)⁵⁷⁰
Elisabeth		
Margareta		
Maarten		- Josyne van Halewijn nichte ⁵⁷¹
Arnoud*	Agnes van Nieuwenhove	<p><u>Uitvaart</u>⁵⁷²</p> <ul style="list-style-type: none"> - Monsr. le doyen Breydel - Le cure de S. Oubrughe - Ma. Jehan de la Garde▪ - Le curé de St Donaes - Les curés de S an. Et S. Croix - Deux Observans - Deux Carmers - Deux Augustins - Deux Jacopins - Me. Ancelmus de Boodt *?▪^Δ - Me. Lyon de S. Was - Me. Matenx [sic] de Boodt - Me. Jehan Weitz chap. De Jhersalem▪^{Δ?}

⁵⁶⁶ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol. 116r- 117v.

⁵⁶⁷ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol. 213v- 214 r.

⁵⁶⁸ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol. 217r- 217v.

⁵⁶⁹ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol. 228 v.

⁵⁷⁰ RAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 42, fol. 13 r.

⁵⁷¹ RAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr.57, fol. 12 r.

⁵⁷² De aanwezigen bij de uitvaart zijn letterlijk overgenomen uit de bron (SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 3, s.f.). Als een naam twee maal voorkomt is dat omdat dat ook in de bron het geval is.

		<ul style="list-style-type: none"> - Monsr. Desberghe - Le Moisne - Me. Arnout de la coste - Jehan Adournes - Donaes de la Coste - Joseph de Baenst *^Δ - Jehan de Baenst^{*(*)}◦▪ - Cornelis Willemsze^{*?}▪? - Roelke Roelants *[?] - Andries de la Coste▪ - Mynheere van Werckin - Mer Jan de Coudenhove - Melcior de Wale - Symon van der Banck *[▪] - Arnout van der Banck *[▪] - Jan van der Banck * - Simon [sic] de Boodt * - Jan de Boodt^{*(*)}▪^{Δ?} - Willem de Boodt *[▪] - Gillis van den Vlaminpoorte^{*(*)}▪ - Victoor Viserick - Michiel Viserick * - Lippe van Rye *^{▪?} - Me. Jan van Theimsicke^{*?}▪ - Jan van Theimsicke *[▪] - Jacob van Theimsicke * - Me. Jan Luncx - Gillis Laureins * - Heindrick Nieulant *[▪] - Pieter Laureins - Jacques Despars *^{▪Δ} - Monsr. de Formisele - Pauwels de Baenst
--	--	---

		<ul style="list-style-type: none"> - Jan van Damme^{*? ▀} - Dierick Mosscron▀ - Francois [sic] Petyt^{*Δ?} - Adriaen [sic] Bollengier[*] - Loys Bollengier - Jan van Hallewijn▀ - Jan de Witte[*] ▀ - Willem [sic] de Witte[*] - Me. Joos de Witte^{*o? ▀} - Me. Pauwels de Witte^{*?Δ?} - Anthonis [sic] de Baenst▀^Δ - Gillis Igghebrecht^{*?} - Clais Parmentier▀ - Joos de Brune[*] ▀ - Jan de Deckere[*] - Francois [sic] de Witte^{*?} - Pieter van Muelenbeke^{**} ▀ - Me. Antoine Sucket [sic] - Francois [sic] de la Torre - Loys van Doorne^{* ▀} - Willem Boens - Jan Varstrate - Joos de Raedt[*] ▀ - Joos de Jonghe^{*?} - Cornelis [sic] Urbaens^{*?} - Jan Vergelois^{*?} - Jan Corstack - Clays Metteneye - Christof Metteneye^{*(*)?Δ} - Martin Lem [sic]^{** ▀} - Anthonis [sic] van Grispere - Boudin Marseul - Joos van Ryne
--	--	---

		<ul style="list-style-type: none"> - Mejoncker van Rostune - Gherart de Mil▪ - Me. Jan van Heede^{*?}▪ - Guillaume de Wilde[*] - Cornelis [sic] van Overschelde - Jan Ghyselin[*]▪ - Pieter van Brtrycke [sic][*] - Adriaen Bove - Donaes Ghiselin - Cornelis [sic] Despars^{*Δ}▪^Δ - Nicase Ladvocanti - Jan vande Vlaminpoorte^{*Δ} - Collart Dault▪ - M. Jacques [sic] Inderoose - Clays Fornier^{*?} - Cornelis Fornier - Chrystof de Witte^Δ - Me. Robrecht van den Berghe - Jeunni [sic] de Boodt^{**?} - Jacques de Boodt^{*Δ} - Adriaen [sic] van Hallewin - M. Jacques [sic] vander Lende^{*Δ}▪^Δ - Jacques Lotin^{*Δ}▪^Δ - Me. Laur de Aula - Jan van Wommene [sic] - Jacues [sic] Snaggart▪ - Pauw vander Lende - Monsr. l'Abbé d'eecoute - Monsr. le beilly - Monsr. l'escouteste - Monsr. de Maldeghem - Mons. de S. George - Monsr. de Nieulandt
--	--	--

		- Ghelem van Hafskercke - La nation des Florentins - La nation des Jennevoix ⁵⁷³
Jacob		
Anselm		<u>Voogden van zijn broers en zussen (van Pieter, Anthuenis, Marie en Elisabeth)</u> - Jan Dhondt doude [sic], groffier [sic] ^{*(*)} o▪ - Jan van Waes ^{574*(*)} ▪
Catharina		
Ludovica		
Elizabeth		
Pieter	Catharina Utenhove	
Antonius	Jacquemine Pieters	- Jan van Waes ^{*(*)} ▪ - Fransois Sersanders - Leenaert h [sic] Urbaen ⁵⁷⁵
Maria	Joos de Baenst ^{7Δ} ▪	<u>Testament van Maria</u> - Joozijnckin [sic] Colaert Dants [sic]▪ dochterkin - Kallekin filia Anthones vander Banc ^{*(*)} - joncvrauwe Anne de Baenst [?] weduwe [sic] Hubrecht van Montforde - Anne haer dochtere weduwe Pieter Roobs - joncvrau Adriaene [sic] van Haelewijn joncheer Stevin van Yseghem ghezelnede - twee haer metghijns [sic] nichtkins

⁵⁷³ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 3, s.f.

⁵⁷⁴ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr.56, s.f.

⁵⁷⁵ RAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr.46, s.f.

		<p>[doorstreept] Jannekin van Yeghem filia Adriaens ende [sic] Vincentie Cools filia Anne weduwe Pieter Cools</p> <p>- joncvrau Magdaleene filia Anthonis [sic] vande. Banc^{*(*)} nu ghetrauwet hebben Galeyn van Melon</p> <p>- Pauline die met Colaerts Dants [sic]▪ wonachtich es</p> <p>- Jaene van Catebeec [sic]</p> <p>- Gilles van Hoven▪[?] haeren houden dienaere</p> <p>- Ghubert [sic] van Merckem ende Elizabeth zijn wijf</p> <p>- Nielkin [sic] Gilles van Hoven▪[?] zusters⁵⁷⁶</p> <p><u>Uit huwelijksvereenkomst</u></p> <p>- Ghuy de baenst*▪^Δ</p> <p>- Jan Breydel^{*(*)}o▪^Δ</p> <p>- Jan Dhond^{577*(*)}o▪</p>
Gandulphus		
Elizabeth	Wulfaert van Lichtervelde	<p>- Jacoppe van Holbeke</p> <p>- Staessaert [sic] van Holbeke</p> <p>- Jan de Walle (fs. Victorsz)^{*(*)?}</p> <p>- joncvrouw Marien vanden Hove[sic]</p> <p>- Jan van Lichtervelde (vader van Wulfaert van Lichtervelde)^{578 Δ?}</p> <p>- Jooris de Vos (<i>voogd</i> van Anna van Lichtervelde filia Wulphaerts)⁵⁷⁹</p>

⁵⁷⁶ RAB, *Verzameling 'Cumulus Ecclesiasticus'*, nr. 1187, s.f.

⁵⁷⁷ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr.39, fol. 119v- 122 r.

⁵⁷⁸ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 39, fol 118 r- 118 v.

Livina		
Generatie 7 (Uitsterven familie in mannelijke lijn)		
Anna	Melchior de Wale	-Andries de Wale (vader van Melchior) ⁵⁸⁰
Antonine	Jan van Coudenhove	
Aerndtken		
Agnes	Cornelis van Halewijn [*]	<u>Peters en meters van Bernard Halewijn</u> -Arnoult Adournes ^{*(*)} - Charles Lem [*] ▪ - joncvrauwe Lowijse filia Mer Bernart van Halewijn ^{581*(*)?}
	Andries de la Coste▪	<u>Aanwezigen huwelijk</u> - Messire Reignoult cure de S. Croix [sic] - Messire Thomas Pecrot▪ - Joos de Raet [*] ▪ - Jherome de Passan, Jennevois - Rydchart Pecrot - Messire Aernoult Adournes [*] - Antoine son frere - Charles Lem [sic] [*] ▪ - Jan Hontain [sic] - Madame de Baenst, seur desdicts Adournes - La grantmere van Nieuwenhove - Mademouselle Pecrot - La femme de Anthoine Adournes ⁵⁸²

⁵⁷⁹ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr.54, s.f; Uit een latere bron blijkt dat Anna van Lichtervelde huwde met Charles van Luxemburg (RAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr.73, s.f.).

⁵⁸⁰ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr.39, fol 123 r.

⁵⁸¹ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 3, s.f.

⁵⁸² SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 3, s.f.

		<p><u>Peters en meters kinderen</u></p> <p>- (<i>voor Jan</i>) Mr. Jan van Nieuwenhove^{*(*)}o^Δ (op doop Mr. Johannes Petit[*] in zijn plaats), Jan Adournes, weduwe van Niclas [sic] van Nieuwenhove^{*(*)}</p> <p>- (<i>voor Fransoise</i>) Mer. Joos de Baenst^{?Δ}, de huusvrauwe van Jan de Hondt^{*(*)}?o^Δ ende d'huusvrauwe van Maerten Reygot [sic]^{*?} wilen huusvrauwe van Andtheunis [sic] Adournes</p> <p>- (<i>voor Andries</i>) Mr. Pieter Lapostole [sic], Augustinus de Auria, myn zuztere de huusvrauwe van Mer Joos de Baenst^{?Δ}</p> <p>- (<i>voor Barbare</i>) Baptiste Spinula, dhuusvrauwe van Joos de Raed[*] ende dhuusvrauwe van Jacob Donckere [sic]^{*Δ}</p> <p>- (<i>voor Anna</i>) Anna de huusvrauwe van Maerten Reyngout[*], dochter van Christiaen de Hondt^{*(*)} ende Anna Adournes filia Petri, de bruyt van Melchior de Waele, Wulfaert de Lichtervelde mijn schoenbroere</p> <p>- (<i>voor Godelieve</i>) Mr. Roullant de Moerkerke[*] docteur in beede de rechten, joncvrauwe jo. [sic] Anna de Nieuwenhove ende d'huusvrauwe van Cornelis Alteviti[▪], dochtere van Thomas Portunarii Florentijn[▪]</p>
--	--	---

		<p>- (<i>voor Gabriël</i>) Gabriel Pinellus Genevois, Niclaus de Auria ooc Genevois, joncvrauwe Margriete, dochtere van François Ritsaers [sic]^(*)▪ de weduwe van Adriaen Lem [sic][*] ghe-naempt Barbara, huusvrauwe van Heindric Nieulandt[*]</p> <p>- (<i>voor Margareta</i>) Gregorius Lomelin, joncvrauwe Margriete Breydels filia Cornelii[*], weduwe van Mr. Loupes [sic] de la Garde medecin, joncvrauwe Cataline, huusvrauwe van Boneeursii [sic] Ballani [sic] filia Pieter Carnichon [sic] van Luca</p> <p>- (<i>voor Donatianus</i>) Mr. Antheunis Sucket advocaet inde raedt van vlaenderen ende Demetrius de Costa Jenevois, joncvrauwe Elizabet filia Jan de Hondt^(*)◦▪^Δ weduwe van Jan de boodt^(*)▪^{Δ?}</p> <p>- (<i>voor Agnes</i>) Jan van Themsekin^{*?}▪^Δ filius Chrystus, Antonia Adournes, filia Petri mijn broere ende joncvrauwe Martha, filia Martini Leems^(*), dhuusvrauwe van Mr. Roelandt [sic] de Moerkerke[*], raedsheer inden Grooten Raedt⁵⁸³</p>
<p>Familie wordt verdergezet door Jan de la Coste (1512)^{584*}▪^Δ</p>		

⁵⁸³ SAB, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, nr. 3, s.f.

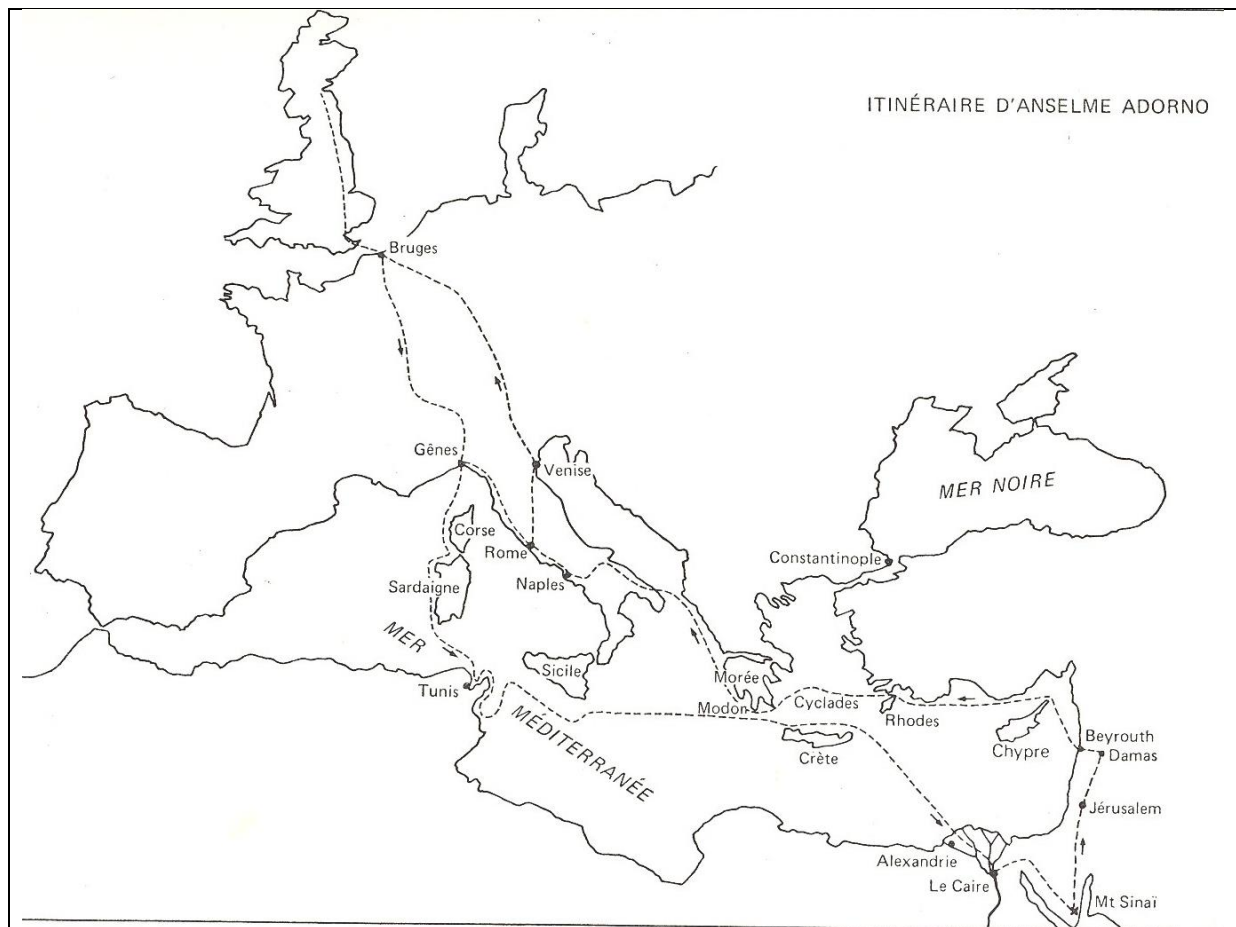
⁵⁸⁴ GEIRNAERT, 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', 34.

Bijlage 3: Transcriptie van politieke functies in een inventaris uit 1768⁵⁸⁵

Die vande familie van Adourne hebben inde weth geweest binnen Brugghe	
Den eersten was Pieter Adourne hoofman	1383
P[ieter] Adourne 2en schepen	1385
P[ieter] Adourne sevensten raet	1386
Pieter Adourne burghemeester van com[mune]	1387
Pieter Adourne burghe[meester] van schep[en]	1388
Pieter Adourne burg[hemeester] van com[mune]	1389
Pieter Adourn tresorier	1390
Pieter Adourn tresorier	1392
Pieter Adourne tresorier	1393
Pieter Adourne 2 raet	1422
Jacobus Adourne hoofman	1426
Pieter Adourne 9 raet	1428
Jacobus Adourne 6 raet	1430
Pieter Adourne tr[esorier] 4-raet	1433
Pieter Adourne 4 raet	1432
Jacobus Adourne hooftman	1436
Jacobus adourne burghem[eester] van courpse	1438
Pieter Adourne 7 schepen	1439
Pieter Adourne burghem[eester]	1440
Jac[obus] Adourne hooftman	1442
Jac[obus] Adourne 1 [sic] schepen	1443
Pieter Adourne 2 schepen	1444
Anselmus Adourne 9 raet	1444
Jacob Adourne 1 raet	1445
Pieter Adourne 1 schepen	1447
Anselmus Adourne hoofman	1447
Jacob Adourne 1 [sic] regimenteur [sic] van viere gestelt in platse van tresorier	1450
Anselmus Adourne hoofman	1450
Aendermael gecommitteert als vooren Jacobus Adourne 2 in plaetse van tresor[ier]	1451
Jacobus Adourne 1 schepen	1452
Anselmus Adourne 12 raet	1452
Jacobus Adourne 1-schepen hoofman	1453
Jacobus Adourne 1 schepen	1454
Jacobus Adourne 1 schepen	1456
Pieter [sic] Adourne hoofman	1456
Anselm[us] Adourne hoofman	1458
Anselm[us] Adourne 2 tresorier	1460
Anselmus Adournes hoofman	1462
Anselmus Adourne hoofman	1462
De olcommitteerde [sic] als uvoren[sic] in plaetse van [sic] tresorier wesende viere Jaques [sic] Adourne	1463
Anselmus Adourne als vooren	1465
Anselmus Adourne hoofman	1473
Anselmus Adourne burgem[eester] van corpse [sic]	1475
Arnaut Adourne hoofman	1476
Jan Adorne 5 schepen	1521

⁵⁸⁵ De lijst in de inventaris loopt tot en met 1606. In deze bijlage is de lijst slechts tot 1521 opgenomen. SAB, Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting, nr. 1, s.f. Voor de datering van de inventaris, zie GEIRNAERT, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting*, I, 17.

Bijlage 4: route bedevaart van Anselmus naar het Heilige Land

De kaart is gehaald uit JEAN ADORNO, *Itinéraire d'Anselme Adorno en Terre Sainte (1470-1471)*, J. HEERS ed. en G. DE GROER ed., Parijs, 1978.⁵⁸⁶

⁵⁸⁶ HEERS en DE GROER, *Itinéraire d'Anselme Adorno en Terre Sainte (1470-1471)*, 0.

Bibliografie⁵⁸⁷

Bronnen

A. Onuitgegeven Bronnen⁵⁸⁸

BRUGGE, Stadsarchief, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting te Brugge*,

- nr. 1: inventaris van het archief van de familie De Draeck, de Adornes en de Jeruzalemkapel, 1768.
- nr. 3: memoriaelboucxkin van Pieter Adornes, 16de eeuw, afschrift eerste helft 20ste eeuw.
- nr. 4: genealogie van de familie Adornes, 16de en 17de eeuw.
- nr. 7: genealogische aantekeningen betreffende de familie Adornes en aanverwante families, 17de en 18de eeuw.
- nr. 9: uittreksel uit het archief van het kartuizerklooster Genadedal in Brugge betreffende de familie Adornes, 17de eeuw.
- nr. 11: lijst van geleverd materiaal in opdracht van Pieter Adornes, laatste kwart 14de eeuw.
- *nr. 12: oorkonde van het commun van de Sint-Walburgakerk voor een vermeerdering van de inkomsten van het jaargetijde van Pieter Adornes door Agnes Adornes, 6 augustus 1526.
- nr. 13: huwelijkscontract van Pieter en Elizabeth Adornes, 8 maart 1421 n.s.
- *nr. 14: bul van paus Martinus V waarin Pieter Adornes toestemming krijgt in zijn huis een draagbaar altaar te hebben, 14 juli 1435.
- *nr. 15: bul van paus Eugenius IV waarin Pieter Adornes toegestaan wordt een eigen biechtvader te kiezen, 14 juli 1435.
- nr. 16: testament van Pieter Adornes, 1452.
- nr. 18: schuldbekentenis aan Anselm Adornes vanwege zijn bemiddeling tussen een Brugse en Genuese handelaar, 2 augustus 1459.
- *nr. 19: schuldbekentenis aan Anselm Adornes vanwege zijn bemiddeling tussen Brugse en Genuese handelaars, 16 juli 1461.
- nr. 20: notarieel instrument betreffende de bemiddeling van Anselm Adornes ten voordele van Genuese kooplieden in een geschil, 11 maart 1467 n.s.

⁵⁸⁷ Een * betekent dat het werk wel is ingekeken, maar niet is gebruikt in de voetnoten.

⁵⁸⁸ De beschrijvingen van de archiefnummers zijn grotendeels gebaseerd op GEIRNAERT, N., *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting te Brugge*, I, Brugge, 1987; *Het rijksarchief in België*, 'Zoeken naar archieven'.

- *nr. 21: kwitantie van een halfjaarlijkse betaling van een lijfrente ten laste van Anselm Adornes, 25 december 1461.
- *nr. 22: notarieel instrument voor een rente overgedragen aan Anselm Adornes met vidimering, 19 december 1463 en 9 augustus 1466.
- nr. 23: kopieën van stukken betreffende een diplomatieke zending van Anselm Adornes naar Schotland, 1468.
- nr. 24: aanstelling van Anselm Adornes tot raadsheer door James III, 15 januari 1469 n.s.
- *nr. 25: vrijgeleide door Karel de Stoute aan Anselm Adornes om Maria van Schotland naar Schotland te begeleiden, 25 juli 1471.
- *nr. 26: kopieën van de voorrechten door James III aan Anselm Adornes verleend, 1472.
- nr. 27: brief van James III aan Anselm Adornes, tussen 1472 en 1477.
- nr. 28: vrijgeleide door Karel de Stoute aan Anselm Adornes voor een tocht naar Jeruzalem, 16 februari 1474 n.s.
- nr. 29: brief van het stadsbestuur van Lübeck aan dat van Wismar, 26 maart 1474 n.s.
- *nr. 30: vrijgeleide van Stibor von Boyssun voor pauselijke Legaat Ludowicus, die in gezelschap van Anselm Adornes reisde, 4 juni 1474.
- *nr. 31: vrijgeleide door het stadsbestuur van Gdansk verleend aan Ludowicus en Anselm Adornes, 15 juni 1474.
- *nr. 32: brief van het stadsbestuur van Lübeck aan dat van Bremen met verzoek voor vrijgeleide aan Anselm Adornes, 1 juli 1474.
- nr. 33: aanstelling van Anselm Adornes tot commissaris, raadsheer en lid van de hofhouding van Pierre de Luxembourg, 1 februari 1477 n.s.
- nr. 34: stukken betreffende het testament en de nalatenschap van Anselm Adornes, 7 december 1482, 31 augustus 1483, 16 juli 1487.
- *nr. 35: relaas van de dood van Anselm Adornes, 20 februari 1483.
- nr. 36: verdeling van de nalatenschap van Anselm Adornes, 16 mei 1483.
- nr. 38: vonnis van het leenhof van de Burg van Brugge in een proces tussen Joos van Varsenaere en Margareta Adornes, 5 januari 1473 n.s.
- nr. 39: cartularium van Jan Adornes, kort na 1483 tot begin 16de eeuw.
- *nr. 40: ontvangstbewijs van de prior van het kartuizerklooster Genadedal van twee koffers van Jan Adornes, ca. 1484-1491.
- *nr. 41: handboek van Jan Adornes voor beheer van zijn goederen, eind 15de eeuw.
- *nr. 44: oorkonde waarbij paus Sixtus IV aan kanunnik Jan Adornes zijn prebende verleent, 11 juli 1479.

- *nr.47: kwitantie van de prior van Genadedal voor de som van 80 ponden groten ontvangen van Jan Adornes, 5 december 1485.
- *nr.48: overdracht van het leenhof van de burg in Brugge van het recht op een renteloze schuld door Arnoud Adornes aan Jan Adornes, 7 december 1499 met transfixen, 26 juli 1493 en 7 december 1499, beide betreffende deze lening.
- *nr.49: Jooris Centurion en zijn vrouw Katheline Adornes schelden de schulden van Jan Adornes kwijt, 20 oktober 1503.
- nr.54: akkoord over de verdeling van de nalatenschap van Jan Adornes, 14 augustus 1511, met transfix, 20 september 1511.
- *nr.55: identiek akkoord als nr. 54, 14 augustus 1511.
- nr.56: overeenkomst van afstand van het erfdeel van Anselm Adornes voor zijn intrede in de orde van Rhodos, 5 september 1481.
- *nr.58: kwitantie van kapittel van Sint-Donaaskerk voor een bedrag ontvangen van Agnes Adornes, 31 maart 1526 n.s.
- *nr.60: toestemming van Antoniotus en Hieronimus Adurni aan Johannes en zijn nakomeling om de naam Adornes te behouden, 4 mei 1512.
- *nr.61: bekrachtiging door keizer Maximiliaan en aartshertog Karel van Oostenrijk, 23 juli 1512.
- *nr.63: reeks kopieën van oorkonden uit 1512 over de toestemming, 17 juli 1752.
- *nr.65: huishoudboek van Jan Adornes, begonnen op 1 oktober 1528 tot 1536.
- *nr.66: fragment van een huishoudboek van Jan Adornes, ca. 1520-1530.
- *nr.68: register van goederen en inkomsten van Jan Adornes, begonnen op 10 oktober 1533.
- *nr.69: idem als nr. 68, 1 september 1536.
- nr.712: cartularium van de Jeruzalemstichting, tweede kwart 16de eeuw.
- *nr.713: gedeeltelijke kopie van de stichtingsakte van de Jeruzalemstichting, 17de eeuw.
- *nr.714: kopie van de wijdingsakte van de Jeruzalemkapel, 17de eeuw.
- *nr.715: bul van paus Martinus V voor de omvorming van de Jeruzalemkapel tot klooster van de Orde van het Heilig Graf, 22 augustus 1430.
- *nr.716: bul van paus Eugenius IV voor enkele privileges toegestaan aan Pieter en Jacob Adornes, 13 juli 1435.
- *nr.717: notarieel instrument betreffende het beroep door het kapittel van Sint-Donaas tegen de privileges van de Jeruzalemkapel, 16de en/of 17de eeuw.
- *nr.718: twee kopieën van de overeenkomst tussen het kapittel van Sint-Donaas en Pieter

en Jacob Adornes, 16de en/of 17de eeuw.

- *nr.719: kopie van de Nederlandse vertaling van de overeenkomst in nr. 718., 17de eeuw.
- *nr.720: bul van paus Eugenius IV voor aflaten voor de afwerking van de Jeruzalemkapel, 3 januari 1439 n.s.
- *nr.721: minuut of kopie van een akte waarbij goederen aan de Jeruzalemkapel worden overgedragen en de rechten van de Adornes als patroons worden vastgelegd, oktober 1454.
- *nr.722: authentieke kopie van een vidimus van het Brugs stadsbestuur, 16de eeuw.
- nr.723(1): authentieke kopie van hetzelfde stuk als nr. 722.
- *nr.723(2): kopie van een vidimus van het stadsbestuur van Brugge, 16de eeuw.
- *nr.724: notarieel transsumpt van vier oorkonden, 24 augustus 1464.
- *nr.725: overeenkomst waarbij Anselm Adornes alle rechten op de Jeruzalemstichting verkrijgt, 3 december 1469.
- *nr.726: kopie van nr. 725, 1599.
- *nr.727: kopie van nr. 725, 16de eeuw.
- *nr.731: notarieel transsumpt van de akte van 16 mei 1483 over de verdeling van de nalatenschap van Anselm Adornes, 6 mei 1485.
- *nr.734: prior en communitieit van kartuizerklooster Brugge bekrachtigen de overname van Johannes de la Costa van de naam Adurnus, 20-21 september 1512.
- *nr.735: oorkonde waarbij Jaques de la Trouliere en Charles de Luxemburg afstand doen van hun rechten op de Jeruzalemstichting en die overdragen aan Jan Adornes, 25 mei 1522.
- *nr.744: genealogie van de familie Adornes, 30 juli 1754.
- *nr.1090: oorkonde van de schepenen van Rijsel over aanstelling door Jan Adornes van gevolmachtigden voor de overdracht van twee huizen te Brugge, 29 januari 1511.
- nr.1155(1): rekening voor de afhandeling van het testament van kanunnik Jan Adornes, 1512-1520.
- *nr.1155(2): afschriften van akten betreffende Jan Adornes voor de Jeruzalemstichting, 17de eeuw.

BRUGGE, Stadsarchief, *Oud Archief*, nr.114: Register van de wetsvernieuwingen, 1363-1795.

BRUGGE, Stadsarchief, *Oud Archief*, nr. 505: Ledenlijst en inschrijvingsregister van de confrérie van Onze-Lieve-Vrouw van de Droge Boom.

*BRUGGE, Rijksarchief, *Aanwinsten*, nr. 6: cartularium van de oorkonden over de Jeruzalemstichting, 16de eeuw.

*BRUGGE, Rijksarchief, *Afgeschafte kloosters*, nr 1.: 2.verschillende redacties van het testament van Jan Adornes, 1494-1502.

BRUGGE, Rijksarchief, *Familiearchief de Baenst*,

- *nr. 7: minuten van akten in verband met de bemiddeling van Anselm Adornes bij verdeling van de nalatenschap van Jan de Baenst, 1468.
- *nr. 16: afschrift van diverse stukken over uitvoering van testament van Guido de Baenst door Maarten Adornes, 1499-1500.
- nr. 63: akte waarbij Joseph de Baenst volmacht krijgt bij de uitvoering van het testament van Jehan Adornes, 1511.
- *nr. 64: stuk in verband met proces voor schepenen van Brugge van Joseph de Baenst tegen Jan de Coste voor het gebruik van de naam Adornes, 1522.

BRUGGE, Rijksarchief, *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting te Brugge*,

- nr. 2: uittreksels gekopieerd door Arnoud Adornes uit de verdeling van de nalatenschap van Pieter Adornes (mei 1399), die van Hendrik Braderic (1407) en uit het huwelijkscontract van Pieter Adornes en Elisabeth Braderic (maart 1421 n.s.), ca. 1500.
- *nr. 5: genealogieën van de familie Adornes, De Draeck, Gage en aanverwante families, 16de-19de eeuw.
- nr. 6: genealogische documenten betreffende de families Adornes en De Draeck, 16de-18de eeuw.
- nr. 8: genealogieën van de familie Adornes en de Draeck, 18de eeuw.
- *nr. 10: beschrijving van vijftien familiewapens, waaronder Adornes, 17de eeuw.
- nr. 17: overeenkomst tussen Pieter Adornes en de erfgenamen van zijn vrouw betreffende de verdeling van haar nalatenschap, 1 februari 1454.
- nr. 37: inventaris van de documenten over het nalatenschap van Anselm Adornes, 4 mei 1519.
- nr. 42: rekening van het beheer van de goederen van Jan Adornes, 31 augustus 1503.
- *nr.43: rekening van het beheer van de goederen van Jan Adornes, 2 september 1505.
- *nr.45: toestemming van paus Innocentius VIII aan Jan Adornes om de getijden en het officie ook elders te mogen bidden, 19 augustus 1485.
- nr.46: oorkonde waarin Antonius Adornes bevestigt dat zijn broer Jan hem voor zijn geplande huwelijk verschillende leengoederen heeft overgedragen, 7 januari 1484 n.s.

- nr.50: Jan en Arnoud Adornes vergeven de kapelanie van het altaar van het Heilig Kruis in de Sint-Walburgakerk aan Johannes de Wind, tussen 1488 en 1511.
 - nr.51: testament van Jan Adornes, 11 december 1486.
 - nr.52: testament van Jan Adornes, 1 oktober 1492, met codicil van 21 oktober 1493.
 - nr.53: testament van Jan Adornes, kopie 1597.
 - nr.57: gedeeltelijke rekening van broeder Maarten Adornes als uitvoerder van het testament van Guy de Baenst, begin 16de eeuw.
 - *nr.59: staat van goederen die toebehoren aan Andries de la Coste, 10 november 1529.
 - *nr.62: onvolledige kopie van toestemming keizer Maximiliaan van 22 december 1512, 16de eeuw.
 - *nr.67: fragmenten van een goederenregister van Jan Adornes, 16de eeuw.
 - *nr.72: beschrijving van goederen van Jan Adornes afkomstig van zijn ouders en van zijn broer Arnoud de la Coste, 1523.
 - nr.73: afrekening tussen Jan le Maire en Jan Adornes voor verkoop van goud uit de erfenis van zijn achternicht, 4 maart 1534 n.s.
 - *nr.74: lijst van goederen geërfd door Jan Adornes, eerste helft 16de eeuw.
 - *nr.77: brief van Andries de la Coste aan Jan Adornes, s.d.
 - *nr.86: testament van Jan Adornes en Catelyne de Matynee, tweede kwart 16de eeuw.
 - *nr.87: testament van Jan Adornes, tweede kwart 16de eeuw.
 - *nr.88: testament van Kateline de Matynee, tweede kwart 16de eeuw.
 - *nr.89: schatting van een deel van de roerende goederen van de nalatenschap van Jan Adornes, 27 juni 1537.
 - *nr.728: uittreksel uit een codicil van het testament van Anselm Adornes, 9 januari 1602.
 - *nr.729: uittreksel van dezelfde tekst als nr. 728, begin 16de eeuw.
 - *nr.730: uittreksel van dezelfde tekst als nr. 728, 1749.
 - *nr.732: uittreksel uit zelfde akte van 16 mei 1483, ca. 1600.
 - *nr.733: bepaling van Jan Adornes over beheer Jeruzalemstichting, 16 mei 1487.
- *BRUGGE, Rijksarchief, *Kerkfabriek Onze-Lieve-Vrouw Brugge: oud archief*, nr. 1291: Overdracht door Jacob Adooren en Tanne aan Willem vander Meerschh van een goed te Sint-Katharina, 5 augustus 1458.
- *BRUGGE, Rijksarchief, *Kerkfabriek Sint-Anna*, nr.305: Akte van overeenkomst tussen het kapittel van Sint-Donaas, de pastoors van Sint-Kruis en Pieter en Jacob Adornes bij de stichting van een kapelanie in de Jeruzalemkapel, afschrift 17de eeuw.

*BRUGGE, Rijksarchief, *Kerkfabriek Sint-Walburga*, nr. 594: Overdracht door de erfgenamen van Pieter Adornes van 20 groten torn. rente in het ambacht Oostkerke, 10 februari 1400.

*BRUGGE, Rijksarchief, *Sint-Donaaskerk: nieuw kerkarchief*, nr. 1041: Uittreksel uit de stichtingsbrief van Andries della Costa en Agnes Adornes, 16de eeuw.

BRUGGE, Rijksarchief, *Verzameling 'Cumulus Ecclesiasticus'*, nr. 1187: testament van Marie Adornes, weduwe van Joos de Baenst, 1507.

*BRUSSEL, Algemeen Rijksarchief, *Grote raad der Nederlanden te Mechelen: processen, beroepen uit Vlaanderen, Ordinaris processen*, nr. 801: Teruggave van processtukken in verband met Jehan Pieters en Andrieu de la Coste als voogden van de kinderen van Joos de Baenst en Marie Adornes, 1508.

*GENT, Stadsarchief, *Familiefonds Handboeken*, nr. 196: Adornes.

GENT, Stadsarchief, *Familiepapieren*, nr. 20: stukken betreffende de Adornes.

GENT, Stadsarchief, *Familiepapieren*, nr. 21: Adourne, vier oorkonden van een rente die terecht komt bij Jan Adores op 12 april 1508 n.s.⁵⁸⁹

C. Uitgegeven Bronnen

- DESPARS, N., *Cronijcke van den lande ende graefsecepe van Vlaenderen, van de jaeren 405 tot 1492*, J. DE JONGHE ed., 4dln., Brugge, 1839-1840.
- *JEAN ADORNO, *Adorne: Introduction, Texte et Traduction*, in R. BRUNSCHVIG ed., *Deux récits de voyage inédits en Afrique du Nord au XVe siècle*, Parijs, 1936, 137-225.
- JEAN ADORNO, *Itinéraire d'Anselme Adorno en Terre Sainte (1470-1471)*, J. HEERS en G. DE GROER ed., Parijs, 1978.
- *JOHANNE DE BRUGIS, *Anselmi Adornes itinerarium in Asiam et Africam descriptum a filio ejusdem, Johanne De Brugis, per annum 1470*, in A. LE GLAY ed., *Catalogue descriptif des manuscrits de la bibliothèque de Lille*, Rijsel, 1848, 112-117.
- *Kronyk van Vlaenderen van 580 tot 1467*, P. M. BLOMMAERT en C.P. SERRURE ed., 2 dln., Gent, 1839-1840.
- *ROMBOUT DE DOPPERE, *Reisgids voor de Rome- en Jeruzalembedevearder*, in *Historische Bronnen Brugge* (www.historischebronnenbrugge.be/index.php?option=com_content&task=view&id=117&Itemid=163). Geraadpleegd op 20 mei 2015.
- *RUMOLDUS DE DOPPERE, *Vademecum voor de Rome-en Jeruzalemvaarder*, in

⁵⁸⁹ BOONE, DANNEEL en GEIRNAERT, 'Pieter IV Adornes (1460-ca.1496): een Brugs patriciër in Gent', 143 (noot 83).

FEYS, E. ed., *Voyage d'Anselme Adornes à Jérusalem et au mont Sinai en 1470*, Brugge, 1893.

- *VERBRUGGEN, J.F., *The battle of the Golden Spurs (Courtrai, 11 juli 1302): a contribution to the history of Flanders' War of liberation, 1297-1302*, D.R. FERGUSON vert., Woodbridge, 2002.

Werken

- *Adornes achterna*, 2006 (www.adornesachterna.be). Geraadpleegd op 20 mei 2015.
- *Adornes Domein since 1439*, 2014 (www.adornes.org/nl). Geraadpleegd op 20 mei 2015.
- *AERTS, E., *Geschiedenis en archief van de Rekenkamers* (Algemeen rijksarchief en rijksarchief in de provinciën. Overzichten en gidsen; 27), Brussel, 1996.
- AMPE, 'Bevoegdheden van de kamerheer ten aanzien van de duinen (einde 13de, begin 14de eeuw)', *Biekorf*, 87 (1987), 257-258.
- *ARBEL, B. red., *Intercultural contacts in the Medieval Mediterranean*, Londen, 1996.
- *Archiefbank Vlaanderen, 2014 (www.archiefbank.be). Geraadpleegd op 11 mei 2015.
- *Archives Portal Europe, 2013 (www.archivesportaleurope.net). Geraadpleegd op 30 maart 2015.
- *BALARD, M., 'The urban landscape of Rhodes as perceived by fourteenth- and fifteenth-century travellers', *Mediterranean Historical Review*, 10 (1995), 24-34.
- BALTHAU, E. en D'HOOGHE, C., 'Een bijdrage tot de studie van het stadspatriciaat in de late middeleeuwen: De Brugse familie de Vos', *Castellum*, 5 (1988), 4-81.
- *BANGE, P., 'Het huwelijk in middeleeuwse ogen', *Spiegel historiael*, 20 (1985), 16-20.
- *BECKINGHAM, C.F., *Between Islam and Christendom: Travelers, facts and legends in the middle ages and the renaissance*, Aldershot, 1983.
- *Beeldbank Brugge, 'Adornes' (http://www.beeldbankbrugge.be/beeldbank/indeling/grid?q_searchfield=adornes). Geraadpleegd op 12 november 2014.
- *BETHUNE, J., *Méreaux des familles brugeoises : essai descriptif*, Brugge, 1890.
- *BIGGI, F., 'A Florence, la joyeuse cité: musici en wereldlijke muziek in de late Middeleeuwen in Brugge en Florence', *Vlaanderen*, 53 (2003), 18-23.
- *BLOCKMANS, W. en PREVENIER, W. *In de ban van Bourgondië*, Houten, 1988.
- *BLOCKMANS, W., 'Corruptie, patronage, makelaardij en venaliteit als symptomen van een ontluikende staatsvorming in de Bourgondisch-Habsburgse staat', *Tijdschrift voor sociale geschiedenis*, 11 (1985), 231-247.
- *BLOCKMANS, W.P. e.a. red., *Studiën betreffende de sociale structuren te Brugge, Kortrijk*

- en Gent in de 14de en 15de eeuw* (Standen en landen; 54; 57; 63), 3 dln., Heule, 1971-1973.
- *BLOK, D.P. e.a. red., *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, 15 dln., Haarlem, 1977-1983.
 - BOONE, M, DANNEEL, M. en GEIRNAERT, N., ‘Pieter IV Adornes (1460-ca.1496): een Brugs patriciër in Gent’, *Handelingen der Maatschappij voor geschiedenis en oudheidkunde te Gent*, 39 (1985), 123-147.
 - *BOONE, M., ‘La terre, les hommes et les villes. Quelques considérations autour du thème de l’urbanisation des propriétaires terriens’, *La ville et la transmission des valeurs culturelles au bas Moyen Age et aux Temps Modernes :17e Colloque international, Spa, Actes* (Pro Civitate, Coll. Histoire n°96), Brussel, 1996, 153-173.
 - BOS-ROPS, J.A.M.Y., ‘Kamerheer, kanselier, tesaurier: financieel beheer in de Nederlandse gewesten voor de overgang naar het Bourgondisch-Habsburgse statencomplex’, T. DE SMIDT red., *Van tesorier tot thesaurier-generaal: zes eeuwen financieel beleid in handen van een hoge Nederlandse ambtsdrager*, Hilversum, 1996, 3-15.
 - BOSSUYT, S., “*Rijke Stinkerds*”: *editie en analyse van middeleeuwse grafinscripties te Ieper (1118-1566)*, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, 2 dln., 2000.
 - *BOTTIN, J. en CALABI, D. red., *Les étrangers dans la ville: minorités et espace urbain du bas Moyen Age à l’époque modern*, Parijs, 1999.
 - *BOUSMAR, E., ‘Mariage et maternité en Flandre et Brabant (1250-1600). A propos d’un livre de Mariyam Greilsammer’, *Revue d’Histoire ecclésiastique*, 88 (1993), 805-815.
 - *BOUSQUET-LABOURIE, C., ‘La ville d’autre’, *Medieval Encounters*, 11, 2005, 37-49.
 - *BRACKE, W. en DEROLEZ, A. red., *Middeleeuwse bibliotheken en boekenlijsten in de Zuidelijke Nederlanden* (Koninklijke Vlaamse academie van België voor wetenschappen en kunsten. Contactfora), Brussel, 2005.
 - *BRAEKEVELT, J. e.a., ‘Factiestrijd in laatmiddeleeuws Vlaanderen’, *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 123 (2010), 209-225.
 - *BRAND, H., *Over macht en overwicht: stedelijke elites in Leiden (1420-1510)* (Studies in urban social, economic and political history of the medieval and early modern Low Countries; 6), Leuven, 1996.
 - *BRINKMAN, H., ‘De Brugse pelgrims in het Gruuthuse-handschrift’, J. OOSTERMAN red., *Stad van koopmanschap en vrede: Literatuur in Brugge tussen Middeleeuwen en Rederijkerstijd* (Antwerpse studies over Nederlandse Literatuurgeschiedenis; 12), Leuven, 2005, 9-40.

- *BROWN, A., ‘Civic ritual: Bruges and the count of Flanders in the later Middle Ages’, *English Historical Review*, 112 (1997), 277-299.
- BROWN, A., ‘Urban jousts in the Later Middle Ages: The White Bear of Bruges’, *Revue Belge de philologie et d’histoire*, 78 (2000), 315-330.
- *BROWN, A., *Civic ceremony and religion in medieval Bruges c. 1300-1520*, Cambridge, 2011.
- *BRYNS, J., *Sociale gelaagdheid binnen het laatmiddeleeuwe Brugse weversambacht: een prosopografische studie*, Onuitgegeven masterproef, Universiteit Gent, Faculteit letteren en wijsbegeerte, 2009.
- *BUYLAERT, F., *Crisis en continuïteit: de strategie van adellijke staatsfeodale families in de crisis van de late vijftiende eeuw in de Bourgondisch-Habsburgse Nederlanden (1477-1792): een vergelijkende case-study van de Vlaamse familie de Baenst en de Hollandse familie van Boschuyten*, Onuitgegeven masterproef, Universiteit Gent, Faculteit letteren en wijsbegeerte, 2003;
- *BULAERT, F., ‘Edelen in de Vlaamse stedelijke samenleving: een kwantitatieve benadering van de elite van het laatmiddeleeuwse en vroegmoderne Brugge’, *Tijdschrift voor geschiedenis*, 120 (2007), 29-56.
- *BUYLAERT, F., ‘Gevaarlijke tijden : een vergelijking van machtsverwerving en machtsbehoud bij stedelijke elites in laatmiddeleeuws Holland en Vlaanderen’, *Tijdschrift voor geschiedenis*, 119 (2006), 312-327.
- *BUYLAERT, F. e.a., ‘De adel ingelijst: “Adelslijsten” voor het graafschap Vlaanderen in de veertiende en vijftiende eeuw’, *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis*, 173 (2007), 47-187.
- *BUYLAERT, F., ‘Edelen in de Vlaamse stedelijke samenleving: een kwantitatieve benadering van de elite van het laatmiddeleeuwse en vroegmoderne Brugge’, *Tijdschrift voor sociale en economische geschiedenis*, 4 (2007), 29-56.
- BUYLAERT, F., ‘Sociale mobiliteit bij stedelijke elites in laatmiddeleeuws Vlaanderen. Een gevalstudie over de Vlaamse familie De Baenst’, *Jaarboek voor Middeleeuwse Geschiedenis*, 8 (2005), 201-251.
- BUYLAERT, F., *Eeuwen van ambitie: de adel in laatmiddeleeuws Vlaanderen* (Verhandelingen van de Koninklijke Vlaamse academie van België voor Wetenschappen en Kunsten, Nieuwe Reeks; 21), Brussel, 2010.
- BUYLAERT, F., *Repertorium van de Vlaamse adel (ca.1300- ca.1500)* (Historische monografieën Vlaanderen; 1), Gent, 2011.

- *BYRNE, E., *Genoese Shipping in the Twelfth and Thirteenth Centuries*, Cambridge, 1930.
- CALLEWIER, H., *De papen van Brugge: de seculiere clerus in een middeleeuwse wereldstad (1411-1477)*, Leuven, 2014.
- *CAPPON, C.M., ‘Erfelijk pacht of erfpacht? Over de methode in de rechtsgeschiedenis’, *Signum*, 9 (1997), 41-48.
- *CARASSO-KOK, M., *Repertorium van verhalende historische bronnen uit de middeleeuwen: heiligenlevens, annalen, kronieken en andere in Nederland geschreven verhalende bronnen*, Nijhof, 1981.
- CARLIER, M., ‘Solidariteit of sociale controle? De rol van vrienden en magen en buren in een middeleeuwse stad’, M. CARLIER e.a. red., *Hart en marge in de laat-middeleeuwse stedelijke maatschappij: Handelingen van het colloquium te Gent (22-23 augustus 1996)* (Studies in Urban Social, Economic and Political History of the Medieval and Modern Low Countries; 7), Leuven, 1997, 71-91.
- CATRY, M. en VAN DEN ABEELE, A., *Makelaars en handelaars: van middeleeuwse nering der makelaars naar moderne kamer van koophandel in het XVIIde eeuwse Brugge met de lijst van de leden (1281- 1795) en van de besturen (1340-1791)*, Brugge, 1992
(users.skynet.be/sb176943/AndriesVandenAbeele/AVDA273.htm#)
(users.skynet.be/sb176943/AndriesVandenAbeele/makelaars_leden.htm)
(users.skynet.be/sb176943/AndriesVandenAbeele/makelaars_eed.htm). Geraadpleegd op 31 maart 2015.
- **Centro Storico Genova*, ‘La storia dell’urbanistica di Genova’, 1999
(www.centrostoricogenova.com/index_storia.php3). Geraadpleegd op 10 november 2014.
- CHAPPELLE, C., *Interstedelijke conflicten in de Bourgondisch-Habsburgse periode: een machtsstrijd tussen Brugge en haar voorhaven Sluis met economische drijfveren*, Onuitgegeven masterproef, Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, 2007
(http://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/309/908/RUG01-001309908_2010_0001_AC.pdf). Geraadpleegd op 23 maart 2015.
- CLAEYS, A., *Vlaamse adel op de Azoren sinds de 15de eeuw*, Brugge, 2011
(www.bparah.azores.gov.pt/genealogias/genealogias+a.claeys/pdfs/andre_claeys-vlaamse_adel_op_de_azoren_in_de_15de_eeuw.pdf). Geraadpleegd op 10 april 2015.
- **Contributions à l’histoire des bibliothèques et de la lecture aux Pays-Bas avant 1600/ Studies over het boekenbezit en boekengebruik in de Nederlanden voor 1600* (Archives et bibliothèques de belgiques. Numéros spéciaux ; 11/Archief- en bibliotheekwezen in België. Extranummers; 11), Brussel, 1974.

- COOLS, H., *Mannen met macht: edellieden en de moderne staat in de Bourgondisch-Habsburgse landen (1475-1530)*, [Zutphen], 2001.
- *CROMBIE, L., ‘Honour, community and hierarchy in the feasts of the archery and crossbow guilds of Bruges, 1445-1481’, *Journal of medieval history*, 37 (2011), 102-113.
- *CROMBIE, L., *From war to peace: archery and crossbow guilds in Flanders c. 1300-1500*, Onuitgegeven doctoraatsproefschrift, University of Glasgow, History: medieval area (<http://core.ac.uk/download/pdf/9655824.pdf>). Geraadpleegd op 02 mei 2015.
- *Cultuurbibliotheek*, ‘E-publicaties: Onderzoek die excellente chronieke: prosopografie de doppere’, 2015 (http://cultuurbibliotheek.be/projecten/excellente_cronike/1105/24.pdf). Geraadpleegd op 1 april 2015.
- *CUSTIS, A., ‘Confrérie de Notre-Dame de l’arbre sec’, *Annales de la société d’émulation pour l’étude de l’histoire et des antiquités de la Flandre*, 1 (1843), 379-385.
- *DANIEL, N., *Islam and the West: The Making of an Image*, Edinburg, 1960.
- DANNEEL, M., ‘Vrienden en magen in de bronnen van de laatmiddeleeuwse Brugse weeskamer’, *Handelingen van de Koninklijke Zuidnederlandse Maatschappij voor Taal-en Letterkunde*, 36 (1982), 33-39.
- *DAVIS, I. e.a. red., *Love, Marriage and Family ties in the later Middle Ages*, Turnhout, 2003.
- DE BEAUCOURT DE NOORTVELDE, P.A., *Jaer-boeken van den Lande van den Vryen, zydert zyn eerste beginzelen, tot en met den jaere 1784*, 3 dln., Brugge, 1785.
- *DBNL, 2014 (www.dbnl.org/index.php). Geraadpleegd op 03 april 2015.
- *DEBRABANDERE, F., *Verklarend woordenboek van de familienamen in België en Noord-Frankrijk/ Dictionnaire étymologique des noms de famille de Belgique et du nord de la France/ Etymologisches Wörterbuch der Familiennamen in Belgien und Nordfrankreich*, 2 dln., Brussel, 1993.
- *DE BRUIJN, M.W.J., ‘Het gebruik van anachronistische begrippen als eigendom en erfpacht voor de middeleeuwse rechten op onroerend goed’, *Signum*, 9 (1997), 48-57.
- *DEBRUYNE, K., *Prosopografie van de Vlaamse adellijke familie van Gryspeere*, Onuitgegeven masterproef, Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, 2009.
- DE CLERCQ, G., ‘In Brugge is er een Plein. Brugge als financiële markt in de 14de en 15de eeuw’, G. DE CLERCQ red., *Ter Beurze: geschiedenis van de aandelenhandel in België 1300-1990*, Brugge, 1992, 15-30.
- *DECLERCQ, W., DUMOLYN, J. en HAEMERS, J., ‘Vivre noblement: material culture and elite identity in late medieval Flanders: the case of Peter Bladelin and William Hugonet’,

Journal of Interdisciplinary History, 38 (2007), 1-31.

- *DE DECKER, S., *Adel en ridderschap in de dertiende en veertiende eeuw: een analyse op basis van volkstalige historiografie uit de Zuidelijke Nederlanden*, Onuitgegeven masterproef, Universiteit Gent, Faculteit letteren en wijsbegeerte, 2013.
- *De Geïntegreerde Taalbank*, 2010 (gtb.inl.nl/). Geraadpleegd op 1 april 2015.
- DE GRAUWE, J. en GAENS, T., *De kracht van de stilte: geest & geschiedenis van de kartuizerorde*, Leuven, 2006.
- DE GRAUWE, J. en TIMMERMANS, F., *Prosopographia Cartusiana Belgica renovata (1314-1796)* (Analecta cartusiana, 154), 2 dln., 1999.
- *DE GRAUWE, J., ‘De bewoners van de Gentse kartuize Koningsdal: een index’, *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent* 53 (1999), 125-193.
- *DE GRIECK, P.J., *De Benedictijnse geschiedschrijving in de Zuidelijke Nederlanden (c. 1150-1550): Historisch bewustzijn en monastieke identiteit*, Leuven, 2010.
- *DE GROOTE, J., ‘Tolrol van Damme’, *Sint-guthago Tijdingen*, 219 (1995), 6.
- DEHAECK, S., *Voedselconsumptie te Brugge in de middeleeuwen (1280- 1470): casestudy van het Sint-Janshospitaal en het hospitaal van de Potterie*, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, 1999 (www.ethesis.net/sint_jan/inhoud.htm). Geraadpleegd op 18 november 2014.
- *DE HEMPTINNE, T. en VANDERMAESEN, M., ‘De ambtenaren van de centrale administratie van het graafschap Vlaanderen van de 12de tot de 14de eeuw’, *Tijdschrift voor geschiedenis*, 93 (1980), 177-209.
- *DE KEYSER, R., ‘Anselm en Jan Adornes, Jeruzalemvaarders tussen traditie en vernieuwing’, *Biekorf*, 83 (1983), 325-331.
- *DE KEYSER, R., ‘Individueel en collectief boekenbezit bij de kanunniken van het Sint-Donaas-Kapittel te Brugge tijdens de late Middeleeuwen (1350-1450)’, *Archives et bibliothèques de Belgique*, 43 (1972), 493-516.
- DE KOK, J.A., *Acht eeuwen minderbroeders in Nederland: een oriëntatie*, Hilversum, 2007.
- DE LA COSTE, E., *Anselme Adorne, sire de Corthuy, pèlerin de Terre-Sainte : sa famille, sa vie, ses voyages et son temps, récit historique*, Brussel, 1855.
- DE LIMBURG STIRUM, T., *La cour des comtes de Flandre: Leurs officiers héréditaires. I : Le Chambellan de Flandre et les sires de Ghistelles*, Gent, 1868.
- DEMAREST, H., ‘Vlamingen in de frontlijn voor Catharina Adornes (1447-1510)’, *’t Beertje*, 53 (1990), 43-68.

- *DEMYTTENAERE, A. e.a., *Literatuur en samenleving in de middeleeuwen*, Wassenaar, 1976.
- *DEMYTTENAERE, A., 'De auteur en zijn publiek in de Middeleeuwen', M. MOSTERT red., *Communicatie in de middeleeuwen: studies over de verschriftelijking van de middeleeuwse cultuur* (Amsterdamse historische reeks; 23), Hilversum, 1995, 39-66.
- DE POORTER, A., 'Testament van Anselmus Adornes: 10 febr. 1470 (n.s.)', *Biekorf*, 37 (1931), 225-239.
- *DE RIDDER-SYMOENS, H., 'Stad en kennis', M. CARLIER e.a. red., *Hart en marge in de laat-middeleeuwse stedelijke maatschappij: Handelingen van het colloquium te Gent (22-23 augustus 1996)* (Studies in Urban Social, Economic and Political History of the Medieval and Modern Low Countries; 7), Leuven, 1997, 131-151.
- DEROLEZ, A. en GEIRNAERT, N., 'Was Jacob Adorne schenker of gebruiker van boeken in de bibliotheek van de Jeruzalemkerk te Brugge?', *Biekorf*, 90 (1990), 331-337.
- *DEROLEZ, A. en VICTOR, B. red., *Corpus Catalogorum Belgii: the medieval booklists of the Southern Low Countries. 1: Province of West Flanders*, Brussel, 1997.
- *DEROLEZ, A., 'Vroeg humanisme en middeleeuwse bibliotheken: De bibliotheek van de Adorne's en van de Jeruzalemkapel te Brugge', *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 85 (1972), 161-170.
- *DEROLEZ, A., VICTOR, B. en BRACKE, W. red., *Corpus Catalogorum Belgii: the medieval booklists of the Southern Low Countries. 7: The surviving manuscripts and incunables from medieval Belgian libraries*, Brussel, 2009.
- DE ROOVER, R., *Money Banking And Credit In Mediaeval Bruges Italian Merchant Bankers Lombards And Money Changer A Study In The Origins Of Banking* (The emergence of international business, 1200-1800; 2) Londen, 2002.
- *DERVILLE, A., 'Les élites urbaines en Flandre et en Artois', *Les Elites urbaines au Moyen Age: Actes du XXVIIe Congrès de la Société des Historiens Médiévistes de l'Enseignement Supérieur public (Rome, mai 1996)* (Collection de l'Ecole Française de Rome, 238), Parijs, 1997, 119-135.
- *DE SAGHER, H.E., *Recueil de documents relatifs a l'histoire de l'industrie drapière en Flandre: 2 : Le sud-ouest de la Flandre depuis l'»époque bourguignonne*, Brussel, 1951.
- *DE SAINT-GENOIS, J., *Les voyageurs belges du XIII au XVI siècle*, Brussel, 1847.
- DE SMET, A., *De geschiedenis van het Zwin*, Antwerpen, s.d.
- *DE SMET, J., *Brugge op het einde van de XIIIe eeuw. Een sociaal, politiek en economisch Overzicht*, Brugge, 1941.

- DE SMET, J., ‘De reis van Anselm Adornes naar het H. Land in 1470’, *Brugs Ommeland*, 14 (1974), 146-153.
- DESPODT, V., “*Dat du best, was ic ende wat ic bem, dat sal tu werden...*”: *Gentse grafmonumenten en grafschriften tot het einde van de Calvinistische Republiek (1584)*, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, 3 dln., 2001.
- *DE TROEYER, B. e.a., ‘Een kroniek van het voormalig monasterium Bethlehem der Klarissen-koletien te Gent, geschreven tussen 1509 en 1530’, *Franciscana*, 47 (1992), 1-162.
- *DEVLIEGHER, L., ‘De Blijde inkomst van Karel de Stoute en Margaretha van York te Damme in 1468’, *Handelingen van het genootschap voor geschiedenis gesticht onder de benaming société d’émulation te Brugge*, 101 (1964), 232-236.
- DEVLIEGHER, L., ‘Jan van Eyck en Adornes’, *Handelingen van het Genootschap Geschiedenis te Brugge*, 138 (2001), 173-176.
- *DEWITTE, A., ‘De 173 gildebreeders van onser vrouwe vanden droghebome 1498’, *Biekorf*, 99 (1999), 149-159.
- *DEWITTE, A., ‘In en rond Sint-Donaas in Brugge. Sprokkelingen uit de kapittelakten 1395-1438’, *Biekorf*, 110 (2010), 224-229.
- *DEWITTE, A., ‘Jehan Adourne, seigneur de Nieuwenhove et de Nieuwvliet, 1494-1537’, *Biekorf*, 101 (2001), 158-165.
- *DEWITTE, A., ‘Scholen en onderwijs te Brugge gedurende de Middeleeuwen’, *Handelingen van het genootschap voor geschiedenis gesticht onder de benaming société d’émulation te Brugge*, 109 (1972), 145-217.
- ‘De Watering van het Veurne-Ambacht 1411-1412’, *Biekorf*, 46 (1940-1945), 20-23.
- *DE WIN, P., ‘Queeste naar de rechtspositie van de edelman in de Bourgondische Nederlanden’, *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis*, 53 (1985), 223-275.
- D’HAENE, B., *De Portinaribank te Brugge: het sociaal kapitaal, de leningen en de liquidatie*, Onuitgegeven masterproef, Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, 2008 (lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/314/144/RUG01-001314144_2010_0001_AC.pdf). Geraadpleegd op 1 april 2015.
- *DIEGERICK, I.L.A., *Inventaire analytique et chronologique des chartes et documents appartenant aux archivers de l’ancienne abbaye de Messines*, Brugge, 1876.
- DIRIX, E., “...similitudinem sepulchri Dominici’: over het nachleben van de Heilig Grafkerk van Jeruzalem te Brugge’, B. BAERT en N. SCHALLEY red., *De lagen van Jeruzalem:*

facetten van een hemelse stad op aarde

(illuminare.be/sites/default/files/uploads/bijlagen/DE%20LAGEN%20VAN%20JERUZALEF%20naal.pdf). Geraadpleegd op 10 april 2015, 68-89.

- *DOEHAERD, R., ‘Les Galères génoises dans la manche et la mer du Nord à la fin du XIIIe et au début du XIVe siècle’, *Bulletin de l’institution historique Belge de Rome*, 19 (1938), 1-76.
- DONCHE, P., ‘104 Jeruzalemvaarders (1404-1560) verzameld door wapenheraut Cornelis Gailliard a° 1548-1560’, *Handelingen van het Genootschap Geschiedenis te Brugge*, 47 (2010), 329-150.
- DONCHE, P.A., *Edelen en leenmannen van Vlaanderen 1437: overgeleverd als ‘de metgezellen van hertog Filips de Goede op zijn militaire expeditie van 1421 tegen de Franse dauphin om de moord op zijn vader Jan zonder Vrees te wreken*, Berchem, 2010.
- DONCHE, P.A., *Geschiedenis en genealogie van de familie de Baenst: vorstelijke en stedelijke ambtenaren in Vlaanderen 1305-1676*, Antwerpen, 2014.
- *DONCHE, P.A., *Edelen, leenmannen en vorstelijke ambtenaren van Vlaanderen, 1464 - 1481 - 1495*, Berchem, 2012.
- *DUMOLYN, J. en VAN TRICHT, F., ‘Adel en nobilitiseringsprocessen in het laatmiddeleeuwse Vlaanderen: een status quaestionis’, *Bijdragen en mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden*, 65 (2000) 197-222.
- *DUMOLYN, J., ‘De Brugse ambachtsbesturen tijdens de late middeleeuwen: enkele institutionele en rechtshistorische aspecten’, *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis*, 147 (2010), 309-327.
- DUMOLYN, J., *De Brugse opstand van 1436-1438* (Standen en landen 101), Heule, 1997.
- DUMOLYN, J., ‘Investeren in sociaal kapitaal: netwerken en sociale transacties van Bourgondische ambtenaren’, *Tijdschrift voor sociale geschiedenis*, 38 (2002), 417-438.
- *DUMOLYN, J., ‘Nobles, patricians and officers: the making of a regional political elite in late medieval Flanders’, *Journal of Social history*, 40 (2006), 431-452.
- DUMOLYN, J., ‘Patriarchaal patrimonialisme: de vrouw als object in sociale transacties in het laatmiddeleeuwse Vlaanderen: familiale strategieën en genderposities’, *Verslagen van het centrum voor genderstudies*, 12 (2003), 1-28.
- *DUMOLYN, J., ‘Population et structures professionnelles à Bruges aux XIVe et XVe siècles’, *Revue du Nord*, 81 (1999), 43-64.
- DUMOLYN, J., *Staatsvorming en vorstelijke ambtenaren in het graafschap Vlaanderen 1419-1477*, Antwerpen, 2003.

- *DUPONT, G., “‘Eene gheheeten Zwarte Mine biden Rooden Hond’”: naamgeving en identificatie in het Brugse prostitutiemilieu tijdens de late middeleeuwen’, *Taal en Tongval*, 17 (2004), 30-63.
- D’YDEWALLE, S., *De kartuize Sint-Anna-ter-Woestijne te Sint-Andries en te Brugge 1350-1792* (Andreana-reeks; 1), Brussel en Brugge, [1945].
- *EISENBICHLER, K. red., *The premodern teenager: youth in society 1150-1650*, Toronto, 2002.
- *ENGLISH, M., ‘De kruiskapel en S. Joriskapel te Damme’, *Biekorf*, 43 (1937), 33-40.
- *ESPINAS, G. en PIRENNE, H., *Recueil de documents relatifs a l’histoire de l’industrie drapière en Flandre : 1: Des origines à l’époque bourguignonne*, 4 dln., Brussel, 1906-1924.
- *ESTHER, J.P., ‘Monumentenbeschrijving en bouwgeschiedenis van de Jeruzalemkapel’, N. GEIRNAERT en A. VANDEWALLE red., *Adornes en Jeruzalem: internationaal leven in het 15de-en 16de-eeuwse Brugge: Brugge Jeruzalemkapel 9-25 sept. 1983*, Brugge, 1983, 51-82.
- **Familiegeschiedenis*, (www.familiegeschiedenis.be/). Geraadpleegd op 3 april 2015.
- FINOT, J., *Etude historique sur les relations commerciales entre la Flandre et la République Gênes au Moyen Age*, Paris, 1906.
- GAILLARD, J., *Bruges et le Franc ou lers magistratures et leur noblesse*, 6 dln., Brugge, 1857-1864.
- *GAILLARD, J., *Inscriptions funéraires et monumentales de la Flandre Occidentale, avec des données historiques et généalogiques*, 3 dln., Brugge, 1861-1867.
- *GALVIN, M., ‘Credit and parochial charity in fifteenth-century Bruges’, *Journal of Medieval history*, 28 (2002), 131-154.
- *GARCIN, J.C., *Grandes villes méditerranéennes du monde musulman médiéval*, Rome, 2000.
- *GEIRNAERT, N. en VANDAMME, L., *Brugge: een verhaal van 2000 jaar*, Brugge, 1996.
- *GEIRNAERT, N. en VANDEWALLE, A. red., *Adornes en Jeruzalem: internationaal leven in het 15de en 16de eeuwse Brugge: Brugge Jeruzalemkapel 9-25 sept. 1983*, Brugge, 1983.
- *GEIRNAERT, N., ‘Aanwinsten voor het Brugse stadsarchief’, *Handelingen van het Genootschap Geschiedenis te Brugge*, 118 (1981), 139-140.
- GEIRNAERT, N., ‘47. Anselm Adornes’ nalatenschap: afwikkeling van zijn commerciële activiteiten, 1483’, N. GEIRNAERT en A. VANDEWALLE red., *Adornes en Jeruzalem: internationaal leven in het 15de-en 16de-eeuwse Brugge: Brugge Jeruzalemkapel 9-25 sept. 1983*, Brugge, 1983, 130.
- GEIRNAERT, N., ‘Adornes (adourne, dadourne, adoerne, dadoerne, adorne, adoerne, adoren,

- adorens), Jacob', *Nationaal Biografisch Woordenboek*, XII, Brussel, 1987, 13-15.
- GEIRNAERT, N., 'Adornes (adourne, dadourne, adoerne, dadoerne, adorne, adoorne, adoren, adorens), Pieter II', *Nationaal Biografisch Woordenboek*, XII, Brussel, 1987, 21-25.
 - GEIRNAERT, N., 'Adornes (adournes, adoerne, adorne, adorni, adoorne, adoren, adorens, adurnus), Anselm', *Nationaal Biografisch Woordenboek*, XII, Brussel, 1987, 2-13.
 - GEIRNAERT, N., 'Adornes (adournes, adourne, adoren, adoorne, adorne, adurnus), Jan', *Nationaal Biografisch Woordenboek*, XII, Brussel, 1987, 15-19.
 - GEIRNAERT, N., 'Adornes (adournes, dadourne, adoerne, dadoerne, adorne, adoorne, adoren, adorens), pieter I', *Nationaal Biografisch Woordenboek*, XII, Brussel, 1987, 19-21.
 - GEIRNAERT, N., 'Anselm Adornes (1424-1483): koopman, aristocraat, bedevaarder en avonturier. Een Bruggeling met Italiaanse wortels en Schotse connecties', *Vlaanderen*, 51 (2002), 8-10.
 - GEIRNAERT, N., 'Anselm Adornes and his Daughters: owners of Two Paintings of Saint Francis by Jan van Eyck?', S. FOISTER, S. JONES en D. COOL red., *Investigating Jan van Eyck*, Turnhout, 2000, 163-168.
 - GEIRNAERT, N., 'De Adornes en de Jeruzalemkapel: internationale contacten in het laatmiddeleeuws Brugge', N. GEIRNAERT en A. VANDEWALLE red., *Adornes en Jeruzalem: internationaal leven in het 15de en 16de eeuwse Brugge: Brugge Jeruzalemkapel* 9-25 sept. 1983, Brugge, 1983, 11-50.
 - GEIRNAERT, N., 'De Brugse familie Adornes: bedevaarders naar Jeruzalem?', *Biekorf*, 107 (2007), 343-351.
 - *GEIRNAERT, N., 'De eerste jaren van het zusterhuis Bethanië te Brugge', *Sacris erudiri*, 26 (1983), 249-273.
 - *GEIRNAERT, N., 'De wereld van Anselmus Adornes 1424-1483', *Brugge die Scone*, 4 (1983), 3.
 - GEIRNAERT, N., 'Kunst- en geestesleven te Brugge in de schaduw van de Bourgondische hertogen ca. 1450-1482', *Vlaanderen*, 31 (1982), 133-139.
 - *GEIRNAERT, N., 'Membra disiecta Bruggensia II: Fragmenten in het fonds 'Adornes en Jeruzalem'', *Koninklijke Zuidnederlandse maatschappij voor taal-en letterkunde en geschiedenis*, 37 (1983), 87-99.
 - GEIRNAERT, N., 'Putten uit honderd jaar biekorf: II: Het testament van Anselm Adornes (1470)', *Biekorf*, 101 (2001), 102-105.
 - GEIRNAERT, N., 'Sporen van Windesheimse invloed in en rond het laatmiddeleeuwse Brugge', W. VERBEKE e.a. red., *Serta devota in memoriam Guillelmi Loudaux. Pars Prior:*

- Devotio Windeshemensis* (Mediaevalia Lovaniensa; Series 1/Studia XX), Leuven, 1992, 115-132.
- GEIRNAERT, N., *Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting te Brugge*, 2 dln., Brugge, 1987-1989.
 - *GEIRNAERT, N., 'Moderne devotie en onderwijs te Damme', *Biekorf*, 76 (1975-1976), 374-377.
 - *GELDERBLOM, O., 'The decline of fairs and merchant guilds in the Low Countries, 1250-1650', *Jaarboek voor Middeleeuwse Geschiedenis*, 7 (2004), 199-238.
 - *GELDHOF, J., *Pelgrims, dulle lieden en vondelingen te Brugge 1275-1975: zeven eeuwen geschiedenis van het Sint-Juliaangasthuis*, Brugge, 1975.
 - **Geschiedenis van het huis Adornes en van de Jeruzalemkerk*, s.l., s.d.
 - **Ghilde van myn heere Sint-Sebastiaen die d'aerchiers houden binnen der stede van Bruggen* Brugge, 1990.
 - *GIES, F. en GIES, J., *Marriage and the family in the Middle Ages*, New York, 1987.
 - GILLIODTS-VAN SEVEREN, L., *Cartulaire de l'ancienne estaple de Bruges: recueil de documents concernant le commerce intérieur et maritime, les relations internationales et l'histoire économique de cette ville*, 4 dln., Brugge, 1904-1906.
 - *GILLIODTS-VAN SEVEREN, L. red., *Coutume de la ville de Bruges* (Coutumes des pays et comté de Flandre. Quartier de Bruges), 2 dln., Brussel, 1874-1875.
 - *GILLIODTS-VAN SEVEREN, L., *Coutumes des Pays et comté de Flandre: Quartier de Bruges: Coutumes des petites villes et seigneuries enclavées : Tome deuxième : Cadsant, Caprycke, Damme, Dixmude, Eecloo*, Brussel, 1891.
 - GILLIODTS-VAN SEVEREN, L., *Inventaire des archives de la ville de Bruges : Inventaire des chartes : Section première*, 9 dln., Brugge, 1871-1885.
 - GLORIEUX, P., 'Un chanoine de Saint-Pierre de Lille: Jean Adournes', *Bulletin du Comité flamand de France*, 18 (1971), 295-324.
 - GODDING, P., *Le droit privé dans les pays-bas méridionaux du 12 au 18 siècle*, Brussel, 1987.
 - *GOETHALS, F., *Dictionnaire généalogique et héraldique des familles nobles du royaume de Belgique*, 4 dln., Brussel, 1849-1852.
 - *GOETINCK, M., 'De drie loden penningen uit het graf van Anselm Adornes en Margaretha van der Banck', *Brugs Ommeland*, 24 (1984), 232-233.
 - *GREVE, A., 'Brokerage and trade in medieval Bruges: regulation and reality', P. STABEL, B. BLONDE en A.GREVE red., *International Trade in the Low Countries (14th-16th*

- Centuries): Merchants, Organisation, Infrastructure. Proceedings of the International Conference, Ghent-Antwerp, 12th-13th January 1997* (Studies in Urban Social, Economic and Political History of the Medieval and Early Modern Low Countries; 10), Leuven, 2000, 37-44.
- GREVE, A., ‘Hanseatic merchants: banking customs in 14th century Bruges’, M. BOONE en W. PREVENIER red., *Finances publiques et finances privées au bas Moyen Age/ Public and private finances in the late middle ages* (Studies in urban social, economic and political history of the medieval and early modern Low Countries; 4), Leuven, 1996, 3-14.
 - *GREVE, A., ‘Jacob Sconebergh and his short career as a hosteller in fourteenth-century Bruges’, W. BLOCKMANS, M. BOONE en T. DE HEMPTINNE red., *Secretum scriptorum: Liber alumnorum Walter Prevenier*, Leuven, 1999, 213-224.
 - *GREVE, A., ‘Vreemdelingen in de stad: integratie of uitsluiting?’, M. CARLIER e.a. red., *Hart en marge in de laat-middeleeuwse stedelijke maatschappij: Handelingen van het colloquium te Gent (22-23 augustus 1996)* (Studies in Urban Social, Economic and Political History of the Medieval and Modern Low Countries; 7), Leuven, 1997, 153-163.
 - *GREVE, A., *Hansen, Hosteliers und Herbergen : Studien zum Aufenthalt hansischer Kaufleute in Brügge im 14. und 15. Jahrhundert: Teil 2: Prosopographischer Katalog Brügger Hosteliers des 14. und 15. Jahrhunderts*, Onuitgegeven Doctoraatsproefschrift, Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, 1999.
 - *GUMBERT, J.P., ‘Over kartuizerbibliotheken in de Nederlanden’, *Contributions à l’histoire des bibliothèques et de la lecture aux Pays-Bas avant 1600/ Studies over het boekenbezit en boekengebruik in de Nederlanden voor 1600* (Archives et bibliothèques de belgiques. Numéros spéciaux ; 11/Archief- en bibliotheekwezen in België. Extranummers; 11), Brussel, 1974, 159-186.
 - HAEMERS, J., *For the Common Good: State Power and Urban Revolts in the Reign of Mary of Burgundy (1477-1482)* (Studies in European Urban History; 17), Turnhout, 2008.
 - *HAUTCOEUR, E., *Histoire de l’église collégiale et du chapitre de Saint-Pierre de Lille*, II, Rijsel, 1897.
 - *HAYWARD, P.A., en HOWARD-JOHNSTON, J.D. red., *The Cult of Saints in Late Antiquity and the Middle Ages: Essays on the Contribution of Peter Brown*, Oxford, 1999.
 - HEERS, J., ‘Anselm Adornes en de bedevaart naar het Heilig Land’, N. GEIRNAERT en A. VANDEWALLE red., *Adornes en Jeruzalem: internationaal leven in het 15de en 16de eeuwse Brugge: Brugge Jeruzalemkapel 9-25 sept. 1983*, Brugge, 1983, 83-86.
 - *HEERS, J., *Gênes au XVe siècle. Activité économique et problèmes sociaux*, Parijs, 1961.

- *HEERS, M., 'Les Genoës et le commerce de l'alun à la fin d Moyen Age', *Revue d'Histoire économique et sociale*, 32 (1954), 30-53.
- *HEIRBAUT, D., 'Weduwen, erfgenamen en lenen: de evolutie van het feodale erf- en huwelijksvermogensrecht in Vlaanderen (1000-1300)', *Jaarboek voor middeleeuwse geschiedenis*, 1 (1998), 7-26.
- *Het Rijksarchief in België*, 2014 (www.arch.be/index.php?l=nl). Geraadpleegd op 17 december 2014.
- *HOUTART, J., *Anciennes familles de Belgique* (Recueil de l'office généalogique et héraldique de Belgique, 61), Brussel, 2008.
- *HOWELL, M.C., 'Citizenship and gender: women's political status in northern medieval cities', M. ERLER en M. KOWALESKI, *Women and Power in the Middle Ages*, Athene, 1988, 37-60.
- *HOWELL, M.C., *The marriage exchange: property, social place and gender in cities of the Low Countries, 1300-1550*, Chicago, 1998.
- *HUSAIN, A.A. en FLEMING, K.E., *A Faithful Sea: The Religious Culture of the Mediterranean, 1200-1700*, Oxford, 2007.
- HUYGHEBAERT, N., 'Adela van Frankrijk, gravin van Vlaanderen, stichteres van de abdij van Mesen', *Iepers Kwartier*, 15 (1979), 67-132.
- HUYGHEBAERT, N., 'Een kroniek van de Sint-Trudo abdij te Brugge over de jaren 1475-1480', *Sacris Erudiri*, 5 (1953), 402-422.
- *JAMEES, A., *Brugse poorters: opgetekend uit de stadsrekeningen en ingeleid door A. Jamees*, 3 dln., Handzame, 1974-1990.
- *JANSE, A., *Ridderschap in Holland : portret van een adellijke elite in de late Middeleeuwen*, Hilversum, 2001.
- *JANSSEN DE BISTHOVEN, R., 'La loge des Génois à Bruges', *Atti della Società Ligure di Storia Patria*, 53 (1915), 163-183.
- JANSSENS, A., 'Macht en onmacht van de Brugse schepenbank in de periode 1477-1490', *Handelingen van het genootschap voor geschiedenis te Brugge*, 133 (1996), 5-45.
- *JANSSENS, A., 'Over de horeca tijdens de regeerperiode van Karel de Stoute: het voorbeeld van Brugge, een maritieme en commerciële draaischijf', *Vlaanderen*, 58 (2009), 108-113.
- *JANSSENS, H., *Het Sint-Janshospitaal te Damme 1249(n.s.)-1795*, 3 dln., Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, departement Geschiedenis, 1988.
- *JANSSENS, J., *De middeleeuwen zijn anders: Cultuur en literatuur van de 12de tot de 15de eeuw*, Leuven, 1993.

- *JANSSENS, L., *Feodaliteit in het Brugse vrije: de ambachten Moerkerke, Oostkerke, Dudzele, Lissewege en Stad Damme (begin XIV^{de}-begin XVI^{de} eeuw)*, 3 dln., Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, departement Geschiedenis, 1984.
- *JENKINS, J. en LEWIS, K.J. red, *St Katherine of Alexandria: Texts and Contexts in Western Medieval Europe*, Turnhout, 2003.
- *JENKINS, J., “‘This lyf en Englyssh tunge’”: translation anxiety in late medieval lives of St Katherine’, r., VOADEN, *The theory and practice of translation in the Middle Ages* (The medieval translator ; 8), Turnhout, 2003.
- *John BARTIER, *Légistes et gens de finances au XVe siècle: les conseillers des ducs de Bourgogne Philippe le Bon et Charles le Téméraire*, Brussel, 1952-55.
- *KAMERMANS, H., *K(c)am(m)erman(n)(s)- “slechtbok”-info*, Maastricht, [2008] (www.kcammermanns-family.com/KCammermanns-slechtbok-Info.pdf). Geraadpleegd op 22 maart 2015.
- KAUFMANN, J.E. en KAUFMANN H.W. *The Medieval fortress: castles, forts, and walled cities of the Middle Ages*, Cambridge, 2001.
- *KLEINSCHMIDT, H., *Understanding the Middle Ages: the transformation of ideas and attitudes in the medieval world*, Woodbridge, 2000.
- *KOCH, E., ‘Kloosterintrede, huwelijk en familiefortuin. De kosten van klooster en huwelijk voor adellijke vrouwen in Zuidoost Nederland in de late middeleeuwen’, N. LETTINCK e.a. red., *In de schaduw van de eeuwigheid: tien studies over religie en samenleving in laatmiddeleeuws Nederland aangeboden aan prof. dr. A. H. Bredero*, Utrecht, 1986, 242-257.
- *KOCH, E., “Tot een echte wijff ende rechte beddeghenoet’: huwelijkssluiting en huwelijksmedegave van adellijke vrouwen in de late middeleeuwen’, *Tijdschrift voor Sociale Geschiedenis*, 19 (1993), 141-167.
- *KOLDEWEIJ, A.M., ‘Opgespelde vroomheid: middeleeuwse pelgrimstekens in het algemeen en het insigne van het Heilig Kruis in Damme in het bijzonder volksbedevaarten’, *Ons Heem*, 47 (1996), 66-73.
- *KOLIAS, E., *The Knights of Rhodes: the palace and the city*, Athene, 1991.
- *KOSTA-THEFAINE, J.F., *Travels and Travelogues in the Middle Ages*, New York, 2009.
- KROESEN, J. E. A., *The Sepulchrum Domini through the ages: its form and functies*, M. KOFOD vert., Leuven, 2000.
- *KUSMAN, D., ‘Mariage et réseaux financiers internationaux à la fin du XIIIe siècle’, *Francia*, 32 (2005), 121-156.
- *LABARGE, M.W., *Medieval Travellers: the rich and restless*, Londen, 1982.

- LACY, A.D., ‘The Siege of Rhodes, 1480’, *History Today*, 18 (1968), 344-350.
- *LARDINOIS, P., ‘Symptomen van een middeleeuwse clan : de erfachtige lieden te Gent in de eerste helft van de 14de eeuw’, *Handelingen der maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent Nieuwe Reeks*, 31 (1977), 65-76.
- *LAURENT, R., *De havens aan de kust en aan het Zwin (doorheen oude plannen en luchtfoto's)*, Brussel, 1986.
- *LAUWERS, D., *De leden van de Raad van Vlaanderen onder Jan zonder Vrees (1405-1419)*, Licentiaatsverhandeling, Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, 1999 (http://www.thesis.net/jan_zonder_vrees/leden_rvv_inhoud.htm). Geraadpleegd op 3 maart 2015.
- LAVAERT, J., ‘Para Tutum: de wapenspreuk van Anselm Adornes’, *Biekorf*, 84 (1984), 15-16.
- *LE GOFF, J., *De intellectuelen in de Middeleeuwen*, L. KNIPPENBERG vert., Amsterdam, 1989.
- *LEENAERTS, R., *Algemeen genealogisch-heraldisch repertorium voor de Zuidelijke Nederlanden*, 8 dln., Torhout, 1985-1988.
- *LELOUX, H., ‘De Oosterlingen en andere vreemde kooplieden te Brugge’, *Handelingen van het genootschap voor geschiedenis gesticht onder de benaming société d’émulation de Bruges*, 110 (1973), 21-39.
- LENOIR, M., *De politieke verhoudingen in Brugge tssen 1328 en 1361: een woelige periode in de Brugse geschiedenis*, Onuitgegeven masterproef, Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, 2013 (lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/002/060/171/RUG01-002060171_2013_0001_AC.pdf). Geraadpleegd op 19 april 2015.
- *LIAGRE-DE STURLER, R. red., *Les relations commerciales entre Gênes, la Belgique et l’Outremont. D’après les archives notariales génoises (1320-1400)*, 2 dln., Brussel, 1969.
- *LIEVENS, R., ‘De blijde inkomst van Margaretha van York’, *Vlaanderen. Tweemaandelijks tijdschrift voor kunst en letteren*, 31 (1982), 171-173.
- *LIMOR, O., ‘“Holy Journey”: Pilgrimage and Christian sacred landscape’, O., LIMOR en G. G., STROUMSA red., *Cultural encounters in late antiquity and the middle ages*, V, Turnhout, 2006.
- LLOYD, S., ‘The crusades of St Louis’, *History Today*, 47 (1997), 37-43.
- *LOPEZ, R., ‘Le marchand génois: un profil collectif’, *Annales: économies, Sociétés, Civilisations*, 13 (1958), 501-515.
- *LOWER, M., ‘Conversion and St. Louis’s Last Crusade’, *Journal of Ecclesiastical History*, 58 (2007), 211-231.

- *LUYKC, T, *De grafelijke financiële bestuursinstellingen en het grafelijk patrimonium in Vlaanderen tijdens de regering van Margareta van Constantinopel (1244-1278)*, (Verhandelingen van de koninklijke Vlaamse academie voor wetenschappen, letteren en schone kunsten van België klasse der letteren; 39), Brussel, 1961.
- *MACDOUGALL, N., *James III. A Political Study*, Edinburg, 1982.
- *MACQUARRIE, A., ‘Anselm Adornes of Bruges: Traveller in the East and Friend of James III’, *Innes Review*, 33 (1982), 15-22.
- *MALDEN, J. ‘Anselm Adornes and the two collars’, *The Double Tressure : journal of the Heraldry Society of Scotland*, 10 (1988), 6-12.
- MANDONX, S., *Spinola en Spinolarei: La Famiglia Spinola in middeleeuws Brugge en de naamgeving van de Spinolarei*, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, 2004 (http://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/315/070/RUG01-001315070_2010_0001_AC.pdf). Geraadpleegd op 30 april 2015.
- *MARECHAL, G., ‘De zwarte Dood te Brugge (1349-1351)’, *Biekorf*, 80 (1980), 377-392.
- *MARECHAL, G., *De sociale en politieke gebondenheid van het Brugse hospitaalwezen in de Middeleeuwen* (Standen en Landen; 73), Kortrijk, 1978.
- MARECHAL, J., *Bijdragen tot de geschiedenis van het Bankwezen te Brugge*, Brugge, 1955.
- *MAREEL, S., *Voor vorst en stad : rederijersliteratuur en vorstenfeest in Vlaanderen en Brabant (1432 - 1561)*, Amsterdam, 2010.
- MATTHEUS, A., *Prosopografie van het Brugse stadsbestuur 1467-1477*, Onuitgegeven Masterproef, Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, 2 dln., 2011.
- *Medieval Memoria Online (MeMo)*, 2013 (<http://memo.hum.uu.nl/database/index.html>). Geraadpleegd op 01 april 2015.
- *MEIJERS, E.M., *Het Ligurische erfrecht in de Nederlanden. Deel II: Het West-Vlaamsche erfrecht*, Haarlem, 1932.
- MERTENS, J., ‘De XIVde eeuwse voornaamste Brugse schepenfamilies’, *Ons Heem*, 9 (1951), 233-236.
- *MERTENS, J., *De laat-middeleeuwse landbouweconomie in enkele gemeenten van het Brugse platteland*, Brussel, 1970.
- *MERTES, J., ‘De verdeling van de Brugse schepenzetels op social gebied (XIVe eeuw)’, *Wetenschappelijke tijdingen*, 21 (1961), 451-466.
- **Messines et ses abbesses*, Brugge, 1876.
- MONBALLYU, J., *Geschiedenis van het familierecht: van de late middeleeuwen tot heden*,

Leuven, 2006.

- *MORELLI, A., ‘Vergeten of verholen geschiedenis? De plaats van migratie in de geschiedenis van België’, S. HERTMANS e.a. red., *Het vergeten van het geheugen* (Studium generale; 6), Gent, 2008, 71-78.
- *MOSTERT, M. red., *Communicatie in de middeleeuwen: studies over de verschriftelijking van de middeleeuwse cultuur* (Amsterdamse historische reeks; 23), Hilversum, 1995.
- MOZEJKO, B., ‘Die Gesandtschaft des Anselm Adornes im Jahr 1474 nach Polen: Zur Geschichte der Kontakte zwischen dem Herzogtum Burgund und dem König Kasimir IV. Jagellonicus (Jagiellończyk)’, *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis gesticht onder de benaming Société d’émulation de Bruges*, 149 (2012), 45-69.
- *MULDOON, J. red., *Travellers, Intellectuals, and the World beyond Medieval Europe*, Ashgate, 2010.
- *MURRAY, J., ‘Een bakermat van het kapitalisme: Brugge in de 14de eeuw’, *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis gesticht onder de benaming Société d’émulation de Bruges*, 131 (1994), 167-177.
- *MURRAY, J.M., ‘Family, marriage and moneychanging in medieval Bruges’, *Journal of Medieval History*, 14 (1988), 115-125.
- MURRAY, J.M., *Bruges, cradle of capitalism: 1280-1390*, Cambridge, 2005.
- *Narrative Sources (www.narrative-sources.be). Geraadpleegd op 22 mei 2015.
- *NEEL, C. red., *Medieval families: perspectives on marriage, household and children* (Medieval Academy reprints for teaching; 40), Toronto, 2004.
- *NICHOLSON, H., *The knights hospitaller*, Woodbridge, 2001.
- NUYTTENS, M., *Repertorium van kloosters en abdijen in West-Vlaanderen*, Brussel, 1997.
- O’MALLEY, G., ‘British and Irish visitors to and residents in Rhodes, 1409-1522’, K. BORCHARDT, N. JASPERT en H.J. NICHOLSON red., *The Hospitallers, the Mediterranean and Europe: Festschrift for Anthony Luttrell*, Aldershot en Burlington, 2007, 163-178.
- *OBBEMA, P., *De middeleeuwen in handen: over de boekcultuur in de late middeleeuwen*, Hilversum, 1996.
- *ODIS: Onderzoekssteunpunt en Databank Intermediaire Structuren in Vlaanderen 19de en 20ste eeuw*. Geraadpleegd op 14 mei 2015.
- *OHLER, N., *Reisen im Mittelalter*, München, 1991.

- *OOSTERMAN, J. red., *Stad van koopmanschap en vrede: Literatuur in Brugge tussen Middeleeuwen en Rederijkerstijd* (Antwerpse studies over Nederlandse Literatuurgeschiedenis; 12), Leuven, 2005.
- *OPDEDRINCK, J., *Sint-Janshospitaal te Damme: geschiedkundige aantekeningen*, Tielt, *1951.
- *OPSOMMER, R., *Het leenrecht in het graafschap Vlaanderen 14de-15de eeuw: na recht, wet, costume ende usage van den hove*, Onuitgegeven doctoraatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, departement Geschiedenis, 1993.
- *PARAVICINI, W., 'Invitations au mariage: pratique sociale, abus de pouvoir, intérêt de l'état à la cour des ducs de Bourgogne au XVe siècle', *Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*, 139 (1995), 687-711.
- PARMA, E., 'Genoa-Bruges the art market and cultural exchange in the fifteenth century', V.M. SCHMIDT red., *Italy and the Low Countries: Artistic Relations: The fifteenth Century*, Firenze, 1999, 79-96.
- *PARMENTIER, W., *Indices op de Brugsche Poortersboeken*, 2 dln., Brugge, 1938.
- PAVIOT, J., *Bruges: 1300-1500* (Serie Mémoires; 79), Parijs, 2002.
- PENNINCK, J., *De Jeruzalemkerk te Brugge*, Brugge, 1977.
- PETIET, C., *Au temps de chevaliers de Rhodes*, Parijs, 2000.
- *PHILIPS, M. en LEMAIRE, J., *Vision de l'Egypte médiévale par des pèlerins du bas Moyen Age : Emmanuel Piloti, le seigneur d'Anglure, Georges Lengherrand, Anselme Adorno et Ghillebert de Lannoy*, onuitgegeven masterproef, Université Libre de Bruxelles, subfaculteit Geschiedenis, 2007.
- *PLEIJ, H. e.a., *Op belofte van profijt: Stadsliteratuur en burgermoraal in de Nederlandse letterkunde van de middeleeuwen* (Nederlandse literatuur en cultuur in de middeleeuwen; 4), Amsterdam, 1991.
- *PREVENIER, W. red., *Marriage and social mobility in the late Middle Ages/ Mariage et mobilité sociale au bas Moyen Ages* (Studia historica Gandensia; 274), Gent, 1989.
- *PREVENIER, W., 'Bevolkingscijfer en professionele structuren der bevolking van Gent en Brugge in de XIVde eeuw', *Album aangeboden aan Charles Verlinden ter gelegenheid van zijn dertig jaar professoraat*, Gent, 1975, 269-303.
- *PREVENIER, W., 'Chronologie', J. ART red, *Hoe schrijf ik de geschiedenis van mijn gemeente?3b: Hulpwetenschappen*, Gent, 1996, 91-128.
- *PREVENIER, W., *Prinsen en poorters: beelden van de laat-middeleeuwse samenleving in de Bourgondische Nederlanden (1384-1530)*, Antwerpen, 1998.

- *RAMAKERS, B. red., *Conformisten en rebellen : rederijerscultuur in de Nederlanden (1400-1650)*, Amsterdam, 2003.
- *REMO, 'Middeleeuwsche handelsbetrekkingen tusschen Vlaanderen en Genova', *Biekorf*, 29 (1923), 145-166.
- *RENETTE, H., 'In de schaduw van de geschiedenis: het leven van Adriaan Opitius Adornes', *Biekorf*, 100 (2000), 148-159.
- *RICHARD, J., *Les récits de voyages et de pèlerinages*, Turnhout, 1981-1985.
- ROGGHE, P., 'De samenstelling van de Gentse schepenbanken in de 2e helft der 14e eeuw', *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, 4 (1950), 22-31.
- *ROMBOUT, H. en VERHULST, A., *Bronnen voor de agrarische geschiedenis van het middeleeuwse graafschap Vlaanderen: een analytische inventaris van onroerende goederen (tot 1500)*, 3dln., Gent, 1983-1991.
- *RUDY, K.M., 'A Pilgrim's Memories of Jerusalem: London, Wallace Collection MS M319', *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, 70 (2007), 311-325.
- RYCKAERT, M., 'Adornes en Jeruzalem', *Brugs Ommeland*, 24 (1984), 57-59.
- *SABBATINO LOPEZ, R., 'Le marchand génois: un profil collectif', *Annales, économies, sociétés, civilisations*, 13 (1958), 501-515.
- SABBE, J., 'Heinric Braderic: een Brugse 'homo novs' uit de 14de eeuw', *Album Albert Schouteet*, Brugge, 1973, 169-175.
- *SCHOUTEET, A., 'De broederschap van Onze-Lieve-Vrouw van Hulsterlo, 14de-16de eeuw. Archief en Ledenlijst', *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis gesticht onder de benaming Société d'émulation de Bruges*, 127 (1990), 109-144.
- *SCHOUTEET, A., 'Inventaris van het archief van de Brugse rederijersgilden van de H. Geest, van de Drie Santinnen en van het H.Kruis op het stadsarchief van Brugge', *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis gesticht onder de benaming Société d'émulation de Bruges*, 114 (1977), 361-385.
- *SIDNEY, H., *Pilgrim life in the Middle Ages*, Londen, 1911.
- SMITS, A., *Arnold van Tiegem, ridder-bisschop: leven van de stichtier van de abdij van Oudenburg*, Tielt, 2005.
- *SOENS, T., *De rentmeesters van de graaf van Vlaanderen: beheer en beheerders van het grafelijke domein in de late middeleeuwen* (Verhandelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie van België voor wetenschappen en kunsten, N.R.; 9), Brussel, 2002.
- *SOENS, T., *De spade in de dijk? Waterbeheer en rurale samenleving in de Vlaamse kustvlakte (1280-1580)*, Gent, 2009.

- STABEL, P., 'De gewenste vreemdeling: Italiaanse kooplieden en stedelijke maatschappij in het laat-middeleeuws Brugge', *Jaarboek voor Middeleeuwse Geschiedenis*, 4 (2001), 189-221.
- *STABEL, P., 'From the market to the shop: retail and urban space in late medieval Bruges', B. BLONDE e.a. red., *Buyers and sellers: retail circuits and practices in medieval and early modern Europe*, Turnhout, 2006, 79-108..
- *STABEL, P., 'Marketing cloth in the Low Countries: manufacturers, brokers and merchants (14th-16th centuries)', P. STABEL, B. BLONDE en A.GREVE red., *International Trade in the Low Countries (14th-16th Centuries): Merchants, Organisation, Infrastructure. Proceedings of the International Conference, Ghent-Antwerp, 12th-13th January 1997* (Studies in Urban Social, Economic and Political History of the Medieval and Early Modern Low Countries; 10), Leuven, 2000, 15-36.
- *STEIN, R., *De hertog en zijn staten: de eenwording van de Bourgondische Nederlanden, ca. 1380-1480* (Middeleeuwse studies en bronnen; 148), Hilversum, 2014.
- STEVENSON, K., 'The Unicorn, St Andrew and the Thistle: Was there an Order of Chivalry in Late Medieval Scotland?', *Scottish Historical Review*, 83 (2004), 3-22.
- STROHM, R., 'Muzikaal en artistiek beschermheerschap in het Brugse Gilde vanden Droghen Boom', *Biekorf*, 83 (1983), 5-18.
- *STROHM, R., *Music in late medieval Bruges*, Oxford, 2de uitg., Oxford, 1990.
- *STUIP, R.E.V. en VELLEKOOP, C. red., *Culturen in contact: botsing en integratie in de middeleeuwen* (Utrechtse bijdragen tot de mediëvisitiek: 8), Utrecht, 1988.
- *SYMOENS, H., 'Prosopografie en middeleeuwse geschiedenis: een onmogelijke mogelijkheid?', *Handelingen der maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, 45 (1991), 95-117.
- TERRIER, H.R., *Historie de l'ancienne abbaye de Messines suivie d'un inventaire de ses archives* (Ieperse Historische Studies ; 7), Ieper, 1912 (anast. herdruk Ieper, 2000).
- *THOEN, E., 'Immigration to Bruges during the late Middle Ages', S. CAVACIOCCHI red., *Le Migrazioni in Europa secc. XIII-XVIII: Atti della Venticinquesima Settimana di Studi, 3-8 maggio 1993* (Atti delle Settimane di Studi e altri Convegni, 25), Firenze, 1994, 335-353.
- *THOEN, E., 'Verhuizen naar Brugge in de late Middeleeuwen: de rol van de immigratie van de poorters in de aanpassing van de stad Brugge aan de wijzigende economische omstandigheden (14de-16de eeuw)', H. SOLY en R. VERMEIR red., *Beleid en bestuur in de oude Nederlanden: Liber amicorum prof. Dr. M. Baelde*, Gent, 1993, 329-349.
- *TOURNOY, G., 'An Italian scribe at Bruges in the second half of the fifteenth century:

- Francesco Florio', G. CLAASSENS en W. VERBEKE red., *Medieval manuscripts in transition: tradition and creative recycling*, Leuven, 2006, 261-308.
- *TRIO, P., 'Een Brugs handboek uit 1491-1492 voor pelgrims naar Jeruzalem en Rome?', *Historische Bronnen Brugge* (www.historischebronnenbrugge.be/index.php?option=com_content&task=view&id=120&Itemid=166). Geraadpleegd op 23 april 2015.
 - *TRIO, P., *Adellijke families geprangd tussen landsheerlijke en stedelijke belangen : Gent, de familie van Liedekerke en de graaf van Vlaanderen (dertiende-veertiende eeuw): I: Een nieuwe grondslag voor het onderzoek naar de adellijke families van Gaver-van Liedekerke-van Herzele*, Kortrijk, 2012.
 - *VAN ACKER, J., 'Abdijen in de middeleeuwse kustvlakte', *Vlaanderen*, 49 (2000), 143-147.
 - *VAN ACKER, L., 'Een Adornes roi des estimax', *Biekorf*, 110 (2010), 447-450.
 - *VAN BELLE, R., 'De riddergrafzerk van Anselm Adornes (+1483) en zijn echtgenote', *Biekorf*, 84 (1984), 147-151.
 - VANBOSSELE, J., *De geschiedenis van het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal in Kortrijk*, Kortrijk, 1982.
 - *VAN BRUAENE, A.L., *Om beters wille : rederijerskamers en de stedelijke cultuur in de Zuidelijke Nederlanden 1400-1650*, Amsterdam, 2008.
 - *VAN BRUAENE, A.L., *Repertorium van rederijerskamers in de Zuidelijke Nederlanden en Luik 1400-1650*, 2008 (www.dbnl.org/tekst/brua002repe01_01/index.php). Geraadpleegd op 01 mei 2015.
 - *VAN DE WALLE, B., 'Souvenirs burgondo-médians au Sinaï', *Publications du Centre Européen d'Etudes Bourguignonnes*, 17 (1976), 95-99.
 - *VAN DE WALLE, B., 'Voyages de quelques Brugeois en Egypte et en Palestine au XVe et au XVIIe siècle', .A. Van Houtte, E.I. Strubbe en A. Viaene red., *Ad Harenas. Gedenkboek van de jubelviering Sint-Lodewijkscollege Brugge*, Brugge, 1960, 257-286.
 - *VAN DEN AUWEELE, D., *Schepenbank en schepenen te Brugge (1127-1384): Bijdrage tot de studie van een gewone stedelijke rechts-en bestuursinstelling*, Onuitgegeven doctoraatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, Departement Geschiedenis, 1977.
 - *VAN DEN ABEELE, A., *Brugge van toen en nu: de adellijke stad*, 2006 (www.andriesvandenabeele.net/AndriesVandenAbeele/AVDA394.htm) Geraadpleegd op 9 november 2014.
 - VANDEN ABEELE, A., 'De "geestelijke vaders en moeders" van het klooster der Arme

- Klaren Coletienen in Brugge', *Biekorf*, 103 (2003), 110-130
(users.skynet.be/sb176943/AndriesVandenAbeeel/AVDA363.htm). Geraadpleegd op 01 mei 2015.
- *VANDEN ABEELE, A., 'De abdissen van de Arme Klaren Coletienen in Brugge', *Biekorf*, 103 (2003), 362-380 (users.skynet.be/sb176943/AndriesVandenAbeeel/AVDA364.htm). Geraadpleegd op 01 mei 2015.
 - VAN DEN ABEELE, A., *Het ridderlijk gezelschap van de Witte Beer: steekspelen in Brugge tijdens de late middeleeuwen*, Brugge, 2000
(users.skynet.be/sb176943/AndriesVandenAbeeel/AVDA293.htm). Geraadpleegd op 30 maart 2015.
 - VAN DEN ABEELE, A., *Lijst van de zusters Arme Klaren Coletienen in het klooster van de Berg Sinai in Brugge* (users.skynet.be/sb176943/AndriesVandenAbeeel/AVDA365.htm). Geraadpleegd op 01 mei 2015.
 - *VAN DER ELST, E., *L'hôpital Saint-Jean de Bruges (de 1188 à 1500)*, Brugge, 1975.
 - *VANDERHAEGHEN, J., *Het buitenstedelijk grondbezit van de Gentse burgerij in het begin van de 15de eeuw (1400-1410)*, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Universiteit Gent, Faculteit Sociale Wetenschappen, 2005
(www.ethesis.net/gent_grondbezit/gent_grondbezit.pdf). Geraadpleegd op 30 december 2014.
 - VAN DER MEULEN, J., 'Onze Lieve Vrouw van de Droge Boom in Brugge: devotiebeeld en literaire traditie', B. BAERT en V. FRATERS red., *Aan de vruchten kent men de boom: de boom in tekst en beeld in de middeleeuwse Nederlanden*, Leuven, 2001, 209-237.
 - *VAN DER VELDEN, H., 'Petrus Christus's Our Lady of the Dry Tree', *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, 60 (1997), 89-110.
 - *VANDEWALLE, A. e.a. red., *Hanzekooplui en Medicibankiers: Brugge, wisselmarkt van Europese culturen*, Brugge, 2002.
 - *VANDEWALLE, A., *Beknopte inventaris van het stadsarchief van Brugge: oud archief*, Brugge, 1979.
 - *VANDEWALLE, P., *Oude maten, gewichten en muntstelsels in Vlaanderen, Brabant en Limburg*, Gent, 1984 (www.familiegeschiedenis.be/toolsenhulp/oude-maten-en-gewichten). Geraadpleegd op 20 december 2014.
 - *VAN DIJK, H. en RAMAKERS, B. red., *Spel en spektakel: Middeleeuws toneel in de Lage Landen*, Amsterdam, 2001.
 - *VAN GIJSEN, A., 'Love and Marriage : fictional perspectives', W. BLOCKMANS en A. JANSE red., *Showing status: representation of social positions in the late middle ages*,

Turnhout, 1999, 227-263.

- VANHAVERBEKE, K., 'De reële machtsstructuren binnen het stadsbestuur van Brugge in de periode 1375-1407: Verslag van een prosopografische studie', *Handelingen van het genootschap voor geschiedenis te Brugge*, 135 (1998), 3-54.
- VANHAVERBEKE, K., *Het stadsbestuur in Brugge in de periode 1375-1407: sociaal institutionele benadering aan de hand van de prosopografische methode*, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, departement Geschiedenis, 2 dln., 1997.
- *VAN HEMELRYCK, T. en VAN HOOREBEECK, C., *L'écrit et le manuscrit à la fin du Moyen Âge*, Turnhout, 2006.
- VAN HERWAARDEN, J., 'Geloof en geloofsuitingen in de late middeleeuwen in de Nederlanden', *Bijdragen voor de geschiedenis der Nederlanden*, 97 (1983), 400-429.
- *VAN HERWAARDEN, J., 'Geloof en geloofsuitingen in de late middeleeuwen in de Nederlanden: Jeruzalembedevaarten, lijdensdevotie en kruiswegverering', P. VAN DE LAAR, P.J. MARGRY en C. G. SANTING red., *Een profane pelgrimage naar de Middeleeuwen: opstellen van prof. dr. Jan van Herwaarden over geloof en samenleving in de laatmiddeleeuwse Nederlanden*, Hilversum, 2005, 35-82.
- VANHOUTRYVE, A., *De Brugse kruisbooggilde van Sint-Joris: historische schets 13de eeuw tot 1872*, Handzame, 1968.
- *VANHOUTTE, J.A. e.a., *De geschiedenis van Brugge*, Tielt, 1982.
- VAN HOUTTE, J.A., 'Makelaars en waarden te Brugge van de 13de tot de 16de eeuw', *Bijdragen tot de Geschiedenis der Nederlanden*, 5 (1950), 1-30.
- *VAN HOUTTE, J.A., 'Makelaars en waarden te Brugge van de 13de tot de 16de eeuw', *Bijdragen tot de Geschiedenis der Nederlanden*, 5 (1950), 177-197.
- *VAN HOUTTE, J.A., 'The Rise and Decline of the Market of Bruges', *The Economic History Review*, 19 (1966), 29-47.
- *VAN HOUTTE, J.A., 'Welvaart en politiek te Brugge, ca. 1430-1482', *Vlaanderen. Tweemaandelijks tijdschrift voor kunst en letteren*, 31 (1982), 133-139.
- *VAN LEEUWEN, J., 'Rebels, texts and triumph: the use of written documents during the revoluit of 1477 in Bruges', P. SCHULTE, M. MOSTERT en I. VAN RENSWOUDE, *Strategies of Writing: Studies on Text and Trust in the Middle Ages. Papers from "Trust in Writing in the Middle Ages" (Utrecht, 28-29 November 2002)* (Utrecht Studies in Medieval Literacy; 13), Turnhout:, 2008, 301-322.
- *VAN OOST, A., 'Sociale stratifikatie van de Brugse opstandigen en van de opstandige

- ingezetenen van de kleinere kasselrijsteden en van de kasselrijdorpen in Vlaanderen van 1379-1385 (Kritische benadering van konfiskatiedokumenten)', *Revue belge de philologie et d'histoire*, 56 (1978), 830-877.
- *VAN SEVEREN, B., *De sociaal-economische netwerkverwantschappen in het kasboek van de filippo Borromei &co: een bijdrage tot de financiële geschiedenis van het 15de eeuwse Brugge*, Onuitgegeven masterproef, Universiteit Gent, Faculteit letteren en wijsbegeerte, 2010.
 - *VAN STEENSEL, A., 'Kinship, Property and Identity: noble family strategies in Late-Medieval Zeeland', *Journal of Family History* 37 (2012), 247-269.
 - VAN STEENSEL, A., *Edelen in Zeeland: macht, rijkdom en status in een laatmiddeleeuwse samenleving* (Adelsgeschiedenis; 8), Hilversum, 2010.
 - *VERBRUGGEN, J.F., *The battle of the Golden Spurs (Courtrai, 11 juli 1302): a contribution to the history of Flanders' War of liberation, 1297-1302*, D.R. FERGUSON vert., Woodbridge, 2002.
 - *VERCRUYCE, S., *Sociale differentiatie in de begrafenis cultuur van laatmiddeleeuwse elites in het Brugse Vrije (1350-1500)*, Onuitgegeven masterproef, Universiteit gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, 2010 (http://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/457/764/RUG01-001457764_2011_0001_AC.pdf). Geraadpleegd op 5 april 2015.
 - *VERKERK, C., *Coulissen van de macht: een sociaal-institutionele studie betreffende de samenstelling van het bestuur van Arnhem in de middeleeuwen en een bijdrage tot de studie van stedelijke elitevorming*, Hilversum, 1992.
 - *VERNACKT, E., *De stedelijke gelaagdheid in de Brugse zestendelen Sint-Jan en Carmers in de zestiende eeuw aan de hand van het stadsplan van Marcus Gerards : digitale analyse met aandacht voor open ruimte in de stad*, Onuitgegeven masterproef, Universiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, 2011 (http://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/792/654/RUG01-001792654_2012_0001_AC.pdf). Geraadpleegd op 28 oktober 2014
 - *VERSTRAETEN, A., *De Morte patris et matris: een sociaal-economische studie van het ambacht Oostkerke tijdens de tweede helft van de 15de en de 16de eeuw aan de hand van de registers van wezengoederen*, Onuitgegeven masterproef, Universiteit Gent,, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, 2013.
 - VERVLOET, M., *Een familienaam is je gegeven* (home.scarlet.be/marcel.vervloet/page9.htm). Geraadpleegd op 19 april 2015.
 - VIAENE, A., 'Bedevaarten bij testament', *Biekerf*, 63 (1962), 289-296.

- *VIAENE, A., 'Het Kapittel van Meesen 1445', *Biekorf*, 46 (1940-1945), 44-46.
- [VIAENE, A.], 'O.-L.-Vrouw van den Drogen Boom: Gilde van devotie bij de Minderbroeders te Brugge 1396-1819', *Biekorf*, 60 (1959), 373.
- VIAENE, A., 'Vlaamse jeruzalemvaarders in de Bourgondische eeuw', *Biekorf*, 65 (1964), 5-16.
- *VIAENE, A., *Vlaamse pelgrimstochten : een verzameling opstellen over bedevaarten en bedevaarders vanuit Vlaanderen in de late middeleeuwen*, Brugge, 1982.
- *WALSH, R. J., 'Charles the Bold and the Crusade: Politics and Propaganda', *Journal of Medieval History*, 3 (1977), 53-86.
- *WALSH, R.J., *Charles the Bold and Italy (1467-1477): politics and personnel*, Liverpool, 2005.
- *WARLOP, E., *The Flemish nobility before 1300*, 4 dln., Kortrijk, 1975-1976.
- *WARNKÖNIG, L.A., *Flandrische Staats- und Rechtsgeschichte bis zum Jahr 1305. Zweiten Bandes zweite Abteilung*, Tübingen, 1837.
- *WASSER, B., *Dit is de pelgrimage van het Heilig Land en daaromtrent: bloemlezing uit de reisverslagen van Jeruzalemgangers uit de Nederlanden, 1450-1650*, Hilversum, 2014.
- *WASSER, B.A.J., 'Die peregrinatie van Iherusalem: Pelgrimsverslagen van nederlandse jeruzalemgangers in de 15e, 16e en 17e eeuw: Ontstaan en ontwikkeling', *De Gulden Passer*, 69 (1991), 5-72.
- WESTSTRATE, J., *In het kielzog van moderne markten: handel en scheepvaart op de Rijn, Waal en IJssel, ca. 1360-1560* (Middeleeuwse studies en bronnen; 113), Hilversum, 2008.
- *WYSEUR, J., *De familie Utenhove en de Bourgondische staatsvorming (ca. 1384-ca. 1460)*,
- *ZUMTHOR, P., 'The Medieval Travel Narrative', *New Literary History*, 25 (1994), 809-824.

SAMENVATTING

Deze masterproef bestudeert aan de hand van de huwelijken en enkele kennissen de positie van de Adornes in Brugge, met oog voor de veranderingen in die positie op langere termijn. In concreto worden er zeven generaties bestudeerd sinds de komst van Opicius I van Genua naar het graafschap Vlaanderen op het einde van de dertiende eeuw. Na kort in te gaan op de al dan niet grafelijke rol bij die vestiging, wordt de masterproef in vier thema's opgedeeld.

Een eerste thema gaat in op enkele commerciële aspecten van de Adornes, in het bijzonder op handelsactiviteit en aanwezigheid in de ambachtsbesturen. Daaruit wordt duidelijk dat de gangbare tendens in de literatuur om de familie als hoofdzakelijk handelaars aan te duiden dient bijgeschaafd te worden. Steeds was dat immers slechts een van de domeinen waarin ze actief waren. Bij het bekijken van hun huwelijkspartners is er een tendens merkbaar om steeds meer te huwen met aanzienlijkere families. Ook trouwde de familie steeds meer buiten Brugge. In het tweede thema wordt die tendens in verband gebracht met het staatsvormingsproces. Daarnaast wordt duidelijk gemaakt dat de familie zich vaak met de machthebbers identificeerde, iets dat soms negatieve gevolgen had. De huwelijkspartners waren vaak ook hertogelijk gezind.

Het derde thema behandelt kort enkele aspecten die bijdroegen tot het familiale prestige, zoals bepaalde culturele verwezenlijkingen. Ook enkele verenigingen worden nader bestudeerd, zoals het gezelschap van de Witte Beer en de broederschap van de Droge Boom. In sommige generaties zijn er iets meer kennissen bij bepaalde verenigingen te situeren. Meestal hangt dat samen met de periode van activiteit van de Adornes in die verenigingen. Een laatste thema behandelt de familie vanuit een religieus perspectief. Daarbij worden de bedevaarten naar Jeruzalem en de Heilige Grafdevotie van de familie onder de loep genomen, evenals de religieuze instellingen waartoe enkele Adornes behoorden. Daaruit blijkt een voorkeur voor de kartuizerorde. Ook keuzes voor andere instellingen zijn soms met de Heilige Grafdevotie of de kartuizers te verbinden.

Uit die vier thema's zal duidelijk worden dat de Adornes geleidelijk opklommen in de Brugse samenleving en in het bredere staatsvormingsproces. Die evolutie was echter niet rechtlijnig. Zo zorgden politieke moeilijkheden soms voor onderbrekingen. Bovendien begon die evolutie niet uit het niets. Van zodra er bronnen bewaard zijn in het familiearchief hadden de Adornes immers al redelijk wat aanzien, onder andere via functies in het stadsbestuur. Het was dus een zeer geleidelijke evolutie, die vele onderbrekingen kende.